

SEX & MEDIA

= pornofierad puritanism

*En jämförande studie av hur sexualitet
och pornografi skildras i amerikanska TV-serier
respektive i en kvällstidningsbevakning
av svenska dokusåpor*

Kvinnofronten, Box 2007, 128 21 Skarpnäck

Denna rapport är framtagen med ekonomiskt stöd från Näringsdepartementet i samband med deras bidrag till olika projekt kring "sexualiseringen av det offentliga rummet" samt från Delegationen för fördelning av statsbidrag för kvinnors organisering och jämställdhetsprojekt.

INNEHÅLL:

<i>Bakgrund: Kvinnofrontens grundsyn</i>	4
<i>Sexualiteten som handelsvara</i>	6
<i>Gränsöverskridning på flera sätt</i>	10
<i>Sexfixering och tystnad</i>	13
<i>Pornografi & porrmotstånd</i>	16
<i>Pornofiering av det offentliga rummet</i>	18
<i>Något om trender</i>	20
<i>Studien & lite runt omkring den</i>	24
<i>Avsändarna & deras syfte</i>	25
<i>Reklam överallt</i>	29
<i>Metodisk påverkan</i>	33
<i>Sexualiseringen av det offentliga rummet</i>	36
<i>TV-serierna</i>	38
<i>Du är inte bara tittare – du är "med"</i>	39
<i>Frågeställningar</i>	41
<i>Sexualmoral – vad betyder det?</i>	42
<i>Tre sätt att sprida budskap</i>	43
<i>Bra eller dåligt? – det beror på vad du tittar efter</i>	45
• <i>Gilmore Girls</i>	46
• <i>OC</i>	54
• <i>Vänner</i>	60
• <i>Sex and the city</i>	68
<i>Sammanfattning av tv-serierna</i>	84
<i>Hur ska vi förhålla oss till de budskap som sprids?</i>	96
<i>Artiklarna</i>	100
<i>Det gäller att behålla greppet om folk</i>	101
<i>Artiklarna & hur vi tog itu med dem</i>	104
<i>Att sälja på "sex"</i>	105
<i>Den omöjliga uppgiften att vara kvinna</i>	106
<i>Jämförelser tv-serier & artiklar</i>	116
<i>Lite socker i botten</i>	131
<i>Tilläggskommentarer</i>	132
<i>Vad är puritanism?</i>	133
<i>Klass och etnicitet</i>	138
<i>Utöver budskapen</i>	139
<i>Så vad kan man göra</i>	142
<i>Alltså</i>	145
<i>Slutord</i>	152
<i>Kvinnofronten</i>	156
<i>Lästips</i>	159

© Kvinnofronten och författaren, 2007

Citera gärna texten i denna rapport, men glöm inte att ange källan!

Text & layout: Gerda Christenson

Arbetsgrupp: Bettan Andersson, Gerda Christenson,

Åsa Christenson, Kim Eldinadotter, Vanja Skog och Sara Ström

(plus några till som medverkat under kortare perioder under de år gruppen arbetat med studien, och alla som läst och kommenterat rapporten vartefter den blivit klar)

ISBN 978-91-633-1385-1

FÖRORD

I den till den här studien kom på Kvinnofrontens sommarläger. Vi diskuterade hår – att känna sig äcklig för att man har hår under armarna, hår på benen, könshår. Vi som var med var ganska olika – det är vi medlemmar i Kvinnofronten på många sätt – men vi brukar oftast se större likheter än skillnader när vi pratar med varandra om våra erfarenheter. Men den här gången var det inte riktigt så. De som var äldre förstod inte vad de som var yngre menade – att känna sig missnöjd med sitt utseende, visst, men det är ju inte samma sak som att känna *äckel*. Så vi började prata om det; vad handlade generationsskillnaden om?

Känslan av äckel inför sin kropp är en djupt personlig upplevelse. Men det personliga är också politiskt. Kroppsäckel har traditionellt varit utmärkande för puritanism. Men denna utveckling mot att så många tjejer och kvinnor delvis känner äckel inför sin egen kropp har varit samtidig med att pornografin – som enligt myten är motsatsen till puritanism – gått från att vara något som säljs i särskilda porrbutiker i storstäderna till att finnas vardagligt och överallt omkring oss – även i det offentliga rummet. Den ”motsägelsen” intresserade oss, eftersom likheter och samband mellan pornografi och puritanism är något vi i Kvinnofronten sett tidigare, i studier och analys av pornografi. Vi brukar kalla den mix som uppstår för *pornofierad puritanism*. För vad ska man kalla det, när samhällets sexualsyn gått från tvång på att dölja könshår till tvång på att raka bort det?

Vi lärde oss mycket av varandra under den där diskussionen på lägret. Både teoretiskt och väldigt konkret, om hur samhällets syn på kön och sexualitet påverkar oss in i vårt allra mest intima jag. Och de av oss som är yngre föreslog att vi skulle testa analysen på något som är lika vardagligt som pornografin är idag: tv-serier och kvällstidningars dokusåpeartiklar. Hur ser de egentligen ut, de budskap om sexualitet som finns så självklart omkring oss i vardagen? Vad säger budskapen till oss; om sex, pornografi och puritanism?

Det handlar den här rapporten om.

kvinnofronten
September 2007

P.S.

Många som öppnar en bok tänker att de ska – eller borde – läsa den från pärm till pärm. Det är synd, för det viktiga är ju inte hur mycket man läser i en bok, utan om man fått något av läsandet. Så i vår rapport kan du därför ”hoppa” som du vill – det är helt okej med ”zappläsning”.

BAKGRUND

Kvinnofrontens grundsyn

Det finns ingen objektiv eller neutral forskning, åtminstone inte när det gäller forskning som handlar om något mer än att redovisa siffror. Varje människas TOLKNING av omvärlden påverkas ju av vem man är; vilka erfarenheter man har, hur man tänker om världen, i vilket sorts samhälle och i vilken tid man lever – och en mängd andra saker.

Därför bör den som gör kvalitativa studier redovisa sin bakgrund. Det gör vi i detta inledande kapitel om Kvinnofrontens grundsyn. Dessutom har vi i texten om själva undersökningsresultaten försökt redovisa många exempel från tv-serierna och dokusåpeartiklarna, så att du som läser detta – oavsett vilken grundsyn du har – ska ha möjlighet att själv bedöma tolkningen av budskapen i de scener respektive texter vi beskriver.

Sexualfrågor har alltid funnits med i den feministiska kampen. Om du vill problematisera kön och makt, blir sexualfrågorna helt enkelt en självklar del.

Sexualfrågor har alltid funnits med i den feministiska kampen. Så kämpade till exempel kvinnosakskvinnor från 1800-talets mitt till början av 1900-talet bland annat också mot prostitution, fast vi i historieböckerna oftast bara får höra om deras rösträttskamp. Om du vill problematisera kön och makt, blir sexualfrågorna helt enkelt en självklar del.

För både våra förmodrar och för oss i dagens kvinnorörelse har sexualfrågorna handlat om dels kamp mot mäns sexualiserade våld och dels kamp för kvinnors sexuella rättigheter/frigörelse.

Och som en självklar del i den kampen ingår förstås att undersöka media, inklusive pornografin.

Porr som frigörelse?

I början av 1980-talet gjorde Kvinnofronten en stor studie av den vardagligt spridda pornografin, alltså den som finns överallt omkring oss – i pressbyråkiosk-

er och videobutiker, bensinmackar och matvaruaffärer.*

Redan då var en av de allra starkaste myterna om porren den, att pornografi skulle stå för en *frigjordhet* kring sexualitet, som påstods vara motsatsen till en gammaldags *puritansk*** syn på sexualitet. Denna tänkta frigjordhet är något som porrliberaler nästan alltid för fram som argument för pornografi.

Men det var inte någon sexuell "frigörelse" som mötte oss när vi började studera den kommersiella pornografin.

Synd och skam

Tvärtom mötte vi mängder av sexuella skildringar av sådana grupper som anspe-lade på puritanskt tänkande: nunnor, präster och sjuk-sköterskor. Det fanns *"hemliga sidor"* och reportage om *"det syndigaste ni sett!"*. Tidningar kallades *"Censur"* och videoföretag *"Tabu-video"*.

Medan porrliberalerna påstod att pornografi stod för sexuell frigörelse, framställde alltså pornografin tvärtom sexualiteten som det motsatta: något *syndigt*, *skamligt* och *förbjudet*. Överallt i pornografin beto-

* Kvinnofrontens arbete med den studien ledde till att vi sedan framställde ett diabildföredrag, som både vi själva, *FmP* (Folkaktionen mot Pornografi – en nu nedlagd paraflyorganisation för ett 100-tal olika organisationer) och *RFSU* (Riksförbundet för sexuell upplysning) reste runt med i hela Sverige. Diabildföredraget, som kallades "Vad vet du om porren – EGENTLIGEN?", visades i otaliga och olika sammanhang; i skolor, på militärförläggningar, fängelser och arbetsplatser, hos fackförbund, kvinnogrupper och andra ideella organisationer samt på öppna möten i hela landet under 1980- och 1990-talen.

En variant av diabildföredraget finns publicerad i en konferensdokumentation från *ROKS* (Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige): *"Pornografi – verklighet eller fantasi?"*, 1991.

** Ordet *puritan* kommer från latinska "purus" som betyder "ren". "Renhetsivrare" kallades en engelsk sekt på 1600-talet.

Numera används uttrycket lite slarvigt för allt från direkt "sexualfientlighet" till (påstått) motstånd mot öppenhet kring sexualitet.

*Porrindustrin
tjänar alltså
pengar på att
framställa
sexualitet som
något kopplat
till snusk,
synd, skam
och förbud.*

nades "snusk", "censur" och "tabu".

En av de förr mest kända pornograferna i Sverige, Curth Hson, sa på sin tid att det är det som säljer; det som är lite förbjudet, lite skamligt. Porrindustrin tjänar alltså pengar på att framställa sexualitet som något kopplat till snusk, synd, skam och förbud.

Det fick oss i Kvinnofronten att börja peka på sambandet mellan puritanism och pornografi, och säga att porr och puritanism är två sidor av samma mynt, två grenar av samma träd, eller liknande jämförelser.

Myten levde vidare

Men myten om pornografi som sexuell frigörelse lever kvar. Att den har kunnat göra det beror säkert på många saker. Historielösheten i samhället spelar förstås roll, och att allt är så "snuttifierat" – porrliberaler pratar gärna om *olika sorts* pornografi, och när

allt delas upp får den kunskap som under åren vuxit fram på vissa områden mindre betydelse. Exempelvis vet de flesta idag – till skillnad från när Kvinnofronten först började jobba mot pornografi för trettio år sedan – att kvinnor och barn blir utsatta för övergrepp när pornografi framställs. Alla håller inte med om det generellt, men alla vet att det förekommer. Idag vet också de flesta att pornografi är *handel* med kvinnor – en del av den globala könshandeln.

Ändå, trots all sån kunskap, lever alltså myten vidare om att pornografi – *allmänt sett* – skulle stå för sexuell frigörelse.

För att avslöja den myten skulle det behövas att pornografi började diskuteras mer ingående, inte utifrån något slags allmänt "moralprat", utan utifrån vad pornografi alldeles konkret och påtagligt innebär, och vad den får för följder.

Sexualiteten som handelsvara

Att studera porrindustrin har för oss i Kvinnofronten varit ett av flera sätt att försöka synliggöra vad pornografi är.

För att försöka förstå pornografin som företeelse kan man exempelvis studera hur den används, av vem, vem som skapar den, i vilket syfte, och vilka följder den har för enskilda människor respektive för samhället.

En av de infallsvinklar vi i Kvinnofronten hela tiden haft är att studera *porrindustrin*. Och det är kanske där-

för vi haft lättare att se puritanismen. Vi har inte bara diskuterat vad som eventuellt syns på en bild, vi har också pratat om pornografin som en *vara*; om produktionsförhållanden, försäljningsstrategier och företagsekonomi. Det är ju med porrindustrin som med alla andra privata företag; att de har en affärsidé, som de utvecklar på olika sätt för att

få vinst i sina företag.

Porrindustrin skiljer sig förstås från många andra företag för att en så stor del av porrindustrin även ägnar sig åt handel med svarta pengar, vapen, våld och annan kriminalitet, men grunden är fortfarande samma: att de vill sälja så mycket som möjligt, till så många som möjligt, så dyrt som möjligt, för att tjäna så

mycket som möjligt.

Puritanism & pornografi

Ser man till porrindustrins affärsidé är det tydligt att den *förutsätter* att samhället är puritanskt (vilket vi skriver mer om längre fram). Vad porrindustrin gör är att den utgår från den mix av nyfikenhet och delvis okunighet kring sexualitet som utmärker ett puritanskt samhälle, och kombinerar det med det kvinnoförakt som finns i ett patriarkat*. Med puritanismen som måttstock kan porrindustrin samtidigt påstå att de är *gränsöverskridande* – frigjorda. Det paketet säljer de till killar och män som onanitillbehör.

Kunden och varan

Porrindustrins kund är företrädesvis den heterosexuella mannen. Det allra mesta av den pornografi som sprids i världen vänder sig till heterosexuella män. Självklart kan även heterosexuella kvinnor titta på porr, och en del av pornografin utgår från homosexuella (bögar oftare än lesbiska), men porrindustrin riktar sig huvudsakligen till heterosexuella män. Det är också i första hand från den "normal-pornografin" som bildspråk och budskap överförs till övrig media, kultur, reklam etcetera.

När vi i denna text skriver om konsumenten som "han", och om "kvinnorna" i pornografin, är det alltså för att det är den heterosexuella mannen som är den huvudsakliga kunden, och kvinnan som är hans objekt.

Tittaren och objektet

Bilderna i "normalporren" är uppbyggda så, att mannen som konsumerar pornografi ska kunna tänka sig in i att det är han – *tittaren* – som använder *objektet* flickan/kvinnan på bilderna/filmerna. Han kan använda pornografin att onanera till, och/eller att "kåta upp sig" med inför en sexuell aktivitet med en partner – eller ett övergrepp.

Den amerikanska sociologen och feministen *Diana E. H. Russell* har skrivit:

*"Eftersom mäns tittande på pornografi ofta kulminerar i orgasm, lärs pornografins läxa fortare och mer enträget än när de tittar på icke-pornografisk media."*¹

Det innebär att porrkonsumenternas utlösning/orgasm knyts samman med de pornografiska skildringarna av kvinnor som utbytbara objekt. Ofta uttalat förnedrade objekt.** Och precis som vi alla lär oss att tända på minnen av våra tidigare sexuella erfarenheter, lär sig porrkonsumenten att den sexu-

Det allra mesta av den pornografi som sprids i världen vänder sig till heterosexuella män. Det är också i första hand från den "normal-pornografin" som bildspråk och budskap överförs till övrig media, kultur, reklam etcetera.

* **Patriarkat:** *patriark* betyder "stamfader" och *patriarkat* betyder egentligen "fadersvälde", men det används i betydelsen mansvälde, manssamhälle.

¹ *Diana E.H. Russell: Making Violence Sexy. Teacher's College Press, USA 1993, vår översättning.*

** Om du vill läsa mer om just pornografins innehåll och funktion kan du exempelvis läsa:

Konferensdokumentation: Pornografi – Verklighet eller fantasi? ROKS 1991.

Gerda Christenson & Christina Nilsson: När din våldtäkt blev underhållning. Om pornografi, våld och påverkan – en undersökning av porrindustrins avsikter. Kvinnofronten 1997.

Gerda Christenson: Pornografi och prostitution: Sexuella övergrepp som

handelsvara, i red Agneta Lundström & Gunilla Nordenfors: Tystnaden är bruten. Ta ansvar! ROKS 2001.

Andrea Dworkin: Pornography. Men possessing women. The Women's Press, England 1981.

Diana E.H. Russell: Making Violence Sexy. Teacher's College Press, USA 1993.

Därmed
sexualiserar
porren själva
ojämställdheten
i en könsmakts-
struktur
– man gör
ojämställdheten
"sexig".

ella lusten hör samman med förnedring av kvinnor; objektfieringen och förnedringen i sig blir sexuellt upphetsande. (Självklart får pornografin därmed olika följder för kvinnor och män, eftersom det är skillnad mellan att förväntas tända på att förnedra respektive att förväntas tända på att bli förnedrad, men den frågan är för komplex för att gå närmare in på i det här sammanhanget.*)

Det som den masspridda "normalpornografin" säljer till sin manlige heterosexuella kund är "varan" kvinnor som sexualobjekt för män att använda. Pornografin skildrar helt enkelt en erotiserad makt- och underordningsstruktur kopplad till kön. Eller som någon uttryckt det med finare ord: *pornografin är en kommersiell visuell gestaltning av könsmaktsordningens kvinnoförakt*.

Därmed *sexualiserar* porren själva *ojämställdheten* i en könsmaktsstruktur** – man gör ojämställdheten "sexig".

Att sälja en vara

I diskussioner om pornografi säger en del att porrindustrin bara tillfredsställer ett behov som redan finns. Så enkelt är

det inte. Förutom allt annat bortser den som säger så helt ifrån att porrindustrin – precis som de flesta andra företag – hela tiden också försöker få fler att köpa mer av deras vara, och att de alltså försöker *skapa* behov. Deras val av filmtitlar, artikelrubriker, innehållsupplägg och så vidare är inga tillfälligheter, utan genomtänkta val. Porrindustrin jobbar medvetet, kunnigt och professionellt, med väl utarbetade metoder, med att försöka påverka sina konsumenter att konsumera mera.

Ett sånt exempel är skapandet av porrtidningar som postorderkataloger. Till "utvecklingsbilder" och bildreportage finns ofta korta texter, som ibland sägs vara "citrat" av kvinnan på bilderna. Hon säger kanske att hon tycker särskilt mycket om "bondage", "fistfucking", " analsex" eller något annat. När konsumenten bläddrar vidare kan han – som av en tillfällighet – längre fram i tidningen hitta annonsidor där han kan beställa tidningar och videofilm med just det, som fanns med i citaten, per postorder.

Det var postordermetoden som fick porrindustrin att växa

* Utan att gå närmare in på det vill vi ändå nämna att förnedringen är en av anledningarna till att många kvinnor (och män) upplever äckel eller obehag i och inför sin egen tändning på porr. Trots att det är så vanligt att känna så, kan det upplevas svårt att hantera i ett samhälle där sexologer med flera framställer sexuella reaktioner som något rakt igenom positivt – där vi inte har något ord för *negativ sexuell upphetsning*, inte ens för den konkreta sexuella reaktion som kan uppstå vid den mest önskade sexuella situation man kan tänka sig – ett övergrepp – och som då kan göra att kränkningen känns som än djupare; i och med att förövern fått en att reagera sexuellt på övergreppet. Vi skulle helt enkelt

behöva ord som kunde beskriva *alla* våra sexuella upplevelser – positiva som negativa, och som kunde stötta oss i att både förstå våra upplevelser och beskriva dem för andra.

Du som vill läsa mer om behovet av ord kring sexualitet, och om kvinnors reaktioner kring att tända på pornografi kan exempelvis läsa Sheila Jeffreys "Eroticising Women's Subordination" samt "Sexology and Antifeminism" och Dorchon Leidholdts "When Women Defend Pornography" i red. Dorchon Leidholdt & Janice G. Raymond: *The Sexual Liberals and the Attack on Feminism*, The Athene Series, USA 1990.

** *Könsmaktsstruktur* = ett samhälle där könen genomgående har

olika makt – socialt, politiskt, kulturellt, sexuellt och på alla upptänkliga plan.

² Sven-Axel Månsson & Peder Söderlind: *Sexindustrin på nätet – Aktörer, innehåll, relationer och ekonomiska flöden*. Égalité, 2004.

³ Påverkansmetoden "subliminal perception" är kanske mest känd som den så kallade "CocaCola-effekten", eftersom det påstods att CocaCola lade in korta sekvenser med stillbilder av CocaCola-flaskor i biofilm.

⁴ Gerda Christenson & Christina Nilsson: *När din våldtäkt blev underhållning*. Om pornografi, våld & påverkan – en undersökning av porrindustrins avsikter. Kvinnofronten, 1997.

för 25-30 år sedan. Idag är det kanske internet som gäller mest. Tidigare har det knappt funnits någon svensk forskning om pornografi, men om internet forskas det. Och där finns, som vi alla vet, porrindustrin. Så om porrindustrins metoder på just internet kan du exempelvis läsa mer i rapporten *"Sexindustrin på nätet"*.²

Dold påverkan

Förutom denna (åtminstone någorlunda) öppna påverkan försöker porrindustrin också påverka med helt dolda budskap, exempelvis med metoden *subliminal perception*³ i pornografisk videofilm. Det innebär att man i filmen lägger in stillbilder som visas så kort stund (10-18 bildrutor = mindre än en sekund) att tittaren, om han ens märker något, inte hinner ta fram sitt analytiska tänkande. I ett sådant exempel vi funnit hade porrproducenten lagt in sado-masochistiska stillbilder i en av de då allra mest uthyrda porrvideofilmerna, en som porrliberaler brukade kalla "mjuk".⁴

Subliminal perception är förbjudet både genom EU:s direktiv om tv-verksamhet (89/552/EEG, artikel 10) och enligt Europarådets konvention från 15 mars 1989, men bara när det gäller *tv och produktreklam*. Porrindustrins exempel av subliminal perception gäller försök till våldspåverkan i hyrvideo, vilket inte omfattas av förbudet.

Våldspåverkan

Både exemplet med porrtidningar kombinerade med postorderkataloger och exemplet med inlagda stillbilder i pornografisk videofilm handlar alltså om olika former av

våldspåverkan; porrindustrin vill få konsumenterna att tända på – och bryta ner deras eventuella motstånd mot – sexualiserat våld mot kvinnor. Det betyder inte att det därmed är våldspåverkan i sig som är huvudsyftet med porrindustrins påverkansmetoder. Vi föreställer oss snarare att förklaringen främst finns i alla vinstdrivande företags grundläggande önskan att få folk att konsumera mera – ju fler porrkonsumenter som porrindustrin kan få att acceptera/tända på även sexualiserat våld, desto fler varianter kan de förstås sälja av sin "vara", och därmed öka försäljningen över huvud taget.

Porrindustrins syfte

Psykologer tvistar om subliminal perception som effektiv metod att påverka. Den frågan kan förstås inte vi avgöra. Och i det här sammanhanget är det inte hur framgångsrik porrindustrin eventuellt är med sina metoder som vi vill lyfta fram. Vi konstaterar här bara att porrindustrin arbetar medvetet, planerat och metodiskt – man vill, tror sig kunna, och försöker påverka konsumenterna.

Utifrån den grundläggande kunskapen om porrindustrins syfte och pornografins funktion som vara kan vi sen gå vidare till att undersöka porrindustrins strategier när det gäller just puritanism.

Och i det här sammanhanget är det inte hur framgångsrik porrindustrin eventuellt är med sina metoder som vi vill lyfta fram. Vi konstaterar här bara att porrindustrin arbetar medvetet, planerat och metodiskt – man vill, tror sig kunna, och försöker påverka konsumenterna.

Undersökningen
utgick från vad
porrindustrin
SJÄLV sa att den
faktiskt sålde.
Vi tittade
alltså på vilka
FÖRSÄLJNINGSS-
ARGUMENT
porrindustrin
använde i bak-
sidestexter till
pornografisk
videofilm.

Gränsöverskridning på flera sätt

Gränsöverskridningen är själva förutsättningen för att pornografin ska framstå som frigjord.

I mitten av 1990-talet gjorde några kvinnofrontare en studie av baksidestexter till sådan pornografisk videofilm som säljs eller hyrs ut i vanliga videobutiker landet runt (alltså inte i porrbutiker). Även i dem var puritanismen mycket tydlig. Baksidestexterna beskrev män som "fula gubben", "snusk-hummern", "smygittaren" och så vidare. Sexuella handlingar framställdes genomgående som "snuskiga".

På den tiden handlade den offentliga debatten om porr mycket om *våld* i pornografin. Men den fastnade nästan alltid i en diskussion om *vem* som skulle få definiera *vad* som skulle *räknas som våld* – det slutade oftast i allmänna tyckanden.

Försäljningsargument

För att bryta det mönstret försökte vi skifta perspektiv: vi frågade oss vad porrindustrin *själv* sa att den faktiskt sålde. Vi tittade på vilka *försäljningsargument* porrindustrin använde i baksidestexterna till porrvideofilmerna.

Resultatet av undersökningen kom att handla om betydligt mycket mer än

våld. (Vi skriver mer om det på sidan 13-14.) En sak vi då lärde oss mer om var hur porrindustrin fokuserade på gränsöverskridningar. Undersökningen visade bland annat att gränsöverskridningstemat fanns med i 70% av baksidestexterna.⁵

Gränsöverskridning

Att porrindustrin vill framställa sig som gränsöverskridande är inte något många skulle säga emot, tvärtom är det något de flesta håller med om, vare sig man är för eller emot pornografi som sådan. För många har själva ordet *gränsöverskridning* dessutom en positiv klang, som antyder något framåtsträvande.

Men samtidigt som de flesta ser porrens gränsöverskridningstema, är det få som diskuterar vad gränsöverskridningen har för betydelse.

Gränsöverskridning kan ju innebära väldigt olika saker i olika sammanhang.

⁵. Gerda Christenson & Christina Nilsson: *När din våldtäkt blev underhållning. Om pornografi, våld & påverkan – en undersökning av porrindustrins avsikter. Kvinnofronten, 1997.*

Pornografin behöver puritanismen för att markera en gräns – och därmed framstå som frigjord när man överskrider den. Förutsättningen för att man ska kunna framstå som gränsöverskridande är ju att det finns en gräns att överskrida.

Puritanism

Förutsättningen för att något eller någon ska kunna framstå som gränsöverskridande är att det *finns* en gräns att överskrida. För att framstå som *sexuellt* gränsöverskridande behöver pornografin föra fram en puritansk sexualsyn – för att *markera* en gräns – och därmed kunna framstå som frigjord när man sedan överskrider den.

Och när man överskridit *en* gräns måste man – om man vill *fortsätta* framstå som gränsöverskridande – hitta en ny gräns att överskrida.

Förskjuta gränser

Eftersom gränsöverskridning är så centralt i pornografin hanterar porrindust-

rin saken på olika sätt. En variant för att fortsätta framstå som gränsöverskridande är att *förskjuta gränserna*. Exempelvis skildra grövre och grövre våld.

Att allt mer extrema varianter av pornografi skapas och sprids är alltså inget överraskande, utan en logisk följd av förutsättningen att pornografin ska vara gränsöverskridande.

Betona och överdriva gränser

En annan metod att kunna fortsätta framstå som gränsöverskridande är att *betona och överdriva existerande gränser/tabun*. Om man i en baksidestext först påstår att det är tabu med sex mellan svarta och vita, framstår man ju som gränsöverskri-

dande när man sedan skildrar just det – även om de flesta i vårt land idag *egentligen* inte tycker att det är särskilt konstigt eller gränsöverskridande. (Rasismen är för övrigt ofta klart uttalad i porren, där svarta män ofta framställs som våldtäktsmän och svarta kvinnor som särskilt ”djuriska”.)

Sexualisera mera

Ett annat sätt för porrindustrin att hantera behovet av fler gränser att överskrida, är att *hitta på nya tabun och sexualisera nya företeelser*.

Det kan man se i att pornografin sexualiserar allt, från vardagliga saker till storpolitik: ett ofta använt exempel är ju kvinnor som skildras som maträtter – exempelvis en kvinna som lig-

Tre exempel på porrindustrins metoder att återskapa gränsöverskridningar

- ✓ Man förskjuter gränser
- ✓ Man betonar och överdriver existerande gränser/tabun
- ✓ Man hittar på nya tabun och sexualiserar nya företeelser

ger hopbunden på ett fat med grönsaksgarnering till bildtexten: *"att binda upp en kalkon på rätt sätt kräver sin man"*, eller när Sovjetunionen rasade samman och porrindustrin fick tillgång till ryska kvinnor, som de lanserade under rubriker om *"Glasnost"*.

Pornofierad puritanism

Sett ur porrindustrins synvinkel är det här egentligen enkel matematik: *Ju mer som kan sexualiseras, desto mer kan man sälja*. Samtidigt finns idén om att ett begär blir starkare om det är förbjudet.

Om alltså **allt** sexualiseras, samtidigt som **allt** framställs som att det skulle vara förbjudet, ja, då får man ju det ultimata säljläget för porrindustrin.

Och resultatet blir en ständigt upprepad ***pornofierad puritanism***.

Motsats till frigjort

Det är när man börjar fundera över den *ständigt upprepaste* gränsöverskridningen, som myten om pornografins "frigjordhet" slutligen rasar.

Att överskrida *en* enskild gräns är ju en sak. Men när gränsöverskridning är *inbyggt i själva förutsättningen för företeelsen* blir

det något annat. Då ingår ju alltså även upprepad *gränsmarkering* i en eller annan form – för att den återkommande gränsöverskridningen ska bli möjlig.

Ta det konkreta exemplet med sex mellan svarta och vita, som är ett vanligt gränsöverskridningstema i porren, och i vissa sammanhang och länder fortfarande är en konkret gräns även i verkliga livet. För anti-rasister är det positivt att överskrida den rasistiska gränsen – men får man sedan njuta av det faktum att rasismen på så sätt minskade? Nej, i den kommersiella pornografin *återskapas* ju ständigt den rasistiska gränsen, liksom alla gränser, eftersom det var själva gränsöverskridandet i sig som var det häftiga, det "sexiga". I nästa tidning, på nästa videofilm eller hemsida, återskapas alltså samma rasistiska gräns, gång på gång.

Idén om "frigjordhet" är väl i grunden att komma vidare, att kunna se och tänka längre och nytt. Eller – när det gäller just sexualitet – att "släppa lös" sexualiteten, som porrliberaler brukar uttrycka det. Men då gränsöverskridning är inbyggt i själva förutsättningen för företeelsen, blir det som att ständigt sätta

krokben för sina egna eventuella steg framåt. Det blir ju inget nytt och man kommer ingen vart: genom pornografin bevaras och återskapas ständigt puritanismen.

Lust och gränser

När gränsöverskridningskicken är det som konsumenten förväntas bli kåt på, kan man också fundera över vad följderna blir för den enskilde konsumenten. Vad betyder det för hans sexualitet, om själva *lusten* alltså kopplas till *gränsöverskridningar*? Hur påverkas och *konstrueras* ens sexualitet av det?

Tvång och begränsning

Genom gränsmarkeringar och gränsöverskridningar sätter porrindustrin upp ramar för under vilka förutsättningar sexuell lust förväntas uppstå. Därför är det inte heller konstigt att pornografin är så full av fetischer.

Fetisch betydde ursprungligen att en sak (exempelvis en amulett) ansågs ha magisk kraft. I sexuella sammanhang innebär fetischism att saker (som inte har med sexualitet att göra) påförs en erotisk laddning, så att de därför kan upplevas som en nödvändig förutsättning för

Om **allt** sexualiseras, samtidigt som
allt framställs som att det skulle vara förbjudet,
ja, då får man det ultimata säljläget för porrindustrin.
Och resultatet blir en ständigt upprepad
"pornofierad puritanism".

sexuell lust och/eller sexuell tillfredsställelse.

I pornografin är sexualiteten fetischerad på en mängd olika sätt. Ett exempel är nakenhet – många säger ju att porr handlar om ”nakna kvinnor”, men det är i själva verket inte nakenheten i sig som skildras. Tvärtom är nakenhet rakt-upp-och-ner ovanlig i pornografi. Kvinnorna på bilderna och i filmerna måste ha olika attribut, som exempelvis högklackade skor, strumpeband, spetsunderkläder som halvt tagits av och liknande för att alls framstå som ”sexiga”. Det är med andra ord en *fetischerad* nakenhet, liksom en fetischerad sexualitet, som skildras i porren; där dels olika attribut, och dels gränsöverskridandet som sådant, görs till en *förutsättning* för både lust och tillfredsställelse.

Man kan fråga sig var den ”sexuella frigjordheten” finns i en sådan tvångsmässig begränsning av den sexuella lusten.

Myten osynliggör

I andra sammanhang anses ett behov av upprepat tvångsbeteende som sjukligt. Och när enskilda killar eller män passerar gränsen för vad samhället anser vara ”normal” porrkonsumtion, kan de som personer förklaras ha ett tvångsmässigt sexualbeteende. Få kopplar ihop det med att porrindustrin med sin produkt *sexualiserar*, *idealiserar* och *profiterar* på just det.

Så stark är myten om att pornografin skulle stå för ”sexuell frigörelse” att detta är något som de allra flesta aldrig tänker på.

När gränsöverskridningskicken är det som konsumenten förväntas bli kåt på, uppstår också frågan vad det betyder för konstruerandet av hans sexualitet, om själva LUSTEN alltså kopplas till gränsöverskridningar?

Sexfixering och tystnad

Myten om pornografi som sexuell frigörelse står i vägen för en förståelse av vad som händer i det pornofierade offentliga rummet.

Sambanden mellan pornografi och puritanism handlar inte bara om gränsöverskridningar, eller hur ofta porren använder ord som synd, skam och tabu. Det handlar om hela synen på kön och sexualitet.

I den undersökning av

⁶ Gerda Christenson & Christina Nilsson: *När din våldtäkt blev underhållning. Om pornografi, våld & påverkan – en undersökning av porrindustrins avsikter. Kvinnofronten, 1997.*

baksidestexter som vi nämnde tidigare, gjorde vi inte bara ordkategorisering och textanalys, utan tittade också på vad resultatet kunde säga om den syn på sexualitet som fanns bakom viljan att framhäva just de saker man framhävde. Vi tittade alltså även på vad texterna/försäljningsargumenten förmedlade om vad *porrindustrin förväntade sig* att mannen/konsumenten skulle tända på.⁶ Det visade att

mannens sexuella tändning förväntades bli starkare:

- om kvinnan är på gränsen till barn
- om kvinnan är sexuellt helt oerfaren
- om kvinnan inte önskar delta i den sexuella handlingen.

Mannens sexualitet var själva utgångspunkten i baksidestexterna. Kvinnans roll i sexualiteten framställdes som varandes framför allt på

Vi håller ju
inte alls med
om den historie-
skrivning som
kan tolkas in i
det uttrycket
– som om
samhället först
var puritanskt,
och sen kom
den sexuella
frigörelsen och
pornografen,
men så blev det
”för mycket sex”
och där är vi
idag.

två sätt:

- *kvinnan är offer för männens sexuella handlingar*
- *kvinnan underordnar sig frivilligt mannens sexuella handlingar (ibland: njuter/ blir kåt av att underordna sig)*

Det betyder inte att kvinnor inte kan ta sexuella initiativ i pornografen. Men porrindustrins *försäljningsargument* utgick alltså från förväntningen att mannen (kunden) tändar på kvinnor vars (eventuella) egna sexuella handlingar utgår från *mannens* sexuella behov = i den mån hon förväntades bli kåt var det inte utifrån egna behov, utan utifrån det han ville göra med henne.

Den *pornografiska* önske-
drömmen om kvinnan är
med andra ord väldigt lik en
traditionell *puritansk* syn, där
kvinnans egen sexualitet an-
tingen inte får existera, eller
begränsas till att bestå av att
hon förväntas tända på att
han tändar på henne – och
vad han gör med henne.

Egna jämförelser

I Kvinnofronten är vi medlemmar allt från tonåringar till pensionärer, och det gör att vi ofta har ganska olika erfarenheter. Vi pratar med varandra om egna upplevelser,

exempelvis utifrån både självbild och samhällets förväntningar på oss som tjejer och kvinnor, och om likheter och skillnader mellan att vara ung idag respektive för 10, 20, 30 eller 40 år sedan. Vi har då också diskuterat hur förväntningar och krav på kvinnor förändrats, och vad som skiljer olika tiders syn på kvinnor respektive vad som är likt, exempelvis hur den traditionella puritanismens krav på döljande av nakenhet nu delvis motsvaras av den ”pornofierade” puritanismens krav på rakade kvinnokön – där bägge delvis står för samma grundläggande idé om att det som ska tystas och osynliggöras är den vuxna kvinnans egen sexualitet.*

Och hur ”frigjort” är det?

Tveksam historieskrivning

Mot bakgrund av hur Kvinnofronten ser på pornografi och puritanism var det inte så konstigt att vi inte riktigt visste hur vi skulle förhålla oss när uttrycket ”*sexualiseringen av det offentliga rummet*” började användas (läs mer om det på sidan 36-37). Vi håller ju inte alls med om den historieskrivning som kan tolkas in i det uttrycket – som om samhället först var puritanskt, och sen kom den sexuella frigörelsen och pornografen,

Vi undersökte vilka *försäljningsargument* porrindustrin använde i baksidestexterna till pornografisk videofilm, bland annat genom att dela in orden i återkommande kategorier. Resultaten visar hur många av porrvideofilmerna som innehöll ord i respektive kategori. De visar med andra ord vad porrindustrin förväntar sig att konsumenterna vill ha, men säger alltså ingenting om fall porrindustrin har rätt eller ej.

Kategorisering av baksidestexter

UNGA/DEBUT	74%
VÅLD/TVÅNG/HOT	54%
LURA/ÖVERTALA	32%
TABU/GRÄNS	70%

men så blev det ”för mycket sex” och där är vi idag.

Vi tycker snarare att samhället även idag är puritanskt, att pornografi och puritanism hör ihop, och att det behövs lite sexuell ”frigörelse” från porr och puritanism.

Puritanskt samhälle

Helt klart finns det en sexfixering i samhället idag, framför allt i medierna. Men om man tittar närmare på alla de uttryck den sexfixeringen tar sig, framträder *inte* ett sexuellt öppet, utan tvärtom ett väldigt puritanskt, samhälle.

När vi började jobba med det här projektet stod det en del i medierna om att sexualundervisningen i skolorna fyllde 50 år i Sverige just då. Lite skrämmande, tänkte vi, för efter 50 års sexualundervisning i skolorna möter alltför många barn och ungdomar fortfarande bara den tredelade lektionen: anatomi, preventivmedel respektive könssjukdomar. De flesta frågor kring den egna sexualiteten, och lusten, får de inga svar på. Som vi skriver mer om längre fram finns det i ”jämförbara” Sverige många kvinnor och tjejer som fortfarande inte har något självklart namn på

sitt eget kön. Synen på vad kvinnor får eller inte får göra inom området sexualitet begränsar tjejers och kvinnors livsutrymme.

Samtidigt överöses vi alltså av budskap om sexualitet i medierna och i det offentliga rummet. Reklam, musikvideor, kvällstidningar – allt säljs med hjälp av sex.

Överallt och ingenstans

Mer eller mindre kommersiella, och mer eller mindre påträngande, budskap kring sexualitet är alltså något vi ständigt omges av, samtidigt som sexualitet är något det knappt talas om alls – på riktigt. Alla förväntas visserligen prata allmänt om sex hela tiden, men inte konkret och utifrån sin personliga verklighet. Många har bara få människor, om ens några, omkring sig som de verkligen kan prata med om sin egen sexualitet.

Sexfixering och tystnad kring sex – på samma gång.

Tillsammans med myten om pornografi som sexuell frigörelse kan det här röra till det och skapa förvirring hos många. Om man inte står ut med den offentliga ”sexualiseringen”, och bara får höra att den ju står för att det blivit ”för” frigjort, vad ska man göra då? Förespråka *mindre* sexuell frigjordhet, eller förvirrat tystna?

Nej, förhoppningsvis inte. Och då kommer vi till det positiva med att många började prata om ”sexualiseringen av det offentliga rummet”, trots att vi inte gillar uttrycket. Kanske kan debatten om ”sexualiseringen av det offentliga rummet” leda till att flera

faktiskt tittar närmare på vad ”sexualiseringen” egentligen består av, och vilka mekanismer som styr den?

Då kanske också fler börjar ifrågasätta den ihärdiga myten om porr som sexuell frigjordhet, och börjar prata om hur pornografin faktiskt fungerar – och vad den får för följder.

*Vi tycker
snarare att
samhället
även idag är
puritanskt,
att pornografi
och puritanism
hör ihop, och
att det behövs
lite sexuell
”frigörelse”
från porr och
puritanism.*

* Med det menar vi inte att rakade kvinnokön i alla sammanhang måste vara pornografiskt inspirerade, utan att pornografins krav på rakade kvinnokön är en del i att *vuxna kvinnors egen sexualitet* fortfarande framstår som hotfull – och vi förväntas därför dölja våra kroppar alternativt göra om oss på olika sätt, inklusive att operera om oss. Det är då ingen tillfällighet att det könshår, som symboliserar den vuxna kvinnan, numera blivit något som det allt oftare i vårt samhälle förväntas att kvinnor ska raka bort.

*Därför vill vi
markera att
Kvinnofronten
är emot
pornografi
av en mängd
orsaker.*

*Vi har inte
möjlighet att
här skriva om
pornografi mer
övergripande,
men vi hoppas
att du som vill
veta mer om hur
vi tänker ska läsa
Kvinnofrontens
övriga material
om pornografi.
Det kan du
få veta mer om
genom vår
hemsida.*

Pornografi & porrmotstånd

I denna rapport diskuterar vi pornografi och puritanism, men Kvinnofrontens motstånd mot pornografi handlar förstås om så mycket mer, och i grunden helt enkelt om mänskliga rättigheter.

Pornografi är inte ett enkelt begrepp att diskutera. Ordet kommer ursprungligen från de gamla grekiska orden *porne*, som betyder "hora", och *graphos*, som betyder "skrivning, etsning, teckning". Det innebar ursprungligen *den grafiska avbildning av kvinnor som sexuella handelsvaror*. Idag är det få som vill kännas vid en sådan beskrivning, och ändå kan man fråga sig vad som egentligen skiljer dagens pornografi från den ursprungliga betydelsen.

Pornografi – "porr" – används idag för det somliga kallar "utvikningsbilder" liksom för dokumentationer av exempelvis brutala sadistiska övergrepp mot barn. Porrliberaler pratar helst om det första. Men den allra största delen av all pornografi som säljs i världen består *inte* av några enskilda kändiskvinnor som "viker ut sig" på glassigt retuscherade bilder i så kallade "herr-tidningar". Medan pornografi framställs utnyttjas, våldtas, förnedras och ibland till och med mördas kvinnor, för att män världen över ska ha som sexuellt nöje att onanera till de

övergreppsskildringarna. Det går inte att komma runt den verkligheten. Ingenting någon säger om "frivillighet" eller "mindre grov" pornografi förändrar det faktum att massor av kvinnor och unga tjejer – jorden runt och varje dag – far illa i och genom pornografi; när pornografi framställs liksom när pornografi används.

Fantasi eller verklighet?

Ibland sägs att pornografi bara är fantasi. Men pornografi är konkret verklighet – både för de kvinnor och barn som finns framför kameran och de kvinnor och barn som utsätts när pornografin används.

Pornografi handlar om människovärde, eller snarare kvinnors brist på människovärde. För oss handlar motstånd mot pornografi därför i grunden om mänskliga rättigheter.

⁷ *Andrea Dworkin: Letters from a War Zone. Writings 1976-1987. Secker & Warburg, 1988. Vår översättning av: "Feminists are often asked whether pornography causes rape. The fact is that rape and prostitution caused and continues to cause pornography." ... "pornography depends for its continued existence on the rape and prostitution of women."*

Sexualiteten som social konstruktion

Kvinnofrontens pornografi-motstånd har heller ingenting med biologi att göra. Vi skriver i kapitlet om studien att vi ser på sexualiteten som en *social konstruktion*, och att det betyder att både allas syn på sexualitet och våra sexuella handlingar är *föränderliga*; de har sett olika ut i olika tider och i olika samhällen. Det är förutsättningen för allt vårt resonemang.

För den som ser på sexualiteten som social konstruktion blir det ju viktigt att också fråga sig *vad och vilka* som kan påverka – konstruera – sexualiteten.

Och ser man till vårt samhälle idag är *en* sådan påverkare självklart massmedierna, inklusive den kommersiellt spridda vardagspornografin.

Pornografi och påverkan

Feminister som säger att pornografi påverkar – eller över huvud taget problematiserar pornografi och köns-makt – anklagas ofta för att skylla allt på pornografin, exempelvis att det är pornografins fel att kvinnor blir våldtagna.

Så enkelt är det förstås inte. Den amerikanska feministen *Andrea Dworkin* har skrivit apropå pornografi och våldtäkt:

Feminister får ofta frågan om pornografi leder till våldtäkt. Faktum är, att våldtäkt och prostitution har lett till, och fortsätter att leda till, porno-

grafi...

...pornografi är för sin fortsatta existens beroende av våldtäkt och prostitution av kvinnor.⁷

Det som gör pornografin speciell bland andra uttryck för mäns sexualiserade våld, är att den på samma gång kan ha flera funktioner: ett direkt, fysiskt och påtagligt uttryck för sexuellt förtryck och våld, och *samtidigt* själva verktyget för spridning av just de idéer som legitimerar och återskapar den köns-maktsideologi som är *förutsättningen* för våldet och förtrycket.

För att könsmaktordningen ska bestå räcker det inte med att det finns enskilda män som förtrycker kvinnor respektive lagstiftning och annan samhällelig organisering av könsmakten. Det behövs också att *idéerna* om könslig över- och underordning sprids. Det gör de på massor av sätt. Just pornografins speciella roll i den idéspridningen är, som vi skrivit tidigare, att *erotisera* köns-maktsordningen.

Porren sprider en ideologi som säger att: *en grupp* (män) *är överordnad och en annan grupp* (kvinnor) *är underordnad, och att den överordnade gruppen har rätt att utöva våld mot den underordnade*. Om man stryker orden ”män” och ”kvinnor” i den meningen, skulle då lika många försvara att den ideologin ostört sprids i Sverige i den utsträckning som den gör?

Och här vill vi igen betona

att det vi säger om kön inte står i motsättning till att det finns exempelvis homoporr, eller att den som utnyttjas i och genom pornografi kan vara en man. När vi här skriver om konsumenten som ”han”, och om den som utsätts som ”hon”, är det för att porrindustrin och det som idag brukar kallas ”mainstreampornografin” huvudsakligen förutsätter att det är den heterosexuelle mannen som är ”kunden”.

Olika infallsvinklar

Man kan diskutera pornografi utifrån en mängd olika infallsvinklar; vilka som berörs, produktion, spridning, omfattning, ekonomi, övergrepp mot kvinnor och barn, kriminalitet, eventuell lagstiftning, påverkan direkt och indirekt, samband med övriga delar av begreppet mäns sexualiserade våld samt mycket annat. I den här rapporten tar vi endast upp den lilla vinkling som handlar om sambandet mellan pornografi och puritanism.

Därför vill vi markera att Kvinnofronten är emot pornografi av en mängd orsaker. Vi har inte möjlighet att här skriva om pornografi mer övergripande, men vi hoppas att du som vill veta mer om hur vi tänker ska vilja läsa Kvinnofrontens övriga material om pornografi.

Besök Kvinnofrontens hemsida, så får du veta mer!

Pornofieringen av det offentliga rummet

Pornografin är inte längre något helt vid sidan om i vårt samhälle, den är en del av allas vår vardag. Därmed har den också större möjlighet att påverka även annan media, och över huvud taget synen på sexualitet och kön i samhället. Det har fått till följd att det inte bara är pornografin själv som sprider pornofierad puritanism.

På en hearing om sexualiseringen av det offentliga rummet som regeringen ordnade våren 2004 pratade den danska medieforskaren *Anette Dine Sørensen* om hur pornografin normaliserats i samhället. Hon tog upp tre olika trender.

Det första är *volymen*, att pornografin numera finns överallt omkring oss – att porr är en helt normaliserad del av vår vardag. Kommersiell pornografi sprids i Sverige idag via film, tidningar, tv och internet. Den säljs och hyrs ut i matvaruaffärer, videobutiker, kiosker och på bensinstationer. *”Medan man för bara några år sedan aktivt fick välja till pornografin, måste man idag aktivt välja bort den.”*⁸

Det andra är att pornografin blivit *”rumsren”* genom

att övrig media – tidningar och tv – skildrar pornografi som något vardagligt, och att medierna ofta även *idealiserar* det att *använda, producera eller medverka i pornografi*. I och med att pornografin idealiseras *”riskerar all eventuell kritik att uppfattas som ett uttryck för sexualfientlighet eller som nymoralism”*.⁹

Det tredje som skapat normaliseringen är enligt Dine Sørensen att *”fragment”* av pornografi dyker upp på andra ställen, alltså att samma bildspråk kan användas i exempelvis reklam-bilder, musikvideor och modereportage. Anette Dine Sørensen beskriver det också som *”tecken, stilar eller verbala utsagor (språk), som inte i sig självt är pornografi, men som citerar från och hänvisar till pornografin som företeelse”*.¹⁰

Just det fann vi mycket av i de amerikanska tv-serier vi undersökte, liksom i kvällstidningsbevakningen av svenska dokusåpor.

Fragment av puritanism

Allt det Dine Sørensen tog upp håller vi alltså med om. Men det är i själva verket inte bara fragment av pornografi som sprids till reklambilderna, modereportagen och musikvideorna. Även fragment av puritanismen gör det.

Pornografins beskrivning av sexualitet som snusk, synd, skam, tabu och så vidare, går idag igen i musikvideor, tv-serier, dataspel, dokusåpor (sexchock!) med mera.

I Sverige finns ingen kristen höger med genomgripande inflytande på samma sätt som i exempelvis USA. Trots det har puritanismen

*Men vi menar att det inte bara är fragment av
pornografin som sprids till reklambilderna,
musikvideorna och modereportagen.
Även fragment av puritanismen gör det.*

brett ut sig även här. Den pornografiska beskrivningen av kvinnor som sexualobjekt (som kan köpas och säljas) mixas med den puritanska synen att kvinnor inte får vara sexuellt aktiva. Synen på sexuellt aktiva kvinnor som "horror" är ju i grunden en puritansk syn, men den ökar alltså i vårt "frigjorda" och "jämslällda" land, exempelvis genom att det blivit allt vanligare att flickor och unga tjejer kallas "hora" och liknande i skolan. Som vi skriver på fler ställen i den här rapporten, konstaterar unga tjejer i Kvinnofronten (inklusive i vår arbetsgrupp) också att ord och uttryck som *"oanständigt"* eller *"anstötligt"* är något man inte lärt sig av sina föräldrar, utan av media.

Det vi möts av är alltså inte bara fragment av en "exploaterad sexualitet", utan fragment av en pornofierad puritanism.

Jämfört med vadå?

Hur man ser på puritanism och frigjordhet beror förstås på vad man jämför med. USA är ett land som dominerar inom större delen av svenska medier (amerikanska program utgör exempelvis en stor del av utbudet i tv), och USA är ett mycket puritanskt land. Jämför vi oss med USA är slutsatsen att Sverige inte är så puritanskt. Men ser vi till den nutida historien och utvecklingen inom Sverige blir bilden mer komplex.

Samtidigt som feministisk

kamp, liksom hororörelsens kamp, drivit fram flera lagstiftade rättigheter inom sexualområdet, såsom rätt till abort och partnerskapslagen, har utvecklingen på andra sätt gått mot ökad puritanism. Ett exempel är synen på nakenhet och kroppslighet. Exempelvis är det inte längre självklart ens för småtjejer att gå nakna, även riktigt små flickor förväntas ha bikiniöverdel idag. Vuxna kvinnors (och mäns) könshår ses inte längre som symbol för frisläppt sexualitet, eller som bara vanlig kroppslighet, utan anses numera snarast som något "äckligt" – som inte bara måste döljas, utan till och med helt tas bort. Och så viktigt har det blivit att dölja all vardaglig kroppslighet att det nu till och med säljs "bröstvårtskuddar" (*nipple covers*) i damklädsaffärerna för att kvinnors bröstvårtor inte ska synas genom kläderna.

Man kan även se hur puritanismen ökar utifrån vad som anses självklart att man får eller inte får prata högt om; hemma och i det offentliga rummet (risken finns att det till och med kommer att börja "pipa" på vissa ord även i svensk tv). Ett exempel är en glassreklam som visats på tv, där ett barn frågar sin pappa hur barn blir till eller liknande. Pappan kan inte få ur sig nån förklaring, men så kommer bilen med glass och plingar sin melodi, varpå pappan lättad hoppar upp och springer och köper glass istället. För 25-30 år sedan skulle en sådan reklam knappast ansetts rolig, då skulle föräldern bara antas svara sitt barn. Men idag förväntas det alltså uppfattas som "kul" att framställa en sådan vanlig enkel fråga som "skämmig".

*Synen på
sexuellt aktiva
kvinnor som
"horror" är ju
i grunden en
puritansk syn,
men den ökar
alltså i vårt
"frigjorda" och
"jämslällda"
land, exempelvis
genom att
det blivit allt
vanligare att
flickor och unga
tjejer kallas
"hora" och
liknande
i skolan.*

⁸. Anette Dine Sørensen: *Pornochic masskultur i Sexualiseringen av det offentliga rummet, en sammanställning av hearingen den 12 maj 2004, Regeringskansliet 2004.*

⁹. se not 8.

¹⁰. se not 8.

Om nu reklamen vill stryka medhårs, som vi berättar om i nästa kapitel, kan man fråga sig *vad det är för sexualsyn* reklamen stryker medhårs här? Och hur kan det komma sig att utvecklingen i Sverige under de senaste trettio åren alltså gått mot en *mindre* öppenhet kring sådana frågor från barn?

Gör om dig!

Förutom i synen på kroppslighet och i pratandet om sexualitet – eller snarare det allt mer tystnande, verkliga pratandet om sexualitet – syns kanske puritanismen mest i objektifieringen av kvinnor. Tjejer och kvinnor förväntas bry oss allt mer om vad andra tycker kring hur vi *ser ut*; återanvändandet av uttryck som ”det finns inga fula kvinnor, bara lata” och liknande får oss att uppleva att vi måste göra om oss, att det är vårt ”ansvar” att göra oss till tilltalande objekt. Det räcker inte längre med smink, vi ska raka ben och kön, ta bort ögonbryn och låta skära i våra kroppar så att vi kan få större bröst, tjockare läppar, rakare näsor och vara totalt rynkfria.

Och det är denna förtingligade bild av vad som är att vara ”kvinna” som idag tapetseras upp överallt i det offentliga rummet och därmed möter oss vart vi vänder oss.

Något om trender

Det faktum att kvinnor blir mer och mer objektifierade idag är det nog inte så många som säger emot. Men för att förstå *VARFÖR* måste man kanske också titta på vad det finns för andra ”trender” i samhället.

För runt trettio år sedan fanns en mode-trend som hette ”*unisex*”-mode. Det gick ut på att kvinnor och män skulle kunna ha likadana kläder oavsett kön. Man kan lugnt konstatera att vi är ganska långt från unisexmodets jämställdhetstänkande idag. Istället har idén om köns motsatsförhållande betonats allt mer – polariseringen mellan könen har ökat.

Den *sexualisering av ojämställdheten* som pornografin innebär har bäddat för en ökad objektifiering av kvinnor över huvud taget. Men inte heller den utvecklingen är något som bara vuxit fram av sig självt, isolerat från övriga samhället. Det finns en allmän trend i samhällsutvecklingen mot allt mer förtingligande – av det mesta.

När vi i Kvinnofronten diskuterat hur utvecklingen sett ut under de trettio år vi som organisation arbetat mot pornografi, har vi konstaterat tre tydligt samverkande trender i vårt nutida samhälle: • *Ökad kommersialisering* • *Förtingligande/objektifiering* • *Individualisering*.

Konsumera mera

Den *ökade kommersialiseringen* kan man bland annat se i att sådant som tidigare har brukat beskrivas som mänskliga rättigheter – som till exempel sjukvården – idag oftare diskuteras i termer av ”kunder” respektive ”varor” och ”tjänster”. Och när det blir *kunder-varor-tjänster* det handlar om, kan också inställningen till verksamheten ändras på så sätt att den mer och mer börjar

Tre trender i samhällsutvecklingen

★ Ökad kommersialisering

= *allt kan/ska/bör konsumeras*

★ Förtingligande/objektifiering

= *osynliggörande av makt (ting har inga maktrelationer)*

★ Individualisering

= *osynliggörande av sammanhang*

förväntas vara vinstdrivande – kommersiell – istället för att den förväntas finnas där exempelvis för att vi människor i samhället bryr oss om varandra, tycker att man ska få vård när man är sjuk, och vill tillgodose människors behov av omsorg.

Förtingligande är en annan allmän trend i samhället, och det exempel på förtingligande som uppmärksammas mest i samhällsdebatten är kanske varumärkesutvecklingen, där varumärken fyllts med värde på samma sätt som en fetisch – till slut har varumärket blivit viktigare än själva varan, vilket beskrivits bland annat i den uppmärksamade boken *No logo*¹¹.

Ett än mer obehagligt exempel på denna utveckling är att Världsbanken och Internationella valutafonden idag kan ha som krav för att fattiga länder ska få låna pengar, att deras regeringar måste privatisera till och med vattnet. Förr i tiden sågs tillgång till vatten som en mänsklig rättighet – för bara tjugo år sedan hade kommersialisering av jor-

dens vattentillgångar varit en mer främmande tanke, nu är den verklighet.

Allt blir till saker

Förutsättningen för att ett samhälle ska kunna bli allt mer kommersialiserat är just att fler företeelser förtingligas, det vill säga ses just som "varor" och "tjänster" och inte som rättigheter, eller relationer mellan människor. Så de två trenderna går i varandra.

Och ju mer konsumtionsinriktat ett samhälle blir, desto mer förvandlas därmed *allting* till slut till varor – det vill säga även mänskliga relationer, våra känslor och våra drömmar.* Pornografin är ett nästan övertydligt exempel på förtingligandet, där kvinnor görs till utbytbara köp-och-sälj-objekt, sexuella handelsvaror för killar och män att konsumera.

Men i ett samhälle där *allt* förvandlas till konsumtion, riskerar förstås även den sexualitet som inte direkt köps och säljs att förtingligas. Riskens finns att den sexuella upphetsningen för allt fler människor delvis flyttas, från *mötet* mellan människor som känner lust till varandra, till fler fetischer och till den sorts kickbaserade sexualitet som pornografin konstruerar kring gränsöverskridningar.

Objektifiering

När vi feminister pratar om förtingligandet av kvinnor gör vi det oftast i termer av objektifiering**. Vi har sett hur det att kvinnor objektifierats varit en del i att våld mot kvinnor accepterats i samhället. Och det gäller ju inte bara våld mot kvinnor,

*Den utvecklingen
är inte något
som bara vuxit
fram av sig
själv.
Det finns en
allmän trend
i samhälls-
utvecklingen
mot allt mer
förtingligande
– av det mesta.*

¹¹ Naomi Klein: *No logo. Märkena, marknaden, motståndet*. Ordfront 2003.

* Teorin om konsumtionssamhällets förtingligande av allt, inklusive mänskliga relationer, brukar ibland kallas *reifikations teorin*.

En bra beskrivning av reifikations teorin finns i artikeln "När allt blir till varor" av Andreas Malm, *tidsningen Arbetaren*, nummer 29/2003.

** Begreppet *objektifiering* ska inte blandas ihop med den tillfälliga växling mellan att känna sig, och se någon annan, som *subjekt* respektive *objekt* – som man kan uppleva när man ser en person man attraheras av. Att tala om objektifieringen av kvinnor är ett sätt att påvisa hur kvinnor som kön objektifieras i vårt samhälle.

*Ju mer våra
mänskliga
relationer
framstår som
varor och
tjänster, desto
mer riskerar vi
att uppfatta
världen som just
så statisk,
så given, och
oföränderlig
som ting är –
som om allt bara
är som det är,
det är inget att
göra något åt.*

utan kanske all våldutövning, att objektifieringen – avhumaniseringen – är första steget i våldsprcessen.

Men förtingligandet får också fler följder – det osynliggör maktförhållanden. Ting är ju statiska, de har ju inga inbördes relationer, som kan förändras åt det ena eller andra hållet, de förväntas följa naturlagarna.

Allt är som det är?

Ju mer våra mänskliga relationer framstår som varor och tjänster, desto mer riskerar vi att uppfatta världen som just så statisk, så given, och oföränderlig som ting är – *som om allt bara är som det är, det är inget att göra något åt.*

Ju mer förtingligt och kommersialiserat samhället blir, och ju osynligare maktförhållandena blir, desto mer opåverkbar framstår världen.

Individualisering

En tredje stark trend som hör ihop med de andra är

individualiseringen. Den kan vi se i sådant som att exempelvis kollektivavtal på arbetsmarknaden byts ut mot individuell lönesättning – så blir det bara ditt ansvar om du har dålig lön, du är helt enkelt inte ”tillräckligt” bra på att löneförhandla. (Att sen alla andra kvinnor inom motsvarande låglöneyrken är i samma situation talas det tyst om.)

Individualiseringen visar sig också i tidningsrubriker som pekar på lösningen på diverse vanliga problem: *Så kan DU hantera stressen. Lär dig sätta gränser!* Överallt möts vi av uppmaningar som indirekt påstår att *ansvaret* är individens, *lösningarna* är individens, även i de sammanhang då det faktiskt inte spelar så stor roll vad individen gör – då det handlar om samhälleliga, strukturella förtryck.

Genom att peka på det negativa i den ökade individualiseringen vill vi själv-

Mer om kommersialiseringen av kroppar, kön och sexualitet

Den finska forskaren *Marjut Jyrkinen* menar att kommersialiseringen av just kroppar, kön och sexualitet fungerar genom minst fem olika men sammanlänkade ”processer”: *att sälja saker genom att använda kroppar, kön och sexualitet* (bilar, grönsaker, skivor); *att sälja föreställningen om vad ”skönhet” är* (skönhetstävlingar, bantning, skönhetsoperationer, fysisk träning för att förändra kroppen); *att sälja sex och kroppsdelar* (prostitution, pornografi och organhandel); *att sex görs till en form av kommersiell konsumtion* (konsumtion av pornografi, prostitution och annan sexhandel); och *att sko sig ekonomiskt på handel med sex i olika former* (trafficking, hallick-

verksamhet med mera).

Hon visar hur användandet av kvinnor som objekt i reklamen påverkar bilden av vad ”kvinna” är på tre sätt: 1. det knyter kvinnor till mode, 2. det skildrar kvinnor på ett sätt som antyder att den kvinnliga identiteten finns i kroppen, och 3. det förstärker reklamens retorik att kvinnans väsen är att vara underordnad, icke-intellektuell, barnslig och Den Andra – motsatsen till normen *människan*.

Läs mer:

Marjut Jyrkinen: Commercialising Bodies, Sex and Sexualities i ”Sex säljer. Kön och makt inom prostitution och pornografi. Om mediebevakningen och hur genusforskningen kan bidra – Rapport från Nordisk journalistkurs 21-25 nov 2005, Talinn”. NIKK (Nordisk institutt for kvinne- og kjønnsforskning), Nordisk Journalistcenter & Nationella sekretariatet för genusforskning, 2007

klart inte säga att det är oviktigt vad vi som individer gör, tvärtom har vi alla makt att påverka – särskilt när vi går ihop och gör det tillsammans! Men när man osynliggör sammanhang, som denna individualisering gör, får det till följd att vi både skuldbeläggs och riskerar att glömma att se orsakssammanhang.

Individualiseringen, förtingligandet och kommersialiseringen samverkar i att få världen att framstå som förutbestämd och omöjlig att förändra, och skapar på så sätt uppgivenhet inför den utveckling vi ser.

Men att genomsåda trenderna är förstås första steget mot förändring.

Allt är möjligt!

Bara för att det är en gammal klyscha behöver det ju inte betyda att det inte är sant: det är när det är som mörkast som ljuset är närmast. Och det *positiva* med teorin om förtingligandet (reifikation) är att den också pekar på möjligheter: Ju mer låst samhället blir, ju mer allt framställs som att *ingenting går att förändra*, att allt bara är som det *måste* vara – för att marknaden kräver det, globaliseringen innebär det, någon annan möjlighet finns bara inte – desto bräckligare blir påståendena, och desto lättare faller myten; då kan det rätt som det är räcka med att peka på att världen faktiskt *skulle kunna* se annorlunda ut för att många människor ska genomsåda omöjlighetsmyten och se att världen är lika föränderlig nu som den alltid varit. Historien slutar inte idag.

Pornografi och puritanism

Det vi beskrivit i det här kapitlet är något lite om vilken grundsyn Kvinnofronten har när det gäller just *pornografi och puritanism*.

Och med slutavsnittet i det här kapitlet har vi velat visa på att pornofieringen inte är något enskilt, utan att den hör ihop med de övriga krafter som idag påverkar samhällsutvecklingen – sexualiteten förtingligas som allt annat, och vi lever i ett patriarkat.

Det räcker ju inte med att vi har en grundsyn; samhället förändras hela tiden, och vi vill veta mer om *allt* – inklusive se hur pornografin förändras vartefter, och vilka uttryck den pornofierade puritanismen tar sig idag. Därför utvecklar vi hela tiden vår analys.

Och i det ingår som sagt att vi ibland gör undersökningar som denna studie.

Hur ser det ut?

Vi frågade oss: Om porr-liberalerna hade haft rätt i att pornografi står för sexuell frigörelse, borde då inte vårt samhälle – efter över 35 år av ”fri porr” – ha blivit *mer frigjort*?

Och om vi har rätt i att pornografi och puritanism är beroende av, och förutsätter, varandra, borde det då inte gå att visa på, att även puritanismen brett ut sig när pornografin gjort det?

Det var en av orsakerna till att vi ville titta närmare på tv-serier och kvällstidningsbevakning av dokusåpor.

Och vi tycker att vi fick väldigt tydliga svar.

*...då kan det rätt som det är
räcka med att peka på
att världen faktiskt
skulle kunna se annorlunda ut.*

STUDIEN

& lite runtomkring den

*...det ATT sexualiteten är
en social konstruktion är det många
som säger, betydligt färre pratar om
HUR den konstrueras,
eller av VEM...*

Uttrycket ”sexualiseringen av det offentliga rummet” har vuxit fram ur att många människor har reagerat på att det skett en ökad ”sexualisering” i vårt samhälle; i reklam, tv och övriga medier – överallt. Ändå pratas det sällan om *vad* de sexualiserade budskapen faktiskt säger. Det har vi velat titta närmare på.

Sexualitet är ju något föränderligt; sexualiteten har sett olika ut i olika tider, i olika länder och i olika samhällen. Både våra tankar om sex och våra sexuella handlingar påverkas av det samhälle och de människor vi har omkring oss. Det brukar beskrivas som att *sexualiteten är en social konstruktion*.

Men oftast stannar det där: *att* sexualiteten är en social konstruktion är det många som säger, betydligt färre pratar om *hur* den konstrueras, eller av *vem*.

Så vad händer om vi börjar ställa sådana frågor om ”sexualiseringen”?

En viktig demokratifråga är *vilka* (och hur många) i ett samhälle som har möjlighet att sprida sina tankar, idéer och budskap. Ju färre som kommer till tals, desto större är risken att bara en viss sorts åsikter kan komma fram. När det gäller *det offentliga rummet* är det få som får

synas. Det är inte vem som helst som kan sprida sina budskap storskaligt i det offentliga rummet – det kostar massor av pengar. Och ju mer det offentliga rummet fylls av sexualiserade budskap *med likartat innehåll*, desto mer får de som sprider de sexualiserade budskapen *tolkningsföreträde* kring sex = makten att vara den som säger *vad ”sex” är*, och därmed möjlighet att påverka – konstruera – sexualiteten.

Mot den bakgrunden ville vi undersöka vad som faktiskt sägs i några av de budskap om sexualitet som sprids i det offentliga rummet. Vi valde att studera hur sexualitet och pornografi skildras i några vanliga medier som vänder sig till ungdomar och unga vuxna. Att vi valde just det, var på initiativ av de yngre av oss i gruppen, som ville veta mer om vilka budskap som sprids i just det vi/de själva tittade på.

Under tre månader spelade vi in 15 avsnitt vardera av fyra olika amerikanska tv-serier med höga tittarsiffror bland ungdomar och unga vuxna i Sverige. För att jämföra om det fanns skillnader mellan amerikanska respektive svenska mediaskildringar av sexualitet och pornografi, samlade vi under samma tid in en kvällstidnings samtliga artiklar om de svenskproducerade dokusåpor som visades i tv under perioden.

Avsändarna & deras syfte

De som står bakom de ”sexualiserade budskap” som sprids i det offentliga rummet – **avsändarna** – pratas det nästan aldrig om. I alla fall inte i medierna. Lika sällan pratas det om **deras syfte** med budskapen.

Avsändarna och deras syfte hör till de frågor som vi gärna skulle velat undersöka närmare, men ty-

vär har det inte funnits möjlighet för oss att göra det inom ramarna för den här studien.

Ändå vill vi skriva något om avsändarna av just de budskap vi studerat, det vill säga *ägarna till tv-företagen*

”... Att ha
en kvalitativ
aspekt är
ointressant
i den
kommersiella
världen.”

Johan Westman,
programchef
på Kanal 5
(not 16)

– eftersom de och deras budskap egentligen hör ihop.

Av de *tv-serier* vi undersökt kommer en från **TV3** och tre från **Kanal 5**. Att vi valt serier från just de två kanalerna är ingen tillfällighet, det beror helt enkelt på att det var de kanalerna som sände flest tv-serier med höga tittarsiffror bland ungdomar och unga vuxna (enligt *MMS*, se nästa sida).

De *dokusåpor* som Aftonbladet bevakade kom från både **SVT**, **TV3**, **TV4** och **Kanal 5**.

Ägare

Vem som äger en tv-kanal är förstås avgörande för vilken inställning den tv-kanalen har till vad den ska sända, och varför.

Både TV3, TV4 och Kanal 5 är kommersiella (vinstdrivande) tv-kanaler. Vinsten får de genom att sälja tv-reklamplats.

TV3 ägs av *MTG, Modern Times Group*¹². TV4 har ett delat ägarskap, där bland annat *Bonniers*¹³ och norska *Schibsted*¹⁴ ingår – se mer i noterna här nedanför. Kanal 5 ägs till 100% av *SBS Broadcasting*¹⁵.

SVT – *Sveriges Television* – ägs formellt av en stiftelse, där politiskt tillsatta an-

svarar för verksamheten. Pengarna får de genom de licensavgifter alla som äger en tv betalar. SVT har ett avtal med staten om att de ska fungera ”folk-bildande” och sända material med en mångfald av åsikter, där olika intressen ska tillgodoses genom olika typer av program. Därför brukar det kallas att SVT – till skillnad från de vinstdrivande företagen – är ett ”public service-företag”.

Politisk ideologi

Medier, ägande och vinst kan diskuteras utifrån hur vi ser på demokrati. De allra flesta av alla medier i Sverige idag ägs av några få stora medieföretagsgrupper med borgerlig ideologi. Problemet är då inte att de har just en *borgerlig* ideologi, lösningen vore inte att den enda röst som fick höras stod ideologiskt till vänster. Problemet är att så gott som alla har *en och samma* politiska ideologi.

Som mediekonsumenter får vi därför oftast bara läsa/se/höra verkligheten beskriven ur en och samma ideologiska synvinkel. Men den frågan ska vi inte gå närmare in på här. Här ska vi bara ta upp lite om hur *vinstdrivande* tv-kanaler fungerar, rent praktiskt.

NOTER:

¹² MTG är ett Stenbeckföretag. Jan Stenbeck var en känd svensk medieägare, som på sin tid satsade stort på att införa kommersiell (vinstdrivande) tv i Sverige. Hans medieföretagsgrupp MTG leds nu av hans dotter Cristina. I gruppen ingår bland annat flera olika tv-kanaler (TV3, ZTV med flera), radiokanaler (RIX FM, Lugna Favoriter med flera), Tele2 och gratistidningarna Metro. Företagsgruppen äger även produktions- och distributionsbolag för film och tv, som exempelvis Sonet Film och Strix.

¹³ Bonniers är en medieföretagsgrupp som drivits av samma familj sedan början av 1800-talet. Företagsgruppen är den största i mediebranschen i Sverige och äger omkring 200 företag, både bokförlag (Albert

Bonnier, Semic, Wahlström & Widstrand med flera), en mängd tidningar (Dagens Nyheter, Veckans Affärer, Amelia, Vecko-Revyn med flera) och andra medie-företag (Svensk Filmindustri, radiokanaler som Mix Megapol med flera).

¹⁴ Schibsted är ett norskt medieföretag, som äger delar av Svenska Dagbladet, Aftonbladet och TV4. Schibsted ägnar sig också åt produktion av film och tv, och äger bland annat Sandrew Metronome.

¹⁵ SBS Broadcasting Group äger ett flertal tv-kanaler och radiostationer runt om i Europa.

¹⁶ Lars Grip: *Tittarögon – en rapport om vad som bestämmer TV-utbudet*. Vårdsskildringsrådets (numera Medierådet) skriftserie nr. 30, 2003.

Syfte: vinst

De kommersiella tv-kanalernas främsta syfte med att sända det de gör är att tjäna pengar. Det konstaterar de genomgående; på hemsidor, i årsredovisningar och koncernbeskrivningar. Och tjänar pengar gör de alltså i första hand via reklam. För att få annonsörer att vilja köpa reklamplats i just deras tv-kanal använder sig bolagen av tittarsiffror. Ju högre tittarsiffror ett program har, desto mer kostar det att köpa reklamplats där.

Tittarsiffrorna räknas fram av ett företag som heter *MMS (Mediamätning i Skandinavien AB)*. Alla de större tv-bolagen äger delar i MMS (även SVT). Hur tittarsiffrorna räknas fram har vi inte utrymme att gå in på här, vi konstaterar bara att de liksom all liknande statistik inte alltid är helt tillförlitliga, men de är nu det mått som används.

I rapporten *Tittarögon* från *Väldsskildringsrådet*¹⁶ beskriver författaren tittarsiffrornas funktion så, att de kommersiella bolagen vill få ”så många ögonpar som möjligt med hjälp av program som kostar så lite som möjligt, för att sedan sälja dessa ögonpar till annonsköparna så dyrt som möjligt”.

Output deals & volymavtal

I rapporten *Tittarögon* beskrivs också hur de kommersiella tv-kanalerna *inte* köper in de flesta av sina program utifrån vad inköparna tycker är bra eller ej.

* *Programföretag* = vårt förenklade uttryck för de företag som producerar och distribuerar (framställer och säljer/sprider) tv-program.

Vilka olika tv-serier en kanal sänder avgörs istället av de *avtal* tv-kanalen gör med de företag som säljer program.

Ett *volymavtal* betyder att tv-kanalen gör upp med ett programföretag* att de ska köpa program för en viss summa pengar under ett år. Då kan kanalen välja bland programmen, men de måste samtidigt köpa för den bestämda summan även om de egentligen inte är intresserade av fler program från det företaget.

En annan vanlig typ av avtal är *output deals*. Det innebär att för att tv-kanalen ska få köpa en viss serie med höga tittarsiffror (som exempelvis tittarsuccén *Vänner*) måste de även köpa och sända ett antal andra serier som det programföretaget vill sälja. De köper ett paket.

Större delen av tv-kanalernas inköpspengar går till olika sådana avtal.

Det förklarar varför de kommersiella tv-kanalerna sänder så många dåliga amerikanska tv-serier hela dagarna. För att få rätten att sända en publiksuccé på bästa sändningstid på kvällen, placerar tv-kanalen med andra ord de otaliga medföljande mer eller mindre dåliga ”b-serierna” på den tid då färre människor har tid att se på tv.

En stor del av utbudet i tv-kanalerna i Sverige har alltså i praktiken bestämts av de amerikanska programföretagen.

VINST-drivande

Avtalssystemen visar att de flesta tv-serier i de kommersiella tv-kanalerna har köpts in utan några kvalitetskrav.

Tv-kanalernas syfte med sina val av tv-serier är i grunden att få så bra affärssuppgörelser som möjligt med programföretagen, för att kunna få in största möjliga summa pengar från reklamköparna.

SVT:s två kanaler är de som har råd att hålla sig med kvalitetskrav, eftersom de inte utgår från vinst på samma sätt.

Det är ganska självklart egentligen. Om något är kommersiellt – *vinstdrivande* – är syftet i första hand att tjäna pengar. Och problemet är inte om du eller jag tycker att vinstdrivande är bra eller dåligt. Problemet är när de som deltar i den offentliga debatten låtsas som om *skillnaden* mellan vinstdrivande och ickevinstdrivande inte finns.

För då blir det lätt så att vi glömmer vad det finns för fördelar respektive nackde-

”...utgångspunkten är att attrahera tittargrupper som är intressanta för annonsörerna.”

TV4 formulerar sina mål i årsredovisningen 1999 (not 16)

"Kanal 5:s mission är att göra roligare tv – inga nyheter, inga politiska debatter, ingen trist konsument-journalistik."

Kanal 5 presenterar sig för tittarna på sin hemsida (2007)

lar med det ena eller det andra.

Motstånd mot public service

När tittarsiffror blir en försäljningsvara för att få vinst, är det ganska självklart att de kommersiella tv-kanalerna vill få bort SVT – public serviceföretaget. Om någon väljer att titta på SVT, blir det ju ingen vinst på den tittaren – den går inte att sälja till reklamköparna. Om alla som tittar på SVT istället tittat på någon kommersiell kanal hade den kanalen kunnat öka sin vinst rejält. Och det är ju som sagt själva meningen med företagen: att skapa vinst till ägarna.

Därför påstår de som äger de kommersiella tv-kanalerna gärna att public service är "fel" – på det ena eller det andra sättet. Ett sånt argument mot SVT brukar vara att en del av SVT:s program har "för låga" tittarsiffror, vilket de kommersiella tv-kanalerna tolkar som att ingen vill se programmen. (Det kan förstås precis lika gärna tolkas som att SVT gör vad de ska – alltså har mångfald i utbudet, och därmed tillgodoser även mindre gruppers önskemål.) När SVT då känner sig hotat är risken stor att de börjar jaga tittarsiffror de också – för att motivera att de ska få finnas kvar. Och man glömmer att SVT inte bara ska utgå från tittarsiffror, utan också från *kvalitet* och *mångfald*.

Tänk inte – shoppa!

Det mesta av alla medier i Sverige ägs som sagt av några få stora borgerliga medieföretagsgrupper. De styr och kontrollerar vad

som sänds i de flesta tv- och radiokanaler och vad som trycks i de flesta tidningar. Och eftersom deras uttalade mål är vinstökning, har de inget intresse av mediekonsumenterna som man inte kan göra vinst på.

Mot den bakgrunden kan man fundera över uttalandet från Kanal 5 som vi citerar här till vänster; de vill stå för det roliga, inte informera genom nyheter, politiska debatter eller konsumentprogram.

Vad betyder det? De allra flesta av oss vill förstås gärna ha underhållning – men kanske inte *bara* det, och framför allt inte bara alla de gamla amerikanska lågbudgetserier som tv-kanalen fått på köpet vid sina avtal med programföretagen. Så vad Kanal 5 egentligen gör är att de tillfredsställer reklamköparna: mer lättsmält underhållning och mindre eftertanke hos tittarna är precis vad annonsörerna vill ha.

Film, såpor och serier

Av Kanal 5:s totala utbud bestod följaktligen 66% av *film, såpor och serier* år 2002¹⁷. Motsvarande siffra för TV3 var 61%, och för TV4 var den 47%. Av SVT1:s utbud samma år bestod 21% av film, såpor och serier, och SVT2:s motsvarande siffra var 15%.

SVT – public serviceföretaget – har *aktuellare* siffror kring programutbud och liknande utlagt på sin hemsida. Ingen av de kommersiella tv-kanalerna har det

¹⁷ Lars Grip: *Tittarögon – en rapport om vad som bestämmer TV-utbudet. Vårdsskildringsrådets (numera Medierådet) skriftserie nr. 30, 2003.*

när vi skriver denna rapport. Inte heller har de svarat på våra frågor om detta per e-post.

Avsändarna & deras syften

Vad kan man då, genom all den information vi samlat här, säga om avsändarnas syften med att sprida just de budskap som de gör?

Ja, det är ju lite knepigt, eftersom det alltså inte riktigt är så enkelt som att de som äger tv-kanalerna be-

stämmer programmen utifrån vad de *tycker* om dem.

Avsändarna (tv-kanalerna) är ju delvis låsta i sina val – av vad *programbolagen* vill sälja. Valen utgår också från vilka program *reklamköparna* vill ha sin reklam i för att nå sina målgrupper.

Reklamköparna

Reklamköparnas styrning kan vara mer eller mindre direkt. Det kan exempelvis vara så att tv-kanalernas reklamplatssäljare helt enkelt

går till programavdelningen och beställer en viss sorts program, för att reklamköparna vill ha sin reklam i just den typen av program. Då får programmakarna skapa eller skaffa den sorts program som reklamköparna vill ha.

Men för att skapa sig ännu mer vinst, vill reklamköparna ha ännu mer möjlighet att påverka, om de kan.

Och det kan de.

Reklam överallt

Utvecklingen tycks gå mot mer och mer reklam, och medier allt mer styrda av den som har pengar. Men vem styr den utvecklingen?

Det är ingenting konstigt, eller anmärkningsvärt, med att vinstdrivande företag gör vad de kan för att få så hög vinst som möjligt. Som framgår av medieföretaget MTG:s presentation av sin koncern här till höger, är det ett självklart mål för de kommersiella medieföretagen. Det är ju det som skiljer vinstdrivande verksamhet från verksamhet som drivs ideellt, eller statligt och kommunalt (även om de senare också börjar ha vinstkrav numera). Reklamköpare, programföretag och kommersiella tv-bolag är inga undantag från vinstprincipen, och därför har alltså MTG (precis som de andra medieföretagen) målet att "bereda vinst åt aktieägarna".

Lobbying

Ett sätt för medieföretagen att öka vinsten är att påverka politiska beslut kring medier, så att de gynnar medieföretagen. Lobbying, alltså att de anställer särskilda lobbyister vars jobb är att påverka politiker i mediebeslut, är då väl placerade pengar. Eftersom Sverige inte längre själv kan besluta i alla mediefrågor, utan måste följa besluten i det överstatliga EU, är det i första hand just EU som medieföretagen vill påverka.

Mer reklam

Medan vi jobbat med denna studie har EU arbetat med ändrande av sitt direktiv om "audiovisuella medier". Där föreslår EU-kommissionen att just reklamköparna framöver ska få ännu mer makt

"Koncernens mål är att bereda vinst åt aktieägarna genom att öka företagets värde."

*Modern Times Group presenterar sin koncern på företagets hemsida
(2006)*

"Den svenska reklammarknaden, mätt som reklam i medier, uppgick 2003 till mer än 500 miljarder kronor. Reklammarknaden finansierar stora delar av våra medier, med den effekt detta kan ha på mediernas form och innehåll."

Brigitte Mral
& Larsåke Larsson
i boken "Reklam & retorik,
10 fallstudier"

över tv. Reglerna för hur säl-
lan program får brytas för
reklam ska tas bort, "nya
reklammetoder" ska "gyn-
nas", och "produktplace-
ring" ska tillåtas i allt utom
"nyhetsprogram, program
om aktuella samhällsfrågor
och barnprogram".¹⁸

I alla övriga program ska
vi alltså få se utplacerade
produkter och varumärken
i alla sammanhang – grän-
serna för reklamen kommer
att suddas ut allt mer. I för-
slaget ingår också sånt som
att tv-skärmen ska kunna
delas upp, som i en webb-
läsare på en dataskärm, med
reklam runt om tv-bilden
med mera.

Och det stannar inte vid
det. Reklamföretagen pro-
var ständigt nya metoder.

Beställnings-tv

I USA finns sedan några år
tillbaka något som heter *The
family friendly program-
ming forum*. Det är ett
drygt 40-tal olika företag
som köper reklamplats i
amerikansk tv (bland andra
Coca-Cola, McDonalds,
IBM och Procter & Gamble)
som jobbar för att få tv-
programbolagen att pro-
ducera så trivsamma och
familjevänliga program som
möjligt.

Sveriges Konsumentråd
skriver: "Enligt företagen
ger reklam i sådana pro-

*gram mest utdelning. Om
hela familjen tittar på pro-
grammet når företagen olika
konsumenter på en gång."*¹⁹

En av tv-serierna som vi
har med i vår studie – *Gil-
more Girls* – är skapad efter
en beställning från schampo-
tillverkaren *Johnson & John-
son*²⁰ och åtminstone inled-
ningsvis finansierad av *The
family friendly program-
ming forum*.

Yttrandefrihet & makt

Program skapade på direkt
initiativ av reklamföretagen,
fler reklampauser och pro-
duktplacering i de flesta
program – utvecklingen går
mot medier helt styrda av
dem som vill få oss att kon-
sumera mera.

Men "utvecklingen" går
inte av sig själv, det är några
som styr den. Medieföre-
tagen har makt i form av
pengar, men det är politiker
– såväl här i Sverige som
inom EU – som beslutar om
mediepolitiken: vad som ska
vara tillåtet, vem som ska få
presstöd etcetera. Det är de
som har den politiska mak-
ten idag som tillåter att
medieföretagen tar sig den-
na makt.

Alltför få av dem tycks
fråga sig: vad händer med
yttrandefriheten om bara
pengar styr medieutbudet?

Maria-Pia Boëthius skri-
ver i *Mediernas svarta bok*²¹.

¹⁸ EU-kommissionen: *Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om ändring av rådets direktiv 89/552/EEG*, KOM(2005) 646 slutlig, 2005/0260 (COD), Bryssel 13/12 2005.

Se även pressmeddelandet från EU:s pressportal: "Tv utan gränser", IP/05/1573, 13/12 2005.

¹⁹ Sveriges Konsumentråd: *Varumärkt – om reklam till unga*, 2004.

²⁰ se not 19, respektive FFP:s hemsida: www.ana.net/family

²¹ Maria-Pia Boëthius: *Mediernas svarta bok – en kriminografi*. Ordfronts förlag, 2001.

²² se not 21.

²³ Lars Grip: *Tittarögon – en rapport om vad som bestämmer TV-utbudet. Våldsskildringsrådets (numera Medierådet) skriftserie nr. 30*, 2003.

att hon ofta får höra av sina amerikanska kollegor att det är så oerhört viktigt att vi i Sverige inte säljer ut public serviceföretagen, för även om kvaliteten ibland försämrats går det alltid att ändra på – så länge det inte är kommersiella krafter som äger tv-kanalerna: *"Säljer man ut public service är det kört, då är yttrandefriheten privatiserad med mycket svåra konsekvenser för informationsfriheten och kulturen."*

Samma röst

Så här diskuteras inte public service i svensk massmedia, inte ens de få gånger det faktiskt förekommer lite diskussion, som efter riksdagsvalet 2006. Då utsåg den nya regeringen en kulturminister som var utpräglad motståndare till public service och som struntat i att betala tv-avgift. Men då kom den allmänna diskussionen att handla mer om *att* hon var emot public service, och hade struntat i att betala, än om *varför* man kan vara för eller emot, och vad man vill uppnå.

Bristen på diskussion om public service kan förstås ha att göra med det faktum att de kommersiella tv-kanalerna ägs av *samma företag* som äger både de flesta tidningar och radiokanaler som finns. Och att det alltså är dessa medieföretag som bestämmer det mesta av vilken information som ska nå oss medborgare varje dag.

Det är helt enkelt samma röst som hörs överallt, den röst som i sitt eget vinstintresse talar om för oss läsare, lyssnare och tittare att public service är tråkigt, och att mediedebatten inte är

något för vanligt folk att bry sig om.

Maria-Pia Boëthius uttrycker det så här: *"Ett stort dilemma är att frågorna om medierna hittills presenterats som expertfrågor, någonting för politiker eller medieexperter att syssla med. I själva verket är frågan om medierna, informationen och yttrandefriheten en av vår tids största och hetaste politiska frågor som angår varenda medborgare i detta land; den är lika viktig som kampen om produktionsmedlen eller kampen för demokratin."*²².

Budskapens utformning

Utifrån den här grundkunskapen om ägarna och deras syfte kan man börja se det som är grundläggande och allmänt för tv-seriernas budskap: att de ska vara sådana att de inte stör eller oroar tittaren. De ska inte hota det bestående, utan stryka tittaren medhårs. De ska få tittarna att må bra, eller skapa längtan och lust att shoppa för att må bra.

I *Tittarögon* konstateras: *"Serierna är ofta utformade för att skapa samförstånd. De får inte splittra den breda publiken genom att utmana viktiga värderingar..."*²³.

Ser vi till skildringarna av just sexualitet och pornografi verkar samma förutsättningar som gäller för alla andra budskap också gälla dem: budskapen ska inte hota det bestående, utan stryka medhårs: vi tittare ska roas, inte oroas.

I de skildringar av sexualitet och pornografi som vi studerat ingår också beskrivningen av den maktstruktur som finns mellan könen i

"Vi ägnar nästan sex timmar om dagen åt medier i olika former. Det är rimligt att tro att de påverkar vår uppfattning om världen."

ur "Varumärkt"
från Sveriges
Konsumentråd

"Serierna är ofta utformade för att skapa samförstånd. De får inte splittra den breda publiken genom att utmana viktiga värderingar..."

ur Våldsskildrings-
rådets rapport
"Tittarögon"

"I själva verket
är frågan om
medierna,
informationen
och yttrande-
friheten en av
vår tids största
och hetaste
politiska frågor
som angår
varenda
medborgare
i detta land."

Maria-Pia
Boëthius

samhället, och då blir slutsatsen densamma där: hota inte könsmaktsordningen, skoja gärna om den, men framställ den framför allt som självklar och oproblematiserad.

Passivisering...

Medieföretagen ser förmodligen sina satsningar som lyckade. Många bryr sig mindre och mindre om politik och mer och mer om tv.

Enligt *Motboken*²⁴ var det fler unga människor mellan 18 och 24 år som röstade om vem som skulle åka ut i Big Brother-finalen i England våren 2001 än som röstade i det engelska parlamentsvalet.

... och motkraft!

Men å andra sidan växer över hela världen rörelser som på olika sätt arbetar med mediekritik. *Adbusters*, en organisation som ägnar sig åt reklamsabotage och egna budskap i det offentliga rummet, har spritt sig från Kanada till ett flertal länder, inklusive Sverige. Här i Sverige finns sedan länge även affischgruppen *Loesje*, och på senare år har aktivistgrupper som exempelvis *Reklamsabotage* etablerat sig.

Andra exempel på motkrafter är *Röda Korsets* Ungdomsförbunds redaktion *Quick Response*, aktivisthemsidan *mediekritik.nu*, och det feministiska mediekritiska nätverket *Allt är möjligt*.

Vad händer med EU-direktivet?

Under rubriken *Flexibla reklamregler* skrev EU-kommissionen i ett pressmeddelande 2005:

"Det nya direktivet skulle också gynna nya reklammetoder, t.ex. delad skärm, virtuell reklam och interaktiv reklam. Produktplacering skulle för första gången uttryckligen definieras och omfattas av tydliga bestämmelser. Med undantag för nyhetsprogram, program om aktuella samhällsfrågor och barnprogram skulle produktplacering som är klart identifierbar tillåtas i EU, både i linjära och icke-linjära audiovisuella tjänster."

(Ur pressmeddelande från EU-kommissionen: IP/05/1573)

Sedan dess diskuteras förslaget i EU. Det mesta i EU

tar oerhört lång tid att genomföra, och det nya EU-direktivet är ännu inte klart när vi avslutar arbetet med denna text. I december 2006 uttalade sig EU-parlamentet om förslaget till nytt direktiv – och även parlamentet ville tillåta produktplacering och liknande, fast de kallade det att produktplacering var förbjuden – med undantag för "biografilm, filmer och serier producerade för tv och sportsändningar". Den enda produktplacering som parlamentet tyckte skulle vara helt förbjuden var "tobaksprodukter" och receptbelagda mediciner.

(Se EU-parlamentets texter P6_TA-PROV(2006)0559 – A6-0399/2006 – 13 december 2006)

Direktivet beräknas antas under hösten 2007.

²⁴Maria Borelius/Marie Bloom: *Motboken*. Bonnier fakta 2002.

Metodisk påverkan

Uppenbarligen gör medieföretagen och reklamköparna vad de kan för att påverka oss. Men hur tänker de då, och vad är det som avgör om de lyckas påverka oss eller inte?

Redan för flera tusen år sedan skapade de gamla grekerna *retoriken*; talarkonsten eller läran om konsten att övertyga. De slog fast de bästa sätten att argumentera för att lyckas påverka andra människor.

Det finns tre grundbultar i retoriken: att framstå som *trovärdig*, att verka *förnuftig* och att väcka *känslor*. Det kallas på retorikspråk för *ethos*, *logos* och *pathos*.

Bäst mottaget blir budskapet om man lyckas kombinera alla tre.

Trygga konsumenter

Ethos, trovärdigheten, är själva grunden för reklamens försök att påverka oss. En del marknadsföringsfolk brukar prata om olika sätt att skapa "*otrygghetsreduktion*" (reduktion = minskning).

Tanken är att vi har lättare att säga ja till ett budskap om vi känner oss trygga med det som sägs. Grunden för medieföretagen är alltså att få oss att känna oss trygga, öppna och mottagliga.

Samförstånd

I trygghetsskapandet ingår att ju mindre skillnaden är

mellan det som sägs och det vi redan tycker, desto större chans har det att påverka oss. Vi är mer på vår vakt mot budskap som verkar vara längre ifrån vad vi redan tycker – *samförstånd* gör oss mer mottagliga.

Samtidigt måste det åtminstone ibland finnas en utmaning i försäljningsknepen, annars blir vi mätta och vill inte konsumera mera. Därför måste företagen hela tiden hitta på *nya vinklingar på gamla mönster*, så att vi både får den trygghet som bäddar för att vi ska bli mottagliga för påverkan och den kick som får oss att vilja konsumera.

ICA-reklamen, som visats i tv under flera år och utspelar sig i en och samma (låtsas-)butik, är ett bra exempel på trygghetsskapande reklam, där samma karaktärer återkommer varje gång, med bara liten variation. Må-bra-reklam.

Samma budskap överallt

Upprepning är en annan viktig påverkansmetod. Att samma budskap kommer igen. Och gärna att det finns en *samstämmighet* i budskapen, så att vi inte får för oss att det finns andra sätt att tänka.

Det finns tre grundbultar i retoriken: att framstå som trovärdig, att verka förnuftig och att väcka känslor. Bäst mottaget blir budskapet om man lyckas kombinera alla tre.

Personer i
reklamen
brukar
delas in i
tre grupper:
experten,
kändisen och
den vanliga
människan.
Experterna
ska med sin
auktoritet
övertyga oss,
den "vanliga"
människan
ska vi känna
igen oss i,
och kändisen
ska ge stjärn-
glans åt den
produkt eller
det varumärke
vi därmed ska
vilja ha.

Metoden att ge konsumenten känslan av *delaktighet* används av alla tv-kanalernas hemsidesplatser; genom chatt, omröstningar, communities och liknande. (Det kan du läsa mer om i kapitlet om tv-serierna.)

Stjärnglans

De personer som finns med i reklamen brukar ofta beskrivas som tillhöriga någon av tre grupper: *experten*, *kändisen* och *den vanliga människan*. Experterna ska med sin auktoritet övertyga oss, den "vanliga" människan ska vi känna igen oss i, och kändisen ska ge stjärnglans åt den produkt eller det varumärke vi därmed ska vilja ha.

Medan vi jobbade med studien av tv-serierna användes exempelvis flera skådespelare från en av "våra" tv-serier i en stor reklamkampanj för ett klädföretag.

Det är som en slags motsats till *guilt-by-association**, en *cool-by-association*, där kändisen både skapar otrygghetsreduktion (som vi skrev om på förra sidan) och sprider stjärnglans på samma gång.

Idag är en stor del av reklamen så kallad livsstilsreklam, där reklamen dessutom för fram/säljer ett varumärke snarare än någon speciell produkt. Men grundprinciperna för reklamens metoder att påverka är desamma.

Konsumtionsideologi

För att få oss att konsumera mera vill företagen få oss att må bra (men ha känslan att vi kan må bättre) och stryka oss medhårs.

Men inte alltid. Om vi till exempel har åsikten att sjukvård ska bekostas via skatten

och vara en rättighet för alla – ja, då har vi frångått ideologin om den evige konsumenten. Sådana åsikter stryks inte medhårs, de osynliggörs eller förlöjligas. För dem som har vinsten som främsta intresse, är det förstås önskvärt att *allt* ska kunna säljas och köpas, att allt ska kunna konsumeras.

Medieföretagen vill först och främst just det: att vi ska konsumera – exempelvis tv, men indirekt också allt annat, som säljs via tv, med hjälp av tv. I den mån de faktiskt vill påverka oss *ideologiskt*, är det framför allt utifrån att allt kan, bör och ska konsumeras.

Påverkan

Ingen kan helt komma undan reklamens påverkan. Alla påverkas vi, eftersom ingen orkar vara totalt uppmärksam och analytisk hela tiden. Och även om vi analyserat och genomskådar budskapen, kan vi ändå påverkas – av att utsättas för samma upprepade budskap gång på gång. De flesta av alla budskap omkring oss består dessutom av vad man ibland brukar kalla *undertexter* = allt det som inte sägs rent ut, utan på mer eller mindre outtalade sätt vädjar till *ethos*, *logos* och *pathos*.

Hur mycket vi påverkas av reklamen är förstås olika – både från person till person och beroende på hur uppmärksamma vi är just då, respektive hur väl avsändarna av budskapen lyckas med retoriken.

* *Guilt-by-association* innebär att någon anses vara skyldig till något endast på grund av att den har anknytning till, eller haft "samröre" med, någon som är skyldig.

25. Red. Brigitte Mral & Larsåke Larsson: *Reklam & retorik – 10 fallstudier*. Rhetor förlag, 2004.

Egna tolkningar

En del menar att traditionell medieforskning varit alltför fixerad vid att se till mediernas budskap och påverkansmetoder, och därför glömt bort att olika människor faktiskt kan ta till sig olika saker i budskapen.

De som säger så hänvisar ofta till forskningsteorier som menar att den som tar emot budskapet "anpassar" det efter sina egna behov och sina egna tolkningar – och att ett bevis för det finns i att man ju till och med kan tolka budskapet som det rakt motsatta mot vad avsändaren menat.

Som feminist skulle man då kunna titta på exempelvis någon av de amerikanska tv-serier vi undersökt och bara se till de positiva budskapen om starka kvinnor, och mer eller mindre strunta i de kvinnoförnedrande skämten – som en överlevnadsstrategi.

Och visst stämmer det att vi tar in olika delar av budskapen beroende på vilka vi är och var vi befinner oss i samhällshierarkin och världen, och att vi försöker strunta i det som vi inte tycker om i de budskap som möter oss. Men det är ju

ändå inte riktigt så enkelt som att påverkan i första hand skulle handla om oss själva som individer. Andra har därför kritiserat dessa teorier, framför allt utifrån att teorierna är lite för naiva inför de manipulativa metoder de som vill påverka använder, men också utifrån att de är lite väl optimistiska inför vår förmåga att (oavsett hur massiv propagandan är) sortera bort de budskap vi inte vill ha.

Frågan står ju inte mellan om vi *antingen* skulle vara passiva åskådare som okritiskt tar emot alla de budskap vi utsätts för, *eller* att vi oberörda och oantastliga skulle kunna stå emot all form av påverkan, hur genomgående och under vilka omständigheter vi än utsätts för den.

Det är ju *samtidigt* så dubbelt, att ingen kan undgå att påverkas, och att vi personligen både tolkar olika, påverkas på olika sätt, och själva i viss mån kan påverka hur vi påverkas.

Men risken finns att vi påverkas *mer* om vi *tror* att vi bara tar till oss det vi vill. Vi får ju det andra "på köpet", och det som vi inte alls tänker på, eller analyserar, ge-

nomsådar vi inte lika lätt som det vi är uppmärksamma på.

Kunskap

Ett sätt att personligen försöka stå emot påverkan är att lära sig så mycket som möjligt om vilka metoder medieföretagen använder för att påverka oss.

Och att skaffa sig kunskap om den klassiska retoriken kan helt enkelt ses som en form av självförsvar mot propaganda. "*Retorik ger analysverktyg för att kunna förhålla sig kritisk gentemot manipulativ kommunikation*", skriver bland annat retorikprofessor *Brigitte Mral* ²⁵.

Att analysera reklam, eller tv-serier man brukar titta på, är ett bra sätt att försöka "vaccinera sig" mot åtminstone lite av all den påverkan vi utsätts för varje dag. Man kan ju lära sig känna igen metoderna.

För oss personligen har det därför varit väldigt lärorikt att göra den här studien, särskilt som flera av oss "till vardags" brukar titta på just den typ av amerikanska tv-serier som vi har studerat.

*De flesta av alla budskap omkring oss
består dessutom av vad man ibland brukar kalla
undertexter = allt det som inte sägs rent ut, utan på
mer eller mindre outtalade sätt vädjar till
ethos, logos och pathos.*

Sexualiseringen av det offentliga rummet?

Sexualisering, pornofiering, exploatering – vi avslutar detta kapitel med ännu en liten ifrågasättande kommentar om själva begreppet.

Denna rapport har framställts med ekonomiskt stöd från medel avsatta till arbete mot *sexualiseringen av det offentliga rummet*. Just det har varit aningens knepigt för oss. Sexualiseringen av det offentliga rummet är ett ganska nytt begrepp – och som framgår av förra kapitlet tycker vi som feminister inte särskilt mycket om det.

Definition saknas

Man kan tycka att en av de första saker den som skapade begreppet borde ha gjort, var att fråga sig exakt vad *sexualiseringen av det offentliga rummet* egentligen betyder, alltså *definiera* vad de pratade om. Men det gjordes inte.

Olika medier har följaktligen under de senaste åren kommenterat "sexualiseringen av det offentliga rummet", genom att varva ett närmast puritanskt förfasande över utvecklingen med ett förlöjligande av alla som tycker att "sexualiseringen" är något problem. Dubbelmoral, alltså.

Men vad är egentligen "sexualisering"?

Vad är "sexualisering"?

För oss är *sexualisering* inte något självklart negativt begrepp – särskilt inte i ett

puritanskt samhälle, som det vi lever i. Den som exempelvis velat sy traditionella Waldorfdockor* till sitt barn och handlat färdiga mönster/modeller har hittills haft att välja mellan dockor med eller utan snopp – något kvinnligt könsorgan har inte funnits. Där skulle det helt klart behövas lite mer "sexualisering" av kvinnor! Tänk så annorlunda världen kunde se ut om alla småtjejer hade vuxit upp med dockor med snuffa/snippa och kittelknapp!

Över huvud taget får kvinnors kön knappt finnas till någon annanstans än i pornografin och pornografiskt färgade medier. Som vi skrev förut finns det i "jämslällda" Sverige många kvinnor och tjejer som fortfarande inte har något självklart namn på sitt eget kön.

Samtidigt som kvinnors kön i vissa sammanhang exploateras, får det i andra sammanhang inte ens nämnas. Det gör det svårt att förhålla sig till uttrycket "sexualisering".

Vad är "det offentliga rummet"?

Det "offentliga rummet" är inte heller något självklart begrepp. Men i det fallet finns det faktiskt några som försökt definiera vad det kan

vara. Exempelvis skrev *Stadsledningskontoret i Stockholm* i ett tjänsteutlåtande den 11 mars 2004 om hur man skulle kunna tolka uttrycket: "*Härmed kan i vid mening avses alla miljöer där allmänheten har fritt tillträde dvs. offentlig plats, samfärdsmedel, media mm. Men även i viss mening publika miljöer som bibliotek, vårdinrättningar mm. kan hänföras till detta begrepp.*"

Det måste nog vara svårt att göra en juridisk definition av "det offentliga rummet". Men när begreppet används ihop med "sexualiseringen" är det kanske i första hand tänkt som en friare tolkning utifrån vad som påverkar oss – och hur vi påverkas, och när?

Då hör förstås även tv och internet till det offentliga rummet. Den som slår på en tv eller går ut på internet möts ju varje dag av sexualiserade budskap som man faktiskt inte direkt valt, de bara finns där, i exempelvis reklam.

Uppenbarligen menade åtminstone de partier som avsatte pengar till arbete kring sexualiseringen av det offentliga rummet att även tv och tidningar skulle räknas in, eftersom vi fick stöd att göra denna studie om tv-serier och dokusåpeartiklar.

Mänsklig rättighet

När vi inom kvinnorörelsen tidigare har pratat om det offentliga rummet har vi inte använt uttrycket sexualisering, utan pratat om **kvinnors rätt till det offentliga rummet**, alltså som en medborgerlig rättighet att fritt vistas i "det gemensamma" utan att riskera att kränkas, förnedras eller utsättas för våld. Feminister har tagit upp det både utifrån det våld tjejer och kvinnor utsätts för, och utifrån tjejers och kvinnors berättelser om att man inte orkar med de kvinnoförnedrande bilder vi möts av då vi går till och från skolan eller jobbet; berättelser om hur man tittar åt ett annat håll när man passerar löpsedlarna för "herrtidningar" eller hur man tittar ner i marken när man väntar i busskurer med upplysta reklambilder eller tittar ner på rälsen när man väntar på ett tåg i tunnelbanan.

Det är berättelser om tjejers och kvinnors överlevnadsstrategier i ett samhälle där vi utsätts för förlöjliganden och kränkningar *överallt*.

De berättelserna handlar alltså inte om hur mycket "nakenhet" som eventuellt syns på en bild, utan om hur vi tjejer och kvinnor i det offentliga rummet utsätts för en systematisk nedbrytning av självförtroende, stolthet och självkänsla. Det

handlar inte om eventuell puritanism eller moralism, utan om kvinnors mänskliga rättigheter.

Pornofiering

Den som delar analysen att pornografi och puritanism är två sidor av samma sak kan, som vi tog upp tidigare, inte heller hålla med om den *historieskrivning* som uttrycket "sexualiseringen" pekar mot: att vi gått från puritanism till "för mycket" sex (se sidan 14-15). För oss skulle det behövas ett annat uttryck för att beskriva den utveckling som avses.

I det inledande kapitlet om Kvinnofrontens grundsyn skrev vi att ordet "pornografi" ursprungligen betydde att skildra kvinnor som sexuella handelsvaror. Därmed skulle "*pornofiering*" kännas lättare för oss att använda för att förklara vad som händer i och med de ökande och alltmer pornografiskt influerade budskapen i form av objektifierade kvinnor som vi möts av i det offentliga rummet.

Liten problematisering

Mot den här bakgrunden har vi kvinnofrontare med andra ord lite svårt för att använda uttrycket "sexualiseringen av det offentliga rummet". Men eftersom det nu är ett vedertaget begrepp använder vi det trots allt i rapporten – parallellt med det vi föredrar: *pornofieringen av det offentliga rummet*.

Det handlar om hur tjejer och kvinnor i det offentliga rummet utsätts för en systematisk nedbrytning av självförtroende, stolthet och självkänsla. Det handlar inte om eventuell puritanism eller moralism, utan om tjejers och kvinnors mänskliga rättigheter.

* En waldorfdocka är en tygdocka som sys för hand och i naturmaterial till just det barn som ska ha dockan. Vanligen får dockan samma hår-, ögon- och hudfärg som barnet, och ögon, mun etcetera är bara antydande. Görs dockan till ett större barn kan barnet själv bestämma hur dockan ska se ut.

TV-

SERIENA

*Vi recenserar inte tv-serierna.
Vi säger inte om de är "bra" eller "dåliga".
Det vi studerat är vilka budskap
de sprider om just sexualitet.*

i valde ut de amerikanska tv-serierna utifrån att de skulle ha höga tittarsiffror i Sverige och rikta sig till ungdomar och/eller unga vuxna. Det blev då serier från TV3 och Kanal 5: *Gilmore Girls*, *OC (Orange County)*, *Vänner* och *Sex and the City*.

Vi spelade in 15 avsnitt av varje tv-serie under perioden 15 mars till 15 juni 2005. (I de fall vi inte hann spela in 15 avsnitt under perioden, kompletterade vi då säsongen startade igen i början av hösten.)

Innan vi skriver om de olika serierna tar vi upp lite allmänt om förutsättningarna för vår studie, de frågeställningar vi satte upp och de sammanhang som är förutsättningarna för tv-seriernas existens.

Efter den inledningen skriver vi om de olika serierna och ger exempel ur dem. Du som inte orkar eller har lust att läsa alla exempel från de olika tv-serierna kan gå direkt till sammanfattningen i slutet av det här kapitlet. Det är som sagt helt okej med zapp-läsning!

Du är inte bara tittare – du är ”med”

I dagens reklamstyrda verklighet räcker det inte *med* att bara vara tv-tittare. När tv-serier skapas i vinstintresse, måste tittaren knytas till serien/kanalen via en ”kringmarknad” av olika varor man kan köpa, och via chatter, omröstningar och information på programföretagens och tv-kanalernas hemsidor.

Innan vi satte igång med att analysera själva tv-serierna, började vi med att försöka förstå något av förutsättningarna för dem – alltså varför en tv-serie produceras eller inte. (Det kan du läsa mer utförligt om i kapitlet *”Studien & lite runt omkring den”* från sidan 25.)

För ”våra” tv-serier gäller precis samma som för alla andra serier i kommersiella tv-kanaler: *förutsättningen för att de ska fortsätta sändas är att reklamköpare vill*

köpa reklamplats under sändningen.

Reklamköparna kräver höga tittarsiffror, eftersom de självklart vill köpa plats där flest människor ser deras reklam. Och **tv-kanalen** vill ha höga tittarsiffror, för ju högre tittarsiffror de kan få, desto dyrare kan de sälja reklamplatserna runt serien.

Då gäller det att hålla hårt i sina tittare. Både programföretagen (som producerar tv-serierna) och tv-kanalerna (som sänder dem) försö-

ker knyta tittarna närmare serierna genom att exempelvis via sina hemsidor erbjuda tittarna att surfa in och chatta med andra tittare, se på klipp ur serierna, läsa om seriernas huvudpersoner och skådespelarna som spelar de olika karaktärerna, följa med i serien genom resuméer från senaste avsnitten (ofta kan man följa hela säsongerna via hemsidorna), ta hem ”skrivbordsunderlägg” (bilder som bakgrund till data-

Här gäller
samma som
vid lansering av
filmer till barn;
det finns en
"kringmarknad",
där det mesta
kan säljas
med filmens
logotyp.
Men det
handlar inte
bara om att
sälja varor.
Via internet
försöker tv-
kanalerna
också få
tittaren att
känna sig
delaktig,
exempelvis
genom att
delta i olika
omröstningar.

skärmen), lyssna på musik ur tv-serien med mera.

Kringmarknad

Här gäller samma som vid lansering av filmer till barn; det finns en "kringmarknad", där det mesta kan säljas med filmens logotyp.

Dessutom kan vad som helst säljas med hänvisning till serien. Så handlade exempelvis ett av de mest omtalade avsnitten av *Sex and the City* om hur en av karaktärerna blev fullständigt fixerad vid en dildo och stannade hemma i sängen hela dagarna med sin nya "leksaker". Det ledde till att just den dildon blev världsberömd och såldes som "dildon från 'Sex and the City'".

Interaktivitet

Men det handlar inte bara om att sälja varor. Via internet försöker tv-kanalerna också få tittaren att känna sig delaktig på olika sätt, exempelvis genom att delta i olika omröstningar kring den populäraste karaktären i serien, den snyggaste, den roligaste och så vidare.

Rollkaraktärerna i serien *Vänner* ska kännas som ens egna vänner, och det gör de. Många som ser serien delar in sina vänner som seriens olika typer, och till och med kontaktannonser kan skrivas utifrån seriens karaktärer: "Chandler söker Monica".

Är du med?

En av de tv-serier vi undersökte, *Gilmore Girls*, är lite speciell, eftersom den inte bara är beroende av reklamköparna utan faktiskt från början producerades som ett rent beställningsjobb från reklamköparna via *Family*

friendly programming forum, vilket du kan läsa mer om på sidan 30.

Precis som när det gäller de övriga serierna har både tv-kanalen och programföretaget hemsidesplats där tittaren kan läsa om karaktärerna respektive skådespelarna i just den serien, chatta med andra tittare, läsa "favoritcitat" från olika karaktärer och så vidare. Men det som skiljde *Gilmore Girls* från de övriga tv-serierna är att programföretaget här tar ett steg till. Via den svenska hemsidan kan tittaren kolla på menyn till kaféet i serien och se vad som är "dagens rätt", klicka på "vårdshusets broschyr" eller få "Sookies recept", det vill säga recept från den karaktär som är kock i serien – som om hon vore kock på riktigt. Som om vårdshuset fanns på riktigt. När du sen ser hur de äter på tv kan du ju känna/minnas hur det smakar...

Och via en länk på det amerikanska programföretagets hemsida kan tittaren gå till en shoppingsida, där man kan köpa exempelvis muggar och t-tröjor. Men i detta fall är det inte bara muggar och t-tröjor med seriens logotyp eller karaktärerna från serien på, utan logotyper till seriens vårdshus och kaféet där karaktärerna möts, som om det var muggar från ett verkligt kafé, och ett verkligt vårdshus, som om kaféet eller vårdshuset i serien fanns på riktigt.

Allt för att tittaren ska känna sig delaktig och fortsätta titta.

Påverkan

Om man ska analysera dessa tv-serier utifrån eventuell påverkan, måste man förstås ta med den närhet och intimitet som programföretag och tv-

kanaler försöker få tittaren att känna inför både serien, rollkaraktärerna, platserna och handlingen. En av de faktorer som spelar roll för hur mycket vi påverkas är ju hur *kritiska* vi är inför det vi ser, och hur *nära* vi känner att den som sprider budskapet står oss.

En serie som skapar en så-

dan närhet som flera av dessa tv-serier gör, och dessutom kanske är en humorserie – *"det är ju bara på skämt!"* – har förstås ofta större chans att påverka oss. Särskilt när vi skrattar och inte tänker så mycket på vad som faktiskt sägs.

Flera av oss i arbetsgruppen som till och från följt

olika av dessa tv-serier sedan tidigare har börjat se dem med nya ögon.

Ju längre vi arbetat med studien, desto viktigare har vi upplevt det, att inte för en sekund tro, att de som i vinstintresse producerar och sänder dessa serier inte vet vad de gör.

Frågeställningar

Innan vi började titta på tv-serierna satte vi upp ett antal frågeställningar vi ville ha svar på. Vartefter vi tittade på de olika serierna antecknade vi allt som sas om sexualitet i allmänhet och om frågeställningarna i synnerhet. Därefter sammanställde vi materialet i teman. Efter att vi gått igenom samtliga tv-serier, kunde vi sedan börja analysera likheter och skillnader i budskapen.

Nakenhet – kroppslighet

Skildras nakenhet och i så fall hur? Hur förhåller man sig till kroppslighet och kroppsfunktioner?

"Sexigt"

Vad framställs som sexigt/attraktivt? Är både kvinnor och män "sexiga"?

Konkret sexualitet

Om konkreta sexuella handlingar skildras, hur ser den sexualiteten ut? Ser den olika ut för kvinnor respektive män? Om sexualitet *inte* skildras, antyds den – och i så fall på vilket sätt?

Pratande om sexualitet

Hur pratar karaktärerna om sexualitet? Använder de omskrivningar eller pratar de rakt och öppet?

Jämförelse prat och konkret handling

Finns det skillnader mellan hur aktörerna pratar om sexualitet och hur eventuella konkreta sexuella skildringar framställs?

Sexuell lust

Hur skildras sexuell lust – är det skillnad på hur kvinnlig respektive manlig sexuell lust skildras?

Homosexualitet

Hur skildras homosexualitet? Är det skillnader mellan hur lesbiska respektive bögar skildras?

Sexualitet och makt

Skildras sexualitet någon gång som maktmedel för män eller kvinnor att använda?

Pornografi

Om pornografi finns med, hur skildras den? Hur beskrivs kvinnor respektive män i pornografen? Finns det pornografiska citat, antydningar, hänvisningar och liknande?

Prostitution

Om prostitution finns med, hur skildras den? Hur beskrivs kvinnor respektive män i prostitutionen? Finns det citat, antydningar, hänvisningar och liknande till prostitution?

Hora/madonna

Använder tv-serien en traditionell uppdelning av kvinnor i hora/madonna? Om de finns som karaktärer i serien, hur skildras de? Var ska huvudpersonerna i så fall placeras på skalan? ►

Vilka följder får det för kvinnors sexuella handlingsfrihet?

Sexuella övergrepp

Skildras sexuella trakasserier/övergrepp/våld, och i så fall hur?

Puritanism

Framställs sexualitet någon gång i traditionell puritansk anda som något "snuskigt" och "förbjudet"? Finns det andra puritanska budskap och hur ser de i så fall ut?

Sexualmoral – övergripande

Hur ser den sexualmoral ut som framställs som positiv och eftersträvt, respektive negativ och icke-accepterad? Vad är okej att säga? Vad är okej att göra? Finns det skillnader mellan vad kvinnor respektive män förväntas göra?

Detta var de frågeställningar vi utgick ifrån. Vi tittade *inte* på relationer mellan könen allmänt, med olika maktstrukturer mellan kvinnor och män, utan koncentrerade oss helt på skildringarna kring sexualitet/pornografi.

Självklart hade vi inom ramarna för projektet inte möjlighet att djupstudera varje del – det skulle tagit alldeles för lång tid. Men vi fick ändå många och oftast mycket tydliga svar på våra frågeställningar. Vi lärde oss massor och resultatet ger en nästan övertydlig bild av den sexualsyn som sprids i just de tv-serier vi tittat på.

Ursprungligen betydde "moral" bara
SED – alltså HUR MAN BRUKAR
GÖRA. Och seder är självklart
något som kan förändras.

Sexualmoral – vad betyder det?

Alla människor har en personlig moral – en samling värderingar vi utgår ifrån i tanke och handling. Det gäller alla områden. Fast när man ska prata om just sexualitet blir "moral" plötsligt en känslig fråga.

Den som pratar om sexualmoral, och då till exempel ifrågasätter pornografi, får snabbt lära sig bli bemött med skällsord: *Är du moralist!* Att säga så fungerar som ett sätt att få den andra att framstå som gammaldags och bakåtsträvande, och därmed tysta ifrågasättandet – utan att behöva diskutera vad den andra faktiskt säger.

För ordet "moral" i sig har egentligen inget värde – varken åt ena eller andra hållet. *Moralist* är därmed varje människa som hävdar en åsikt om mänskligt handlande. Och det gör ju väldigt många människor, även de som avfärdar andra som moralister.

Historikern *Hjördis Levin* har skrivit om det i sin bok om sexualmoralens historia: *"Ingen tänkte på att fördömandet av allt moraliserande också var en form av moralism."*²⁶

Seder förändras

Ursprungligen betydde ordet "moral" bara *sed* – alltså *hur man brukar göra*. Och seder är självklart något som kan förändras.

Genom åren har ordet moral förändrats till att nu mer betyda de *värderingar* som ligger bakom att man vill göra på ett visst sätt – att man vill ha en viss sed.

Personlig och samhällelig

Moral är i grunden alltså den samling av värderingar vi utgår ifrån i tanke och handling. Var och en har en egen *personlig* moral, egna värderingar, vi utgår ifrån. Sen finns det en *samhällelig* eller *allmän* moral, som är de värderingar som delas av de flesta i ett samhälle (eller som framstår som att de gör det).

²⁶ *Hjördis Levin: Testiklarnas herravälde. Sexualmoralens historia. Natur och Kultur, 1989.*

Den allmänna moralen kan därmed se olika ut i olika samhällen, i olika kulturer och i olika tider.

Sexualmoral som samlingsbegrepp

Det här är självklart. Men av någon anledning verkar det som om många glömmer bort det när det kommer till sexualmoral. Då ser de bara *sexualmoral* = *sexualfientlighet* som ett rött skynke framför ögonen.

Därför vill vi betona att när vi i den här rapporten använder ordet sexualmoral gör vi det alltså som ett *samlingsbegrepp för värderingar kring sexualitet* – värderingar som lika väl kan vara sexualfientliga som frigjorda eller vad som helst.

Allt är föränderligt

Varken vår egen eller den samhälleliga moralen är nå-

got låst. Var och en av oss kan personligen ändra sina värderingar. Och de samhälleliga värderingarna kan ändras på samma sätt som våra personliga – fast det brukar förstås ta lite längre tid...

Vårt projekt handlar om att undersöka vilka budskap som sprids om sexualitet i just de exempel vi valt för studien; i tv-serier och dokusåpeartiklar. Tanken var alltså att undersöka vilken påverkan vi utsätts för i just *de här* fallen. Och då menar vi både påverkan på oss som enskilda personer som ser tv-serierna respektive läser kvällstidningen, och – eftersom det är en undersökning av massmedier – även påverkan på den allmänna sexualmoralen i samhället.

Och med "påverkan" menar vi då *vad* budskapen *säger*, inte hur de sen eventuellt eller faktiskt påverkar oss.

Varken vår egen eller den samhälleliga moralen är något låst. Den allmänna moralen kan därmed se olika ut i olika samhällen, i olika kulturer och i olika tider.

Tre sätt att sprida budskap

Härddraget kan man säga att sexualmoralen sprids på framför allt tre olika sätt i tv-serierna: via mer eller mindre allvarligt prat om sexualitet, via karaktärernas handlingar och via skämt.

I de allvarligare delarna av tv-serierna *pratades* det om sexualitet, som när Rory i *Gilmore Girls* haft samlag för första gången, med den då gifte Dean, och Lorelai blir arg: – *Du är inte uppfostrad till att ligga med någons man. (I didn't raise you to be the kind of girl who sleeps with someone else's husband.)*

Det är *ett* sätt att sprida

värderingar om sexualitet. Allt karaktärerna faktiskt *gör* i serien sprider också en sexualmoral, dels för att vi ser vad de faktiskt gör, och dels för att vi ser hur andra personer i serien reagerar på det de gör.

När Monica i *Vänner* i ett avsnitt säger att den kväll hon blev ihop med Chandler hade hon egentligen tänkt att hon skulle ragga

upp Joey – för att det hon ville ha bara var sex – blir Chandler upprörd för att hon inte ursprungligen tänkt gå till honom.

Av både hans och andras reaktioner på vad Monica säger får tittaren budskapet att det är självklart "normalt" att ragga upp någon en kväll för att man vill "ha sex" i största allmänhet, problemet var att Chandler ville

Men den
sexualmoral
som sprids
via skämt är
svårare att
genomskåda,
eftersom
den består
av snabbt
utkastade
kommentarer,
antydningar och
omskrivningar
– sånt som
fladdrar förbi
och som inte
verkar få
några direkta
följder.

att hon skulle vilja ha just honom.

Slutligen sprids sexualmoral via alla *skämt* som dras serierna igenom – exempelvis att sex är något snuskigt (*dirty*).

Bara på skoj?

När vi hör en viss sexualmoral beskrivas, som när personerna verkligen pratar med varandra om sexualitet, eller när vi ser vad karaktärerna faktiskt gör, kan vi ganska lätt jämföra med vår egen sexualmoral. Men den sexualmoral som sprids via skämt är svårare att genomskåda, eftersom den består av snabbt utkastade kommentarer, antydningar och omskrivningar – sånt som fladdrar förbi och som inte verkar få några direkta följder.

Men frågan är vad som händer om flera serier sprider samma typ av skämt, så att de tillsammans – återkommande och regelbundet – framställer ett visst tänkande som det normala, naturliga och självklara sättet att se på sexualitet – och sexualiserat våld och makt?

Ingen tvekan

En av dem som läste vår rapport innan den trycktes frågade oss hur vi kunde vara så säkra på att producenten menat att en viss scen skulle vara kul, kanske vi missförstod?

Därför vill vi gärna betona att det oftast var helt uppenbart vad tittaren förväntades tycka var ”kul”. I *Vänner* fanns pålagda publikskratt, som inte lämnade någon som helst tvekan om vad som avsågs vara roligt, och i de övriga tv-serierna var det ofta de olika karaktärernas reaktioner på något som markerade vad tittaren förväntades uppfatta

som ”kul”; genom skratt, blickar, himlande med ögonen och andra mycket tydliga vinkar visades hur producenten förväntade sig att tittarna skulle reagera.

Analysproblem

När vi började jobba med materialet upptäckte vi ganska snabbt att översättningarna inte helt följde de amerikanska replikerna. Det är något man som tittare antagligen inte tänker så mycket på, men när vi skulle analysera budskapen blev det förstås problem. De som översätter tv-serierna kan ju förändra intryck genom felöversättningar eller genom att välja andra uttryck.

I *Sex and the City* var det påfallande att översättningen slipade av det värsta av puritanismen, exempelvis genom att ganska genomgående översätta ”body parts” med ”könsorgan” och ”do it” med ”knulla”, eller till och med lägga till ord, som när Charlotte inte kan förmå sig till att säga något rakt ut, utan säger ”when you’re... you know” och det i den svenska texten blir ”när man är... kåt”.

I *Gilmore Girls*, där dialogen var ännu snabbare, valde översättaren att ibland helt enkelt bara översätta kanske hälften av vad som sas. Därmed kunde sånt som homofobi ofta döljas genom den förkortade svenska varianten.

Vi valde därför att i de fallen jämförande försöka analysera den svenska och den amerikanska dialogen. Och därför har vi, när vi beskriver olika scener här i rapporten, också valt att ibland ta med både den svenska text som fanns på textremsan, och delar av den engelska dialogen.

Bra eller dåligt?

– det beror på vad du tittar efter

Det finns massor av olika saker man kan vilja studera i en tv-serie. Budskap kring sexualitet är EN sådan fråga.

Men att undersöka ett tema är inte samma sak som att skriva recensioner. Så recenserat vill vi gärna betona att vi inte gjort.

På nästa sida börjar vår genomgång av de olika tv-serierna utifrån de teman vi satte upp på sidorna 41-42. Den genomgången ska inte blandas ihop med någon slags *recension* av tv-serierna som sådana, eftersom vi inte studerat dem utifrån något annat än just våra förutbestämda teman.

Många infallsvinklar

Det finns många tjejer och kvinnor som till exempel tycker att *Sex and the City* i grunden handlar om ett gäng kvinnor som värderar väninnevänskapen väldigt högt, och som alltså ser ett feministiskt budskap där. Andra tycker att den vänskapen hela tiden underordnas den manliga bekräftelse de söker av alla män de träffar.

Sådana frågor har vi inte undersökt, och därför kan vi inte – utifrån vår genomgång – säga något om det.

Vi har inte heller studerat vad de olika tv-serierna exempelvis sprider för budskap om kvinnor och yrkesarbete. Om vi hade gjort det hade vi kanske konstaterat att alla tv-serierna skildrar de kvinnliga huvudpersonerna som starkt engagerade yrkeskvinnor, och det är ju – för oss som feminister – något klart positivt.

Över huvud taget har vi inte studerat hur tv-serierna skildrar kön i allmänhet, eller det allmänna förhållandet mellan kön och makt i serierna.

Vi har bara studerat skildringarna av sexualitet – och kön och makt i *det* sammanhanget – och det var faktiskt inte särskilt uppmuntrande.

Inga recensioner

Om du som läsare tycker att "din" tv-serie skildras alltför negativt, hoppas vi alltså att du genom detta förtyd-

ligande ska se att vi inte försökt göra serierna rättvisa utifrån någon slags heltäckande bedömning. Vi har inte tittat på om de är "bra" eller "dåliga" utifrån ett helhetsperspektiv. Vi har inte försökt recensera de olika tv-serierna. Det skulle nog blivit betydligt knepigare, eftersom vi i arbetsgruppen dessutom tycker lite olika om serierna i allmänhet.

Det vi studerat är endast hur de olika tv-serierna skildrar sexualitet och vilka budskap de sprider om sexualitet.

Efter genomgången av de olika tv-serierna har vi skrivit en sammanfattning där vi jämfört likheter och olikheter mellan seriernas budskap, och beskrivit vad vi ser som de *genomgående budskap* som sprids.

Vår genomgång ska inte blandas ihop med någon slags recension av tv-serierna som sådana, eftersom vi inte studerat dem utifrån något annat än just våra förutbestämda teman.

GILMORE GIRLS

Upplägg

*Serien utspelar sig i det lilla samhället Stars Hollow i Connecticut. Huvudpersonerna är den ensamstående mamman **Lorelai Gilmore** och hennes tonårsdotter **Rory**. Runt dem finns Lorelais föräldrar/Rorys morföräldrar **Emily** och **Richard** samt diverse vänner, pojkvänner och invånare i staden.*

*Lorelai driver ett värdshus tillsammans med sin väninna **Sookie**. Lorelai kommer från en förmögen familj, men blev med barn som 16-åring och har sedan dess ett ansträngt förhållande till sina föräldrar, särskilt sin mamma. Rory går i skolan med bästa vännen **Lane**. Senare börjar Rory i college, där hon bor tillsammans med väninnan **Paris**.*

Serien framställer Lorelais och Rorys relation som en speciell/vänskaplig relation utifrån att Lorelai fick barn när hon var så ung.

Gilmore Girls är en serie som ursprungligen producerades på initiativ av reklamföretagens *Family friendly programming forum* (se sidan 30). Man kunde tro att det skulle innebära att den inte befattar sig med ämnen som sexualitet, pornografi och prostitution. Men det gör den i allra högsta grad.

Serien är mest att likna vid en vanlig dramaserie, men humoristiskt inriktad. Dialogen är mellan varven extremt snabb, alla pratar i munnen på varandra. Eftersom dialogen är så snabb brukar översättarna i de delarna bara översätta ungefär hälften av vad som sägs. När vi här i texten ger exempel tar vi oftast även med de delar av dialogen som inte översatts, och vi skriver dem då på engelska.

"Horskämt"

Prostitution var ständigt närvarande i serien. Men aldrig som faktisk prostitution, utan som anspelningar och referenser – oftast som prat, och framför allt skämt, om "horor". Både kvinnor och män pratade om horor. I ungefär hälften av de program vi såg förekom sådana skämt, ibland som återkommande tema genom programmen.

Det kunde vara väldigt öppet, som när de två värdshusägarinnorna pratade om hur man skulle få näringslivet att höra talas om värdshuset.

– *Vad vill affärsmän ha på resor?*

– *Sprit och horor.*

(– *Anything else?*)

(– *That covers it.*)

Och så skojade de vidare

om att de skulle sätta upp en skylt att det finns horor på värdshuset och fortsatte med skämt om en amerikansk tv-profil som är känd för att han utnyttjat prostituerade.

Prostitution användes även som "krydda" i diverse utslängda kommentarer, som när Lorelai och pojkvännen Luke ska äta på en restaurang och ägarinnan berättar att stället minsann varit "horhus" tidigare, varpå Lorelai kommenterar att hon gillar den "solkiga" historien.

Pornografi

Pornografi förekom inte heller konkret skildrat i serien, men precis som när det gäller prostitution fanns många anspelningar.

I ett enda fall fanns pornografi med någorlunda di-

rekt. Det är när Rory och hennes collegerumskamrat Paris samlar in namnunderskrifter mot behandlingen av politiska fångar i Burma. De klagar på att ingen av de förbipasserande bryr sig om de stackars burmesiska fångarna. Paris ropar till en förbipasserande kille att han ska njuta av sin porr-tidning, för i Burma skulle han inte få läsa den.

Detta var en mycket för-löjligande scen kring politisk aktivitet. Därmed framstod det *inte* som att *karaktärerna* tog ett öppet politiskt ställningstagande *för* pornografi, lika lite som det framstod som en seriös kamp för de burmesiska fångarna.

Däremot spreds ändå budskap om porr genom att pornografi framställdes som något som handlar om tryckfrihet, vilket porrliberaler brukar påstå i debatter om pornografi – inte minst när porr-motståndare försöker diskutera de övergrepp som pornografi medför eller den globala könshandel som porrindustrin tjänar pengar på. Något ifrågasättande av pornografi fanns inte, tvärtom framställdes alltså brist på pornografi som en del av ett förtryckande system – eftersom män då inte hade ”rätt” till kvinnokroppar att konsumera.

Pornografianspelningar

Förutom denna enda scen fanns pornografin med i alla handa utslängda kommentarer. Det kunde vara en sån liten detalj (fragment) som att Rory och hennes kille klagade på att de inte hade nånstans att träffas i fred.

– *Studenten och den frän-skilda mannen.*

– *Bra titel på en vuxenfilm. (adult movie)*

Pornografianspelningar användes också för att få någon att framstå som naiv, eller lite korkad, som när Luke pratar böcker med Richard och säger att författaren hette Dick-nånting och Richard svarar:

– *Jag ska söka efter ”Dick” på nätet. (I’ll bring ”Dick” up on the internet and see what comes up.)*

Normalisering

Genom att hela tiden baka in pornografi och prostitution som ständigt närvarande, men oproblematiserade företeelser, framställdes pornografi och prostitution som självklara delar av vardagen. De gjordes alltså till något ”normalt”, och det framställdes inte som att det fanns någon anledning att ifrågasätta dem.

Denna normalisering spelar förstås också roll för hur kvinnor och tjejer i serien förväntades förhålla sig till sitt kön och sin sexualitet – det vill säga vilket handlingsutrymme kvinnorna gavs. Det skriver vi mer om under hora/madonna-temat längre fram i texten.

Homofobi

Alla karaktärer i *Gilmore Girls* är heterosexuella, och serien är utpräglad heterosexuell. Det hände någon enstaka gång att någon pratade allmänt om sexuella relationer och då uttalat beskrev någons tilltänkta partner som *”han eller hon” (he or she)*.

Men betydligt vanligare var antydningar i diverse uttalanden som slängdes förbi i farten i de snabba dialogdelarna. Var och ett för sig kunde de vara svårtolkade, men satta tillsammans är det svårt att tolka dem som något annat än homofoba. Exempelvis

*Medan manlig
homosexualitet
framställdes
som avvikande
(och löjlig)
sexuell läggning,
framställdes
lesbiskhet
även som
manlig erotisk
dröm, där
höjdpunkten
för en man
är att
”ha sex”
med tvillingar.*

När sexualitet
diskuterades var
det oftast i
allmänt prat.
Men i de
fall någon
hänvisade till
några konkreta
personers
sexuella sam-
varo beskrevs
sexualiteten –
precis som
den gör i
pornografin –
som snuskig.
Det gällde
oavsett om den
som pratade såg
sexualiteten
som positiv
eller som
negativ.

kunde två kvinnor mötas i dörren till ett kafé och berömma varann för att de ser bra ut, varpå den ena säger att hon faktiskt har pojkvän, så nu måste de sluta flirta. Den andra säger bestämt: –*Jag håller med (I think so too).*

Om man bara såg till det verbala skulle detta kunna tolkas som om de egentligen *vill* flirta med varann, men ser man till kroppsspråk och miner beter de sig som om de gjort något fel.

Andra gånger var det mer tydligt, som när Lane pratar med sina två manliga rockbandsmedlemmar och säger att hon inte vill se ut som Buddy Holly, varpå killarna säger:

– *Han var cool.*

– *Ja, men inte snygg.*

– *Det tycker jag. (I find him attractive.)*

Den första bandkillen säger då åt den andra att inte berätta allt han tänker. (*Dude, don't say every thought out loud.*)

Flera gånger förutsätter skämten att man ska känna sig äcklad av tanken på homosexualitet, respektive att bögar är löjliga. Medan manlig homosexualitet framställdes som avvikande (och löjlig) sexuell läggning, framställdes lesbiskhet även som manlig erotisk dröm, som förspel till "riktigt" (= heterosexuellt) sex, där höjdpunkten för en man är att "ha sex" med tvillinger. (Det är svårt att *inte* associera till pornografi: kvinnor som utbytbara objekt för män att "sätta på" för att känna sig som mesta möjliga "man".)

Homosexualitet framställdes alltså huvudsakligen som något man skämtar (oftast nedlåtande) om, någon gång

framställdes det även som något man förhåller sig "politiskt korrekt" till (*he or she*).

Eftersom homoskämten förekom i nästan två tredjedelar av avsnitten, kan man utan tvekan säga att serien sprider homofobi.

Nakenhet

Nakenhet förekom aldrig i bild, däremot ofta i kommentarer. Det var inte alltid helt lätt att tolka kommentarerna. När Lane kommenterar att fönstren saknar gardiner där bandmedlemmarna ska bo (hon i ett rum, killarna i ett annat) säger den ena killen:

– *What if we're naked?*

Varpå den andra svarar:

– *Snälla, var aldrig naken.*

Betyder det att han är emot nakenhet, eller är det kanske ännu en – förtäckt – homofobikommentar? En annan tolkning kan vara att han ska föreställa "ful", och att den som tillåts vara naken måste vara "snygg".

När kommentarerna på så sätt lämnat öppet för alternativa tolkningar, har vi ofta valt att lägga dem åt sidan och koncentrera oss på de kommentarer som varit tydligare, samt på återkommande teman och mönster.

Fetischerad nakenhet

I de fall nakenhet skildrades som positivt var det alltid en vad vi skulle kalla *pornografisk nakenhet* – det vill säga en nakenhet med fetischer = att en kvinna för att vara "sexig" aldrig ska vara helt naken. Ett sånt exempel är när Rory frågar Lorelai vad hon ska ha på sig på sin "date":

– *Glasskor, bakvänd keps...*

– *Och ingenting annat?*

– *Exakt.*

Nakenhet användes ibland

också som markering mot den karaktär som står för ”prydhet”, som när Emily säger till Richard (efter att de separerat) att han inte bara kan kliva in hos henne – hon kunde ju varit naken, och han svarar att hon aldrig varit naken, till och med när de badade nakna hade hon överrock på sig.

Huvudsakligen gällde att positiv nakenhet måste vara fetischerat sexuell och kvinnlig. Manlig nakenhet framställdes allmänt som icke-önskvärd; flera skämt handlade om någon man som hade för tunn morgonrock på sig, eller som fått stickor i baken och ingen ville hjälpa honom bli av med dem eftersom man då skulle tvingas se hans stjärt.

Även för mannen själv framställdes manlig nakenhet som problematisk, till och med om det gällde en situation med en kvinna han hade ett förhållande med. När Lorelai skojar med Rory i telefon om att hon sitter och tittar på Luke, som går runt naken i hennes kök (fast han inte gör det, utan har kläder på sig och jobbar med något), blir Luke mycket upprörd och hotar med att gå om hon inte slutar säga att han är naken. En man kan inte vara ett objekt – särskilt inte ett som kvinnor kan skämta om.

Kroppslighet är äckligt

Kroppsfunktioner framställdes i *Gilmore Girls* som något man inte skulle prata om. Lorelai, som ju inte annars framställdes som den ”pryda” karaktären i serien, klagade för Rory på att det finns folk som säger ”gå på toa” när man borde säga

”gå till badrummet”. När Lane i en annan scen ska förklara att gasen ska kopplas in till spisen i den nya lägenheten skapas ett skämt kring missuppfattningen att hon skulle ha gaser i magen, vilket hon då självklart inte skulle prata med sin väninna om.

Eftersom mycket handlade om antydningar, var det även när det gällde kroppsfunktioner ofta svårt att tolka enskilda scener, som exempelvis när Emily provar finklänningar med sin modedesigner. Modedesignern tar fram två bröstinlägg och frågar om Emily vill ha dem, eller om hennes egna bröst räcker. Emily svarar att hennes egna räcker och medan modedesignern fortsätter prata med Emily räcker hon över inläggen till Lorelai, som äcklat halvt lägger, halvt kastar dem ifrån sig.

Var för sig är scenerna inte helt tydliga, men när man sätter samman flera sådana scener framträder mönstret att kroppsligt = äckligt.

Mera om kroppslighet

Kvinnor som inte rakar sig framställdes som särskilt äckliga – och absolut inte ”sexiga”. Som när Rory frågar Lorelai om den kvinna de pratar om var den kvinna som hade håriga ben, och Lorelai frågar om hon menar ”hårigast” av alla kvinnorna på marknaden dit Luke rest. Rory gör en äcklad min och Lorelai fortsätter:

– *Badsäsongen där uppskattas bara av de blinda.*

Ibland framställdes kroppsfunktioner dubbeltydigt. I en scen sitter en man full-

komligt uttröttad av babyvak i soffan och Lorelai kommenterar att han luktar. Han säger att han inte haft chans att duscha på länge, varpå Lorelai (som sedan länge inte har någon sexuell relation med honom) svarar:

– *Jaså, du tändar mig. (Really? Well, I'm hot.)*

Varpå båda skrattar åt detta orimliga.

Svett är äckligt och snusligt – och (äckligt och snusligt är) ”sexigt”.

Kroppsdelar är heller inte något man pratar direkt om i *Gilmore Girls*. När Lorelai i telefon säger till Rory (som är på college) att hon skickar e-post för sällan, uttrycker hon det:

– *Du skriver mer sällan än de som vill förstora en kroppsdelen jag inte har. (All those mails? I'm sorry but you write less than the people offering to enlarge a piece of anatomy I don't possess).*

(Erbjudanden om penisförstorningar är väldigt vanliga bland skräpmejl, det vill säga obeställda mejl som kommer till ens e-postadress.)

Sex är snusligt

När sexualitet diskuterades var det oftast i allmänt prat. Men i de fall någon hänvisade till några konkreta personers sexuella samvaro beskrevs sexualiteten – precis som den gör i pornografin – som snuslig. Det gällde oavsett om den som pratade såg sexualiteten som positiv eller som negativ.

Exempelvis skriker Lanes mamma till Lanes pojkvän att han är ett svin (*a wild pig of filth*) som lägger sina smutsiga (*dirty*) händer på

hennes fina flicka. Samtidigt är "snuskigheter" (*dirtyness*) det ord Rory använder när hon pratar i telefon med sin mamma och de skojar om att Luke är naken. Rory avslutar deras telefonsamtal:

– Återgå till dina snuskigheter (*dirtyness*) nu.

"Snuskigt" (*dirty*) används gång på gång för att antyda sexualitet.

Faktiska sexuella handlingar förekommer inte

Sexualitet skildrades aldrig i faktisk handling i *Gilmore Girls*, det närmaste man kom var att visa att sex *hade* förekommit. Där användes samma bildspråk som i de andra tv-serierna: ett par ligger på rygg bredvid varandra i en säng med täcke på sig, och deras nakna axlar markerar att det är "efter sex".

Men huvudsakligen förekom sex som något som man pratar om – fast mest i antydningar och mer sällan direkt.

Antydningar och omskrivningar

I *Gilmore Girls* pratades det väldigt ofta om sex, men nästan alltid i olika omskrivningar och antydningar. När Emily och Richard försonats frågar Lorelai när det hände. Emily svarar:

– Igår.

Richard tillägger:

– Och igår kväll och i morse.

– Richard! ropar Emily.

– Ställ inga frågor, säger Lorelai först till Rory och

upprepar det sedan till sig själv.

Vad man får eller inte får säga

Hur man får prata om sex visade sig bland annat i de andra karaktärernas reaktion på någon som sa något uttalat om sex.

Ibland var det väldigt små markeringar. I en scen träffar Lorelai och Rory den gråtande Miss Patty utanför kyrkan när en av stans profiler ska begravas. Rory säger att hon ska gå ett ärende och sen komma tillbaka vilket Lorelai säger är lugnt.

Lorelai stöttar sedan Miss Patty på väg in i kyrkan. Den kraftigt överviktiga Miss Patty säger:

– Det är vid såna här tillfällena man inser vad som är viktigt i livet. Jag är så glad att jag haft så mycket sex. (*I'm so glad I had all that sex.*)

Varpå Lorelai vänder sig mot Rory och ropar:

– Skynda dig!

Det var bara de som skildrades som "extrema" i serien som pratade om sex i raka termer. Som när Rorys rumskamrat Paris frågar om Rory låter mycket när hon "har sex" med nån. Då byggs det på med att hon bombarderar Rory med frågor och säger att hon ska ha på sig hörlurar och stoppa handdukar i dörrspringan när Rorys kille kommer på besök. Rory ropar att Paris ska sluta, och går därifrån. Om någon trodde att det

var okej att fråga hur någon annan låter när de har samlag får de snabbt klart för sig att det inte är något en normal människa skulle fråga. Paris är också den enda som använder ord som "vagina".

Sex är något som alla som inte är "pryda" får/ska/bör prata allmänt om hela tiden, men inte konkret eller om personer.

Vad är "sexigt"?

Ordet "sexigt" användes då och då. Det framgick ibland också i antydningar och omskrivningar vad som anses "sexigt". Där var det stor skillnad mellan kvinnor och män. Vanliga kvinnor sa inte att män var sexiga. En enda gång användes ordet "sexig" om en man, då en tjej som framställdes som "slampig" sa att en man på sin telefonsvarare hade "sexig" röst. Män pratade heller aldrig om andra mäns eventuella sexighet.

Både män och kvinnor pratade däremot om kvinnors "sexighet". Även kvinnor kunde ha sexig röst, men framför allt handlade kvinnors "sexighet" om hur de såg ut, var klädda eller rörde sig.

Det är "sexigt" med en halvnaken kvinna med fetischer. Även påklädda kvinnor kan "göra sig" sexiga genom att sätta på sig pornografiska rollspelsattribut, som exempelvis små svartvita kläder som ett "franskt hembiträde". Men när det

*Sex är något som alla som inte
är "pryda" får/ska/bör prata allmänt om hela tiden,
men inte konkret eller om personer.*

är Lorelai – som ju inte framställs som en ”slampa” – som sätter på sig den utstyrseln när hon går hem till sin pojkvän Luke, har hon dem *ovanpå* sin vanliga klänning.

Sexuell LUST lyser med sin frånvaro

Trots att sexualitet på ett eller annat sätt fanns med – i stort sett hela tiden – i samtliga av de avsnitt av *Gilmore Girls* som vi studerade, förekom egentligen inga skildringar av sexuell *lust* mellan några av personerna.

Man skulle förstås kunna tolka det som att lust i *allmän* mening fanns med, exempelvis i skildringar av att affärsmän förväntas ”vilja ha” prostituerade, vilket någon kan tänkas välja att tolka som lust. Men det går ju också att tolka som något helt annat.

I ett av avsnitten upprepades gång på gång antydningar om det allmänna temat att män/killar attraheras av tanken på sex i kombination med tvillinger, trots att sex inte nämndes rakt ut. Men antydningarna kopplades aldrig ihop med sexuell *lust* – vare sig i ord eller i handling. I just det avsnittet finns dock en scen där en kille plötsligt blir intresserad av Rory eftersom han tror sig förstå att hon och Paris har en lesbisk relation. Men även här är det ju inte egentligen Rory han blir tänd på – henne har han tidigare nämligen visat sig strunta i – utan mer sin egen fantasi om flera kvinnor/tjejer på en gång. Så även om detta skulle kunna ses som ett uttryck för hans sexuella lust, kan inte heller det exemplet sägas vara en skildring av direkt sexuell lust till en annan person.

Inte ens i de sammanhang där man skulle kunna tänka

sig att det var självklart att sexuell lust skulle finnas med gjorde den det. Det gäller exempelvis mellan Rory och Dean respektive Lorelai och Luke – de karaktärer som faktiskt beskrevs som att de hade ett sexliv med varann. Även om producenterna för serien valt att inte skildra konkreta sexuella handlingar, skulle de ju kunnat skildra att karaktärerna faktiskt blir påtagligt kåta på varann. Men så var det inte här. Försiktiga pussar var det närmaste de kom i handling i de avsnitt vi såg. (”Efter sex”-scenerna markerar visserligen att något sexuellt skulle ha utspelat sig, men de innehöll inte några uttryck för sexuell *lust*, de var mer som konstateranden.)

Pratet mellan karaktärerna handlade inte heller om att de kände sexuell lust till någon person. Men de kunde i prat antyda att något sexuellt förekom, på ett sätt som kan tolkas som att det innefattade sexuell lust, som när Emily och Richard har försonats ”flera gånger” sedan dagen innan. Men lusten fanns då bara med som en trolig (eller möjlig) tolkning av en antydning.

Rory var kanske den som kom närmast en uttalad beskrivning av lust när hon i en scen ska berätta för Lane att hon knullat med Dean igen, trots att hon bestämt sig för att inte göra det, eftersom han var gift:

– Men så kom han in. Han kysste mig, och då kunde jag inte tänka. Det var så... Och så...

Närmare än så kom *Gilmore Girls* inte skildringar av kåthet, eller faktisk sexuell lust.

Och den enda gången någon sa ”I’m hot” i betyd-

*Trots att
SEXUALITET
på ett eller
annat sätt
finns med
– i stort sett
hela tiden –
i samtliga av
de avsnitt av
Gilmore Girls
som vi
studerade
förekommer
egentligen inga
skildringar
av sexuell
L U S T
mellan
några av
personerna.*

sen att hon var kåt på den hon pratade med, var alltså när hon i själva verket ironiskt pratade om något avtändande.

Sexualitet och makt

En annan av våra frågor var om serien någon gång skildrade sexualitet som maktmedel för kvinnor eller män att använda. Det gjorde *Gilmore Girls*. Oftast var det som så mycket annat i serien framställt som mer eller mindre luddiga skämt, som när Lorelai vill låna Lukes kafélokal för en valvaka. Hon pratar som att hon självklart ska få det, och Luke säger gång på gång att hon inte får det. Lorelai börjar då flirta med Luke och säger:

- *Är jag fin i håret?*
- *Ja, och ni får inte vara här.*
- *Att ligga med dig ger inga fördelar. (Wow. Sleeping with you is getting me nothing.)*

*I Gilmore Girls
finns inga
"horor" eller
slampor bland
karaktärerna.
Däremot
har flera av
karaktärerna
bestämda roller
inom hora/
madonna-
ramarna.*

Andra gånger var sex-och-makt-temat något mer uttalat, som när Paris och Rory berättar för två väninnor att Paris är tillsammans med en av professorerna (lärarna).

- *Jag älskar äldre män. (They take you to the best restaurants.)*

De fortsätter prata om hur äldre män ger en smycken med mera, men när Paris förklarar att Asher inte är rik förstår de inte alls varför hon skulle vara tillsammans med en äldre man.

Dessutom fanns temat sexualitet som maktmedel förstås med i en hel del av seriens alla prostitutions-skämt.

Sexualiteten som maktmedel skildrades uteslutande som något kvinnor/tjejer kan använda för att uppnå fördelar i förhållande till en enskild man respektive män i allmänhet. Det framställdes aldrig som att mannen kunde använda sex för att få något från en kvinna, inte heller skildrades det som att mannen var den som använde makt (i form av att ge saker eller fördelar) för att få tillgång till kvinnors sexualitet.

Övergripping

Konkreta sexuella övergrepp mot någon person i serien – i form av exempelvis våldtäkt – skildrades inte i något av de femton avsnitt av *Gilmore Girls* som vi såg. Prostitution – som alltså förekom ofta i serien – framställdes aldrig som att det handlade om sexualiserat våld eller utnyttjande.

Däremot togs sexuella trakasserier upp flera gånger, alltid på förlöjligande sätt.

På ett möte för personalen på vårdshuset säger Lorelai (chefen) att de ska ha "vårt första seminarium om sexuella trakasserier".

- *Sexuella trakasserier är inte bra. Rör ingen på olämpliga ställen om ni inte ombetts göra det.*

En manlig personal som alltid skildras förlöjligande protesterar mot att seminariet inte betydde mer än så och kräver att hon ska berätta om att man inte ska behandla folk som sexobjekt med mera. Hon säger:

- *Ingen rör Michel. Då fortsätter vi.*

En liten stund senare när han klagar på stölder och vill ha övervakning av personalen säger hon:

- *Det låter bra. Alla drar ner byxorna inför Michel. Mötet är avslutat. (Everybody drop your pants in front of Michel before you leave.)*

I en annan scen, i matsalen i skolan, berättar Rorys kompis Paris medan de äter att sedan det kommit fram att hon varit tillsammans med en av professorerna har alla manliga lärare över 50 börjat stirra på henne. Rory ifrågasätter det. Paris packar hastigt ihop sina saker för att gå därifrån, och förklarar att den lärare som just kom in kastat lystna blickar på henne hela veckan.

Kameran vänds mot en mycket gammal gubbe med käpp som stappar in. I nästa klipp sitter Rory och skakar lätt på huvudet.

Serien hade alltså tre sätt att förhålla sig till sexuella övergrepp; att inte alls befatta sig med dem (våldtäkt, incest med mera), att genom att aldrig låta dem be-

röra någon person i serien förvandla dem till skämt (prostitution), eller att öppet förlöjliga personen som talar om övergreppen, så att det framstår som om det bara handlar om den enskilda personens problem (sexuella trakasserier på jobb respektive skola).

Hora/madonna-temat

Slutligen hade vi frågat oss om hora/madonna-temat fanns i serien, och det gjorde det i *Gilmore Girls*. Hora/madonna-temat var återkommande både som typgränser för kvinnor att förhålla sig inom, och kategorier som män förväntas dela upp kvinnor i.

I ett avsnitt av serien ska invånarna sätta upp ett historiskt spel (teater) som handlar om hur en kvinna "vars yrke gick stick i stäv med moralen" (lägg märke till att prostitution beskrivs som "yrke" och motstånd mot prostitution som moralism) räddar orten Stars Hollow från att utplånas i kriget genom att "sysselsätta" en fiendegeneral.

Män i olika åldrar sitter på Lukes kafé och diskuterar vem som kan tänkas spela kvinnan i deras historiska spel. Någon föreslår:

– *Din fru, kanske?*

– *Ska du ha spö?*

När byns framstående man ska hålla i uttagningen blir en kvinna chockerad över att han låter sin systerdotter vara med bland de sökande. När seriens lite korkade kille förstår att hans tjej blivit uttagen rusar han in på Lukes kafé och ropar:

– *Min flickvän är horan!*
Min flickvän är horan!

Av reaktionerna förstår man att skämtet är att det inte är något en man kan vara stolt över.

En stor del av skämten i det avsnittet handlar också om att Lorelai på sätt och vis befinner sig på gränsen mellan kategorierna. När hon går förbi mitt i provspelningen ropar mannen som ansvarar:

– *Lorelai! Vill du spela vår lättfotade kvinna? Du behöver inte provspela.*

Tidigare, när männen satt på kaféet och diskuterade kom Lorelai in för att dricka kaffe. När hon känner sig besvårad frågar hon Luke varför de flesta av männen stirrar på henne medan pastorn rodnar, varpå Luke svarar:

– Om jag var du skulle jag gå härifrån. Men inte för sextigt.

– *Förklarar du det senare?*

– *Gärna. (I'd enjoy that.)*

Män förväntas attraheras av "horor", men förväntas inte vilja att någon närstående kvinna ska räknas till den gruppen. I *Gilmore Girls* var män samtidigt i allmänhet artiga och vänliga mot kvinnor – de som uttryckte sig nedlåtande om kvinnor var nästan uteslutande andra kvinnor.

Kvinnorna kallade återkommande andra kvinnor för diverse sexuellt laddade nedlåtande uttryck som: slampa, stycke, slyna, bimbo (*tramp, slut, dirty trollop*). Även de kvinnor som skildrades som "trevliga" – som huvudpersonerna Lorelai och Rory – pratade så om andra kvinnor. Men det var mest ord som for förbi när de berättade eller beklagade

sig över någon, inte allvarliga anklagelser. Och framför allt var de alltid skämtsamt utkastade, vilket gör att all kritik kan avfärdas med: "– Det var ju bara skämt."

Men ser man dem i kombination med alla andra budskap i serien framstår de som allt annat än "kul".

Hora/madonna bland karaktärerna

I *Gilmore Girls* fanns inga "horor" eller slampor bland karaktärerna. Däremot hade flera av karaktärerna bestämda roller inom hora/madonna-ramarna.

Paris är helt klart den som gång på gång "går för långt" – framför allt i vad hon säger. Även *Miss Patty* finns i den änden av skalan. *Emily* är motsatsen – den "puritanska", som inte kan säga ett ord som antyder något sexuellt (utom när hon "spårar ur" på grund av något som händer). Hon har sällskap av Lanes mamma, som framställs som direkt sexualfientlig.

Lorelai balanserar på gränsen mot både "horan" och "madonnan", medan *Rory* står stadigt i mitten som varken slampa eller puritan. Skillnaden mellan dem är att Lorelai som vuxen kvinna *förväntas* vara sexuellt aktiv (annars är hon puritan), och hon kan i kraft av sin ålder "tillåtas" att vara mer pendlande än Rory.

Men Lorelai behöver *Paris* respektive *Emily* som de två ytterligheterna för att framstå som att hon håller sig inom det för kvinnor lagom tilldelade handlingsutrymmet.

Upplägg

*Serien utspelar sig i lyxförorten Newport Beach i Orange County, Kalifornien. Ungdomarna där lever lyxliv, hänger på stranden och surfar. Dit kommer värstingen **Ryan**, som får en ny chans hos familjen Cohen, där han blir bäste vän med sonen i familjen, **Seth**. Familjen består också av Seths pappa **Sandy** och mamma **Kirsten**.*

*Runt familjen finns morfar **Caleb** samt vännerna **Alex** – som driver en egen klubb, **Lindsey** – plugghästen som blir förälskad i Ryan, **Zach** – Seths polare bland serietidningsfantaster, **Summer** – cool tjej i skolan som Seth ibland varit ihop med, **Marissa** – vackra flickan som livet nästan alltid strular för, samt **Julie** – seriens ”überbitch” (tv-kanalens egen definition) som dessutom är mamma till Marissa.*

Till skillnad från de andra tv-serierna i vår undersökning är **OC** (förkortning för *Orange County*) inte alls en humorserie (även om karaktärerna ofta skämtar i serien), utan en dramaserie i traditionell såpaform.

Där visar sig fostersonens flickvän i själva verket vara fostermammans hemliga halvsyster och liknande invecklade intriger. För att sådana tvära kast i intrigen ska kunna fungera krävs att karaktärerna är ganska flytande. Att analysera dem utifrån logiskt tänkande blir svårt. Många gånger fick vi påminna varandra om att vi inte skulle försöka *förstå karaktärerna*, utan bara förstå och analysera de budskap som spreds.

Till skillnad från de andra

serierna var sexualitet och pornografi inte ett totalt dominerande tema i serien, det hände faktiskt en gång att ett helt avsnitt inte alls tog upp dessa teman (vilket aldrig hände i de andra tv-serierna).

Men i alla andra avsnitt av **OC** fanns dessa teman regelbundet med, trots att sex alltså inte var lika dominerande som i de andra serierna. Och *när* sexualitet och pornografi togs upp skiljde sig budskapen i **OC** knappt alls från de övriga tv-serierna.

Förvirrande

OC handlar huvudsakligen om ungdomar, och serien är något förvirrande i sitt förhållningssätt till ungdomar och sexualitet. Ibland framställdes ungdomarna som så unga att de självklart inte

hade samlag med varandra när de var ”ihop” – även när de varit ihop väldigt länge, och ibland verkade det som om samlag var en självklar del av ”ihopandet”. Det gjorde det lite svårare att analysera ungdomarnas sexualitet.

Konkreta sexuella handlingar

I **OC** var vuxnas – föräldrars – sexualitet närvarande och självklar, tvärt emot *Gilmore Girls* (som var den av de andra serierna som också skildrade flera generationer). I **OC** skildrades någon gång även pågående samlag, fast endast på ett sätt som påminde om den vanliga symbolen för ”efter sex” – det vill säga med karaktärerna liggande under täcket och med axlarna uppstickande. I ett av de avsnitt av **OC** vi

studerade fanns alltså en sådan scen – med ”guppande täcke”.

Fast det är oklart om detta enda pågående samlag i OC var undantaget som bekräftar regeln, för de inblandade var seriens ”slampa” Julie, som hade samlag med sin före detta man.

Samlag mellan det ”goda” paret Sandy och Kirstin skildrades inte i de avsnitt vi såg. Däremot *antydde* ofta att de var kåta på varandra, så att man skulle förstå att de faktiskt hade ett sexliv tillsammans. De kunde också skildras som intensivt kyssandes varandra.

Det var även vanligt att ungdomarna hånglade med och kysste varandra, vilket alltså var en stor skillnad mot hur ungdomarna bededde sig i *Gilmore Girls*.

Nakenhet

Nakenhet förekom inte i bild i de avsnitt vi såg av OC. En enda gång nämndes det, och det var när Seth, Ryan och Sandy pratade. Seth sa till sin pappa Sandy apropå en tjej Ryan var intresserad av:

– *Han vill se henne naken.*

Ryan markerade då att det *inte* var okej att säga så. *Varför* det inte var okej framkom inte.

Kroppslighet/kroppsfunktioner

Kroppslighet och kroppsfunktioner verkade inte vara riktigt samma problem i OC som i exempelvis *Gilmore Girls*. Samtidigt var just de som pratade om sådant Seth och Summer, som bägge skildrades som lite annorlunda – Seth skildrades till viss del som en

nörd, även om det verkar ha förändrats under seriens gång.

Summer kunde prata om att hon skulle gå och ”kissa”, och även nämna ”köns-hår” – i en scen där gänget ungdomar fått fel på bilen och tog in på närmaste hotell:

– *Tjusigt! Måste vi betala extra för könshåren (the pubes)? Jag kan inte sova här.*

Även Seth kunde prata om att någon kissar, eller har gaser i magen. Ingen annan i serien pratade om sånt, men de övriga tog inte avstånd från Seth och Summer när de sa sånt – vilket ju kringkaraktererna gjorde om någon i exempelvis *Gilmore Girls* skulle säga något liknande, liksom framför allt den ”pryda” Charlotte, men ofta också de andra tjejerna (utom Samantha), i *Sex and the City*.

Den betydligt mindre frispråkiga Marissa visade att kroppsfunktioner fick finnas även för de andra karaktärerna i OC – om än inte i ord: när Seth, Ryan och Marissa ska skaffa ”överlevnads-saker” till Ryans gömställe retar killarna Marissa för att hon bara tagit med sig gurklotion. Utan att säga något tar hon då fram en toalett-pappersrulle, vilket imponerar på killarna, som inte tänkt på något sådant praktiskt.

Men även om OC allmänt sett eventuellt hade en något mindre puritansk inställning till kroppslighet, markerades att kvinnors behåring blev ”för mycket” för karaktärerna. I en diskussion om staden Paris säger Seth att han ”älskar Paris”, varpå Luke protesterar:

Till skillnad från de andra serierna var sexualitet och pornografi inte totalt dominerande teman i OC. Det hände faktiskt en gång att ett helt avsnitt inte alls tog upp dessa teman.

– *Franska brudar rakar inte armhålorna. (Dude, french chicks don't even shave their armpits.)*

Sexuell lust

Sexuell lust förekom i någon mån i OC, men inte så ofta. Det var sällan i ord, utan snarare i skildringarna av hånglandet, men också hur de såg trånande på varandra när den andra inte visste det, de intensiva blickar personerna utväxlade och ibland sättet att ta på varandra i olika sammanhang.

Både kvinnor och män kunde uttrycka sexuell lust. Den sexuella lusten var inte heller renodlat heterosexuell. Alex och Marissa framställdes som tända på varann.

*I OC pratades
det inte så
mycket om vad
som var "sexigt".
Men de gånger
ordet "sexig"
användes
positivt var det
uteslutande
om kvinnor,
inte om
män.*

Men lusten framställdes inte bara som en renodlad kåthet, utan ofta som en mer allmän lust – där sexuell lust ingick – till den andra personen.

Vad är "sexigt"?

De gånger ordet "sexig" användes positivt i OC var det uteslutande om kvinnor, inte om män. Vid några tillfällen användes ordet som negation, bland annat när Ryan sa att serier *inte* är sexiga. Vid ett annat tillfälle reagerade Marissa på vännen Olivers krossade läpp och han svarade skämtsamt att han trodde att den var sexig. Däremot kunde både kvinnor och män kalla *kvinnor* sexiga. Exempelvis sa Summer vid ett tillfälle till Seth att Marissa var sexig.

I en annan scen ska Seth med flera på konsert och Sandy säger:

– Sätt fart nu. Din mor och jag vill vara själva.

– Den bilden vill jag gärna slippa. (Hey, there's a visual I don't want to take with me tonight.)

– Din mor är sexig, och hon är min. (Well, son, your mom's a hotty, and I got her.)

I en mer svårtolkad scen när Seth, Ryan och Summer ska åka bort tillsammans i bil, går Summer iväg för att säga hej då till Marissa. Seth tittar långt efter Summer och säger till Ryan:

– Det här blir kul. (This is gonna be awesome.)

Sandy, Seths pappa, tittar också långt efter Summer och säger till Seth:

– Hon är sexig. (She's hot stuff, son.)

Seth stirrar ut i luften, vänder sig sen till Ryan och säger:

– Nu är det förstört. (And now it's ruined.)

Seths reaktion är inte mer avståndstagande här än vid alla andra tillfällen då han reagerat på att föräldrarna säger eller antyder något sexuellt. Man kunde ju föreställa sig att det skulle vara skillnad i reaktion om pappan pratar om en ung tjej i Seths ålder, och dessutom en tjej som sonen är intresserad av, än om han pratar om sin fru. Men i OC framställdes det som likvärdigt, det enda värt att reagera på tycktes vara att unga män niska inte vill tänka på sexualitet och föräldrar samtidigt.

Prat om sexualitet

I OC pratades det om sexualitet, både i allmänna termer och ibland mer direkt. Men det gällde framför allt ungdomar emellan – däremot ville ungdomarna inte veta att vuxna hade något sexualliv, och de förväntade sig att vuxna inte heller ville veta att de unga hade det.

När Seth sovit över hos flickvännen Alex ber han Ryan "täcka upp" för honom – föräldrarna skulle inte vilja veta var han varit (*It's only gonna hurt and upset them*).

När pappa Sandy ändå upptäcker det frågar han Seth:

– Ligger ni med varandra? (Are you having sex?)

Sandy antyder sen att Seth skadar sina föräldrars förhållande om han ligger med Alex. Varför det skulle vara så framkommer inte, men Seth accepterar det som självklart.

I OC var killars prat om sexualitet – killar emellan – inte mer uttömmande än så, medan tjejerna pratade mer ingående med varandra.

När Marissa legat med Luke

vill Summer veta allt om det:

– *Du måste berätta allt. (You have to tell me everything. I have been waiting for this for ever.)*

(– *You have?*)

– *Du har sett den förut och rört vid den. (You've seen it before...)*

(– *Come on!*)

(– *...touched it.*)

– *Det är något heligt och privat. (Summer! It's a sacred act between two people.)*

– *Visst var det smärtsamt och pinsamt.*

– *Jag har inget att jämföra med.*

– *Det är mycket bättre andra gången.*

Det är Summer som står för pratandet, och Marissa vill inte riktigt prata, men det framställs samtidigt inte som om Marissa skulle tycka att Summer var helt extrem på motsvarande sätt som Rory avfärdar Paris konkreta prat om sexualitet i *Gilmore Girls*.

Jämfört med alla de andra serierna använder karaktärerna i *OC* inte alls lika många omskrivningar och antydningar när de pratar om sexualitet.

Homosexualitet

OC:s skildring av homosexualitet var motsägelsefull. Å ena sidan fanns det lesbiska temat mellan Alex och Marissa. Huvudpersoner kunde alltså vara lesbiska, eller i alla fall bisexuella. Å andra sidan fanns samma förlöjligande av bögar, respektive skildringar av lesbiska som manlig heteroerotisk dröm, som i de andra tv-serierna.

Förutom temat Marissa &

Alex, fanns homosexualitet konkret närvarande i och med att Lukes pappa beskrevs vara bög. Men då framställdes det dels som att Lukes pappa var ”fel”, dels att det var synd om Luke för att hans pappa var bög.

Skolkamraterna var i en scen taskiga mot Luke för att hans pappa ”gillar att ha ändan i vädret”. När Ryan och Seth i samma avsnitt tagit hem Luke för att spela tv-spel (eftersom det är synd om Luke) blir Seth våldsamt irriterad på Luke, men intalar sig själv att han måste vara trevlig genom att upprepa tyst för sig själv:

– *Lukes pappa är bög. Lukes pappa är bög.*

Lesbiskhet som manlig erotisk dröm – respektive hot

Lesbiskhet som manlig erotisk önskedröm fanns med i flera scener, bland annat en scen då Seth, som inlett någon slags relation med Alex, ska konfrontera Alex för att hennes ”ex” som är i stan visat sig vara en kvinna. Seth, Ryan och Zach åker bil till Alex klubb. Seth säger att hans fantasi löper amok vid tanke på Alex med sitt ex. (*Right now my imagination is running wild.*) Zach svarar gillande:

– *Min, också. Hon är snygg, va? (Dude, so is mine. She's hot, right?)*

Seth säger att han vet att han förväntas bli upphetsad av detta, att han läst herrtidningar som alla andra, men att detta bara är för mycket – Alex är ”för mycket”. Ryan ber honom vänta tills han lugnat sig, varpå Seth säger:

– *Nej, jag är full av testos-*

teron, vilket är vad Alex saknat förut. Jag måste påminna henne om det. (Nope, got a lot of testosterone pumping right now, Ryan, testosterone being the key ingredient missing from Alex's previous relationships. I just need to remind her of that.)

Den manliga erotiska önskedrömmen om lesbiska kvinnor faller när den kommer för nära. Sexuella handlingar mellan kvinnor förväntas här ske endast på mäns villkor, när män blir kåta av det. Kvinnors önskan att ha sex med varandra förväntas då bara existera som tillfälligt alternativ i brist på manlig partner. Dessutom finns här ett underliggande hot när Seth ska ”påminna” Alex om att hon saknat testosteron i sina relationer. Dels känner sig Seth hotad som ”man”, dels finns ett hot mot Alex.

I en annan scen är Seth och Anna på ett nöjesfält och tävlar i något där man ska kasta bollar i ringar med olika poäng på. Anna får en superbra träff. Seth tittar imponerat och chockat på henne och säger:

– *Du är uppenbarligen lesbisk. (Clearly, you're a lesbian.)*

Tjejer som är duktiga, och vinner över killar (särskilt i en sport), förväntas inte vara heterosexuella.

Prostitution

Till en del normaliseras prostitution i *OC* på samma sätt som i andra serier, det vill säga framför allt genom skämt. Även om *OC* är en uttalad dramaserie skämtar ju ungdomarna en del och Seth är den karaktär som hela tiden slänger ur sig vad

som ska föreställa kul kommentarer. När Seth och Ryan ligger vid poolen och har tråkigt pratar de om vad de ska hitta på för något speciellt:

– *Vi kan tatuera oss eller skaffa horor och bli av med svendomen (lose our virginity).*

I en annan scen säger Seth att han inte har några pengar kvar för att han gjort av med dem på horor (*hookers*).

I ytterligare en annan scen, då Seth hjälper Ryan att få träffa Marissa, beskriver Seth sig själv som:

– *Seth Cohen, hallick till din tjänst. (Seth Cohen, your friendly neighbourhood pimp at your service.)*

Samtidigt var normaliseringen av prostitution inte alls lika genomgående som i exempelvis *Gilmore Girls*. Det beror nog mest på att Seth var den enda karaktär som skämtade om prostitution i de avsnitt vi såg av *OC*, medan i stort sett alla karaktärerna, inte minst kvinnorna, skämtade om prostitution i *Gilmore Girls*. Dessutom förekom prostitutionsskämt inte lika ofta i *OC*. Därmed framstod prostitution inte heller som något riktigt lika självklart.

Sexualitet och makt

När det gäller ungdomarna skildrades sexualitet egentligen inte som maktmedel att använda, vare sig för killar eller tjejer. Några gånger skildrades det som att tjejer lockar killar och sen avspisar dem för att göra dem mer intresserade (*"playing you hot and cold"*), och det kunde förstås ge tjejen makt i meningen killens växande

intresse, men ingenting annat.

När det gällde föräldrarna var det en annan sak. Flera gånger började Kirsten kysa och smeka Sandy helt i uppsåt att få honom att göra olika saker. Det var då oftast uttalat, antingen i form av att *hon* sa det rakt ut, eller att *han* gjorde det.

I en scen smeker hon honom, biter honom i örat och säger:

– *Tänk om jag bönföll dig, då? Fjäskar och kanske lirkar?*

Det slutar med att han ger med sig.

I en annan scen börjar hon intimt massera hans axlar. Han säger:

– *Massage. Du vill visst be om något.*

När han gör som hon vill lägger hon armarna om halsen på honom och säger:

– *Du förtjänar mer än massage.*

– *I min bok kan det bara betyda en sak.*

Scenen klipps när de intimt kysser varandra.

Det framställdes aldrig som att män använde motsvarande strategi för att få kvinnor till något.

Pornografi

Pornografi fanns inte så ofta närvarande i *OC*, framför allt inte uttalat, men när den gjorde det var det på ett mer normaliserande sätt än när det gällde prostitution. Där fanns också många exempel på vad man skulle kunna kalla porreferenser, det vill säga sådant som inte alltid direkt handlade om pornografi, men som hänvisar till företeelser i pornografi eller på andra sätt anknöt till

pornografi.

Exempelvis fanns referenser till den obligatoriska scen på porrklubb som finns i de flesta amerikanska deckare på tv. I ett avsnitt går ungdomarna i *OC* på en klubb i Mexiko, där "lättklädda" (amerikanska) tjejer dansar runt stänger på upphöjda plattformar. Kameran zoomar in stjärterna på tjejerna, och följer sen de nakna benen på en tjej som ligger påklädd men med bar mage och en kille tar en "body shot" på hennes mage; han slickar i sig drinken från hennes mage och hals. Seth ser ut över klubben, där endast amerikaner verkar finnas och säger:

– *Jag gillar äkta mexikansk kultur.*

Det faktum att detta skildras som en ungdomsklubb, men refererar till pornografi bland annat genom pornografiskt bildspråk, medverkar till pornografins normalisering (se sidan 18 om pornografiska "fragment"). Genom att det som visas genast skämtas bort förstärks normaliseringen.

Ett annat exempel på sådana referenser, eller "fragment", var när Ryan sa att Seth vill se Summer i en "wet t-shirt"-tävling (*doing body shots*) eller att Seth sa att serietidningsmässan är för "patetiska oskulder" som tittar på en "porrstjärna" (*porn star*) klädd som *Catwoman*.

I en annan scen ska Seth teckna av Summer för ett seriealbum, och han kommer hem till henne där hon är klädd i någon slags plastig svart låtsasläderdräkt, med nätstrumpor och ett halsband som påminner om nit-

halsband (fast i rosa), varpå Seth självklart blir tänd på henne.

Det återkommande temat med lesbiska som heterosexuella mäns erotiska dröm är förstås också en form av pornografianspelning.

Hora/madonna-temat

När någon kallade en tjej eller kvinna för "hora" eller liknande i de avsnitt vi såg av *OC* var det alltid en tjej som gjorde det, och inte vilken tjej som helst, utan bara Summer och Julie, det vill säga den "udda tjejen" respektive "slampan". Summer kunde skrika "luder" (den svenska översättningen av: *you stupid slut*) till en tjej eller säga "*Hey whores*" när hon gick förbi några mobbade tjejer på skolgården.

Precis som i de andra serierna sätter slampan/horan gränsen för vad kvinnor tillåts göra. Men till skillnad från i *Gilmore Girls* och *Sex and the City* fanns inte slampan motsats – den pryda kvinnan – lika tydligt med. (Även om exempelvis Kirstin ska vara lite mer åt det hållet.) Därmed fanns heller inte fullt lika tydligt markerade gränser för vad tjejer/kvinnor får göra sexuellt. Vilket inte betyder att det inte fanns sådana gränsmarkeringar.

Puritanism

Traditionell puritanism var inte dominant i *OC*, men den fanns med ibland. Exempelvis när Ryan och Lindsey skämtar om att han inte hade "hederliga avsikter" gentemot henne.

Traditionell puritanism får man väl också tolka det som när Summer väljer att kalla

Seth för "supersnuskhummer" (*superperv*) för att han gillar serietidningar där *Batgirl* och *Supergirl* är klädda i "kort tröja och kort kjol".

Är detta verkligen något "snuskigt" eller "perverst", eller handlar det om att objektifiera kvinnor?

Sexuella övergrepp

Direkta sexuella övergrepp förekom inte i de avsnitt av *OC* vi såg, men det var samtidigt inte så att de osynliggjordes helt. I ett avsnitt ska Marissa, Summer, Ryan och Seth sova över i ett hotellrum sedan bilen gått sönder. Seth vägrar flytta sig, från sin plats på sängen till soffan, när Summer iförd nattlinne ska krypa ner. Summer, som genomgående framställdes som tuffare än den mer hjälplösa karaktären Marissa, kryper ner ändå, vänder sig mot Seth, stirrar honom i ögonen och säger:

– Rör du mig, sliter jag halsen av dig.

Att tjejer och kvinnor måste vara rädda för att killar och män ska begå övergrepp mot oss finns med i så många filmer att det inte heller behövs mycket för att vi ska förstå vad det handlar om. I *OC* fanns även andra scener som anknöt till scener vi sett i både film och tv-serier förr, där sexualiserat våld ingår. I ett avsnitt hölls Marissa fången under pistolhot i sin ganska nyfunne skolkamrat Oliveres våning, och det framställdes som att Oliver var psykiskt sjuk och fixerad vid henne.

I detta avsnitt skildrades dessutom hur Ryan på en mängd olika sätt kränkte Marissas gränser. Han gick

allt längre, i syfte att bevisa att Oliver var en skurk. Först visste man som tittare inte riktigt om det var Oliver eller Ryan som höll på att spåra ur, men ju tydligare Oliveres beteende blev, desto mer hjälte förvandlades Ryan till – trots att bägge kränkte Marissa. Men för Ryan blev allt omedelbart förlåtet då han räddade henne från Oliver. Ryans kränkningar av Marissa normaliserades på så sätt som "kärlek".

Det fanns också mer flyktiga sexualiserade våldshänvisningar i olika scener. Vid ett tillfälle kommenterade Seth Ryans klädstil som att det var en "*wife beater*"-stil (*wife beater* = *hustrumiss-handlare*).

Att killar och män kan begå sexuella övergrepp mot tjejer och kvinnor var alltså till en del ett närvarande tema i *OC*, trots att något direkt sexuellt våld inte skildrades.

Övrigt

I *OC* förekom även andra sexualrelaterade ämnen, som exempelvis abort. Det framställdes då som en verklighet som kan hända varje tjej eller kvinna att hon ställs inför, och att det måste vara tjejens/kvinnas eget val att besluta vad som är rätt för henne, samt att hon behöver få stöd i det.

Om abort förekom inga skämt.

Upplägg

Serien utspelar sig nära Central Park i New York och handlar om sex vänner som bor i husen, respektive lägenheterna, bredvid varann. Några av dem (det är omväxlande vilka) delar lägenhet. Några av dem (omväxlande vilka) har förhållanden med varandra. Alla sex är lika mycket huvudpersoner:

***Rachel** = den bortskämda och populära rikemansdottern som började jobba som servitris men hamnade i modebranschen, **Monica** = den pedantiska restaurangchefen som i tonåren var tjock av tröstätande, **Phoebe** = den lätt extrema konstnärstypen som arbetar som massös, **Chandler** = klassens clown som blivit tjänsteman, **Joey** = den ständigt raggande och lite korkade såpaskådespelaren och **Ross** = den nördiga paleontologen som är bror till Monica.*

Alla vännerna träffas förutom hos varandra också på sitt favoritkafé Central Perk.

Serien *Vänner* spelades in under tio år, och de avsnitt vi studerade kom från olika säsonger (serien går i ständigt nya repriser, så olika säsonger kan sändas parallellt, på olika tider).

Vänner är en traditionell komediserie med skämt följda av publikskratt. Det finns en handling i varje avsnitt, men den fungerar framför allt som bakgrund till att skämtet ska levereras. Det händer sällan något som får konsekvenser för karaktärerna, det mesta som hänt är glömt till nästa avsnitt. Att serien trots det upplevs som mer "verklig" eller trovärdig än vilken humorserie som helst är kanske för att

tittaren upplever en slags sann vänskaplig värme mellan karaktärerna, förstärkt av att man i övriga medier kan få höra skvaller om den vänskap som faktiskt uppstått mellan skådespelarna med åren.

Absurd humor

Det var på ett sätt svårare att analysera budskapen i *Vänner* än i exempelvis *Gilmore Girls* eller *OC*. I de andra serierna kunde man dra slutsatser av det som hände de olika karaktärerna i de dramatiska delarna, och hur personerna påverkades av det som hände. Men i *Vänner* bestod ju en del av humorn av att handlingen spårade ur och blev fullständigt

absurd, utan att det egentligen fick så mycket (långsiktiga) följder för karaktärerna.

Vi satsade därför i första hand på att försöka titta på de återkommande teman som fanns i själva skämtandet.

Sexfixerat

Att gå igenom *Vänner* tog tid! Anspelningarna på sex var ständigt närvarande, i vissa avsnitt handlade vart och vartannat skämt om sex. Ju mer vi såg desto mer tacksamma blev vi att vi begränsat studien till just sexualitet. Det andra stående temat för skämtet var skillnader mellan män och kvinnor. Hade vi haft "kön"

som grund för analysen hade vi nog aldrig blivit klara!

Homosexualitet

I *Vänner* finns flera homosexuella bikastrakter, men ingen av de sex vännerna är homosexuella. Däremot är exempelvis Chandlers pappa bögl. Han är dessutom transvestit och det skildrades som att detta varit traumatiskt och svårt för Chandler under hans uppväxt.

Flera av de manliga karaktärerna i serien framställdes periodvis som att folk i omgivningen skulle kunna tro att de var bögl; det gällde exempelvis servitören Gunther på Central Perk. Det verkar som att man förväntades tro det om olika karaktärer bland annat utifrån att de inte skulle vara "macho-manliga" nog för att ses som heterosexuella, vilket då kan ses som ett av seriens något mer förtäckta exempel på homofobi.

Bland kvinnorna framställdes Phoebe ibland som bisexuell, åtminstone i meningen att hon kunde *tända* på både kvinnor och män (det framgick inte av de avsnitt vi såg om hon faktiskt också var sexuellt tillsammans med någon kvinna). Ross före detta fru lämnade honom för en kvinna, ett faktum som framför allt Joey återkommande använde för att få Ross att framstå som "inte *man* nog". (Hon var hela tiden närvarande i serien – åtminstone i form av att de pratade om henne, det vill säga även då själva skådespelerskan inte var med – eftersom hon var mamman till Ross barn.)

"Böglskämt"

Precis som i *Gilmore Girls* kunde karaktärerna i *Vänner* då och då prata om homo-

sexualitet på ett "politiskt korrekt" sätt, men samtidigt var fördomsfulla skämt om bögl och lesbiska regelbundet förekommande i serien – och det var oftast flera sådana "homoskämt" i samma program. I åtminstone hälften av de avsnitt vi såg förekom uppenbart homofoba skämt, i ännu fler kunde skämtet utan tvekan tolkas som homofobi.

Många av homoskämtens kretsade kring att något de manliga karaktärerna sa eller gjorde skulle kunna tolkas/uppfattas som att de var bögl.

Homofobin kastades oftast ut i förbifarten, som när Ross och hans gamla kompis Will i ett avsnitt berättar att de hade en Hata-Rachel-klubb i tonåren. Monica frågar:

– *Var det därför ni gick upp på rummet och låste dörren?*

– *(Yeah!)*

– *Jag känner mig lättad, måste jag säga. (Little relieved, I must say.)*

Det fanns inte motsvarande skämt om att de kvinnliga karaktärerna skulle kunna uppfattas som lesbiska. Skämtet om lesbiska handlade snarare om sånt som att alla lesbiska är vegetarianer och annat.

Av de sex vännerna var som sagt Phoebe den som beskrevs som att hon tänkte på någon av samma kön, och just Phoebe skildrades hela tiden som allt från lite konstig till helt extrem – både i vad hon sa och gjorde.

Även om homofobin inte var lika stark när det gällde lesbiska fanns den alltså med på flera olika sätt.

Ingen nakenhet

Nakenhet förekom inte i något av avsnitten vi såg. Även

Många av homoskämtens kretsade kring att något de manliga karaktärerna sa eller gjorde skulle kunna tolkas/uppfattas som att de var bögl.

Omskrivningar
och antydningar
var alltså det
vanliga när
karaktärerna
skulle prata
om sexualitet.
Samtidigt
kunde de
självklart säga
sånt som att de
ville "ha sex".
Men just det
uttrycket – "have
sex" – verkade
snarast vara
undantaget
från den
genomgående
omskrivnings-/
antydningss-
regeln.

i pratet och övrig handling framstod nakenhet oftast som något förbjudet. Till och med när Monica och Chandler ska ligga med varandra för första gången klär bägge av sig nakna under täcket. Sen säger Monica:

– Vi kommer se varandra nakna.

– Ja.

– Vill du göra det samtidigt? Ett, två, tre!

De dyker ner under täcket samtidigt, kommer sedan snabbt upp igen och Chandler konstaterar:

– Man kan nog säga att vår vänskap är förstörd. (Well, I think it's safe to say our friendship is effectively ruined.)

När nakenhet är något som ska döljas uppstår många möjligheter att skapa situationer där man kan skämta om nakenhet, som till exempel när Monica står i brudklänningsaffären och diskuterar bröllopsfotograf med en annan blivande brud:

– Visade han fotona på nakenbröllopet?

– Deras best man – oj!

– Jag vet, jag ställde nästan in mitt bröllop.

Ingen behöver tvivla på vad som antas vara kul, eftersom publikskratten vägleder den som tvekar.

Nakenhet och kön

I ett avsnitt var Joey på en casting* för en film, och fick då frågan hur han ställde sig till nakenscener (*full frontal nudity*). Han missförstod frågan och svarade att han aldrig hyr en film utan sånt. När han förstod att frågan inte

gällde pornografi, utan filmen med honom själv, tvekade han och bad att få återkomma. Hela avsnittet kretsade kring detta.

I ett annat avsnitt skämtades det om ett missförstånd kring en "hora" som Monica av misstag beställt till Chandler. Chandler och Joey hänvisade då till den prostituerade kvinnan som "naken hora" (*naked hooker*), och det antyd- des att hon gick naken i lägenheten, trots att någon sexuell handling aldrig var aktuell (och det inte är särskilt trovärdigt att en prostituerad kvinna skulle storma in och klä av sig naken).

I den mån nakenhet framställdes som självklar i *Vänner* handlade det alltså i första hand om kvinnor i könshandel.

Kroppslighet/ kroppsfunktioner

Kroppsfunktioner förekom regelbundet i *Vänner*, några gånger som något ganska vardagligt, som att Rachel påpekade att Monica hade slut på toalettpapper, eller att Ben (Ross son) behövde låna toaletten. Till *stor* skillnad från *Gilmore Girls* kunde karaktärerna i *Vänner* även ta upp sådant som kondomer, köns- sjukdomar, graviditetstest och preventivmedel.

Men oftast togs kroppslighet upp i skämtande kring just kroppsfunktioner: Chandler svettades när han tände på nån tjej, Joey var omskuren – fast det senare sas förstas aldrig rent ut, utan antyd- des när Monica frågade om filminspelningen:

– Du får alltså inte vara...?

(– No.)

– Men det är du?

– Ja.

* *Casting* = provspelning inför rollbesättning av film, tv-serie eller liknande.

– *Men du sa att du inte var det?*

(– *That's right.*)

I de avsnitt vi såg återkom dessutom regelbundet kiss- och-bajs-skämt.

Man skulle kunna säga att *Vänner* växlade mellan att skildra kroppslighet/kroppsfunktioner på ett självklart sätt, på ett flertydigt sätt, respektive utifrån en traditionellt puritansk syn – och att det puritanska dominerade.

Omskrivningar

När karaktärerna i *Vänner* pratade om kroppsfunktioner – och om sexualitet – var det påfallande ofta (och mycket) i omskrivningar. Så var det i nästan alla de avsnitt vi såg.

Pratandet i omskrivningar eller antydningar gällde så gott som alla karaktärerna i serien, även birollerna. Förutom att Joey och Monica inte kunde prata om att han var omskuren, kunde exempelvis inte heller den som ansvarade för castingen ta ordet i sin mun:

– *Regissören insisterar på att rollinnehavaren är äkta... anatomiskt sett... icke-jude.*

De karaktärer som var mest friskspråkiga var förstas Phoebe och i vissa fall Joey, det vill säga de karaktärer som framställdes som mest ”udda” och lite ”korkade”, minst ”normala” och ”vanliga”.

Ibland handlade skämten om de missförstånd som uppstod på grund av alla omskrivningar, ibland handlade de om just det faktum att vissa ord inte fick nämnas (och att de alltså sen nämnades ändå), och ibland

verkade omskrivningarna och antydningarna bara ha funktionen att allt som sas skulle associera till sex.

Undantaget

Omskrivningar och antydningar var alltså det vanliga när karaktärerna skulle prata om sexualitet. Samtidigt kunde de självklart säga sånt som att de ville ”ha sex”. De sa visserligen ofta ”do it”, men ungefär lika ofta sa de uttryckligen ”have sex”. Det gällde både kvinnorna och männen. Men just det uttrycket – ”have sex” – verkade snarast vara undantaget från den genomgående omskrivnings-/antydningens regel.

Vi la också märke till att då ordet penis (engelska: ”penis”) faktiskt användes, var det alltid i sådant som framställdes som *icke-sexuella sammanhang*: när vännerna tittade på foton av en av dem som killbebis eller liten pojke, när de skojade om en påstått tvåkönad person, respektive när Chandlers pappa, som alltså var transvestit, sa till sin före detta fru, Chandlers mamma, som var iförd en djupt urringad klänning:

– *Är du inte lite för gammal för den där klänningen?*

Varpå hon svarade:

– *Har du inte lite för mycket penis för den där klänningen?*

Det hör till saken att bägge Chandlers föräldrar framställdes som gränslösa och ganska extrema.

I alla andra sammanhang som syftade på kukar användes antingen omskrivningar – ”din grej” och liknande – eller ordlösa uttryck i form av pekanden, blickar eller

bildassociationer, som varmkorv.

Konkret sexualitet

Konkreta sexuella skildringar fanns inte med i de avsnitt vi såg. Den klassiska ”efter-sex”-scenen med karaktärerna liggande under täcket med axlarna uppstickande fanns förstås. Och det fanns flera ”före-sex”-scener, exempelvis när karaktärerna antydde att de skulle börja klä av sig eller helt enkelt sa att de skulle ”ha sex” och gick mot sovrumsdörren, varpå scenen klipptes.

Däremot fanns det några scener i *Vänner* där hänvisningar till verklig sexualitet markerades, exempelvis genom att en karaktär sa sig använda, eller rent av tog fram, kondomer eller andra preventivmedel.

Trots att även *Vänner* höll sig inom ramen för den traditionella ”efter-sex”-dramaturgin, upplevde vi alltså – i och med att preventivmedel och liknande fanns med – att den sexualitet som antydades framstod som något mer verklighetsnära i *Vänner* än i exempelvis *Gilmore Girls* eller *OC*.

Sexuell lust

Ett annat exempel på det är en scen där Monica (med viss hjälp av Rachel) ska förklara kvinnans erogena zoner för en generad Chandler.

Scenen är självklart puritansk i meningen att inget får nämnas vid namn. Samtidigt skildras alltså kvinnans lust och njutning som något både vardagligt och viktigt (och som män å ena sidan bör känna till förutsätt-

ningarna för, å andra sidan förutsatts vara okunniga om – för att de är män). Monica ritar på ett papper något som kameran inte visar och numrerar de "elementära erogena zonerna" 1-7. Sen följer diverse skämt kring att Chandler inte har en aning om vad de pratar om. Scenen fortsätter med att Monica ska tipsa om i vilken ordning mannen kan närma sig punkterna:

– *Börja lite med nummer ett, två... En, två tre... Tre. Fem... fyra...*

Hon fortsätter, engagerar sig mer och mer, blundar och går helt in i sin egen upplevelse på väg mot en stegrande orgasm:

– *Fem, sju. Sex, sju... Sju, sju, sju, sju... ...sju, sju, sju, sju, sju!*

Den här scenen kan förstås tolkas på flera motsägelsefulla sätt, bland annat ur puritanskt perspektiv. Det positiva, och annorlunda i förhållande till de övriga serierna, är att kvinnors lust så påtagligt finns närvarande som faktisk och konkret sexuell LUST.

Mäns sexuella *lust* fanns inte med på motsvarande påtagliga sätt. Samtidigt skildrades sällan kvinnors sexualitet, medan mäns sexualitet ofta skildrades, men då i första hand genom en ganska traditionell – och delvis porrinfluerad – beskrivning av männens automatiska tändande på bröst, stjärtar och "sexiga" kroppar ("hot" eller "smoking body").

Sex som medel att tillfredsställa andra behov

Behovet av att ragga upp någon fast man *inte* egent-

ligen ville "ha sex" var också återkommande i *Vänner*, alltså i någon mening icke-lust. Det handlade om att karaktärerna uttryckte att de ville "ha sex" när det inte handlade om lust, eller ens sexuell retning, utan om att den sexuella handlingen skulle tillfredsställa ett annat behov, exempelvis bekräftelse i någon form.

I ett av avsnitten har Joey, inspirerad av ett prat med Phoebe, testat att gå omkring i damtrosor och tyckt påfallande mycket om dem. I en scen på kaféet berättar han med allt ökande entusiasm för Phoebe om hur damunderkläderna känns, om olika material och typer, tills han plötsligt stannar upp och avbryter sig:

– *Jag borde ta av mig de här, va?*

– *Det är nog bäst. (It's important that you do.)*

Han kommer senare tillbaka till kaféet och säger till Phoebe:

– *Det är inte så att jag är osäker i min manlighet eller nåt – men jag måste nog ragga upp en tjej nu med-detsamma.*

Det här kan tolkas utifrån både homofobi och manlig heteroidentitet, men just här vill vi främst peka på att *sexualitetens drivkraft* inte framställs som sexuell *lust* (det han vill ha sexualiteten till är något annat; en bekräftelse på att han verkligen är "man").

I ett annat avsnitt beklagar sig Rachel över att hon aldrig kommer att hitta någon man att gifta sig med och att det gör henne så deprimerad. Hon tillägger:

– *Om jag ligger med Joey kanske det känns bättre.*

"Sexigt"

När det gäller "sexighet" var det skillnad mellan det engelska pratet och den svenska texttremsan. För det mesta användes det engelska ordet "*hot*", vilket översattes till "sexig". Vid betydligt färre tillfällen användes det engelska ordet "*sexy*", vilket också översattes med "sexig".

"*Hot*" användes framför allt om kvinnor, men det kunde också användas om män. Både kvinnor och män kunde använda det, både om sig själva och andra – av bägge könen. Och "*hot*" användes så vardagligt att det ibland syftade mer på allmän uppskattning än på sex.

När tjejer faktiskt skildrades som attraktiva var det framför allt i bild – någon svassade förbi, slängde med håret eller liknande, alternativt att killarna genom blickar och kroppsspråk visade att de var attraherade av en tjej. Både killarna och tjejerna kunde också kommentera tjejers utseende, kalla någon "bombnedslaget" ("*knockers*") eller liknande.

Killars sexighet uttrycktes framför allt i att någon tjej sa att hon tyckte en kille var attraktiv.

Anti-sexigt?

De gånger vi hörde att det engelska ordet "*sexy*" användes var det nästan alltid i sammanhang där faktiska sexuella handlingar mellan den som sa det och den som kallades "*sexy*" absolut inte var aktuellt. Det användes alltså ironiskt som en slags motsats eller anti-sexighet.

Det kunde exempelvis vara sånt som när Phoebe kallade Rachels buttre pappa "*sexy*" eller när Rachel sa att Ross

kompis Will hade en "sexy" glöd i blicken när han i själva verket stirrade hatiskt på henne.

Pratandet om sex

Som framgår pratades det om sex hela tiden i *Vänner*. Eftersom det mesta bestod av antydningar och omskrivningar är det inte helt lätt att dra klara slutsatser om den sexualitet som beskrevs. Men det fanns förstås återkommande teman.

En sådan sak var att uttrycket "under" (i olika form) återkommande användes i omskrivnings- och antydningsskämt om kvinnor och sex. I ett avsnitt skämtades upprepade gånger om att kocken använde det franska uttrycket "sous" (under). Phoebe kommenterade:

– Jag längtar efter att få ligga "sous" honom. (*I can't wait to get sousneath him.*)

I en annan scen berättar Rachel för Joey och Ross om hur hon var förälskad i en lärare i skolan, och Joey frågar hur hon kom över (engelska: *got over*) honom. Rachel svarar leende:

– Jag kom under honom. (*I didn't. I got under him.*)

Enstaka sådant kan uppfattas som en struntsak. Men när det återkom så ofta som det gjorde riskerar det att fungera som markering av kvinnors plats eller handlingsutrymme sexuellt. Det kan också uppfattas som normering för hur "sex" ska gå till: heterosexuell penetrering i missionärsställning.

Puritanism

Puritanismen var delvis anorlunda i *Vänner* än i exempelvis *Gilmore Girls*. Det

fanns skildringar av klassiskt puritanskt äckel kring sexualitet, exempelvis när Chandler drar med handen över ärmen på Ross pappas smoking samtidigt som han uttrycker sig beundrande om den. Ross pappa kommenterar att den är gammal – Ross "blev till" (*concieved*) "i närheten av den här smoken". Kommentaren får Chandler att omedelbart dra åt sig sin hand och med äcklad min stirra på den. Men den sortens äckelscener var inte så vanliga i de avsnitt vi såg.

Däremot utgick skämten hela tiden från en puritansk sexualsyn. Väldigt ofta bestod själva skämten av att karaktärerna överskred gränser för vad man fick säga eller göra, och gränsöverskridningen förstärktes förstås ju mer gränserna markerades innan de överskreds.

Pornografi

Pornografianknytningar var väldigt vanliga i *Vänner*. Karaktären Joey skildrades som totalt pornografixerad, men trots att hans porrfixering framstod som överdriven, framställdes det inte som att den minskade – utan snarast stärkte – hans roll som seriens mest "sexuellt framgångsrik" kille.

Det hänvisades regelbundet till Joeys porrtidningar, oftast i utslängda kommentarer här och där. Ibland var det han själv som exempelvis kommenterade sin höga med porr ("*huge stack of porn*"). Ett annat exempel var när Ross, då sonen Ben ska låna toaletten, frågar Rachel om Joeys "*kärlektstidningar*" ("*special romance magazines*") ligger där.

Skämten utgick hela tiden från en puritansk sexualsyn. Väldigt ofta bestod själva skämten av att karaktärerna överskred gränser för vad man fick säga eller göra, och gränsöverskridningen förstärktes förstås ju mer gränserna markerades innan de överskreds.

Samtidigt fick just det att Joey framställdes som extrem eller överdriven i sin pornografifixering till följd att alla övriga pornografianspelningar blev *ännu mer* normaliserade – inget någon sa eller gjorde kunde framstå som "för mycket" i jämförelse med honom.

Porr & internet

Internet och pornografi skämtades det om på liknande sätt i flera av tv-serierna. I *Vänner* kunde det

De kvinnliga
karaktärerna i
Vänner var
inte lika
uppdelade i
horor/slampor
respektive
madonnor/
puritaner
som huvud-
personerna i
Gilmore Girls
eller Sex and
the City.
Trots det var
problematiken
hora/madonna
ändå
närvarande
hela tiden.

exempelvis vara Chandler som satt på jobbet och pratade med chefen som stod i dörren och kommenterade hur hårt Chandler jobbade. Efter en stunds prat säger Chandler:

– Hur kringgår man nätverket för att kunna surfa på de bästa porrsidorna (really good porn)?

Chefen steltnar till, pekar sedan menande på Chandler och säger skrattande innan han går därifrån:

– Du är en riktigt skämtare, Bing!

Chandler sitter kvar, ser fundersam ut och säger konfunderat:

– Vad var det för kul med det?

I ett annat avsnitt har Joey via internet fått möjlighet att viga folk. Han kommer in på kaféet och säger med allvarlig ton och min till vännerna:

– Jag var just ute på nätet. Vad mycket porr det fanns där.

Och vid den senare mening-
en skiner ansiktet upp i en uppskattande min. Chandler tittar på honom, ler och säger ironiskt:

– Vår präst.

Här har alltså Chandler rollen att markera att Joey passerar gränsen, vilket kan tyckas vara ologiskt med tanke på att han själv i andra scener är den som är den självklara porrkonsumenten. Men handlingen får som sagt ofta inga konsekvenser i *Vänner*, och det spelar därför ingen roll – sett till helheten – om karaktärerna periodvis tar motsägelsefulla roller/positioner.

Normalisering

Även om det ofta sattes en gräns mot Joeys totalfixering vid pornografi, och det gjor-

des lite miner vid ”värsta” porrkommentarerna, var pornografin alltså både regelbundet förekommande och normaliserad i *Vänner*. I ett enda av de avsnitt vi såg antyddes något som skulle kunna tolkas som en aning av kritik (fast man lika gärna kan tolka det som ett traditionellt porrskämt).

Det var när Joey ska filma en nakenscen och han förklarar för Monica:

– Det är ju inte som porr. Det är en seriös film och naken-scenerna är viktiga för handlingen.

– Det brukar ju du säga om porr.

Mer ”kritik” än så fanns inte i de avsnitt vi studerade.

Prostitution

Som framkommit av när vi skrev om nakenhet och kön förekommer också prostitution lite mer konkret i *Vänner*. Liksom ”strippor”.

I ett avsnitt berättar Phoebe om Monicas möhippa att Monica tog av den manliga strippans ”stringkalsonger” (engelska: *g-string*) med tändarna. Flera skämt handlade om det.

Det är knappast en tillfällighet att det är tjejerna som beskrevs så, och ingen tillfällighet att det var den pedantiska Monica som framställdes som mest aktiv med strippan. Om det varit männen som var i motsvarande situation skulle det inte framstå som roligt, utan som typiskt ”manligt” beteende.

Istället skapades ett skämt kring det konstruerade läget att Monica ska försöka tvinga på Chandler en svensexxa med strippa – som kompensation – vilket blir en pinsam situation som slår tillbaka på henne.

Både detta avsnitt – som till stor del fokuserar på könsköp – och andra avsnitt markerar en klar gräns mellan prostitution och pornografi. Pornografi och stripopor är helt accepterat i *Vänner*, medan prostitution är mer tveksamt (även om Joey i flera avsnitt skämtar om att beställa en hora till nån och liknande).

Att välja (bort) sex?

När Monica ordnar Chandlers svensexa med strippa, säger Ross att han inte kan komma, han ska på en date med sin dåvarande flickvän Mona. Joey har också en date den kvällen, men avbokar till förmån för svensexan med strippan.

Joey framställs som korad och samtidigt porr- och sexfixerad, men också som en kille som "får isäng" vilken tjej han vill. Den mest "sexuella" av killarna föredrar alltså – när han nu sätts i den situationen – striptease framför sex med sin "date". Samtidigt markerar de andra då mot hans val på samma sätt som de ibland gör mot hans porrfixering.

Sexuella övergrepp

Sexuella övergrepp fanns inte med i något av de avsnitt av *Vänner* vi såg, i den mening att ingenting framställdes som sexuella övergrepp, och sexuella övergrepp nämndes aldrig.

Däremot kan man diskutera om det som faktiskt hände ändå *för tittaren* kan framstå som sexuella övergrepp eller trakasserier, omvandlade till skämt.

Så handlade exempelvis ett avsnitt om att Monica och Chandler skulle kolla

om städerskan stal deras saker, där de hamnade i situationer som för städerskan faktiskt innebar upprepade sexuella trakasserier och kränkningar, och där hon upprört stack därifrån. Men det framställdes som enbart kul – utifrån att hennes reaktion ju grundade sig i ett missförstånd.

Likaså skämtades det om att *ta-hand-om-fulla-nakna-kvinnor-och-få-dem-isäng* var "ett jobb för Joey", vilket fick Chandler att stoppa Joey när den fulla kvinnan var Monica. Men sammanhangen skämten framfördes i framstod som så harmlösa, att de till synes undanröjde det underliggande hotet att Joey kanske kunde utnyttja någon sexuellt.

Det att Rachel "got under" sin lärare i skolan framställdes också som kul, och inte som att en skolflicka blev utnyttjad av en äldre man hon var i beroendeställning till.

Men om man funderar i termer av normalisering kan man tycka att sådana scener inte blir särskilt kul längre.

Hora/madonna

De kvinnliga karaktärerna i *Vänner* var inte lika uppdelade i horor/slampor respektive madonnor/puritaner som huvudpersonerna i *Gilmore Girls* eller *Sex and the City*. Monica med sin renlighetsiver och pedanteri är den som kommer närmast "puritanen", och den som kommer närmast "slampan" är förstås Phoebe, men eftersom hon framställdes som så speciell och extrem fick hon samtidigt större handlingsfrihet.

Trots detta var symbolen

hora/madonna ändå närvarande hela tiden. Det fanns som sagt en stenhårt markerad gräns mot "horan", som bara ansågs vara "för mycket". Dessutom förhöll sig tjejerna regelbundet till "slampan" som idé, exempelvis när Rachel frågar om en klänning hon har på sig inför en date "ser för *slampig ut*".

Ett annat sådant exempel är att det i ett avsnitt återkommande skämtas om att Ross tjej Mona på en maskerad är utklädd till "slampig sjuksköterska" (*slutty nurse*), trots att hon försöker markera mot männen att hon har en vanlig sjuksköterskeuniform:

– *Jag är faktiskt bara en sjuksköterska.*

Genom många sådana små kommentarer förmedlades ändå budskapet att kvinnorna måste hålla sig inom de markerade ramarna för kvinnors handlingsfrihet.

Lagom sexuellt aktiv

Motsvarande ramar sattes inte för män. För alla karaktärerna – både kvinnor och män – gäller att unga, attraktiva människor i New York ska ha ett någorlunda aktivt sexliv. Men medan kvinnorna fick motsägelsefulla budskap och gränsmarkeringar, var kravet rakt för män; ibland skämtades det om Ross eller Chandlers misslyckanden på den fronten, medan Joeys sexualfixering och aktiva sexliv snarast var statushöjande för hans "manlighet", även om han samtidigt framställdes som korkad.

SEX AND THE CITY

Upplägg

Serien utspelar sig i New Yorks övre medelklass och handlar om fyra väninnor. Carrie, huvudpersonen, är en författare som skriver kåserier i en tidning. Hon umgås mest med sina tre väninnor, som hon ser som sin familj: Samantha = slampen, Charlotte = den pryda och Miranda = den normala/vanliga tjejen. Dessa strikt fördelade roller kring synen på sexualitet är det mest utmärkande dragen för de enskilda karaktärerna.

Handlingen utgår från Carries beskrivningar av deras heterosexuella vardag som "frigjorda" kvinnor runt trettio år i New York.

S*ex and the City* skulle kunna beskrivas som en humoristisk dramaserie, även om dramatiken är lättsam och humorn är tänkt att få tittarna att småle snarare än att skratta högt.

Handlingen utspelar sig kring det som huvudpersonen Carrie skriver om i sina kåserier – om sina egna, och i viss mån väninnornas, funderingar kring män och sin sexuella vardag. Avsnitten ramas in av berättarrösten (som ska föreställa Carrie, oftast skrivandes sin krönika) som med jämna mellanrum både kommenterar det som sker och för tittarna vidare i skeendet.

Sex and the City handlar som namnet antyder framför allt om sex; heterosexuellt sex i storstaden.

Två versioner

Sex and the City gjordes redan från starten i två olika

versioner; en som skulle framstå som "vågad" och en mer "family friendly". Chefen för tv-kanalen TBS, *Steve Koonin*, beskrev i ett amerikanskt radioprogram att det handlade om att anpassa en "risqué show"* till att kunna säljas även till den mer "försiktiga standard" som gällde för exempelvis flygplan och för vanlig "standard cable", vilket TBS är.²⁷ De olika versionerna bestod inte bara av att man klippte om scenerna i två olika varianter av serien; de spelade också in helt olika versioner av händelseförloppet, där en version skulle ha "mindre nakenhet eller inget naket alls"²⁸. Vissa scener vi sett i olika versioner är alltså identiska i handling, men i den ena syns exempelvis en bit av en bröstvärta, som är täckt i den andra versionen.

Dessutom läste skådespelarna i efterskott, i en ljud-

studio, in alternativa repliker till vissa scener som redan spelats in (så kallad "looping").²⁹ Det kunde handla om sådant som att Carrie när hon trampade snett och fick koskit på sin tjusiga sandal, i det ena fallet ropade "Shit!" och i det andra "Manure!" (koskit/gödsel).

Tystnad råder

Detta att man gjorde två versioner är inget som pratas så offentligt om, och det finns ingen sådan information på produktionsbolagets eller TBS:s hemsidor. TV3, som visat – och visar – *Sex and the City* i

* *Risqué* = "vågad" (i sexuell mening).

²⁷ Radioprogrammet "Can 'Sex and the City' be 'Family Friendly'?" av Neda Ulaby, NPR (National Public Radio), USA.

²⁸ Se not 27.

²⁹ Se not 27. Även skådespelerskan Cynthia Nixon, som spelar Miranda i tv-serien, berättade om detta i radioprogrammet.

Sverige, har vid olika tillfällen visat de olika varianterna av tv-serien för svenska tittare, utan att alls kommentera ens att det *finns* olika varianter, tvärtom. Det skriver vi också om i sammanfattningen i slutet av detta kapitel.

Att det fanns två versioner av *Sex and the City* var något vi upptäckte under arbetets gång. För att kunna bedöma om dessa alternativa versioner gjorde att det blev någon skillnad i *de budskap som spreds* beroende på vilken version som visades, var vi därmed tvungna att skaffa även den andra versionen av de avsnitt vi hade spelat in. Lyckligtvis sänder TV3 *Sex and the City* så regelbundet att vi till en del kunde skaffa oss den överblicken genom att spela in nya (alternativa) avsnitt vartefter serien återkom under tiden vi jobbade med projektet (och i övriga fall skaffade vi dem på DVD).

Stor skillnad – i små ord

När vi jämförde de olika versionerna blev det tydligt att produktionsbolaget lagt ner ett väldigt stort arbete på att ändra så små saker som ett enda litet ord – i en nästan ofattbar mängd scener. Oftast gjordes detta genom att skådespelarna läste in alternativa kommentarer i efterskott ("looping") i kombination med att scenen klipptes om. När exempelvis någon sa "*That's fucking great!*" behövde scenen inte klippas om, eftersom "*That's freaking great!*" ser ungefär likadant ut när det sägs. När däremot någon sa exempelvis "*Yes, we're fucking*" och det ändrades till "*Yes, we're sleeping together*", vilket ju ger en annan mimik, klipptes scenen om, så att kameran övergick till att visa den andra personens ansikte och

man alltså inte såg munnen på den som talade.

En annan teknik var att helt enkelt klippa bort en stor del av Samanthas kommentarer i olika scener, eftersom det oftast var hon som sa uttalade könsord – och det var uppenbarligen användandet av könsord som var den största skillnaden mellan versionerna.

Den vanligaste tekniska skillnaden var att bara vissa repliker i en scen var bortklippta, men ganska ofta var hela scener och händelseförlopp bortklippta, och i några fall var scenerna inspelade helt olika – i ett fall slutade en scen då på två helt motsatta sätt.

Samma budskap

Efter att ha jämfört de olika versionerna kunde vi konstatera att skillnaderna framför allt gällde:

- vilka ord som användes,
- hur mycket av nakna kvinnokroppar som visades i bild,
- sexscenernas längd & antal, och
- antalet scener där homosexualitet över huvud taget nämnades eller skildrades.

Det kan kanske vid första anblicken tyckas som inte helt oväsentliga skillnader, men när vi analyserade vilka budskap som spreds, framstod dessa skillnader som påfallande ytliga. De grundläggande budskapen om sexualitet och pornografi i *Sex and the City* var desamma i bägge versionerna. Det beskriver vi lite kort under flera av frågeställningarna här nedanför, och vi skriver vidare om det i sammanfattningen i slutet av detta kapitel.

Normmarkerande

Innan vi började studera serien, hade vi nog trott att *Sex*

Sex and the City
gjordes redan
från starten
i två olika
versioner;
en som skulle
framstå som
"vågad"
och en mer
"family friendly".
Men detta
att man gjorde
två versioner
är inget som
det pratas
offentligt
om.

Tittaren fick
med jämna
mellanrum
påtalat för sig
vad en "normal
kvinna" vill,
men också hur
alla "vanliga
kvinnor"
reagerar,
vad "alla"
självklart gör
och liknande
norm-
markeringar
– via berättar-
rösten.

and the City skulle fungera som traditionell kommersiell pornografi, alltså att den skulle markera en puritansk grundsyn och sen skildra gränsöverskridningar (se sidan 10). Det visade sig inte vara riktigt så enkelt.

Pornografin framhäver en puritansk sexualsyn i syfte att själv framstå som gränsöverskridande. I viss mån kan man väl säga att även *Sex and the City* gör det, alltså håller upp den puritanska sexualsynen som en *motsats* till något som ska föreställa en total sexuell utlevelse (fast syftet i tv-seriens fall också är att skapa humor genom det omöjliga mötet mellan kontrasterna).

Men till skillnad från den traditionella pornografin markerade *Sex and the City* väldigt ofta att det *egentligen* är den mer traditionellt konservativa sexualsynen som är den mest "rätta" och "normala". Det gällde även den version av serien som skulle föreställa "vågad".

Sätten att markera vad som ansågs rätt, respektive vad som inte ansågs okej, gjordes precis som i de andra tv-serierna oftast genom de olika karaktärernas reaktioner på det som hände, och deras kommentarer, men i *Sex and the City* blev detta markerande starkare – tack vare berättarrösten, som traditionellt uppfattas som sannare (mer allmängiltig) än de som förekommer i handlingen i övrigt.

Du är väl "normal"?

Liksom i *Gilmore Girls* markerades mycket tydliga gränser för kvinnors sexuella handlingsfrihet i form av "slampan" och "den pryda". Men de ytterlighetsgränserna fram-

stod – tvärt emot vad man kanske kunde tro – som mer tydligt markerade i *Sex and the City*. Delvis berodde det antagligen på att gränsmarkeringssymbolerna "den pryda" och "slampan" var närvarande i stort sett *hela tiden* i *Sex and the City* – i form av Charlotte och Samantha. Dessutom *framhövdes* ständigt Charlottes och Samanthas roller som just de två förutbestämda schablonerna. (Det gällde i bägge versionerna, men särskilt i den "vågade", där ju Samantha var mer utlevande – och därmed möttes av fler markeringar om att hon gick för långt.)

När sedan berättarrösten Carrie kommenterade allt som hände, förstärktes hennes och Mirandas roll som "normala". Själva ordet "normal" förekom inte särskilt ofta, men trots det oftare i *Sex and the City* än i någon av de andra tv-serierna vi såg. Tittaren fick med jämna mellanrum påtalat för sig vad en "normal kvinna" vill, men också hur alla "vanliga kvinnor" reagerar, vad "alla" självklart gör och liknande normmarkeringar – via berättarrösten.

Sexanspelningar

Eftersom sexualitet var själva temat i *Sex and the City* och vi dessutom måste titta på de olika versionerna, tog det förstås allra längst tid för oss att gå igenom den tv-serien. Det gick ofta inte mer än nån minut mellan kommentarerna om sex, och de bildliga anspelningarna var ständigt förekommande – i bägge versionerna.

Många gånger var kommentarerna meningslösa för handlingen, och framstod som inlagda bara för att de skulle anspela på sex. Exempelvis sitter

Samanthas assistent i telefon i ett privatsamtal i en scen när Samantha kommer in på kontoret, och assistenten säger i luren:

– Nej, han är inte bög.

och

– Stygging... Om du inte gillar det, ska jag ha sex med dig – jag lovar!

I den ”vågade” versionen använder hon ordet ”fag” medan hon i den anpassade säger ”gay”, och i den ”vågade” tillägger hon att hon ”har tre kompisar som han har knullat” (*fucked*). Dessutom säger hon i den andra kommentaren i den versionen att om ”du hatar det, låter jag dig suga av mig” (*blow me*).

I en annan scen sitter tjejerna på stranden och en man kommer förbi och hälsar på Carrie. När han gått frågar Miranda om det är honom Carrie träffat på förelagsfesten, varpå Samantha med ett menande leende kommenterar:

– Jag får nog börja läsa.

Det första exemplet är en form av anspelning – trots att hon uttalat pratar om sex – i den meningen att kommentarerna inte har något som helst samband med (eller betydelse för) det som sker, medan det andra exemplet är en mer traditionell anspelning på så sätt att

den inte alls nämner sex, men tittarna ska associera till sex. *Sex and the City* hade gott om bägge sortens anspelningar.

Man skulle förstås kunna tolka det senare exemplet som en markering att kvinnorna i *Sex and the City* tillåts att se män som sexualobjekt på motsvarande sätt som män gör med kvinnor i så många serier. Men samtidigt var det oftast just Samantha – ”slampan” – som fällde den sortens kommentarer. Efter att ha sett ett antal avsnitt upplevde vi det mer som om syftet med kommentarerna i de flesta fall bara var att framhäva sex i största allmänhet. Även då själva historien, det som faktiskt händer, *inte* handlar om sex, får tittarna ändå intrycket att serien handlar om sex hela tiden – för att man *säger orden* ”knulla”, ”suga av”, ”kuk”.

Vi noterade också att det genomgående *oftast* var andra än huvudpersonerna (med undantag för Samantha) som sa alla de ord som ansetts ”för mycket” och som klippts bort i den anpassade versionen, och det var påfallande ofta sådana personer som framställdes som lite korkade, misslyckade och/eller otrevliga – som exempelvis Samanthas assistent.

Schablonkaraktärer

Grunden för själva humorn i *Sex and the City* är att sätta upp de schabloniserade sexuella motsatserna mot varandra. Därför markerades som sagt Charlottes och Samanthas olika roller/funktioner gång på gång.

Ibland blev det påfallande konstruerat. Det gällde inte minst den enda scen vi såg där skeendet var helt olika i den anpassade respektive ”vågade” versionen. Det är en scen där Carrie säger att hon inte kan få ut sitt pessars, det har fastnat, och hon ber någon av tjejerna hjälpa henne. Tittarna kan se att det markeras som normalt att *nämna* preventivmedel, men att denna *fråga* ses som alldeles för intim. Charlotte (den pryda) tar avstånd medan Samantha (slampan) erbjuder sig att hjälpa till. Här finns då två versioner. När Samantha i den anpassade versionen erbjuder sig att hjälpa till att ta ut pessaret ändrar sig Carrie och säger avvisande:

– Jag får ut det på nåt sätt.

– Är det säkert?

– Ja då. (*I'm VERY sure.*)

Carrie går tillbaks in i badrummet, Samantha vänder sig till de andra och säger:

– Jag hade gjort det.

I en följande scen när de går på stan säger Samantha

Grunden för själva humorn i
Sex and the City är att sätta upp de schabloniserade
sexuella motsatserna mot varandra.
Därför markerades Charlottes och Samanthas
olika roller/funktioner gång på gång.

något om att de skulle kommit iväg fortare om Carrie låtit henne hjälpa till. Carries svar översattes inte:

– *If I had let you help, I would have got to go into therapy. (Om jag låtit dig hjälpa till, skulle jag varit tvungen att gå i terapi.)*

Scenen framstår här som fullkomligt ologisk – varför skulle Carrie be väninnorna om hjälp när hon är så starkt emot att få någon? – *men karaktärernas roller markerades ju klart.*

"Vågat"?

I den "vågade" versionen ser tittaren Samantha gå efter Carrie genom dörren till toaletten och sedan stänga den efter sig, varpå scenen klipps till att allihop går ute på stan. I denna version blir det Samantha som efteråt får markera att detta gick för långt. Hon säger till Carrie:

– *Du är skyldig mig en middag. (You are sooo buying me dinner.)*

Trots den stora skillnaden i handling är budskapet i bägge versionerna att detta var "för mycket". Och även om Carrie – den som varken ska föreställa extrem åt ena eller andra hållet – faktiskt gör detta, framstår det som ett undantag från hennes beteende annars, samtidigt som alla de andra på olika sätt tog avstånd.

Nakenhet

I en scen i ett avsnitt, när tjejerna var på ett badhus, pratade Carrie om nakenhet som något självklart naturligt, som den "pryda" Charlotte borde lära sig hantera (en stor del av avsnittet fokuserade på detta). Men nakenhet förekom aldrig di-

rekt i bild i den anpassade versionen. I den "vågade" versionen kunde man i en bastuscen i samma avsnitt se flera (unga, smala, vackra, kvinnliga) statister nakna – men inte huvudpersonerna. Däremot *antydde* huvudpersonernas nakenhet i den scenen genom att tittarna fick se deras bara ben tillsammans med handdukar som sakta föll till golvet.

Liknande bildantydningar för nakenhet fanns några fler gånger i icke-sexuella sammanhang. I exempelvis ett annat avsnitt av den "vågade" versionen sätter sig Samantha i bastun där en annan kvinna sitter. Den andra kvinnans bröst visas i bild, men i övrigt var det samma fallande handduksymboler som gällde där.

I de scener som antydde samlag i den anpassade versionen var, med några få undantag, kvinnorna alltid iförda bh eller nattlinne i både före-, under och eftersex-scenerna, medan mannen oftast skildrades med bar överkropp. I den "vågade" skymtades ibland en naken kvinnorygg eller antydde nakenhet på annat sätt – alternativt såg man ingenting av parets kroppar för att de låg under ett guppande täcke. I de fall kvinnan hade bar överkropp var bröstet skymda i den anpassade versionen, medan en bröstvärta kunde skymta i någon enstaka sådan scen i den "vågade" versionen – dock i de avsnitt vi såg endast när det gällde Miranda respektive en porrfilm/porr-tidning.

Nakenhet framställdes inte, som i exempelvis *Gilmore Girls*, som äckligt i nå-

gon av versionerna av *Sex and the City*, med undantag från en äldre gubbes stjärt i den "vågade" versionen (den var bortklippt i den anpassade), där det markerades att nakenhet endast var "sexigt" om den nakna var ung – annars var det motbjudande.

I övrigt framställdes inte manlig nakenhet som förlöjligad i *Sex and the City* (jämför med *Gilmore Girls*), men den nakenhet som förekom var helt enkelt förbehållen kvinnor, och företrädesvis de kvinnor som inte var huvudpersoner (= kända skådespelerskor).

Den anpassade respektive "vågade" versionen skiljde sig därmed åt så tillvida att produktionsbolaget klippt bort nakenheten från den anpassade versionen, medan nakenhet *under vissa förutsättningar* förekom i den "vågade" versionen. Men den nakenhet som förekom hade alltså så strikta gränser att nakenhet trots det inte framstod som så mycket mer självklar där, tvärtom.

Kroppslighet

Kroppslighet framställdes oftast som antingen något man skulle undvika att prata konkret om, eller som något direkt äckligt. Men det var inte genomgående så, och inte alltid i puritansk mening. Exempelvis framställdes spyor som visserligen äckliga, men som en del av livet.

Några gånger markerades att man (inte bara Charlotte!) kan förlora aptiten av att höra något så äckligt som en konkret upplysning om andras samlag, exempelvis var eller hur.

Sexuell kroppslighet i form av exempelvis sperma, förekom inte alls i den anpassade versionen, men i den ”vågade” hände det i en scen att Carrie räckte en pappersservett till en kille hon var tillsammans med – han hade problem med väldigt snabb utlösning, och det gick för honom medan de kysstes i en dörröppning, respektive när den antydde att hon tog honom på kuken (utanför bild) medan de låg med underkläder på i sängen. Pappersservetten blev också en symbol för att ”sexet” inte blev av i det avsnittet (vad som räknades till ”sex” skriver vi mer om längre fram).

Den scenen skulle man kunna tolka positivt, utifrån att det var en självklar beskrivning av en vardaglig (manlig) kroppsfunction kopplad till sexualitet. Men å andra sidan var just den här killen framställd som en otrevlig typ som vägrade prata med Carrie om deras sexuella problem. Och sperma fanns bara med en gång till i de avsnitt vi såg – den gången i en uttalad äckelsituation där Miranda fick ett stänk av en främmande mans sperma i håret och senare satt omgiven av använda pappersservetter medan hon förstrött gned med en pappersservett i håret trots att ingen sperma längre fanns kvar. (Trots den association man här kan få till sexuella övergrepp var det inte alls i övrigt skildrat i övergreppsmening, utan som något de andra tjejerna skrattade åt.) Man skulle alltså även kunna tolka det som att sperma med andra ord endast fanns med i negativa sammanhang.

Därför kan vi inte direkt påstå att de två versionerna skiljde sig åt i budskap, trots

att de alltså skildrade olika ”mycket” av sådana konkreta exempel på kroppsfunctioner.

Omskrivningar

I *Sex and the City* pratade karaktärerna regelbundet med varandra om samlag – i den anpassade versionen sa de ”have sex”, eller använde omskrivningen ”do it” (när de pratade om mer stadiga partners kunde de säga: ”make love”), i den ”vågade” sa Samantha ganska regelbundet även ”fuck”, vilket de andra bara sa i vissa särskilda situationer (när de pratade om någon annan person, skämtade eller liknande). Det här mer eller mindre uttalade användandet av sexuella uttryck (*have sex/make love/do it/fuck*) gällde alltså när väninnorna pratade med varandra, och om de pratade rent *allmänt*.

Skulle de säga något mer *precist* i väninnegänget använde de nästan alltid omskrivningar eller antydningar. När de exempelvis pratar om att Carries kille fick så väldigt snabb utlösning konstaterar Samantha:

– Killen kan inte parkera sin Cadillac i garaget.

– Men jag gillar honom.

– Det blir ändå inget dopp i grytan. (*It still doesn't get the cream in the cupcake.*)

Hon uttryckte sig exakt likadant i den ”vågade” versionen som i den anpassade. Det var över huvud taget ingen skillnad mellan de två versionerna när det gällde den här typen av omskrivningar.

Antydningar

När de pratade med några andra än väninnorna om samlag eller något annat kopplat till sexualitet, använde karak-

*Kropplighet
framställdes
oftast som
antingen
något man
skulle undvika
att prata
konkret om,
eller som
något direkt
äckligt.*

Genom att
den "vågade"
versionen
på så sätt
både förstärkte
Samanthas roll
som extrem,
och de andras
reaktioner emot,
blev ju den
versionen av
serien samtidigt
mer demonstrativ
i att markera att
det **inte** är
normalt att prata
öppet om sex.

tärerna antydningar. När Carrie exempelvis vaknar efter en fyllekväll med en "flirt" frågar hon honom:

– *Hade vi...? (Did we...?)*

Och när Carrie frågat sin " knullkompis" (på engelska hette det i den anpassade versionen "sexbuddy", och i den "vågade" "Fuck buddy" respektive "F*** buddy") om de skulle äta middag uppstår missförstånd när hon verkligen menar middag. Han säger:

– *När vi skulle äta middag har vi ju alltid... (we've always, you know...)*

Varpå han gör en gest med handen.

Vid ett tillfälle har Mirandas städerska tagit Mirandas dildo ur nattdukslådan och bytt ut den mot en statyett av Jungfru Maria (notera gärna det typiska skämtet om två sexuella synsätt som är oförenliga motsatser). Miranda frågar henne var Mirandas "sak" (engelska: *other thing*) är.

– *Vad då för sak?*

– *Du vet, min sak. Den som du ersatte med den här damen.*

På engelska markeras Mirandas antydande ännu mer i och med att hon ber städerskan att inte tvinga henne säga rakt ut vad de pratar om:

– *You know, the thing, the thing, don't make me say it.*

Samtliga av de här replikskiftena var exakt likadana i de olika versionerna. Pratandet i antydningar var genomgående.

Undantaget Samantha

De karaktärer som använde mest könsord i *Sex and the City* var bifigurerna. Saman-

tha var den av huvudpersonerna som – mestadels i kontrast till de övriga – varvade antydningar/omskrivningar med att använda uttryck som "screw", prata om att hundar "lick their balls" och liknande, även i den anpassade versionen. I den "vågade" sa hon ofta "fuck" (knulla), och ibland "cock" (kuk), "pussy" (fitta) och så vidare, vilket var bortklippt i den anpassade. När hon använde sådana ord protesterade Charlotte vanligtvis högt, medan de andra ofta genom blickar, gester eller på andra sätt markerade att Samantha bara var "för mycket".

Vad är "vågat"?

TBS-chefen Steve Koonin har uttalat att majoriteten av all ändring mellan versionerna handlat om att klippa bort just Samanthas kommentarer.³⁰ När Charlotte vid ett tillfälle använde ordet "cock" var det som ett exempel just i protest mot hur Samantha pratar.

När vi hade gått igenom alla avsnitten (bägge versionerna) märkte vi att det i själva verket inte alls var så att Samantha pratade öppet om sex – hon använde oftast bara fler könsord än de andra. När det kom till att prata konkret om sexualitet tog även Samantha till omskrivningar. Ändå var det uppenbart att tv-serien försökte gesken av att just Samantha var extra frispråkig om sex. Att prata öppet om sexualitet framställdes alltså i första hand vara kopplat till

³⁰. Radioprogrammet "Can 'Sex and the City' be 'Family Friendly'?" av Neda Ulaby, NPR (National Public Radio), USA.

den karaktär som symboliserade "slampan". Det gällde bägge versionerna, men särskilt då den "vågade".

I den "vågade" versionen fick tittarna höra fler könsord från Samantha – men samtidigt också se fler exempel på de andras avståndstagande reaktioner. Genom att den "vågade" versionen på så sätt *både* förstärkte Samanthas roll som extrem, *och* de andras reaktioner emot, blev den versionen av serien samtidigt mer demonstrativ i att markera att det *inte* är normalt att prata öppet om sex.

Och hur "vågat" är det?

Förutom Samantha fanns det flera bika­raktärer i tv-serien som framställdes som att de pratade rakt och öppet om sexualitet (inte bara när det gällde att säga många könsord). I ett avsnitt var det en sexualrådgivare. I ett annat var det en mamma som beskrevs självklart ha pratat med sina barn om sexualitet redan när de var små. Men då framställdes det på flera sätt som att hon var extrem, bland annat genom att sonen, som Carrie träffade, *just därför* att hans mamma pratat öppet om sex med honom som barn *inte* kunde prata om sexualitet som vuxen.

Att prata öppet om sexualitet i meningen *rakt och konkret* framställdes alltså i *Sex and the City* vare sig som "normalt" eller särskilt eftersträvänsvärt.

Antydningar och omskrivningar som "kittling"

Förutom att *karaktärerna* i *Sex and the City* använde antydningar och omskrivningar som vi beskrivit här, fanns berättarrösten, som

också regelbundet gjorde det. När exempelvis Carrie och hennes drömman "Mr Big" bowlade och flirtade, avslutades scenen med att de kysste varann medan berättarrösten kommenterade: *Det blev ingen mer bowling. (We never made it to the second game.)*

I den anpassade versionen får tittaren gissa resten, i den "vågade" får tittarna se en softad antydning till sexscen där Carrie och Mr Big skymtar i sängen i mörkret innan eftertexterna rullar.

Dessutom använde berättarrösten regelbundet antydningar till sex även när det handlade om något helt annat. Ett sånt exempel var när Miranda tittade på böcker och berättarrösten beskrev att hon älskade (engelska: *was obsessed by*) biografier. Rösten fortsatte: *Förra helgen låg hon i sängen med kung Filip av Spanien. (In fact, she spent all last weekend in bed with Philip of Spain.)*

Genom att det först framställs som förbjudet att prata öppet om sexualitet, kan man sen använda omskrivningar eller antydningar som en "kittling".

Reklam- och propagandaretorik

Sex and the City skilde sig på flera sätt från de övriga tv-serierna. En sådan skillnad var att serien delvis var både filmad och klippt anorlunda, med en ibland lite mer "utstuderad" bildbeskrivning, som om det vore fragment ur musikvideo eller reklamfilm.

En annan sak var att skämten ofta utgick från ironi och att berättarrösten regelbundet använde sig av

metaforer (liknelser). Metaforer används i reklam och propaganda som knep för att få konsumenten/väljaren att känna sig "smart" för att hon "fattar", det vill säga kan lista ut vad som menas. Det gäller också omskrivningar och antydningar, och även när det är så enkla metoder som bowlingscenen här intill. Användandet av omskrivningar, antydningar, metaforer och ironi skapar ett sken av att man vänder sig till en liten utvald skara som "fattat grejen".

I *Sex and the City* användes ofta den sortens traditionell reklam- och propagandaretorik, vilken är tänkt att få tittaren att

Användandet av omskrivningar, antydningar, metaforer och ironi skapar ett sken av att man vänder sig till en liten utvald skara som "fattat grejen".

känna sig smart, utvald och delaktig.

Flera i vår arbetsgrupp jämförde *Sex and the City* med hur de såg på *Vecko-Revy* och liknande tidningar: Den är egentligen inte något man är intresserad av, eller vill läsa, men man känner ändå lust att läsa den, för den verkar så inbjudande och läcker, så "bladdervänlig".

Konkret sex

Konkreta sexuella skildringar fanns regelbundet med i *Sex and the City* – men ändå mest som antydningar. Det var aldrig längre sekvenser, men det fanns tre varianter: före, under och efter sex. Det senare var det vanliga.

En typisk efter-sex-scen i *Sex and the City* var ungefär likadan som i de övriga tv-serierna: hon och han på rygg bredvid varann i sängen, täcket eller lakanet till midjan på honom i bar över-

kropp, täcke/lakan till armbåarna på henne.

Skillnaden mellan den *anpassade* versionen av *Sex and the City* och de övriga tv-serierna var att ibland kunde efter-sex-scenen i den *anpassade* versionen starta med att han rullade av henne, som efter "missionärsställningen". Och i den "vågade" kunde täcket gunga lite och/eller parterna stöna några gånger innan han rullade av henne.

Han över, hon under

De allra flesta skildringarna av konkret sex bestod av traditionellt heterosex i missionärsställning med mannen ovanpå kvinnan, under täcket.

Men det fanns också några scener då kvinnan satt ovanpå mannen. Hon hade då bh på sig i den *anpassade* versionen, medan tittarna i den "vågade" ibland alternativt kunde se hennes nakna rygg. I de få scener då kvinnan satt ovanpå mannen var situationen oftast lite speciell. Det var exempelvis när Miranda var tillsammans med en man som alltid såg på porrfilm medan de hade samlag. Det var också när Miranda kände sig tvungen att ha samlag med sin kille Steve på morgonen fast hon hellre ville ha det på kvällen – då slutade det "lyckligt": tittarna ser Miranda sittande på Steve och berättarrösten säger att "*Den natten älskade Miranda och Steve*", varpå Steve rullar över så att han kommer ovanpå medan berättarrösten säger "*På morgonen också*". Carrie satt ovanpå när hon hade samlag med sin "sexbuddy", och en "sexbuddy" beskrevs som

någon man egentligen inte ville prata med, eller ens veta något om.

Men majoriteten av sexscenerna i de avsnitt vi såg skildrade kvinnan under mannen.

Självklart är det inget fel på någon enskild ställning. Men man kan ju fråga sig om det var en tillfällighet att "sexet" – inklusive de "avvikande" situationerna vi beskrivit här – skildrades på detta sätt?

Undantaget

En sexscen framstod som ett stort undantag från de övriga. Det var en scen i den "vågade" versionen där Mirandas kille vill "ha sex" offentligt och slickar henne i en taxi. (Oralsex nämndes några gånger framför allt i den vågade versionen, men skildrades aldrig annars konkret i sexscener, inte ens i antydningar.) Tittarna får i en kort sekvens se honom böja sig ner utom bild och Miranda se upphetsad ut. Men detta framställdes som just undantag (även när hon beskriver det för väninnorna) och hon skippar sedan honom – för att han försätter henne i pinsamma situationer på grund av sin vilja att "ha sex" på ställen där andra kan se (ertappa honom).

Konkret sexualitet mellan homosexuella förekom bara i en enda scen i de avsnitt vi såg, då mellan två bögar, vilket vi skriver om i sammanfattningen i slutet av kapitlet. Några sexscener mellan lesbiska förekom inte alls i de avsnitt vi såg.

Skillnad mellan prat och handling

Pratandet om sex stämde inte riktigt överens med de

*I Sex and the City
användes ofta
den sortens
traditionell
reklam- och
propaganda-
retorik, vilken
är tänkt ska
få tittaren att
känna sig smart,
utvald och
delaktig.*

*Pratandet om sex stämde inte
riktigt överens med de faktiska skildringarna.
Samtidigt som tjejerna skulle framstå som
att de "tog för sig" sexuellt bestod de konkreta exemplen
ofta av deras anpassning till mannen.*

faktiska sexskildringarna. Samtidigt som tjejerna skulle framstå som att de "tog för sig" sexuellt bestod de konkreta exemplen ofta av deras anpassning till mannen. I de allra flesta fall då tjejerna ställde några (sexuella) krav på mannen drog han. Och "sex" var nästan genomgående lika med endast penetrering:

När Carrie var tillsammans med en man som fick snabb utlösning, var hennes problem att "sexet" tog slut nästan innan det börjat – något alternativ till penetration tycktes inte finnas. När Charlottes man Trey var impotent, föreslog hon honom en operation för att få styv penis och sa, när han inte ville opereras:

– *Vad har vi för alternativ?*

I själva verket finns förstås många alternativ. Konkret sexualitet kan ju ta sig massor av olika uttryck. Och det kunde ibland antydvas på olika sätt, men när det kom till konkret handling i *Sex and the City* skildrades "riktigt sex" alltså framför allt på ett (normerande) sätt: som heterosexuell penetration, företrädesvis i missionärsställning.

Onani

Onani skildrades aldrig i form av faktiska sexscener, men i *Sex and the City* (lik-

som i *Vänner*) antydde ändå flera gånger att människor onanerar. Även om Miranda inte kunde säga ordet "dildo" till sin städerska, krävde hon ju sin rätt att ha den.

Men i den första scenen i avsnittet med dildon markerade Miranda att hon bara hade den då hon inte träffade någon man. I en annan scen i det avsnittet markerade berättarrösten (utan att använda ordet "dildo", men i antydningar) att Miranda tog till dildon – det "näst bästa" – bara för att hennes kille var bortrest.

Onani beskrevs alltså som något självklart – men samtidigt som något man endast tog till *i brist på sex* med en partner.

Homosexualitet

Det förekom *en* regelbundet återkommande homosexuell karaktär i *Sex and the City* – Carries kompis Stanford. I de allra flesta fall då homosexualitet fanns med (i ungefär två tredjedelar av avsnitten) bestod det av att ordet "bög" nämndes i något sammanhang, som när Charlotte läser i tidningen om ett par som träffats på en cykeltur och kommenterar:

– *På mitt spinningpass är alla bögar (gay).*

Bögar fanns med andra

ord oftast med på samma sätt som många sexanspelningar – som om syftet bara var att säga ordet. Man skulle kunna tolka det positivt, som ett försök till synliggörande, men det som faktiskt skildrades av homosexualitet emotsäger till stor del en sån tolkning.

Lesbiska kvinnor fanns med vid två tillfällen; ett där hela avsnittet handlade om "power lesbians", vilka framställdes som grupper av rika karriärkvinnor i strikta men feminina kostymer, tjusiga skor, ofta bakåtskrucket hår och diverse attiraljer, som målmedvetet och synkroniserat marscherade fram i grupp och köpte konst av Charlotte, respektive en lite bufflig syster till en kille som Carrie träffade i ett avsnitt.

De homofoba sätt som lesbiska och bögar skildrades på – med både förlöjliganden och stereotypa skildringar av homosexuella som avvikare från normen – fanns i bägge versionerna av *Sex and the City*. Ändå var det stor skillnad mellan de olika versionerna – på så sätt att väldigt många av de scener där Carries kompis Stanford var med var bortklippa respektive nedklippa.

Men det faktum att homosexuella skildrades mer sällan i den anpassade ver-

sionen innebär inte att man därmed självklart kan säga att den versionen var mer homofob. Eftersom skildringarna av homosexuella så ofta var förlöjligande, innebär ju klippandet också att förlöjligandena av homosexuella (framför allt bögar) minskade.

I *Sex and the City*s olika versioner stod alternativen alltså mellan att homosexualitet förlöjligades eller knappt fick finnas. Bägge delarna är förstås uttryck för homofobi.

"Sexigt"

Orden "sexy" och "hot" användes regelbundet i *Sex and the City*. Och i stort sett allt kunde vara "sexigt" respektive "osexigt"; kvinnor, män, beteenden, platser.

Sexuell lust

Trots att påtaglig sexuell lust oftast lyste med sin frånvaro i de vanliga före-, under- och efter-sexscenerna, kan man säga att både kvinnors och mäns sexuella lust skildrades i *Sex and the City*, på så sätt att det *pratades* mycket om vad man "tände" på.

Kvinnorna i de avsnitt vi såg tände på *snygga män, aggressivitet hos män, sex som kändes förbjudet, fetischer, återspeglning av sig själva i männens ögon och ord, sina sexuella fantasier, män som inte stötte på en när*

man markerat intresse, samt i någon mån på pornografi (om det inte var "för mycket").

Männen i de avsnitt vi såg tände på *pornografi, fetischer, risken för upptäckt under samlaget, att de tjänade en massa pengar, att det egna laget vann en match, förnedring (om de hade makt), piss* samt, enligt Samantha, *om en kvinna sa "Jag hatar dig".*

Sexualitet & makt

Återkommande framhölls i *Sex and the City* att kvinnor kunde få fördelar av män genom att tillfredsställa dem sexuellt. Samantha fick dyrbara smycken av en äldre man, och hon berättade om hur hon som 13-åring fått tillgång till en grannfamiljs pool tack vare att hon återkommande hade samlag med den "töntiga" grannpojken, Charlotte fick tju-siga skor gratis av en "fotfetischist", en kvinna låg med sin mans kompis för att få mannens uppmärksamhet med mera.

Dessutom fanns en sekvens i ett avsnitt där tjejerna pratade om relationer, makt och kontroll, och Samantha säger:

– *Män kontrollerar man i sängen. Om vi jämt sög av dem, skulle vi styra världen.*

– *Samtidigt som vi skulle ha fria händer, tillägger Carrie.*

Varpå de alla går in på en bar som är proppfull av män som engagerat och högljutt tittar på tv. Berättarrösten säger: *Sportkvällar var varje kvinnas dröm. Ett hav av heterosexuella män som söker förströelse under reklamen.*

Frågan är vad tittarna förväntas dra för slutsatser av detta? *Till vad* skulle tjejerna i *Sex and the City* använda den makt att styra världen som de då fick av att (*oavbrutet – perpetually*) suga av männen – när samtidigt "varje kvinnas dröm" inte framställdes vara något annat än att förmå män att "förströ" sig med dem under reklampauserna i sportprogrammen?

Och vilka budskap sprids här om hur kvinnors (och mäns) sexualitet förväntas se ut?

Pornografi

Pornografi som sådan togs upp som tema i två av de avsnitt vi såg. I bägge fallen hade den pornografi som visades i den anpassade versionen i stort sett ingenting att göra med verklig pornografi. I en scen bestod den porrvideo som antydde (i bild) av att ett par kysste varandra (endast huvudena syntes i bild) och i en annan bestod det som syntes av en porrtidning av några otydliga bilder där man – nästan – såg ett bröst på en av bilderna. I den "vågade"

*I Sex and the Citys olika versioner
stod alternativen mellan att homosexualitet
förlöjligades eller knappt fick finnas.
Bägge delarna är förstås uttryck för homofobi.*

versionen visades en helt annan porrvideo respektive porrtidning, och de visades under längre tid och vid fler tillfällen. Men även i den "vågade" versionen var den pornografi som visades ganska långt från "mainstream-pornografin". Exempelvis fick man se en porrvideo bestående av ett par som hade samlag, men där inga kön syntes i bild – vilket knappast kan ses som typiskt för "porrvideo". Det tittarna kunde se var endast kvinnans bröst, där paret satt i något som liknade en fåtölj framför en brasa som brann i en stor eldstad, och filmen var stämningsfullt "softad". Det är inte svårt att förstå varför produktionsbolaget ville tona ner pornografin i den anpassade ("family friendly") versionen, men varför valde de att skildra pornografin så romantiserat i den "vågade"?

En tolkning kan vara att *Sex and the City* produceras för kvinnor, och produktionsbolaget vill knappast att de kvinnliga tittarna ska reagera negativt mot innehållet. Genom att bagatellisera och förminska pornografin kan de "stryka tittarna med hårs".

Övergripande framstod pornografi i *Sex and the City* som något män självklart använder – men inte bör bli alltför fixerade vid – och som kvinnor (om det inte dominerar sexlivet) kan tycka är "kind of sexy".

Däremot förekom i *Sex and the City* inte alls den sorts porranspelningar för att "kittla" tittarna som både *Vänner* och *OC* innehöll. Det behövdes inte heller. I *Sex and the City* skildrades ju redan det mesta av sådana

företeelser som också finns som kategorier i kommersiell pornografi: bondage (bindning), fetischer, sado-masochism, piss-sex och så vidare.

Sammantaget kan man säga att pornografi både bagatelliseras, normaliseras och i viss mån idealiseras i *Sex and the City*.

Prostitution

Prostitution fanns uttalat bara med i ett av de avsnitt vi såg. Det var lika i bägge versionerna: Carrie hade stått och väntat på Mr Big i hans hus. Hon säger:

– *Du är en halvtimme försenad. Portvakten tror att jag är en hora.*

– *Tjänat några pengar?*

– *Inte roligt. Jag hatar att vänta!*

I ett annat avsnitt i den "vågade" versionen – samtliga scener om detta var bortklippa i den anpassade – fanns en återkommande historia om att några kvinnor gick till en viss massör på ett mycket exklusivt spa för att han utförde oralsex på dem under massaget, vilket en av kvinnorna berättar för Samantha. Berättarrösten säger att Samantha "log artigt", eftersom hon inte var en sån kvinna som behövde betala för att bli slickad ("need to pay for head"), men just då kommer massören förbi, Samantha tittar långt efter honom varpå berättarrösten fortsätter: *Then again, you can never get too many massages. Samantha satte (immediately) upp sig på Kevins nästa lediga tid.*

Detta skildras alltså inte uttalat som prostitution. Vi skriver mer om den histo-

*Det är inte
svårt att förstå
varför
produktions-
bolaget ville
tona ner
pornografin
i den
anpassade
("family
friendly")
versionen,
men varför
valde de
att skildra
pornografin så
romantiserat i
den "vågade"?*

rien under nästa rubrik – om sexuella övergrepp.

I övrigt var prostitution ganska osynligt i de avsnitt vi såg av serien. Därför har vi svårt att uttala oss om hur *Sex and the City* generellt skildrade prostitution. Men i dessa fall var det, som framgår, bagatellisrande skildrat.

Sexuella övergrepp

Sexuella övergrepp togs inte upp i *Sex and the City*. I en scen nämnde Carrie visserligen incest, men det var utkastat i förbifarten när en ung beundrarinna frågade henne om man kan skriva en

Det som
uttryckligen
beskrevs som
"sexuell
frigjordhet"
hade alltså
egentligen
ingenting med
sexuell **LUST**
att göra,
eftersom den
bestod av att
delta i sexuella
handlingar fast
man inte
var kåt.

självbiografi redan som 25-åring.

– *Bara den inte handlar om incest, Prozac och festande.*

Sexuella trakasserier förekom i ett avsnitt: Scenen i den "vågade" versionen med masören som vi beskrev under prostitution, fortsatte med att Samantha fick en tid hos honom. Han gjorde då ingenting annat än masserade henne, medan han frågade "är detta okej" varje gång han flyttade händerna. Hon blev till slut arg, tittade på klockan, och tog tag runt hans kuk och sa "Är det här okej?", varpå han tog med henne till sin chef, som portförbjöd henne från detta spa för att hon antastat personalen. Samantha svarade att han ju slickade andra, varpå han fick sparken. I en senare scen möter hon ett antal kvinnor som är arga på henne för att hon sett till att han blivit sparkad.

Det kan ha varit en tillfällighet, men vi reagerade ändå på att sexuella trakasserier i "våra" tv-serier flera gånger (se exempelvis *Gilmore Girls*) skildrades utifrån att män var de som utsattes, samtidigt som detta både bagatelliserades och förlöjligades (se även sammanfattningen av tv-serierna).

Puritanism

Som vi skrev inledningsvis var puritanism ständigt närvarande i *Sex and the City* i form av Charlottes prat och betenden. Dessutom fanns puritanismen med lite då och då, dels i form av skämtsamma kommentarer – som exempelvis när Carrie refererade till sex som något "onaturligt" (*unnatural act*) – och dels i kommentarer om sex som "smutsigt" eller

"snuskigt" (*dirty*) – som exempelvis i en scen när Samantha legat med en man och hans städerska kommer in och vill tvätta lakanen. Städerskan kastar den tomma kondomförpackningen på Samantha och kallar henne för "Stygga otäcka flicka!" (*Dirty, nasty girl!*).

I den "vågade" skriker hon även "Din äckliga kuksugande hora!" (*You dirty, cock-sucking whore!*).

Sexuell frigjordhet?

Men puritanismen i *Sex and the City* var inte huvudsakligen av den traditionella sorten, sådan som *Gilmore Girls* mestadels spred. Genomgående fanns istället en påstådd frigjordhet, som kanske framstod tydligast i en scen i ett avsnitt där Samantha skulle knulla med ett bögepar för att de ville "testa" att "ha sex" med en kvinna.

Samantha studerar sig själv i spegeln och berättarrösten säger: *Samantha undrade om hon var på väg att gå för långt. Kunde hon vara så sexuellt frigjord eller tog hon sig vatten över huvudet?*

Gränsöverskridningstemat markeras: "var på väg att gå för långt". När sen Samantha trots allt tvekar är det männens komplimanger som får henne att ändra sig. Berättarrösten säger: *Samantha älskade bilden som David-arna förmedlade. (She loved the Samantha mirrored at her through the eyes of the Davids.)* Så hon utbrister "What the hell!" och sätter igång, men mannen ändrar sig – de kommer på att det känns fel, och Samantha blir sur.

Här framgår alltså att Samantha inte alls var tänd på dessa män. Hennes främsta drivkraft var istället viljan att leva upp till sin egen image

som "sexuellt frigjord". Det som uttryckligen beskrevs som "sexuell frigjordhet" hade alltså ingenting med sexuell *lust* att göra, eftersom den bestod av att delta i sexuella handlingar trots att man inte var kåt.

Förbjudet och skuldbelagt

I andra sexscener visade tjejerna uttalad sexuell lust, åtminstone i ord. Men även då fanns puritanismen med. Det blev kanske allra tydligast i en scen när huvudpersonen Carrie i hemlighet börjat träffa sin stora kärlek Mr Big igen, han som gjort henne så illa tidigare. Där skildrades något som framställdes som det mest fulländade sexuella mötet – som *grundat i just synen på sexualitet som skuldbelagt och förbjudet*. Carrie ljuger för sina väninnor och smyger iväg till Mr Big. Medan de kysser varandra och börjar klä av varann säger berättarrösten: *Visst var det fel att träffa en man jag lämnat några månader tidigare... men skulden var enormt uppbetsande. Jag hade aldrig känt mig sexigare eller mer levande i hela mitt liv.* (engelska: *...the guilt worked like an aphrodisiac. I had never felt sexier or more alive in my whole life.*)

Denna scen var likadan i bägge versionerna.

Dubbla budskap

Detta gjorde att budskapen som spreds blev motsägelsefulla. Det gällde även så-

dant som exempelvis preventivmedel och könssjukdomar. Å ena sidan kan man säga att *Sex and the City* (liksom *Vänner*) tydligare än de andra serierna hänvisade till en verklig, konkret och vardaglig sexualitet, vilket kan tolkas som ett mindre puritanskt och mer öppet budskap. Å andra sidan var så många av dessa beskrivningar i *Sex and the City* omgivna av negativa markeringar och/eller kopplingar.

Genomgående fanns en *låtsad* sexuell frigjordhet, som framgår så tydligt av exemplet med Samantha och bögparet. Den fanns i stort som i smått, mer eller mindre tydligt, som i ett avsnitt när berättarrösten säger: *Vi gick till vår favoritbar, som hade drag queen-bingo på lördagarna.*

Efter ett tag visar det sig att den drag queen som serverar dem är en av Samanthas före detta killar. När andra killar dyker upp brukar de andra tjejerna visa stort intresse, men här markerar alla avstånd, och visar att han är "för mycket", bland annat genom skämt om att hans barn har två mammor och liknande. Han förlöjligas.

Ett annat exempel på de dubbla budskapen är när Charlotte i ett avsnitt i en scen i den "vågade" versionen säger att hennes kille ska bli omskuren, vilket ju är att säga något konkret om kön/sexualitet. Då markeras omedelbart avstånd i och

med att Carrie säger:

– Säg att vi inte är inbjudna till ceremonin. (Please don't say...)

Varpå alla skrattar.

Denna sexuella "frigjordhet", som alltså omedelbart togs tillbaka, var det kanske allra mest genomgående draget i *Sex and the City*.

Dubbelmoral

Om vi inte framstår som tillräckligt positiva till det faktum att sexualitet trots allt faktiskt ändå fick nämnas och antydans i bild mer i *Sex and the City* än i de andra tv-serierna, beror det på att denna ständigt upprepade låtsade frigjordhet – efter vår djupanalys av dubbla avsnitt – gjorde oss extremt trötta på just detta. *Sex and the City* gav helt enkelt dubbelmoralen ett ansikte.

I analysen av de andra tv-serierna kunde vi ibland undra hur tillfälligt det var att scener skildrades just som de gjorde. Men när det gällde *Sex and the City* visste vi ju att producenterna gjort *allt* djupt medvetet, i och med planeringen av de två olika versionerna. Varje scen var ett noggrant planerat val – i bildspråk, upplägg och sett till varje enskilt ord.

De dubbla budskapen fanns också med i skildringarna av vad som kan ses som pornografiskt inspirerat, eller "kinky", sex. I en scen i ett avsnitt med s/m-tema har Samantha uppmanat Carrie att ta med sig bland annat en piska hem till Mr

*Sex and the City
gav helt enkelt dubbelmoralen ett ansikte.*

Big. Carrie ringer då på hos Mr Big och viftar lite generat med piskan, men Mr Big slänger piskan och tar ifrån henne initiativet. Den som "är frigjord" är på ytan självklart med på alla former av "sex", men allt handlar om "image": de karaktärer som tittarna förväntas likna sig vid ska helst ha de sado-masochistiska attributen, men de ska i slutändan ändå inte använda dem (dessutom markeras i denna scen mycket tydligt att det är mannen som är den som får ta initiativ). Denna scen var likadan i den anpassade och den "vågade" versionen.

Sexualmoral

Alla karaktärerna i *Sex and the City* hade tillfälliga sexuella förbindelser med många olika män, och det framställdes som självklart. Charlotte var den enda som uttryckligen gjorde det för att hitta en "make". Men det framstod samtidigt som att det trots allt även för Carrie och Miranda *egentligen* handlade om vad de gjorde i väntan på att hitta Honom med stort H. Det var kanske tydligast i avsnittet om "knulkompisen". Där beskrivs hur Carrie har en kille som hon ringer till då hon inte har något förhållande, det vill säga en återkommande men sporadisk

sexuell kontakt. Trots att detta framställs som en rakt igenom positiv sexuell relation som varat genom åren slutar Carrie att träffa honom – eftersom de prövar att gå ut på en "date" och inte har något att prata om. Liksom så många andra gånger skildrar *Sex and the City* här en skenbar sexuell frigjordhet för att i nästa sekund ta tillbaka allt – helst ska en kvinna ju vara kär och ha ett förhållande för att "ha sex", annars bör hon inte ägna sig åt det. Däremot framställs det som en totalt annan sak – helt okej – om kvinnan tänker att hon är kär i varje ny man som hon "har sex" med. Samantha var undantaget, i de avsnitt vi såg framstod det som att sex i sig var något hon faktiskt ville ha – fast det då och då antydde att det kanske var för att hon var självdestruktiv.

Sex på männens villkor

De faktiska sexuella handlingar som beskrevs framställdes som att de framför allt var på männens villkor. I de fall kvinnorna ställde konkreta krav på "sexet" var det att männen skulle penetrera. Männen däremot ställde alla möjliga krav, och tjejerna diskuterade ofta hur mycket de skulle anpassa sig till hans önskemål; knulla på

tider då han ville fast man själv inte ville då, anpassa sig till då han var på gott humör, konsumera pornografi, pissa på honom, och så vidare.

Att tillfredsställa män

I ett avsnitt skildrades att tjejerna gick på 50 dollarskurs i "tantriskt sex". Tantriskt sex är vanligen hetero-inriktat och består av att mannen (alternativt båda) fördröjer sin utlösning/orgasm, antingen för att över huvud taget komma ifrån all prestation och målsättning i samlaget, eller för att skapa en mer utdragen orgasm. Tantriskt sex utgår från det gemensamma *mötet*, och ofta framhålls att de (heterosexuella) parterna ska komplettera varandra sexuellt; man och kvinna, som yin och yang.

Men i *Sex and the City* bestod tantriskt sex av en kurs under namnet "Hur man behagar en man" (engelska: *How to please a man*). I slutet av avsnittet skildras hur Charlotte står vid sidan av sängen hennes partner ligger i, medan hon målmedvetet som en käck husmor arbetar med något utanför bild men i penishöjd; ett arbete hon på kursen lärt sig likna vid att pressa apelsiner. Mannen skrikstönar: *Charlotte, du är bra! (Oh, my God!)*. Berättarrösten säger:

*Liksom så många andra gånger skildrar
Sex and the City här en skenbar sexuell frigjordhet
för att i nästa sekund ta tillbaka allt – helst ska en
kvinna ju vara kär och ha ett förhållande för att "ha sex",
annars bör hon inte ägna sig åt det.*

Charlotte tyckte att det var väl investerade 50 dollar (engelska: ...*the best 50 bucks she had ever spent*).

Den eftersträlvade gemensamma sexuella upplevelsen i tantriskt sex, som dessutom skulle kunna tolkas som att mannen lär sig anpassa sig (sin utlösning) till kvinnan, förvandlades i *Sex and the City* till ännu en variant på sätten för en kvinna att tillfredsställa en mans behov.

Tydliga ramar för kvinnors handlingsfrihet

På ett sätt framstod *Sex and the City* som den av "våra" tv-serier som var närmast många kvinnors vardag. Här kunde karaktärerna som sagt självklart ta upp både graviditet, preventivmedel, könssjukdomar och sexuella hjälpmedel. Men samtidigt följdes nästan allt av markeringar mot det som var "för mycket".

Många säger om *Sex and the City* att tjejerna framställs som snygga, tuffa och framgångsrika och att de "tar för sig" sexuellt, eller till och med att de vänder på sakernas tillstånd och utnyttjar män. Det stämmer på ett ytligt plan. De konsumerar sex och dumpar män hit och dit. Karaktärerna i serien beskriver ofta också sig själva som sexuellt frigjorda (utom Charlotte då).

Men det är på ytan. Ju mer vi jämförde vad som *sas* med det som skildrades i *faktisk handling* i sexuella relationer, desto mer framträdde en stark dubbelmoral och ett mönster av kvinnors anpassade sexuella underordning.

Hora/madonna

Och ramarna för kvinnors sexuella handlingsfrihet var starkast markerade i den "vågade" versionen. Där var Samanthas roll som "slampan" mer betonad och avståndstagandet mot henne var större – olika karaktärer i flera olika avsnitt kallade henne upprepat för "hora" och Charlottes och de andra väninnornas markeranden mot henne var både fler och tydligare i den version där hennes kommentarer om sex inte var bortklippta.

Budskapet blev genomgående att kvinnor måste hålla sig inom de tydligt fastslagna ramarna för att få godkänt, för att vara *lagom*, det vill säga varken avfärdas som "äckliga" eller "tråkiga", varken slampor/horor eller pryda/puritanska.

Konsumtionssexualitet

Sexualiteten i *Sex and the City* var för *både* kvinnor och män en konsumtionssexualitet; sex som en vara bland andra att skaffa, använda och byta ut. Men det var inte kvinnorna, utan männen, som satte upp ramarna för de faktiska sexuella handlingar som skildrades; det var männen som ställde krav, medan kvinnorna diskuterade i vilken utsträckning de skulle anpassa sig till kraven.

Kvinnorna hade just makten att dumpa män – varken mer eller mindre.

Men det var inte kvinnorna, utan männen, som satte upp ramarna för de faktiska sexuella handlingar som skildrades; det var männen som ställde krav, medan kvinnorna diskuterade i vilken utsträckning de skulle anpassa sig till kraven.

De amerikanska tv-serierna skildrade en snävt heterosexuell, objektifierad och konsumtionsinriktad sexualitet som både utgick från, och sexualiserade, samhällets könsmaktordning. Genomgående markerades begränsande ramar för kvinnors sexuella handlingsfrihet.

SAMMANFATTNING

av tv-serierna

Att sammanfatta vilka budskap som sprids är inte alltid lätt.

Ju mer sammansatta och komplexa budskapen är, desto mer handlar det om vem du är, vad du tar in av budskapen, och hur du tolkar dem. Enkla, raka budskap är förstås lättare att tyda. Tv-serierna vi studerat innehöll både sådana raka och mer sammansatta budskap. För att slippa fastna i komplicerade och osäkra tolkningar, har vi som vi skrivit tidigare därför försökt koncentrera oss på de återkommande mönstren.

I beskrivningarna av varje enskild tv-serie, har vi mest redogjort rakt upp-å-ner för vad vi sett utifrån våra frågeställningsteman. Nästa steg var att jämföra likheter/olikheter mellan tv-serierna och se om det fanns genomgripande budskap: vilka budskap var mest lika, vad skilj-

de tv-serierna åt, vilka mönster gick igen?

Ingen motsats

När vi såg till *olikheterna* mellan de olika tv-serierna blev det först svårt att se vad som stod för vad, för vi i arbetsgruppen tyckte ganska olika om tv-serierna. Några var mest irriterade på den traditionella puritanism som genomsyrade *Gilmore Girls*, andra retade sig mest på den utpräglade porrliberalismen i *Vänner* och ytterligare andra tyckte sämst om dubbelmoralen i *Sex and the City*.

Men när vi *jämförde* likheter och olikheter märkte vi snabbt att tv-serierna var mer lika än vi först sett.

Medan *Gilmore Girls* genomgående normaliserade prostitution, gjorde *Vänner* motsvarande med pornografi – men det var samtidigt inte så att *Gilmore Girls* spred något budskap *mot*

pornografi eller att *Vänner* spred något mot prostitution. De sa med andra ord inte alltid precis samma sak, eller lika starkt, men de sa samtidigt inte *emot* varandra.

Inga alternativ

Vi skrev tidigare att det är svårare att själv vara kritisk om alla budskap man omges av säger samma sak. Om vi aldrig får höra om några alternativ, utan ständigt möts av samma budskap, finns risken att vi inte tänker efter. När dessutom saker inte sägs rent ut eller när det "bara var ett skämt" får vi ännu mindre beredskap att reagera.

Det betyder förstås inte att vi rakt av "köper" de budskap som sprids. Självklart fungerar det inte så att exempelvis vi som är motståndare till pornografi plötsligt tappar vår analys

*De tydligast genomgående dragen
i tv-serierna som helhet var puritanism, homofobi
och begränsning av kvinnors handlingsutrymme
genom ramarna hora/madonna.*

och börjar bli *för* porr för att vi matas med *Vänners* porr-liberalism. Däremot finns risken att vi inte reagerar lika starkt mot det kvinnoförtryck som finns i porranspelningarna när vi ständigt matas med dem – i program som vi dessutom av andra orsaker gillar. Det faktum att vi som feminister och porrmotståndare faktiskt kan titta på *Vänner* utanför studien – som vald underhållning – kan ju ses som ett tecken på pornonormalisering i sig.

Och den som inte har funderat så mycket över en frågeställning drivs förstås ännu lättare i riktning mot det synsätt som är det enda vi får se.

Genomgående drag

De tydligast genomgående dragen i tv-serierna som helhet var puritanism, homofobi och begränsning av kvinnors handlingsutrymme genom ramarna hora/madonna. Där var samma budskap ständigt upprepat i samtliga tv-serier.

Men även när det gäller våra övriga frågeställningar var likheterna större än olikheterna. Exempelvis var uttalade sexuella övergrepp ganska genomgående ett icke-tema i serierna. Men i de fall sexuella trakasserier, våldtäkt och incest faktiskt togs upp (i någon mån i samtliga tv-serier, även om det oftast bara var antydningar eller hänvisningar) var det nästan lika genomgående bagatelliserat och förlöjligat.

** Trots att det ofta var män som framställdes som offer för sexuella trakasserier i tv-serierna blir budskapet likväl till kvinnor, eftersom sexuella trakasserier som sådana förlöjligades gång på gång – och i verkliga livet är det oftast kvinnor som utsätts för sexuella trakasserier, inte minst i just de situationer som skildrades: i skolan och på arbetsplatsen. Det vet de kvinnliga tittarna (och de manliga också).*

Det gällde oavsett om serien var en drama- eller humorserie.

Sexuellt våld i tv

Vårt resultat är knappast typiskt för tv i allmänhet. Alla som tittat på exempelvis deckare, kriminalserier eller långfilmer vet att det inte skulle gälla för dem. Där skildras tvärtom *ofta* sexuellt våld mot kvinnor. Utan att ha stöd i undersökningar tänker vi att deckare ganska genomgående beskriver sexuellt våld som brutala övergrepp mot skräckslagna och hjälplösa kvinnor, medan enskilda långfilmer ibland numera kan skildra sexualiserat våld utifrån perspektivet att en kvinna hämnas. Men majoriteten av alla tv-skildringar av sexuellt våld är just skildringar av brutala övergrepp, våldtäkt och sexualmord där kvinnor i första hand framställs som hjälplösa offer.

Man kan fråga sig vad det betyder för tjejers och kvinnors självbild att vi antingen framställs som hjälplösa offer för grovt sexuellt våld (deckare, kriminalserier och filmer) eller som löjliga typer som förstorar upp eller inbillar oss saker och ser sexuella trakasserier i ingenting (tv-serierna).*

Sexualitet och makt

Vi lever i ett samhälle där alla tjejer och kvinnor ständigt måste förhålla sig till sexualiserat förtryck och våld. Det möter oss överallt och hela tiden: i anspelningar på reklam-bilder, i kommentarer på stan/jobbet/skolan och tafsande på bussen eller tunnelbanan liksom i "sexskämt" i glada vänners lag, och varje dag utsätts tjejer och kvinnor för sådana grova övergrepp

Man kan fråga sig vad det betyder för tjejers och kvinnors självbild att vi antingen framställs som hjälplösa offer för grovt sexuellt våld eller som löjliga typer som förstorar upp eller inbillar oss saker och ser sexuella trakasserier i ingenting.

som incest, våldtäkt och kvinnomisshandel. Vi feminister brukar prata om allt detta förtryck och våld i termer av kön och makt; om sexualiserad makt.

Förutom frågeställningen om direkt sexuellt våld, hade vi därför en frågeställning om *sexualitet och makt* över huvud taget.

Och det temat visade sig finnas med i alla tv-serierna. Men ur ett *helt* annat perspektiv.

I de sammanhang sexualitet skildrades som maktmedel var det nästan uteslutande som något tjejer och kvinnor använde för att uppnå fördelar från en enskild man, eller från män i allmänhet. Det gällde både direkt – genom samlag – och indirekt, genom att ”spela sexig”.

Män skildrades inte på motsvarande sätt. I något enstaka fall försökte en man ”spela sexig” för att få något av en annan enskild man. Det ledde alltid till att han framstod som dum.

Kvinnorna beskrevs använda sexualitet som maktmedel både mot män de hade en sexuell relation till och mot vilt främmande män (som exempelvis en polis som stoppade Rachels bil i *Vänner*).

Omkastad makt

I de situationerna framställdes kvinnan genomgående som den som *använde* makt,

medan mannen framställdes som näst intill hjälplös – som att män inte kan motstå en ”sexig” kvinna – underförstått eftersom männen ju är styrda av sin sexualitet.

Tv-serierna *osynliggjorde* på så sätt att det var mannen som hade makten över situationen, makten att säga ja eller nej till det hon bad om, och att hennes ”makt” egentligen bara bestod i att försöka manipulera honom att säga ja – det vill säga att han skulle ge avkall på den lilla delen av sin makt som hon försökte få.

Idealisering av underordningen

Denna förvrängning av maktförhållandet mellan könen till sin motsats framställdes inte bara som något normalt och självklart, kvinnors sexuella ”makt” direkt *idealiserades* – även när hon gjorde destruktiva och desperata saker (som i exemplet i *Sex and the City* då Samantha som 13-årig flicka återkommande ”låg med” en töntig grannpojke för att få låna grannens pool på sommaren) skildrades det positivt som att det var hon som ”vann”:

– *And honey, you should have seen my tan! (solbränna)*

Köpslående med tjejers och kvinnors kroppar framställdes med andra ord som normalt, som att det skedde på kvinnors initiativ – och som något som var till för-

del för kvinnor.

Det förhållningssättet till sexualitet och makt gällde alla tv-serierna.

Pornografi och prostitution

Inte heller pornografi eller prostitution skildrades i termer av manlig makt. Pornografi framställdes genomgående som något normaliserat och okomplicerat, även om porranspelningar fanns med olika mycket i de olika tv-serierna.

I de enda scener där pornografi skildrades i bild var det långt ifrån likt hur pornografi verkligen ser ut, vilket vi skrev om i *Sex and the City*-genomgången.

Pornografi framställdes framför allt som något normala (icke-avvikande) män konsumerade, och som kvinnorna runt omkring dem accepterade, alternativt uppskattade, om omfattningen inte var ”för mycket”.

Att någon av karaktärerna i tv-serierna själva skulle delta i pornografi framstod som otänkbart – kvinnorna i porren framställdes som långt från ”vanliga” kvinnor, och männen framställdes i relation till pornografi alltså som konsument.

Även ”strippor” framställdes på samma dubbelmoralistiska sätt som något självklart och vardagligt – och samtidigt som något helt väsensskilt från ”vanliga” människor. En strippa för-

Tv-serierna osynliggjorde på så sätt att det var mannen som hade makten över situationen, makten att säga ja eller nej till det hon bad om.

väntades dessutom vara kvinna – när en man var strippan (i *Vänner*) kallades han ”manlig strippa”.

Ett undantag

När det gäller prostitution var tv-serierna olika på så sätt att de skämtade om prostitution olika mycket, men prostitution *som sådan* framställde de med ett undantag aldrig annat än som något helt oproblematiserat. Undantaget var i det avsnitt av *Vänner* där ”horan” var med som konkret person.

Men även om prostitution i det fallet inte framställdes som lika självklart normaliserad, kan scenen samtidigt inte entydigt tolkas som ett avståndstagande från prostitution. Chandlers ovilja att då utnyttja den prostituerade kvinnan kan tolkas som ett markerande av avstånd, men det kan också tolkas som att just han bara inte ville vara ”otrogen”. I andra avsnitt skämtade ju Joey om att ”beställa en hora” till (den då ensamstående) Chandler utan större reaktioner. Å andra sidan var ju prostitutionen i de fallen ”bara” på skämt.

Horan som symbol

Liksom när det gällde pornografi, var tv-seriernas skämtande om prostitution (med enstaka undantag) helt ur konsumentperspektiv – men utan att därmed problematisera hur man kan förstå könsköp; det var bara aldrig någon annan aspekt på prostitution som fördes fram.

När man uttryckte något negativt var det i form av för-

akt för ”horan”. Men ”horan” var då nästan genomgående inte en verklig kvinna, utan en *symbol* man satte upp mot någon kvinna för att markera att hon gick, eller riskerade att gå, utanför vad som var accepterat som kvinnors sexuella handlingsramar. I *Sex and the City*s ”vågade” version var det allra tydligast, där ”hora” (*whore*) upprepat användes mot Samantha.

I den mån verkligt prostituerade kvinnor någon enstaka gång fanns med eller nämdes i någon serie, framställdes de (precis som kvinnor i pornografi) som att de inte var som ”vanliga” kvinnor. Och i övrigt var de helt osynliggjorda.

Det som utmärkte tv-seriernas budskap om prostitution var alltså normaliserande och bagatelliserande av prostitution i kombination med förakt för ”horan”.

Och prostitutionsskämt var som sagt väldigt många.

Avtrubbning?

När vi diskuterade skildringarna av prostitution tyckte vi det var ganska skrämmande att se hur vana vi är vid den sortens skämt.

Att köpa kvinnor och utnyttja sexuellt är ett brott i Sverige. Men i amerikanska tv-serier är det ett skämt. Att det kan vara det, och att de flesta tittare inte reagerar på det, beror väl främst på att tv-serierna aldrig behöver konfronteras med verkligheten i prostitution, tillsammans med det att kvinnoförakt är så ”normalt” i samhället.

Ett effektivt sätt att tydliggöra saker brukar vara att vända på situationen. I Kvinnofrontens handbok ”*feministiskt självförsvar*”³¹ skriver

*Tv-seriernas
skämtande om
prostitution var
med enstaka
undantag
helt ur
konsument-
perspektiv
(men utan att
de problematiserade könsköp)
och när man
uttryckte något
negativt var
det i form av
förakt för
”horan”.*

³¹ Gerda Christenson, Christina Nilsson & Amin Wikman: *feministiskt självförsvar – en handbok från Artemis Systrar & Kvinnofronten*, 2003.

*Att vi slår fast
homofobi som
så typiskt tema
beror på att
det förekom
så påfallande
ofta, och lika
påfallande
uttalat,
i majoriteten
av alla avsnitt
vi såg av tv-
serierna.*

vi apropå alla tv-filmer om sexualmord, våldtäkter och seriemördare som på löpande band våldtar, mördar och skändar kvinnor på var och varannan kanal periodvis under fredags- och lördagskvällarna:

*”Tänk om alla tv-kanaler skulle byta ut alla filmer med våld mot kvinnor mot filmer om kvinnor som kastrerar män? Vad tror ni skulle hända? Kvinnor som kastrerar män som hämnd, som nöje, som störning för att de blivit så manshatande av att ha behandlats så illa, under barn-
domen, av sin dominerande far. Kastration som vardaglig, ständigt återkommande, uppre-
pande **underhållning** – det är otänkbart.*

Men kvinnohatet är inget de flesta upprörs över. Det är ju normalt.”

Sett mot den bakgrunden kan man fundera över vad ”våra” tv-seriers skämtande om pornografi och prostitution gör med alla som tittar.

Uppdelning av kvinnor

Pornografi och prostitution skildrades alltså med en oerhörd dubbelmoral – pornografi och prostitution framställdes som ”normalt” och vardagligt självklart *samtidigt* som det framstod som otänkbart att de kvinnliga huvudpersonerna skulle kunna vara lika med de kvinnor som fanns i pornografi och prostitution.

Ett genomgående förhållningssätt i alla tv-serierna var att *markera skillnad mellan kvinnor och kvinnor*, vilket vi återkommer till längre fram. I övrigt var perspektivet hela tiden konsumentens = mannens. Ingenting skildrades någonsin med utgångspunkt

från dem som fanns i pornografi och prostitution.

Homofobi

Att vi slår fast *homofobi* som så typiskt tema beror på att det förekom så påfallande ofta, och lika påfallande uttalat, i majoriteten av alla avsnitt vi såg av tv-serierna. Det gällde för samtliga tv-serier att de visade utpräglad homofobi.

De gånger lesbiska kvinnor fanns med som personer skildrades de ibland som buffliga och grovhuggna = ”manliga” kvinnor, alternativt som de strikta, kyliga, framgångsrika och överklassiga ”power lesbians” i ett avsnitt av *Sex and the City*. (Bisexuella kvinnor framställdes något mindre schabloniserade.)

Men lesbiska kvinnor förekom inte särskilt ofta som personer och då de fanns med i pratet var det oftast som pornografisk idé (både med anspelningar och uttalade hänvisningar till pornografi), det vill säga att heterosexuella män förväntades bli kåta av tanken på flera (utbytbara) kvinnor på en gång. Som om kvinnor som tänder på kvinnor inte fanns på riktigt, utan bara som kittling för heterosexuella män.

Bögskräck

Bögar fanns med i tv-serierna betydligt oftare än lesbiska, och förlöjligande av bögar var ett återkommande tema. I *Vänner*, den serie som liksom OC även hade flera manliga huvudpersoner, var dessutom skämt kring direkt *bögskräck* ett återkommande tema, vilket det inte var i de andra tv-serierna. Bögar fanns också med som faktiska personer i alla serier utom *Gilmore Girls*, och då – precis som när de beskrevs i de allmänna kom-

mentarerna – oftast skildrade som ”mjuka” (=”kvinnliga”), löjliga och/eller pittoreska inslag.

I den enda homosexuella ”sexscenen” i alla de avsnitt av tv-serierna som vi såg har Carries kompis Stanford (i *Sex and the City*) följt med en annan man hem, och mannen har visat sin docksamling. Tittaren får se dockorna guppa till ljudet av stön, en docka ramlar och går sönder, och i nästa klipp får tittaren se Stanford rulla av den andre mannen, där de legat i sängen i missionärsställning iförda kalsonger och strumpor!

Den enda väsentliga skillnaden mellan den ”vågade” och den anpassade versionen av denna skildring var att en otydlig kyss och antydning till hängel mellan männen hade klippts bort i den anpassade versionen. Man kan, som vi skrev i delen om *Sex and the City*, tolka det som att den anpassade versionen var mer homofob, och till en del stämmer det, eftersom scener som tog upp homosexualitet ofta klippts bort i den anpassade versionen. Men å andra sidan kan man tycka att den ”vågade” versionen demonstrerade *mer* homofobi, eftersom antalet homofoba skämt var fler i den.

Alternativen stod alltså mellan att homosexualitet förlöjligades eller knappt fick finnas, och som vi skrev i avsnittet om *Sex and the City* är bägge delarna förstås uttryck för homofobi.

Det förlöjligande sättet att skildra homosexuella varvades då och då med lite mer ”politiskt korrekta” kommentarer.

Undantaget var möjligen Alex i *OC*, som beskrevs som bisexuell, och Phoebe i den scen i *Vänner* där hon tänkte på Monicas och Ross kusin Cassie. Men i stort skiljde sig varken *OC* eller *Vänner* från den allmänna, genomgående homofobin.

Sexigt/avtändande

Det var skillnad mellan tv-serierna när det gällde hur ofta de framställde något som ”sexigt”, och vad. I *Gilmore Girls* var det nästan uteslutande kvinnor som var ”sexiga”, medan allt – kvinnor, män, platser, beteenden, vad som helst – kunde vara ”sexigt” i *Sex and the City*.

Ändå var budskapen inte olika sett till helheten: det var framför allt kvinnor som framställdes som sexiga, och de framställdes som att de var det genom utseende, klädsel och sätt att röra sig. Motsvarande gällde inte för män. I de av tv-serierna där män framställdes som sexiga var det genom utseende, eller om de hade makt. Där spelade klädsel och rörelser inte samma roll.

Kvinnor kunde ”göra sig” sexiga, som om de var ett objekt de själva investerade i genom att piffa upp det med kläder och smink. Utdelning för sitt satsande i sexobjektet sig själva fick de om män tänkte på dem; män i största allmänhet – inte bara den man, eller de män, de själva var intresserade av. (Vi kanske ska förtydliga att vi inte lägger någon värdering här i att vi kvinnor kan piffa till oss, detta är bara ett konstaterande av hur tv-serierna framställde kvinnors ”sexighet” = som att *förutsättningen* för att en

kvinnor skulle kunna anses ”sexig” var att hon *objektifierades*.)

Detta förstärktes av att det också var klart skildrat vad som *inte* ansågs sexigt: ”fula”, äldre, tjocka kvinnor med ”fula” kläder. *Håriga* kvinnor framställdes i flera av serierna inte bara som osexiga, de skildrades som direkt äckliga och avtändande. Och *osminkad* var en kvinna inte ens när hon sov eller ”hade sex”.

Att en kvinna rakt upp-å-ner – utan fetischer eller andra attribut – framställdes som ”sexig” förekom inte i någon av tv-serierna i de avsnitt vi såg. För att framstå som ”sexig” måste en kvinna på ett eller annat sätt objektifieras.

Motsvarande gällde inte män.

*Att en kvinna
rakt upp-å-ner
– utan fetischer
eller andra
attribut
– framställdes
som ”sexig”
förekom inte
i någon av
tv-serierna.*

Vi hade förstås
förväntat oss
att vi skulle
få se en del
exempel på
puritanism
i tv-serierna,
men vi hade
inte föreställt oss
att samtliga
tv-serier
skulle vara så
fullkomligt
genomsyrade
av en puritansk
sexualsyn.

Puritanism

Mot bakgrund av Kvinnofrontens grundsyn kring kön och sexualitet hade vi förstås förväntat oss att vi skulle få se en del exempel på puritanism i tv-serierna, men vi hade inte föreställt oss att samtliga tv-serier skulle vara så fullkomligt genomsyrade av en puritansk sexualsyn. Puritanismen fanns med överallt; i alla otaliga omskrivningar och antydningar, i att så många skämt var uppbyggda på krocken mellan puritan/slampa, i skildrandet av sexualitet som "snuskigt", i sex som "lagom" inom snäva heterosexuella ramar, i små detaljer som den återkommande missionärsställningen, i synen på nakenhet, i det allmänna skämtandet kring mäns konsumtion av kvinnor, i vad som framstod som "okej" att säga respektive göra, i hora/madonna-temat – allt.

Säg ingenting rakt ut!

När det gällde pratandet om sexualitet var det både genomgående och påfallande i alla tv-serierna att man inte fick prata öppet om sex.

Man kan förstås tänka sig att en del av alla antydningar och omskrivningar fanns där för att göra serien lite mer "spännande". Genom att markera att man inte får säga en sak och samtidigt ändå antyda den, kan man framställa sig själv som frigjord – man sa ju nåt fast man inte fick! Det fungerar precis som gränsöverskridningarna i pornografin.

Om det inte vore för den "vågade" versionen av *Sex and the City* skulle man också kunnat tänka sig att det helt enkelt inte är tillåtet med en större öppenhet i en ameri-

kansk tv-serie som vill ha höga tittarsiffror i vanliga tv-kanaler. Mot en sådan tolkning talar att antydningarna och omskrivningar ju förekom i stort sett lika ofta i bägge versionerna av *Sex and the City*.

Och oavsett orsaken till att pratandet om sexualitet så genomgående gjordes i omskrivningar och antydningar, så sprider det faktum **att** de konstant i alla tv-serier använde antydningar och omskrivningar budskapet att sexualitet är något man inte bör prata öppet om.

Det intrycket förstärktes sedan av att de som trots allt sa saker rakt ut beskrevs som antingen exempelvis "slampiga", direkt skadliga för barn, eller lite galna/annorlunda – och det i sin tur förstärktes förstås också av alla de andra karaktärernas avståndstagande reaktioner på dem när de pratade så pass öppet.

Här kanske det är på plats att än en gång betona att det faktum att någon säger "*fuck-ing great*" istället för "*freaking great*" och liknande inte är detsamma som att man pratar öppet om sexualitet. I *Sex and the City*s "vågade" version var det vissa karaktärer som ofta sa exempelvis "*fuck-ing*". Men när någon sa något mer konkret om sexualitet, markerade alltså de andra karaktärerna så gott som alltid att den som sagt något passerade gränsen för vad som fick sägas.

Genomgående för alla tv-serierna gällde (som vi skrev i avsnittet om *Gilmore Girls*) att sex var något alla som inte vill ses som "pryda" får/ska/bör prata om hela tiden – men bara i omskrivningar och antydningar, inte konkret eller om faktiska personer.

Förbjuden kroppslighet

Puritanismen visade sig också i synen på nakenhet och kroppslighet/kroppsfunktioner. Det var skillnad mellan tv-serierna i *hur* förbudet eller skämmigt nakna kroppar framställdes eller *hur ofta* kroppslighet skildrades som äckligt. Men alla tv-serierna hade åtminstone några scener som beskrev äckel inför kroppslighet – om inte annat så när det kom till orakade kvinnor.

I den allmänna debatten sägs ofta att även män förväntas raka sig på kroppen idag, men några sådana förväntningar fanns inte med i "våra" tv-serier.

Drama och humor

I förhållande till de övriga tv-serierna framstod den sexualsyn som skildrades i *OC* som inte fullt lika uttalat puritansk. Men det beror antagligen på att det till så stor del var via skämten i de andra tv-serierna som både den mest pornofierade och mest puritanska sexualsynen spreds. Därför är det kanske inte så konstigt att en dramaserie framstår som något mindre puritansk/pornofierad.

Det betyder inte att *OC* spred några motsatta budskap. Även *OC* var genomgående puritansk i sexualskildringen, bara inte fullt så tydligt markerat.

Sexuell lust

Vi diskuterade länge kring på vilka sätt man kunde tolka tv-seriernas beskriv-

ning av sexuell lust. Det var inte så att sexuell lust *inte alls* fanns med. Men den lyste oftast med sin frånvaro, även i "sexscenerna". Det var som att lust mer framstod som *drift*, och att den nästan helt var kopplad till heterosexuell penetring. Den lustfyllda intimitet som brukar finnas mellan människor som på en regelbunden basis har en sexuell relation fanns knappt alls med i tv-serierna, utom möjligen mellan Kirstin och Sandy (föräldraparet) i *OC*.

Sex framstod mer som tillfredsställande av ett konsumtionsbehov bland andra, än som genuin lust och njutning. Även mitt under samlaget förväntades kvinnor behålla sin självkontroll för att fortsätta framstå som åtråvärt sexualobjekt. *Idén om sex* framstod som viktigare än "sexet" självt.

Sexualisering av ojämställdheten

En av de få scener som i bild faktiskt beskrev sexuell lust, var en scen i *Sex and the City*, där Miranda är kåt på en man som dominerar och befäller henne vad hon ska göra – både sexuellt och annars. I nästa scen diskuterar hon med de andra tjejerna att hon allmänt sett inte gillar att han behandlar henne så, men det tänder henne när han gör det sexuellt.

Man kan fråga sig hur medvetet det är från producenternas sida att sexuell lust skildras i bild i just detta sammanhang. Det finns ju många skäl till att både kvinnor och män kan *internalisera** könsmaktsystemet så att det blir en del av ens egen sexualitet/tändning. Men producenterna proble-

matiserar inte alls denna tändning på makt/underordning. De väljer att skildra den som något som bara självklart "är". Därmed normaliseras både maktstrukturen och sexualiseringen av den.

Mot den bakgrunden blir det aningens anmärkningsvärt att det är just i en *sådan scen* som *lust* faktiskt för ovanlighetens skull beskrivs i både bild och ord.

De som lagt ner så mycket tid och kraft på att noga avväga varje ord och varje bildsymbol i varenda liten scen: varför väljer de att göra så?

Ge efter för "synden"

Genomgående (med några få undantag) var alltså att skildringarna av konkret

Även mitt
under samlaget
förväntades
kvinnor
behålla sin
självkontroll
för att fortsätta
framstå som
åtråvärt
sexualobjekt.
Idén om sex
framstod som
viktigare än
"sexet" självt.

* *Internalisera* = att ta in något så djupt, att det utan att man funderar kring det blir en självklar del av ens tänkande, ens upplevelse och/eller ens känslor.

Skildringarna av sexualitet handlade inte om att bejaka sexualitet i bemärkelsen lust. Man idealiserade att ge efter för "synden", inte att njuta av lusten.

sexualitet i tv-serierna *inte* handlade om att bejaka sexualitet i bemärkelsen *lust*. Inte ens när det gällde en tv-serie som *Sex and the City*, som ju skulle föreställa "frigjord", handlade det om att bejaka sexualitet så. Det som uttryckligen beskrevs som sexuellt "frigjort" i *Sex and the City* var ju tvärtom, att som Samantha och de två David-arna delta i sexuella handlingar som ingick i ens föreställning om sexuell "frigjordhet" – även då man egentligen *inte* hade lust.

I den mån man beskrev *sexuell njutning*, idealiserade *Sex and the City* att *ge efter för "synden"*, snarare än att *njuta av lusten*. Det är kanske allra mest uttalat i scenen där Carrie börjar träffa Mr Big igen (se genomgången av *Sex and the City*).

Det gällde samtliga serier att de utgick från en sådan puritansk syn på sexualitet.

Och mest utpräglad dominerade puritanismen i *Gilmore Girls* och *Sex and the City* – de två tv-serier som på ytan kan framstå som varandras motsatser just i sitt förhållande till "öppenhet"

kring sexualitet.

"Family friendly"

När vi började med vår studie hade vi ingen aning om att *Gilmore Girls* ursprungligen var skapad på initiativ av reklamköparna, och inte heller visste vi att det hade producerats två versioner av *Sex and the City*. Men det senare var förstås en stor fördel i arbetet med vår studie, eftersom de två versionerna gav oss möjlighet att väldigt påtagligt studera skillnaden mellan det som officiellt definierades som "frigjort" och det som definierades som "family friendly". Resultatet visade mycket tydligt på samma sak som vi försökt säga om porr & puritanism under så många år: *pornografiskt inspirerad "frigjordhet" och puritanism har i grunden samma sexualsyn.*

Producenterna arbetade så målmedvetet med att göra en anpassad version av *Sex and the City*, men vad var skillnaden efter allt deras arbete? Den anpassade versionen innehöll färre könsord, mindre naken kvinnohud i bild, och något

färre scener som nämnde homosexualitet – men ändå *genomgående samma budskap kring sexualitet*. Det var *samma budskap* om heterosexualiteten som norm och homosexualitet som avvikande och oftast löjligt, *samma budskap* om kvinnor som sexuella objekt för män att konsumera, *samma budskap* om de snäva ramarna för kvinnors sexuella handlingsfrihet – ja, det var till och med så att *den grundläggande puritanska sexualsynen* framstod som *tydligare* markerad i den "vågade" versionen av *Sex and the City*.

Pornofierad puritanism.

Varför så tyst?

Man kan också fråga sig varför det är så tyst kring detta att det gjorts olika versioner av *Sex and the City* respektive att *Gilmore Girls* är en beställningsvara från reklamköparna.

När det gäller *Gilmore Girls* kan man tänka sig att det handlar om att tv-kanaler, programföretag och reklamköpare inte vill ha någon diskussion kring vem som väljer vilka tv-program

Resultatet visade mycket tydligt på samma sak som vi under så många år försökt säga om porr & puritanism: att pornografiskt inspirerad "frigjordhet" och puritanism i grunden har samma sexualsyn.

som ska produceras, och därmed grunderna för den kommersiella televisionen. Risken finns att tittarna skulle känna sig lurade och börja ifrågasätta om tv-kanalerna är mer intresserade av vinst än av bra program.

Men när det gäller *Sex and the City* kunde det ju vara ett försäljningsargument att "du får se den oklippta versionen" och det borde definitivt vara tittarnas rättighet att veta vilken version som sänds. Ändå finns det nästan ingen information att få om det. Varken det amerikanska tv-bolaget *HBO*, som skapat serien, tv-kanalen *TBS*, som också sänder den i USA, eller *TV3*, som visar *Sex and the City* i Sverige, berättar på sina hemsidor om detta att det finns två versioner.

Det är till och med så att *TV3* förnekar att det sänts olika versioner av programmen här – trots att det var på grund av det vi först upptäckte att det alls fanns olika versioner.

Inte ljuga, bara undanhålla

I tidningen *Metro*, som alltså har samma ägare som *TV3*, finns en frågespalt där läsarna kan fråga om tv. En läsare skrev vårvintern 2007 och undrade vem som "klipper sönder" *Sex and the City* – och varför, och fick svaret: "Det låter konstigt. Någon klippt version ska vi inte ha visat. Vi behöver veta dagen och tiden det sändes för att kunna kolla upp det."

Efter någon vecka fick *Metro* samma fråga av en annan

läsare, och svaret blev då: "TV3 har tittat på detta men säger att inga klippta avsnitt ska ha visats. De kommer dock att hålla ett extra öga på detta i fortsättningen."³²

TV3 förnekar alltså inte att det finns olika versioner, men de berättar inte om det direkt öppet heller.

Därmed slipper man undan den intressanta diskussionen om likheter respektive olikheter mellan "vågat" och "family friendly".

Hora/madonna

Det tredje både utpräglade och genomgående temat i alla tv-serierna var uppdelningen av kvinnor i *hora/madonna*.

Vid första tanken kan det gamla symbolparet kanske upplevas som lite missvisande, eftersom det inte är någon sexuellt avhållsam tjej eller kvinna som beskrivs i tv-serierna idag. Därför diskuterade vi om man snarare kanske borde kalla motsatsparet "slampa/puritan".

Samtidigt reagerade vi på att just "horan" var en mer eller mindre ständigt närvarande symbol i samtliga tv-serier. Horan var ytterlighet, följd av "slampan". Det var uppenbart att just *horans* roll som gränsmarkering för kvinnor är minst lika viktig idag som tidigare. Därför ville vi inte osynliggöra det genom att bara prata om "slampan".

Vi diskuterade också länge exakt *vad* det var som gjorde att vissa tjejer/kvinnor framstod som "slampor", och kom fram till att det oftast var för att de *pratade* om sex på ett sätt man inte fick. Det gällde alltså även en tjej som aldrig varit sexuellt till-

*Man kan
också fråga sig
varför det är
så tyst
kring detta
att det gjorts
olika versioner
av Sex and the
City respektive
att Gilmore
Girls är en
beställnings-
vara från
reklam-
köparna.*

³² Tidningen *Metro*, frågespalten "Vad tycker du om tv-programmen?" 26/2 respektive 1/3 2007.

*De här tv-serierna upp-
muntrar både
direkt och
indirekt till att
du ska vilja
identifiera
dig med olika
personer i
serien.
Men när du
vill likna
någon av de
kvinnliga
karaktärerna
har du alltså
fått klart
markerade
ramar för
önskvärt
sexuellt beteende
på köpet.*

sammans med någon, som exempelvis Summer i de tidigare avsnitten av *OC*, att hon framstod som "slampa" genom sitt *pratande* om sex. Pratandet framstod i grunden som "värre" än handling, men allt samverkade: Om en tjej/kvinna pratade på ett sätt man inte fick, markerade de andra att hon passerat gränsen. Om hon klädde sig "slampigt" (som vi exempelvis skrev om i avsnittet om *Vänner*) riskerade hon att dömas ut för det. Och så vidare. Alla de kvinnliga karaktärerna förhöll sig på olika sätt hela tiden till "hora/slampa"-gränsen.

Även puritanen var någon som i första hand markerades av prat – när Charlotte i *Sex and the City* sa att hon inte visste vad en "sexbuddy" (respektive "fuckbuddy" i den "vågade" versionen) var, skrattade de andra åt henne. När Summer i *OC* sa något konkret om sex visade Marissa avsmak med både min och ljud, i stil med: "Uuuh!", precis som Charlotte gjorde mot Samanthas kommentarer i *Sex and the City*.

Gränsmarkerande

Markeringarna gjordes alltså åt flera håll. Vi tittare guidades, i avsnitt efter avsnitt, i var gränserna gick för kvinnornas handlingsfrihet – och vilken av karaktärerna som placerade sig var på skalan. Det gällde både vad som sas och vad som gjordes; det markerades i ord, minspel, kroppsspråk med mera. Och det utsagda markerandet är ju minst lika effektivt för att vi ska förstå – det är ju ett grundläggande beteende för människor att vi tyder olika situationer genom att titta på andras reaktioner när saker

inte sägs rent ut – vi tyder alla olika signaler och lär oss vad som gäller.

Idealkvinnan

Huvudpersonerna i alla tv-serierna befann sig alltid i mittfåran mellan gränsmarkeringarna, och det är huvudpersonerna du i första hand förväntas identifiera dig med. Utan att någon direkt sagt det får vi tittare klart för oss vem som är *den riktiga kvinnan*.

Runt henne finns de som också håller sig inom ramar, som inte heller passerar gränserna, men som är lite anorlunda, lite avvikande från normen. Som kvinna kan du "välja" att istället för Rachel identifiera dig med exempelvis Phoebe i *Vänner*, om du känner dig lite mer excentrisk eller speciell, eller med Charlotte eller Samantha i *Sex and the City* om du vill likna dig vid någon av dem, men samtidigt vet du att du då vikt av lite från den där mittlinjen där *den ideala kvinnan* finns.

Så stramas gränserna åt för tjejers och kvinnors sexuella handlingsfrihet samtidigt som du får illusionen att du kan välja din egen väg.

Förutom ytterligheterna hora/madonna fanns alltså i samtliga tv-serier *ännu* snäva re gränser för vad en kvinna förväntades göra sexuellt, hur hon förväntades prata om sex, hur hon förväntades klä sig, och så vidare.

De här tv-serierna upp-
muntrar både direkt och in-
direkt till att du som tittare ska
vilja identifiera dig med olika
personer i serien. Men när du
vill likna någon av de kvin-
nliga karaktärerna har du alltså
fått klart markerade ramar för
önskvärt sexuellt beteende på
köpet.

Förväntningar på män

Någon kanske tycker att vi i den här redovisningen fokuserat för mycket på kvinnorna, att vi borde skriva lika mycket om hur män förväntades vara sexuellt – så varför skriver vi inte mer om det?

Skälet är att det helt enkelt inte fanns motsvarande klara förväntningar på män. De förväntades visserligen vara heterosexuella, snygga (men inte sexobjekt), sexuellt aktiva och gilla pornografi – men på det hela taget var det till slut ändå inte så noga. De straffades inte om de inte nådde upp till förväntningarna, och det fanns inte *ett* ideal – mellan tydliga gränser – på motsvarande sätt som för kvinnor.

Det mest utmärkande i tv-seriernas skildringar av killar och män var att det inte fanns strama regler för dem på motsvarande sätt som för tjejerna och kvinnorna.

Påverkas vi?

Det är svårt att föreställa sig att alla dessa budskap om gränser för kvinnors sexuella handlingsfrihet inte på något sätt skulle påverka både oss tjejer och kvinnor som ser programmen (och som i någon mån då identifierar oss med de kvinnliga karaktärerna) och alla killar och män som där lär sig hur kvinnor förväntas vara. El-

ler att vi inte skulle påverkas av alla de andra budskapen kring sexualitet som sprids i tv-serierna.

Eventuell påverkan kan vi förstås inte uttala oss om inom ramarna för den här studien. Trots det kan vi inte låta bli att ställa frågan.

Många alternativ

Att vi jobbade med det här projektet fick – förstås – till följd för oss i arbetsgruppen att vi började se på tv på ett mer uppmärksammat sätt även när vi såg andra program än de vi studerade. Några av oss såg bland annat en sydamerikansk film, en historisk skildring av kvinnor i en starkt patriarkal kultur, där fäder och äkta män hade makt och styrde över fruar och döttrar. I den filmen fanns också flera sexscener, som var ganska annorlunda de skildringar vi sett i tv-serierna. Där fanns inte motsvarande ständiga hora/madonna-markeringar, och det sex som skildrades som positivt var inget konsumtionssex. Kvinnorna visade sexuell lust, sinnlighet och kraft – trots att de alltså levde i ett samhälle med stark och utpräglad manlig överordning.

Att skildra kvinnor som är underordnade i samhället måste alltså inte självklart vara lika med den objektifierade och förtingligade

konsumtionssexualitet som vi såg i tv-serierna. Även om samhället är grundat på en uttalad och formell könsmaktsstruktur kan det sexuella förtrycket vara mer eller mindre genomgripande – omfattningen av det formella förtrycket och omfattningen av det sexuella förtrycket följer inte mekaniskt varandra.

Verkligheten är nyanserad. Det går att nyansera även skildringarna.

Så vad gör det med oss när det är så sällan vi möts av andra sorts skildringar av sexualitet än de vi såg i de amerikanska tv-serierna?

Lagom

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att den allmänna sexualmoralen i de amerikanska tv-serier vi tittat på dikterade en snäv och begränsad heterosexuell praktik utifrån en pornofierat puritansk sexualsyn.

Precis som i så många andra sammanhang förväntades kvinnorna anpassa sig till att vara *lagom* även när det gällde sexualitet. Inte ”slampiga”, inte puritaner, utan *lagom* ”sexiga”, *lagom* sexuellt aktiva, *lagom* i utseende, klädsel, prat och handling.

Helt enkelt kanske så långt från sexuell lust och frigjordhet som man kan komma.

*Den allmänna sexualmoralen
i de amerikanska tv-serier vi tittat på dikterade
en snäv och begränsad heterosexuell praktik utifrån
en pornofierat puritansk sexualsyn.*

"Vår
affärsidé
är att sälja
reklamtid
till Sveriges
annonsörer
genom att
erbjuda
effektiv
kommuni-
kation."

Texten på Kanal 5:s
hemsida säger något
om vilken prioritet
man har mellan
tittare och
reklamköpare

Hur ska vi förhålla oss till de budskap som sprids?

För den som vill, är det lätt att avfärda resultatet av vår genomgång med att tv-serierna bara visar hur synen på sexualitet och kön ser ut i samhället idag. Men är det verkligen så enkelt?

Vi blev ganska matta av att se vilka budskap om sexualitet som sprids via tv-serierna. Både i varje tema vi frågat kring och i helheten. Särskilt trist blir det när man tänker på att det är detta vi matas med när vi vill koppla av; alltså när vi bara vill ha kul, roa oss, vila oss – då vi kanske är som mest mottagliga för att vi just: "kopplar av".

Slutsatsen blev ju att budskapen i samtliga tv-serier i skildringarna av sexualitet och pornografi var extremt likriktade och att de alla genomgående *bekräfta* och *stärker* en *samhällelig könsmaktsordning*. De utgår från och sprider vidare en (pornofierat) puritansk sexualsyn som begränsar kvinnors sexuella handlingsutrymme. De ifrågasätter inte, utan *återskapar* och cementerar den samhälleliga könsmaktsordningen i fråga om sexualitet, istället för att försöka säga att en annan värld är möjlig.

De måste ju inte göra så. De kunde, inom ramarna för att det är underhållning och inte dokumentära program, ge exempel på andra sätt att

tänka, andra sätt att handla sexuellt. Det kunde vara kul! Men de väljer att inte göra det.

Ge folk vad folk vill ha?

Man kan välja att tolka det som att de bara speglar den verklighet vi har: det är så här samhället ser ut, och det är inte deras ansvar att förändra världen – de bara ger folk vad folk vill ha.

Men frågan är då: Är detta vad folk vill ha?

Vi funderade exempelvis över den extrema homofobin i programmen. Speglar den verkligen tittarnas syn? Knapast. Undersökningar om inställningen till homosexualitet brukar dessutom peka mot att män är mer homofoba än kvinnor, och det här är tv-serier som till stor del riktar

³³ Lars Grip: *Tittarögon – en rapport om vad som bestämmer TV-utbudet*. Vårdsskildringsrådets (numera Medierådet) skriftserie nr. 30, 2003.

³⁴ Ulla Carlsson: *Våld och pornografi i medierna – åsikter om medievåldets och pornografins påverkan på unga människor*. Nordicom/Medierådet, 2005.

³⁵ se not 34.

sig till kvinnor. Det är med andra ord antagligen inte alls det tittarna vill ha.

Svaret på varför programmen ser ut som de gör är snarare att det *inte* är "folk" – i betydelsen tittarna – som ska få vad de vill ha. Det är vad *reklamköparna* vill ha som är avgörande, vilket vi skrev om i kapitlet "*Studien & lite runt omkring den*". Det är reklamköparnas bild av folk som programföretagen vill tillgodose. Och reklamköparnas största intresse är att få folk att konsumera, genom att stryka medhårs utifrån hur de uppfattar läget; inte ifrågasätta eller oroas, utan bekräfta det bestående.

Skapa samförstånd, inte utmana, som rapporten "*Tittarögon*"³³ konstaterade. Det är viktigare att få folk att vilja konsumera mera än att verkligen ge folk vad de vill ha.

Bekräftelse

Stämmer då våra resultat med vad människor tänker om eventuell påverkan från budskapen i tv? I en rapport från *Nordicom* och *Medierådet* från 2005 beskrevs en undersökning om folks inställning till våld och pornografi i medierna. Drygt 80% av alla tillfrågade svarade att de ansåg att "*pornografiska inslag/sexscener i TV, film och på Internet i mycket stor eller ganska stor utsträckning ger upphov till en sned-*

vriden uppfattning om kvinnors och mäns sexualitet hos unga människor".³⁴

Vår studie av amerikanska tv-serier skulle kunna ses som en bekräftelse på att folk hade rätt i vad de tänkt – även om vi är övertygade om att det inte bara är *unga människor*, utan alla tittare, som i någon mån blir påverkade av de "snedvridna" skildringarna.

Att medieskildringarna av sexualitet och pornografi skulle leda till en "*ökad förståelse för olika sexuella uttryck*" trodde de flesta i den undersökningen *inte*. Och även det skulle man kunna säga att vår studie bekräftade – det framkom både av den genomgående homofobin och den mycket snäva och könsstereotypa heterosexuella norm som genomsytrade allt.

Vår studie handlar bara om en speciell del av tv-utbudet, och resultatet kan därmed inte användas som självklart typiskt för det totala tv-utbudets budskap kring sexualitet. Men inom den begränsningen bekräftar resultatet alltså folks uppfattning.

Självreglering

När man i Nordicom/Medierådets undersökning frågade vad folk tyckte om några olika förslag till sätt att göra något åt saken, var det förslag som fick högst andel svar: *etiska regler inom*

mediebranschen. Rapporten konstaterar att folks önskemål motsvarar den inriktning som "stått i fokus" för myndigheternas åtgärder under senare år. "*Både här hemma och i aktuella EU-dokument poängteras att mediebranschen bör ta ett ökat ansvar för skyddet av barn och unga*".³⁵

Självreglering. Man ska kanske inte läsa in för mycket i folks svar där, för de svarsalternativ de hade att välja på i undersökningen var minst sagt begränsade. Men enligt Nordicom/Medierådet är det alltså *självreglering via etiska regler inom branschen* som är vad både folk och myndigheter hoppas på.

Utifrån vad vi sett i det här projektet blir det ganska skrämmande att tänka sig att både folk och myndigheter sätter sitt hopp till just dem som inte har något som helst intresse av att skapa den önskade/förväntade förändringen.

Läs gärna en gång till alla citat i kapitlet "*Studien & lite runt omkring den*":

– *...utgångspunkten är att attrahera tittargrupper som är intressanta för annonsörerna. TV4*

– *Koncernens mål är att bereda vinst åt aktieägarna genom att öka företagets värde. MTG (TV3 & ZTV)*

– *Att ha en kvalitativ aspekt är ointressant i den kommer-*

*Medieföretagen har makt,
men det är de som har den politiska makten idag
som tillåter att medieföretagen
tar sig denna makt.*

Det går helt
enkelt inte
att bortse från
koncentrationen
av medie-
ägandet,
från medie-
företagens
målsättning,
från villkoren
för inköp av
tv-program,
från reklam-
köparnas allt
mer utvidgade
makt och allt
som hänger
ihop med det
– och tro att
konsekvenserna
av allt det
löser sig med
lite etiska
regler.

siella världen. Kanal 5

Kommersialismen styr

Alla de tv-serier vi undersökt är ju *lyckade* ur tv-kanalernas och programbolagens ögon – det vill säga mediebranschen. Folk tittar på tv-serierna, programbolagen kan sälja dem till tv-kanalerna, som kan sälja "tittarögon" till reklamköparna, och alla bolagen tjänar pengar. Det fungerar alldeles utmärkt för dem att tv-serierna bekräftar det bestående, och inte låter kvinnor eller män göra något som inte är förväntat – vare sig det gäller sexualitet eller något annat.

Därför kan vi inte förvänta oss att tv-programmen kommer att förändras positivt på initiativ av tv-kanaler, programföretag eller reklamköpare. De är de sista som kommer att stå för en sådan etisk förändring. De har helt enkelt inget intresse av det.

Kritisk konsument?

Ett annat förslag myndigheter ibland för fram är att utveckla medieutbildningen i skolan. Det är förstås både bra och nödvändigt. Vi behöver alla lära oss att bli mer kritiska och medvetna konsument i ett samhälle som styrs så mycket av konsumtion.

Men det blir lite obehagligt när det görs om till individualiserat prat om att "stärka barns och ungdomars kritiska förmåga" så att de kan "möta de utmaningar som ligger i dagens medieutbud", som i rapporten från Nordicom/Medierådet.

För vad betyder egentligen det? Hur mycket kritisk förmåga man än försöker ha är det ju lite knepigt när all media ägs av samma lilla grupp

företag som sprider en och samma ideologi överallt och hela tiden, när man nästan aldrig får se/höra/läsa alternativ.

Någon har väl ändå ansvar för att barn och ungdomar – precis som alla andra – möts av denna likriktade media? Det är ju inte "barn och ungdomar" som har makt att besluta om mediepolitiken i Sverige, det är politikerna.

Det går helt enkelt inte att bortse från *koncentrationen av medieägandet*, från *medieföretagens målsättning*, från *villkoren för inköp av tv-program* (output deals och volymavtal, som vi skrev om förut), från *reklamköparnas allt mer utvidgade makt* (EU:s förändrade direktiv) och allt som hänger ihop med det – och tro att konsekvenserna av allt det löser sig med lite etiska regler eller att allt det förändras om barn och ungdomar får några lektioner mediekritik.

De budskap som sprids i medierna är ju inte något som bara råkar finnas där. Det är någon som sprider dem. Någon som tjänar pengar på att välja att sprida just det som den gör.

Puritansk sexualsyn

Motsvarande invändningar kan man ha mot de flesta av de lösningsförslag som fanns att välja på i undersökningen. Exempelvis kan ju inte heller *tekniska filter som blockerar vissa sändningar/inslag* ta bort den grundläggande pornofierat puritanska sexualsyn som leder till *"sexualiseringen av det offentliga rummet"*, alltså det alltmer och överallt utbredda exploaterandet av kvinnors kroppar som ständigt tillgängliga sexobjekt.

Den tv-serie som innehöll minst pornografianspelningar

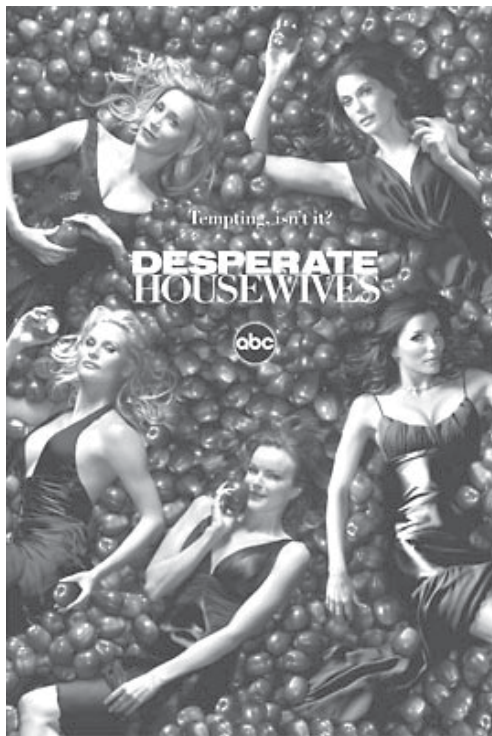
och den som innehöll flest hade ju *precis samma grundsyn* – och spred alltså precis samma budskap. Uppdelningen av kvinnor i hora/madonna eller slampa/puritan, och motsatsparens funktion som gränsmarkeringar för kvinnors och tjejers sexuella handlingsfrihet, fanns också i samtliga tv-serier – och den kan inte tas bort med tekniska filter.

Med det vill vi inte säga att tekniska filter måste vara meningslösa, men om man tror att de är en lösning på problemet kan de rent av få motsatt effekt – att de osynliggör könsförtrycket istället.

Ingenting förändras av sig självt

Vi tror med andra ord inte alls att något kommer att förändras så länge både folk och myndigheter förlitar sig på mediebranschens självreglering och etiska regler.

I slutet av 1970-talet/början av 1980-talet var det mycket debatt om könsdiskriminerande reklam. För att komma undan en eventuell lagstiftning mot könsdiskriminerande reklam tillsatte reklambranschen (läs: de största bolagen) ett eget etiskt råd, ERK. Rådet tittar på olika företags reklam, och ibland "fäller" de något företag. De kallar det för "fällningar", vilket förstås får många att tro att ERK

Tv-kanalernas pornofierade puritanism sprids förstås även i de flesta andra tv-serier. Medan vi jobbade med det här projektet spreds denna bild som reklam för *Desperate Housewives*. Det röda havet av äpplen och de svartklädda kvinnorna är ett tydligt exempel på tv-kanalens användande av anspelningar. Den svenska texten på affischen var: "Kan du motstå förbjuden frukt...?"

är en domstol. Men något straff utdelas aldrig, det handlar ju bara om branschens "självreglering". I praktiken säger de bara "ajabaja" till företag som ofta struntar fullkomligt i ERK. Det brukar bli cirka 20-30 "ajabaja" per år.

Under tiden har reklamen år efter år överlag blivit allt mer könsdiskriminerande och kvinnoförnedrande.

Reklambranschens "självreglering" fungerar således inte alls, och vi kan inte se någonting som talar för att tv/medieföretagens "självreglering" skulle bli annorlunda.

Så länge vi tittare inte gör något lär alltså inte mycket hända i positiv riktning, för

så som kommersiell tv fungerar – med affärsrelationen programföretag, tv-kanaler och reklamköpare – är det just de budskap kring sexualitet och pornografi som sprids idag som vi kommer att få se i fortsättningen också.

Mediebranschen och reklamköparna är ju nöjda. Vi konsumerar.

Det är oss det hänger på

Om man inte vill att vi genom tv-programmen dag ut och dag in, kväll ut och kväll in, i kanal efter kanal, ska matas med så förlegade och kvinnoförtryckande budskap som idag, måste man därmed göra något själv. Och helst vara många som gör det ungefär samtidigt.

Om man inte vill matas med så förlegade och kvinnoförtryckande budskap som idag, måste man alltså göra något själv. Och helst vara många som gör det ungefär samtidigt.

ARTIKLARNA

*Idealisering av pornografi.
Osynliggörande av makt.
Puritansk sexualsyn.
Skuldbeläggning av kvinnor.
Det var de tydligaste dragen
i Aftonbladets dokusåpebevakning.*

Ju mer *olika* de budskap vi möter är, desto större möjlighet får vi att kunna resonera och ta egen ställning till hur vi tycker och tänker. Det är lättare att bli påverkad – och svårare att förbli kritiskt tänkande – om alla budskap runt omkring en ständigt upprepar samma sak.

Vi undrade därför om den syn på sexualitet och pornografi som skildrades i de amerikanska tv-serierna var annorlunda än den skulle varit om serierna varit producerade i Sverige. Skiljer sig mediebudskapen om sexualitet och pornografi i svenskproducerat respektive amerikanskt, eller liknar de varandra?

Eftersom det inte fanns motsvarande svenskproducerade tv-serier med höga tittarsiffror bland unga, valde vi att komplettera vår studie om tv-serierna med att titta på hur budskapen kring sexualitet och pornografi såg ut i en kvällstidnings bevakning av svenskproducerade dokusåpor.

Det gäller att behålla greppet om folk

Kvällstidningarna skriver regelbundet om alla de dokusåpor som sänds i olika tv-kanaler. En stor del av både dokusåporna och artiklarna kretsar kring sex: "sexchock", "sexskandalen" och så vidare.

Vår tanke var att undersöka hur sådana artiklar skildrar sexualitet och pornografi – men på vägen fick vi också en del kunskap om hur beroende kvällstidningarna respektive tv-kanalerna tycks vara av att ha varandra som stöd för att behålla läsare respektive tittare.

Grunden i vår artikelstudie var att vi samlade samtliga "dokusåpeartiklar" tidningen *Aftonbladet* publicerade på sin hemsida under tre månader, samma tre månader som vi spelade in de amerikanska tv-serierna, det vill säga 15 mars till 15 juni 2005.

Varje dag

Det blev 114 artiklar = drygt en om dan. Samtidigt är det lite missvisande att räkna

genomsnittligt, för artiklarna tunnades ut i slutet av de tre månaderna – i juni var säsongen för dokusåporna i stort sett över. Under april däremot (högsäsong!) publicerades ofta 2-3 artiklar om dagen, någon gång var det så många som 5 artiklar på samma dag.

Vad händer sen?

Genom att artiklarna berättar om allt som händer i dokusåporna, kan läsarna/

tittarna följa med i dokusåporna även om de missat något avsnitt. Man skulle alltså kunna se kvällstidningarnas dokusåpebevakning som att de ger en service åt läsarna. Men det är förstås lite mer komplicerat än så.

Dokusåporna är uppbyggda så att varje program avslutas med frågeställningar om vad som ska hända sen: man får inblickar i nästa program genom en rad klipp ur

*Ganska snart
märkte vi
att tidningen
nästan lika
ofta som man
publicerade
artiklar också
publicerade
annat material
kring doku-
såporna.*

vad som ska föreställa särskilt dramatiska scener. Behovet av att se "hur det slutar" är starkt, och vi tittare vill då se mer – nästan oavsett hur tråkigt dagens program i själva verket var. Det är tanken bakom all såpa: det viktiga är inte främst vad som händer, utan vad som antyds kan komma att hända.

Gemensamma intressen

Trots att behovet av att få veta *vad som händer sen* kan kännas väldigt starkt, är det tidsbegränsat – det mesta glömmes vi bort efter ett tag. Har vi missat några avsnitt känns det kanske inte lika viktigt längre, det kan till och med bli så att vi slutar följa just den såpan.

Men genom kvällstidningarnas dokusåpebevakning hålls tittarna kvar i önskan om att få veta "hur det går" – den som missat några avsnitt kan genom Aftonbladet inte bara få veta vad som hänt, utan också vad som är på gång. Risken att någon ska *sluta titta* för att de missar något/några avsnitt blir därmed betydligt mindre.

Företagen som producerar respektive sänder dokusåporna har med andra ord ett stort intresse av att kvällspressen bevakar såporna. Därför bjuder de också in pressen att vara med under produktionen av dokusåporna, och "släpper nyheter" om vad som händer under inspelningarna. Artiklarna handlar alltså både om vad som hänt i en dokusåpa som sänds just då, vad som eventuellt *kommer* att hända i den, vad som ska hända i en kommande dokusåpa, och vad som hänt vid inspelningen av den kommande såpan.

Mot den bakgrunden blir det ganska lurigt när Aftonbla-

det framställer det som "exklusivt" att de får vara med under en inspelning: *"Aftonbladet är, som enda svenska media, på plats för att bevaka den klassiska dokusåpan"*. Eh, hm, världspressen står väl knappast och väntar för att få vara med på inspelningen av svenska *Expedition: Robinson*. Och produktionsbolagen "ger" förstås gärna nästa besök lika "exklusivt" till den andra svenska tidning som kan tänkas vilja komma dit.

"Kringmaterial"

Vi valde att följa Aftonbladets dokusåpebevakning via internet. Att vi valde det arbets sättet istället för att utgå från papperstidningen (det var samma artiklar där) berodde på att det var ett enkelt sätt för oss att se till att alla i vår arbetsgrupp lätt hade tillgång till alla artiklar. Men det visade sig också få fler följder.

Dokusåpebevakningen på Aftonbladets hemsida handlar inte bara om artiklar. Ganska snart märkte vi att tidningen nästan lika ofta som man publicerade artiklar på hemsidan också publicerade annat material kring dokusåporna. I papperstidningen hänvisar man på olika sätt till materialet på hemsidan, och slussar på så sätt läsaren dit. Kringmaterialet blir därmed en viktig del av helheten i Aftonbladets dokusåpebevakning.

Så trots att det inte var tänkt att ingå i vår studie, samlade vi efter ett tag ändå ihop det "kringmaterial" vi hittade. Vi fick ihop 76 sådana exempel under perioden, men det kan ha varit fler.

Interaktivt

Kringmaterialet var oftast interaktivt, alltså att nättrafi-

kanten uppmanades delta i chatter, omröstningar med mera. Det absolut vanligaste kringmaterialet var omröstningar: *"Vem är din favorit i Big Brother?"* – där nättrafikanten kunde klicka på favoritens namn och samtidigt få se hur andra röstat; *"Hur har Robinson varit i år jämfört med tidigare år?"* – med alternativsvaren *"Sämre"*, *"Lika bra"* eller *"Bättre"*; *"Är du glad att Olinda är tillbaka i Paradise Hotel?"* och så vidare.

Nära tittaren

I inledningen om tv-serierna (se sidan 40) beskrev vi hur programföretag och tv-kanaler försöker få tittarna att känna närhet och intimitet inför både tv-serierna, rollkaraktärerna, platserna och handlingen. På samma sätt gör förstås tv-kanalerna med dokusåporna. Och på samma sätt arbetar Aftonbladet med sin hemsida.

Artiklarna berättar nästan varje dag om vad som har hänt och vad som kanske ska hända. Genom kringmaterialet knyts läsaren/tittaren ännu närmare dokusåporna. Man kan rösta om deltagarna och de olika dokusåporna, diskutera dem med andra tittare, mejla in sina åsikter som svar på tidningens frågor kring såporna, titta på bilder av deltagarna på olika *"Bildspecial"*, lyssna på radio och titta på TV om dokusåporna via nätet, chatta direkt med deltagarna, och så vidare – allt på Aftonbladets hemsida.

Här och var finns också rubriker som läsaren ska bli extra nyfiken på, men som bara den som betalat för tillgång till Aftonbladets

"PLUS-sidor" får läsa eller titta på.

Massiv påverkan

Egentligen ingick kringmaterialet som sagt inte i vår studie, och vi har inte analyserat det närmare, men vi tycker ändå att det är viktigt att ha även det med i bakhuvudet för att man ska förstå omfattningen av den påverkan just Aftonbladets dokusåpeartiklars skildringar av sexualitet och pornografi kan ha.

Som vi skrivit tidigare är det ju många faktorer som spelar roll för hur påverkade vi blir av ett budskap. En sådan är hur stor skillnad det är mellan det som sägs och vår grundinställning. En annan är hur ofta något sägs. Ytterligare en annan är om den som säger det är en självklar del i vår vardag, eller någon vi är mer avvaktande inför.

Vi menar självklart *inte* att grunden för att programföretag, tv-kanaler och kvällstidningar vill få oss att känna denna närhet till produkten skulle vara att de vill påverka tittarnas åsikter (i vidare mening än att få oss att vilja konsumera). Deras motiv för att vilja få oss att känna denna närhet är i första hand att de ska kunna tjäna så mycket pengar som möjligt på oss som konsument. Men *följden* av den närhet man skapar blir samtidigt att programmens olika budskap får större möjlighet att påverka.

En del av vardagen

Dokusåporna, liksom kvällstidningarnas bevakning av dem, är en självklar del i väldigt många människors liv och vardag, framför allt

ungdomars.

Och eftersom det är så, tyckte vi förstås att det blev ännu mer spännande att undersöka *vilka* budskap dessa vardagligt återkommande artiklar spred i sina skildringar av sexualitet och pornografi.

KRING-MATERIAL

Det "kringmaterial" som publicerades under perioden kan ha varit större än det vi samlade in, eftersom vi inte tittade efter det från början. Det vi till slut fick ihop bestod av 12 möjligheter att chatta med deltagare i dokusåporna, 30 omröstningar, 7 uppmaningar att mejla kring olika frågeställningar, 5 uppmaningar att diskutera (fyra om dokusåporna i allmänhet och en om läppförstoring och piercing som en del av en dokusåpa), 6 "Bildspecial", 1 radio på nätet, 2 övriga kring att lyssna på något, 7 stycken tv via nätet och 6 artiklar & intervjuer på betalsidor.

Vi föreställer
oss att de
budskap om
sexualitet
och pornografi
som artiklarna
sprider
stämmer
ganska bra
överens med
de budskap
själva
dokusåpan
sprider.
Men det är
bara vad
vi tror.
Det vi kan
visa genom
studien handlar
enbart om vad
ARTIKLARNAS
sprider för
budskap
om sexualitet
och pornografi.

Artiklarna & hur vi tog itu med dem

Att hitta materialet var betydligt lättare än att hitta en metod för att jobba med det. Vi valde till slut att jobba utifrån teman.

Vi hade inga problem med hur vi skulle välja artiklar till vår studie, alltså vilka artiklar vi skulle definiera som "dokusåpeartiklar". Det gjorde Aftonbladet åt oss. De hade en avdelning kallad "Dokusåpaguiden", där läsaren snabbt kunde hitta till alla aktuella artiklar och kringmaterial. Man kunde dels nå alla *senast publicerade* artiklar via dokusåpaguidens förstasida, dels kunde man nå samtliga någorlunda aktuella artiklar om "sin" dokusåpa via rubriker med namnet på varje just då pågående dokusåpa.

Förutom att Aftonbladet satsar på att över huvud taget publicera ett så omfattande material kring dokusåporerna, är det alltså väldigt *lättillgängligt* på hemsidan.

Vi prövade olika sätt att närma oss materialet

Det var däremot inte lika lätt att planera hur vi skulle hantera artikelmaterialet. Först gick vi igenom vilka av artiklarna som skildrade sexualitet och pornografi. Vi prövade sen att räkna antal skildringar utifrån olika fördefinierade ord eller områden. Men det var inte så enkelt, eftersom en stor del av materialet innehöll undertexter – outta-

lade värderingar som det förutsattes att läsaren instämde i. Särskilt intressant blev det när dessa självklara undertexter skildrade två helt olika synsätt, som alltså stod i direkt motsättning till varandra, vilket vi skriver om i genomgången.

Istället gjorde vi en löpande kombination av analytisk och mätande studie (kvalitativ och kvantitativ), där vi alltså räknade och analyserade parallellt. Det kunde ibland bli ganska komplicerat, men ett enkelt exempel kan kanske säga något om hur vi jobbade: vi räknade hur många artiklar som använde ordet "sexig" och analyserade vad dessa skildringar hade gemensamt respektive vad som skilde dem åt samt vad de sa om den sexualitet de beskrev.

Fler frågeställningar

Utöver de två huvudfrågeställningarna om sexualitet och pornografi hade vi flera underfrågor eller *teman* vi tittade på, som rörde exempelvis skildringar av utseende, individ kontra samhälle, objektifiering, frivillighet, dubbelmoral och puritanism.

Efter att på det sättet ha betat oss igenom materialet gång på gång, hade vi fått en mängd delresultat och kunde därmed börja dra slutsatser

om vilka budskap artiklarna spred.

Artiklarnas skildring

Vi föreställer oss att de budskap om sexualitet och pornografi som artiklarna sprider stämmer ganska bra överens med de budskap som själva dokusåpan sprider.

Men det är bara vad vi tror. När vi i den här texten ger exempel på vad artiklarna säger om olika dokusåpor kan det kanske ibland verka som om vi pratar om själva dokusåpan. Men det gör vi alltså inte. Vi kan inte uttala oss om dokusåpor i sig inom ra-

marna för detta projekt.

Det vi beskriver här handlar *enbart* om vad *artiklarna påstår* om dokusåpor, och vad *artiklarna* sprider för budskap om sexualitet och pornografi.

Att sälja på "sex"

Både kvällstidningen och tv-kanalerna använder "sex" som försäljningsargument. Den ena för att sälja tidningar, de andra för att få respektive behålla tittare. Men för att kunna "sälja på sex" behöver de grunda sig i en puritansk sexualmoral.

Av de 114 artiklar vi samlade var det knappt hälften som uttalat tog upp sexualitet och pornografi. Sedan fanns förstås också de som man skulle kunna se som på ett eller annat sätt *kopplade* till dessa teman, till exempel de artiklar som beskrev sådant som hur en deltagare i en dokusåpa förändrat sitt utseende (exempelvis förstorat läpparna), där det *utanför just den artikelns text* kanske handlade om att hon anpassat sitt utseende för att bli "porrmodell". Övriga artiklar tog ofta upp olika "kupper" deltagarna gjorde mot varandra, diver-se "svek", slagsmål, vinnaren av någon enskild såpa, "par" som gjort slut med varandra och liknande som förväntades ses som dramatiska händelser.

Sex som försäljningsknepp

De flesta dokusåpor bygger på att deltagarna är isolerade från omvärlden. Man

kan tycka, att om man under en längre tid placerar en mindre grupp människor isolerade med varandra, kanske det inte är särskilt underligt om några visar sig ha samlag med varandra. Sexualiteten är en drift, och sexuell attraktion kan uppstå lite här och var. Att några väljer att bejaka den under en dokusåpa är kanske inte särskilt konstigt.

Men med en sådan grundinställning fungerar sex förstås inte lika bra som försäljningsargument. En mer puritansk inställning ger ju bättre löpsedlar: *SEXKUPP*, *SEXSKANDALEN*, *SEX-ATTACK*, *SEXCHOCK* med mera.

Kvällspressen vill sälja tidningar och tv-kanalerna vill få och behålla tittare. Därmed vill de gärna använda starka uttryck som "skandal" både om sex och om allt annat. Därav också alla "kupp", "svek", "fusk", "storbråk" och så vidare.

Markera gränser

Precis som pornografin behöver det puritanska samhället för att kunna framstå som gränsöverskridande (se sidan 10) behöver kvällstidningen puritanismen för att kunna förfasa sig över de gränsöverskridningar någon sägs göra. Både porrindustrin och kvällspressen har alltså ett intresse av att *markera gränser för sexualitet* för att mot bakgrund av dem kunna sälja något som förmodligen inte skulle kunna säljas (lika lätt) i ett icke-puritanskt samhälle.

Bekräftelse

Vi hade med andra ord förväntat oss att artiklarna skulle visa på en puritansk grundsyn på sexualitet. Ändå blev vi, precis som med tv-serierna, lite förundrade när resultatet visade att det puritanistiska tänkandet var *ännu tydligare* och mer genomgripande än vi förväntat oss.

Den omöjliga uppgiften att vara kvinna

Artikeltexterna var grundade i en puritansk syn på sexualitet. Pornografi idealiserades. Makt osynliggjordes. Och kvinnor skuldbelades.

Det var de tydligaste dragen i Aftonbladets dokusåpebevakning.

Den grundläggande sexualsynen i artiklarna var genomgående puritansk. Som vi skrev nyss måste man förstås ha den grunden om man vill kunna spekulera i "sexchock" och liknande på löpsedlarna. Trots att alla vet att de flesta människor har någon form av sexliv – om inte annat så med sig själva – ger artiklarna intryck av att sexuella handlingar *inte* är självklara och vardagliga. Minsta antydning till sexuella ageranden blir sensation.

Det gällde inte bara deltagarna i dokusåporna. I en faktaruta ("Så levde svenskarna på 1600-talet") intill en av artiklarna står exempelvis: "Bönderna framställles som råa varelser, som söp, slogs, spydde och hade sex.". Vad betyder det? Även adeln lär väl ha ägnat sig åt sex, även om det *inte* står så i faktarutan om adeln. Och varför knyts sex ihop med slåss, supa och spy?

Ett ensamt sånt exempel kanske kan tolkas på olika sätt, men när de upprepas bildas mönster. Att kropps-

lighet och kroppsfunktioner setts som "rått" och skamligt är grunden i klassisk puritanism, som utgår från ett *renhetstänkande*.

(Någon kanske också kan tycka att det är intressant att jämföra Aftonbladets beskrivning av bönderna på 1600-talet med deras skildringar av deltagarna i dokusåporna idag: supa, slåss, spy och ha sex...)

Omskrivningar

Ett annat exempel på puritanism var alla omskrivningar som användes för samlag. Sexualiteten verkade inte få uttalas. I artiklarna fanns otaliga "guppande täcken", "beta kärlekstunder", "någonting i sänghalmen", "amorösa försök" med mera. Där skapades platser för "par" som "i enskildhet" skulle kunna "dra sig undan".

Precis som i pornografin (se sidan 10) anspelades i artiklarna hela tiden på gränsöverskridningar. Det "hände mycket mer än de vågade visa" (varför "vågade" de inte?), deltagarna "tvingades" till det ena eller det an-

dra (även i de fall då det framgick att någon inte alls tvingats), deltagarnas "hemliga" liv avslöjades, och den ena efter den andra "skandalen" avlöste varandra.

Själva ordvalen var ofta puritanska. Vad betyder exempelvis "oanständiga sms"? Som vi skrivit tidigare säger flera unga tjejer i Kvinnofronten att de inte lärt sig ord som "oanständig" och "anstötlig" av sina föräldrar, utan av media.

Homosexuella – osynliga eller löjliga

Homosexualitet var näst intill helt osynliggjort i Aftonbladets dokusåpeartiklar. Det fanns ett undantag, när de i en artikel med rubriken "Fjolliga armén" redovisade kritik mot den kommande dokusåpan "Gay army". Några kända bögar fick finna sig i att på ett bildmontage stå uppställda i militäruniform.

Bögar är fjolliga, lesbiska finns inte. Men eftersom just den artikeln redovisade kritiska åsikter kunde Aftonbladet ändå hoppas på att just där framstå som "poli-

tiskt korrekt”.

I övrigt var artiklarna genomgående heteroinriktade, och att något annat skulle vara möjligt nämndes över huvud taget inte.

Sexualitet och kön

För att få ett grepp om hur artiklarna beskrev sexualitet, delade vi upp allt som anknöt till sex i artiklarna i olika teman. Vi räknade också hur ofta de beskrev kvinnor respektive män. Det visade sig vara dubbelt så vanligt att artiklarna beskrev kvinnor som att de beskrev män, och de som handlade om kvinnor hade oftast mer text – när det handlade om män var det mer kortfattat.

Artiklarna om kvinnor handlade framför allt om pornografi: vanligast var att de tog upp att ”vika ut sig” och ”sexighet” knutet till ”utvik” och ”karriär” som ”Playboy-modell”, där tjejer beskrevs som ”*porrstjärna*”, ”*nakenmodell*” med mera. Näst vanligast när det gällde tjejer var att en gräns mot (grövre) pornografi markerades – oftast i citat av tjejerna själva.

Potent eller tillgänglig?

När artiklarna handlade om sexualitet utifrån män var det ingen enskild sak som var lika tydligt utmärkande som när det gällde kvinnor, men återkommande var att de skildrade potens och näst vanligast var att de antydde att han utfört någon form av övergrepp/kränkning. Något som kan tyckas förvåna var att en man som kopplades till potensmedlet Viagra inte vid något tillfälle framställdes som icke-potent, vilket man kunde tänka skulle vara logiskt om han nu behövde potensmedel.

Men tvärtom verkade potensmedlet få honom att framstå som *mer* potent än andra.

Redan innan vi börjat undersöka texterna noggrannare kunde vi alltså konstatera att könsskillnaderna i beskrivningarna av sexualitet var minst sagt uppenbara. Sett till dessa grova drag skulle man kunna säga att för män gällde att de skulle vara potenta, medan kvinnor förväntades vara sexuellt tillgängliga för män.

Sexigt

När ordet ”sexig” användes var det antingen om en enskild kvinna eller om en hel dokusåpa. Det användes *aldrig* som beskrivning av män.

Vad som menades med uttrycket ”sexig” fick man förstå av sammanhanget, det förklarades aldrig. När det gällde en hel dokusåpa som exempelvis skulle ”*bli sexigare*” var det kopplat till möjligheten för (vilket man kan välja att se som: pressen på) deltagarna att ha samlag med varandra.

När en enskild kvinna beskrevs som ”sexig” var det alltid en kvinna som sas ha ”*vikit ut sig*”, eller någon som beskrevs som ”*nakenmodell*” eller ”*Playboybrud*”. Valet av ord är viktiga. Nakenmodell har traditionellt betytt konstnärsmodell, till skillnad från ”*porrmodell*”, men det håller på att ändras nu. ”*Porrstjärna*” är en positiv benämning som antyder stjärnglans och stjärnstatus, vilket kvinnor som utnyttjats i pornografin sällan får.

Sammanfattningsvis: uttrycket ”*sexig*” användes alltså *aldrig* om någon annan person än en kvinna som genom pornografi var, eller snart skulle bli, sexuellt tillgänglig för alla män.

Ett annat exempel på puritanism var alla omskrivningar som användes för samlag. Och precis som i pornografin anspelades i artiklarna hela tiden på gränsöverskridningar.

Det var tydligt
att artiklarna
inte bara
NORMALISE-
RADE
pornografin
som en del av
vardagen.
Aftonbladet
IDEALISERADE
också porno-
grafen
genom att
framställa det
som en så
självklart
positiv "dröm"
för tjejer
att "få"
vara med
på ett "utvik".

Normalisering av pornografi...

Genom att pornografin var så genomgående *närvarande* och oftast helt oproblematiserad i artiklarna gjordes porren till något normalt och självklart.

Endast ett fåtal av de 114 artiklarna framställde pornografi som något i någon mening negativt. De få negativa artiklarna hade tre teman. Ett var att en tjej *"ångrat sig"* efter att ha *"medverkat"* i *"grova porrfilmer"*.

Ett annat tema var att ett tv-företag markerade avstånd mot grövre pornografi: en medieföretagsgrupp avstod från att visa en dokusåpa som gick ut på att skapa porrfilm, och en tv-kanal ville inte *"blandas ihop"* med *"porrbutiken på nätet"*.

Man kan tycka att särskilt det senare fallet visar på en utpräglad dubbelmoral. Tv-kanalen använde sig först gång på gång av det faktum att en tjej i dokusåpan kunde anknytas till pornografi, och sen försöker de framstå som trevliga för att de tar avstånd från dem som sprider de grova porrfilmerna där hon utnyttjas.

Det tredje temat handlade om hur kvinnor som förväntades ha lite mer värde markerade avstånd till de kvinnor som utnyttjas inom porrbranschen.

...och idealisering

Men de tveksamma var som sagt bara ett fåtal. Betydligt fler artiklar skildrade pornografi på ett uttalat positivt sätt, men oftast utan att kalla det *pornografi*. Det vanligaste var att framställa det som en kvinnas högsta dröm att få *"vika ut sig"*. Ibland beskrevs

det som en självklar del av en modellkarriär samt att det är *"sexigt"* och *"raffigt"* att medverka i exempelvis *"herrtidningsjätten Playboy"*. Intill de artiklarna fanns ibland en kort lista på andra "kändisar" som *"vikt ut sig"* genom åren eller som – alltid i positiva ordalag – uttalade sig om *"utvik"* enligt samma mönster som journalister brukar använda experter i samhällspolitiska eller ekonomiska sammanhang för att ge tyngd åt det som sägs i artikeln.

Det var tydligt att artiklarna inte bara *normaliserade* pornografin som en del av vardagen. Aftonbladet *idealiserade* också pornografin genom att så ofta framställa det som en så självklart positiv "dröm" för tjejer, respektive del av "karriären", att "få" vara med på ett "utvik".

Aftonbladets journalister skrev förstås aldrig att journalisten *själv* tyckte att *"pornografi"* var något positivt, vilket gör det möjligt för Aftonbladet att påstå att de bara refererat vad kvinnorna själva sagt. Men naturligtvis är det ett val från Aftonbladets sida att hela tiden publicera artiklar där kvinnor beskrivs ha den inställningen. Det är tidningen som väljer teman för artiklarna. Och de värderande ordvalen var oftast journalistens egna.

Porr som bekräftelse på skönhet

De kvinnor som framställdes som attraktiva var desamma som de som skildrades som *"sexiga"*. Och *"sexig"* framställdes inte som något man bara "var" så där helt okomplicerat – *"sexig"* framställdes som något man kunde skapa, exempelvis genom att skönhetsoperera sig eller *"träna"*

sig", gärna i "hårdträning", för att bli "Playboymodell".

Bekräftelse på att hon verkligen var "sexig" förväntades en kvinna få genom att en porrtidning valde att "låta" henne "få vika ut sig". Att en kvinna skulle kunna vara vacker, attraktiv och "sexig" utanför en porrvärld förekom inte i de artiklar vi studerade.

Utan att ordet *pornografi* användes – oftast omskrivet i termer av "utvik" och "Playboymodell" – framställdes pornografi alltså i artiklarna både som kvinnors *dröm*, *karriär*, *mål* och *bekräftelse*.

Våld & sex

Även sexualiserade våldssymboler framställdes huvudsakligen positivt. Det kunde vara "den berömda piskan" som en kvinnlig deltagare bland annat band en manlig deltagare med. Piskan återkom flera gånger som kittlande fetisch.

Så länge man inte konkret skrev om vad piskor och andra våldsattribut användes till var texten alltid positiv. När våldet i sado-masochism (s/m) blev konkretare skildrades det något mer dubbelt: en kvinnlig deltagare förväntades självklart ta illa upp inför en sadistisk manlig deltagares påstridighet mot henne – hon ville inte "bli bunden och piskad" – samtidigt som han framställdes som någon som ägnade sig åt "mer varierade former av sexualitet" respektive "av-

ancerade sexlekar". Återigen spelar orden roll – "avancerat" är positivt laddat, lik som "lekar".

Det var tydligt att artiklarna *normaliserade* s/m, men medan pornografi i allmänhet även var *idealiserad*, skildrades s/m alltså något mer dubbeltydigt. Och sett till könsskillnad framställdes kvinnor kanske snarare som att de ville *använda* piska än själv bli piskade, medan män verkade förväntas både vilja bli bundna och själva binda kvinnor.

Samtidigt var de artiklar som tog upp s/m och våldsattribut alltför få för att vi skulle kunna uttala oss mer bestämt om hur de skildrade sadomasochism i dokusåpebevakningen.

Klasskillnad

Trots att artiklarna så genomgående både normaliserade och idealiserade pornografi i allmänhet, markerade de ibland avstånd mot (viss) pornografi. Det var då ofta enskilda kvinnor som gjorde det. När vi tittade närmare på *vilka* som tog avstånd och *varför*, såg vi en tydlig skillnad mellan både dokusåpor som sådana och deltagarna i de olika dokusåpor.

Medan exempelvis *Big Brother* handlade mer om "fylla och sex" innehöll till exempel *Expedition: Robinson* mer verkliga tävlingsmoment.

Det var också skillnad mellan hur kvinnor skildrades *på bilderna* intill artiklarna, även då de var lika "lättklädda". Exempelvis står en tjej från *Expedition: Robinson* på en strand iförd bikini. Hon är fotograferad snett framifrån; hon står med händerna på höfterna, ler glatt och brett mot kameran, hon ser sportig och frimodig ut på bilden, stark och självständig, men lutar huvudet lite åt sidan – inte alltför tuff. En tjej från *Big Brother* däremot ligger ner på rygg med huvudet närmast kameran, vars fokus är på klyftan mellan hennes bröst, som står rakt upp under linnet hon har på sig. Hon har ena armen över huvudet, den andra bredvid sig, och hon ser nerifrån in i kameran; hon ser lite barnslig och undergiven ut, svag och behövande, munnen är lite öppen, allvarlig. Trots att bägge bilderna objektifierar kvinnor och har det gemensamt att tjejerna poserar, är smala, snygga och hårlösa, ger bilderna väldigt olika budskap.

Variationerna i hur bilderna skildrade kvinnorna, beskrivningarna av kvinnor i vissa dokusåpor som "nakenmodell" och liknande, samt kvinnornas egna sätt att markera mot pornografi följde de övriga skillnaderna mellan dokusåpor.

Vi tolkar de skillnaderna sammantaget som klasskillnader.

Även sexualiserade våldssymboler framställdes huvudsakligen positivt. Piskan återkom flera gånger som kittlande fetisch.

Tv-kanalen
ansvarsbefrias,
och det förakt
mot "porr-
aktriser" som
uttrycks i
några artiklar
riktas hela
tiden mot
den enskilda
kvinnan –
aldrig mot
någon av dem
som utnyttjar
henne.

Olika syn på pornografi

En kvinna i *Big Brother* som beskrevs som "nakenmodell" uttalade i en artikel att hon kände "krav" på sig att "vara sexig", och sa att hon inte tänkte vara "husets porrdrottning". Helt annorlunda beskrevs kvinnorna i *Expedition: Robinson* – de framställdes som att de allmänt tog avstånd från att jämföras med nån "avdankad porrskådis". Ordvalen skiljer sig: "drottning" är positivt, medan "avdankad" är negativt. Den första kvinnan markerar en gräns mot att inte få vara något annat (mer) än pornografiskt sexobjekt. De andra kvinnorna markerade snarare en gräns mot att över huvud taget tvingas likställas med (de kvinnor som förväntas vara) pornografiska sexobjekt.

Kvinnorna i *Big Brother* och *Expedition: Robinson* beskrevs alltså som att de hade väldigt olika syn på pornografi.

Motsägande undertexter

När vi ställde olika artiklar mot varandra framstod också Aftonbladets syn på pornografi som olika, det vill säga motsägelsefull.

I artiklarna om exempelvis *Big Brother* och *Paradise Hotel* förväntades vi som läsare tycka det var *självlart* att alla kvinnor drömmer om "utvik" och att deltagarna är "nakenmodeller" eller "porrstjärnor", men i artiklarna om exempelvis *Expedition: Robinson* förväntades vi som läsare tycka det var *lika självklart* att kvinnor blir upprörda över att likställas med nån "porraktris". Dessa två totalt oförenliga undertexter var lika självklara i Aftonbladets dokusåpebevakning – och den skiftande synen problematiserades aldrig.

De motstridiga undertexterna visar att det förväntas finnas olika kvinnor: de som är sexuellt tillgängliga för alla män och de som inte är det – det som klassiskt brukar kallas kvinnans roller som *hora* eller *madonna*.

Skillnad mellan kön

När det handlade om män fanns inte motsvarande motsägelsefulla syn.

En man anses kanske "häftigare" om han varit med i *Expedition: Robinson* än i *Big Brother* eller *Paradise Hotel*, men det pekar närmast mot status-/klasskillnader. När det gäller *sexualitet* fanns inte samma stora skillnad i framställningen som mellan kvinnorna.

Dubbelmoral

Artiklarna om de "fina" kvinnorna i *Expedition: Robinson*, som inte ville knytas till pornografi, visade också på en utpräglad dubbelmoral från Aftonbladets sida. En artikel med rubriken "Tvingas ha porrkärläder" beskrev att kvinnorna "tvingas" ha "vågade underkläder" (lägg gärna märke till det puritanska ordvalet: "vågade"), som "spetsbehåar" och "genomskinliga stringtrosor".

Artikeln beskrev att de kvinnliga deltagarna tog avstånd från dessa "avdankade porrskådis-kläder", inte minst eftersom släkten kunde ta illa upp över att se en klädd så där i tv – det är inte "så roligt att se sin mor-sa springa runt i string". (Deltagarna i denna dokusåpa var i något mer varierade åldrar – i *Big Brother* och *Paradise Hotel* var *alla* deltagare unga.)

Det som artikeln beskrev att deltagarna upprört kallade "porrkärläder" – och som tidningen själv kallade dem i både rubrik och övrig text –

är sådana underkläder som massor av kvinnor och tjejer i Sverige använder, det är underkläder som finns att köpa i alla underklädesaffärer och som reklamen ständigt vill få oss alla att köpa mer av. Stringtrosor är numera något kvinnor i allmänhet förväntas ha.

Så hur ska du som kvinnlig läsare förhålla dig till denna förvirrande dubbelmoral?

Tjejens eget problem

I artiklarna framstod det som positivt att *"vika ut sig"* – men förutsättningen var att en tjej är "lyckad". En kvinna som under *"hårdträning"* för en porrtidnings *"utvik"* eventuellt blivit anorektisk framställdes som *"besatt"* och extrem. När en kvinna misslyckas med att leva upp till det mansorienterade sexualideal som dominerar Aftonbladets dokusåpebevakning blir det hennes eget, privata problem.

Samma *individualisering* av ett samhälleligt förtryck av kvinnor fanns i flera artiklar om den kvinna som *"medverkat"* i *"grova porrfilmer"*.

Den artikel som beskrev att hon *"ångrade sig"* för att hon varit med i porrfilmer handlade om att hon som tonåring blivit kidnappad i ett annat land, börjat ta droger, mått dåligt, mist all kontroll och så småningom *"spelade in ett antal porrfilmer"*. Samtidigt omgavs artikeln av flera bilder, där en annan kvinna visades med ett Playboysmycke vid bröstet, medan den kvinna som beskrevs i texten stod leende i en djupt urringad klänning som visade hennes uppenbart opererade bröst

på en bild, och på en annan bild låg hon på rygg i en typisk porrbildspose, med bröstet i fokus, och tittade in i kameran. Bildvalet tog i praktiken udden av den problematisering av pornografi som eventuellt skulle kunna tolkas in i att de alls skrev om vad hon varit med om.

Artiklarna om denna kvinna beskrev henne genomgående som *"porrstjärna"*, *"porraktris"* och liknande, trots att hon själv sa sig ta avstånd från porrfilmer.

Porrindustrins utnyttjande syns inte

Där vi såg att en ung och utsatt tjej utnyttjats av porrindustrin, gjorde Aftonbladet en artikel på temat att *hon "ångrade sig"*. Porrindustrins agerande var inte något Aftonbladet problematiserade, eller ens beskrev. Och i andra artiklar framställdes hennes bakgrund som något positivt, hon var – utan hänsyn till hennes egen inställning – *"porrstjärnan"* som var *"kärleksfö"* i dokusåpan.

Sedan hon medverkat i dokusåpan har försäljningen av porrfilmer *"exploderat"*, skrev Aftonbladet i en artikel. När reportern i en senare artikel frågar hur detta känns för henne svarar hon att hon gjort något *"dumt"*, att hon kommer att ångra porrfilmsinspelningarna i hela sitt liv, att det känns *"förfärligt"*, men att det inte är något hon kan göra något åt. Reportern ifrågasätter varken tv-kanalens eller någon annans utnyttjande av henne. Ingen-ting problematiseras på något plan. Det som kan tänkas vara negativt i historien faller tillbaka på henne.

Allt är hennes eget, privata problem.

Från individ till samhälle?

I några enstaka av de 114 artiklarna fanns en aning av ett lyftande från individnivå till samhällsperspektiv. Vid ett tillfälle frågar en journalist en tv-kanal varför de har *"en förkärlek"* för *"utvikningstjejer"* i sin dokusåpa. (Till den artikeln publicerade Aftonbladet helt annorlunda bilder av dokusåpetejerna än annars – då är det tre *porträttbilder* av tjejer som ser ganska "vanliga" ut och bilderna har inte lika tydliga sexuella anspelningar, två är dessutom beskurna strax nedanför halsen – klart ovanför brösthöjd. Varför?) Tv-kanalens representant – en kvinna – säger att de bara valt de tjejer de tycker är bra, om de är *"söta"* är upp till var och en att avgöra. Journalisten ställer inga följdfrågor.

Tv-kanalens utnyttjande av tjejer som kan kopplas till pornografi förvandlas till en fråga om folks "tyckande" om tjejjers utseende.

Tv-kanalen ansvarsbefrias, och det förakt mot *"porraktriser"* som uttrycks i några artiklar riktas hela tiden mot den enskilda kvinnan – aldrig mot någon av dem som utnyttjar henne.

Och det är ju ganska självklart. Eftersom Aftonbladet oftast skildrar pornografi positivt, och beskriver *"utvik"* som tjejjers högsta dröm och som en karriärmöjlighet, är de i högsta grad själva medansvariga för vad tjejer utsätts för i porrbranschen. Om de skildrade tjejjernas utsatthet som något annat än tjejjernas "eget fel" skulle det falla tillbaka på

Aftonbladet själva.

De få ansatserna till samhällsperspektiv blev alltså inget verkligt ifrågasättande. Kanske kan de ändå fungera för Aftonbladet – som alibi om de skulle bli klandrade för sin okritiska och pornografiidealiserande dokusåpebevakning.

Aftonbladets bildval

Om vi haft mer tid till projektet skulle vi gärna velat studera även bilderna mer, och göra en ordentlig bildanalys. Nu nöjer vi oss med att konstatera att de artiklar som handlade om just sexualitet både oftare skildrade kvinnor i texten och oftare illustrerades med bilder av kvinnor.

Det är inte riktigt så enkelt som att alla artiklar som fokuserade på kvinnor illustrerades av kvinnan i fråga. De kunde också ha bilder av ett par, en miljöbild eller liknande. Men en enskild kvinna förekom ändå i genomsnitt *mer än dubbelt så ofta* som en enskild man. Det var särskilt tydligt när det gällde *Big Brother* och *Paradise Hotel*, där Aftonbladet publicerade bilder på enskilda kvinnor knappt (BB) respektive drygt (PH) *tre gånger så ofta* som de publicerade bilder av enstaka män. Varför denna starka övervikt av bilder av tjejer till artiklarna om sex?

Som vi skrev tidigare var det också stor skillnad mellan hur kvinnor från de olika dokusåporna skildrades, liksom det var stor skillnad mellan hur tjejer/kvinnor skildrades jämfört med killar/män. Det handlade om klädsel, kroppsspråk, miner, bildbeskrivning och mycket annat, där kvinnor genom-

gående var mer sexualiserade/pornofierade än män – samtidigt som olika kvinnor var olika mycket sexualiserade beroende på vilken dokusåpa de illustrerade.

Sex som maktmedel

En annan av våra frågor gällde om artiklarna beskrev att sex användes som maktmedel. Det var ibland lite svårt att avgöra – ofta togs exempelvis *"hängel"* upp som del i *"spelandet"* i *Paradise Hotel*, men det var mest antydningar (där det framställdes som om det var något främst kvinnor, men även män, höll på med).

När artiklarna skildrade att någon kallade en annan för *"könsord"*, var det alltid en kvinna som kallade en annan kvinna *"hora"* eller liknande. Ibland framställdes det uttalat som ett medel i maktkamp mellan tjejerna.

Tjejer kunde också uttalat markera att de personligen *inte "använde sig av sin sexualitet"* för att uppnå något. Undertexten tycktes då säga att den kvinna som använder sig av sin sexualitet för att uppnå något är en *"hora"*. De som markerade att de inte använde sig av sin sexualitet var alltid de tjejer som *"vikt ut sig"*.

Att använda sex som maktmedel framställdes alltså mest som något kvinnor gör; hon framställdes som subjektet, den agerande.

Maktutövning

Det är många saker som inte problematiserades i artiklarnas skildringar här: Är det verkligen *kvinnans* sexualitet vi talar om ifall hon *"använder"* sexualitet för att uppnå något av en man,

eller är det så att hon manipulerar *hans* sexualitet?

Självklart kan man inte se det som *maktlöshet* att någon försöker manipulera för att uppnå något, men om *han* är den som har makten att avgöra, och hon har att förhålla sig till hur hon kan manipulera *inom de ramarna*, hur ska man då tolka *"makten"* i situationen?

Kan det vara så att männen aldrig behövde *"använda sig av sin sexualitet"* på det sätt kvinnorna förväntades göra, för att kvinnorna ändå inte hade makt att ge männen det männen förväntades vilja ha? Är det kanske rentav allmänt så att män uppnår vad de vill på andra sätt än via kvinnor?

Sådana frågor var inte aktuella i Aftonbladets dokusåpeartiklar. Där var makt på de flesta plan osynliggjord och *"sin"* sexualitet var något *kvinnor* använde, eller inte använde.

Här kan man jämföra med att flera artiklar beskrev att en enskild kvinna *"legat med"*, eller haft en *"kärleksaffär"* med, eller bara varit ute och *"festat"* med, en känd man. Hon tycktes ofta få status av detta (utom i det fall då saken förnekades av den kände mannens *"talesmän"*). Ingen artikel beskrev något motsvarande om en man.

Tv-bolagens makt

Mäns eventuella makt när det gällde sexualitet syntes alltså inte i Aftonbladets artiklar, och lika lite syntes tv-bolagens.

Kanal 5 tog vid ett tillfälle in en vad Aftonbladet kallade *"porrstjärna"* i *Big Brother* i *uttalat syfte* att förmå två deltagare att ha samlag

med varandra. Hon skulle *"låtsas vara intresserad"* av en manlig deltagare för att göra en annan kvinna *"svartsjuk"* – och på så sätt manipulera dem att ha samlag. Detta av tv-kanalen framprovocerade eventuella samlag beskrevs i Aftonbladet som *"sexkupp"*. Projektledaren för *Big Brother* – en kvinna – uttalade i tidningen att *"det var det här vi hoppades på"*, att de inte visste *"exakt vad som hände"*, men att det blev *"någon form av sexuell verksamhet"*.

Journalisten frågade om tv-kanalen inte hade några betänkligheter inför att de var *"orsaken till"* att kvinnan och mannen *"utförde sexuella aktiviteter i huset"*. Projektledaren svarade att de två deltagarna haft *"världens längsta förspel"*, så det *"var dags att hjälpa dem på traven"*. Journalisten ställde inga följdfrågor.

I flera senare artiklar återkom olika journalister till att denna kvinna *"haft sex i tv"* fast hon *"lovat sin mamma"* (!?) att inte ha det. I en artikel konfronterade journalisten kvinnan utifrån det påstådda löftet till mamman, och ställde flera följdfrågor när kvinnan försökte säga att hon och mannen *"inte legat med varandra"*.

Det faktum att det borde vara hennes privatsak vem hon har samlag med, och när, och inte något hon skulle behöva förklara i medierna, är fullkomligt osynliggjort i Aftonbladets artiklar. Det som *eventuellt skett* under ett täcke framställdes som något hon skulle ställas till svars för, som att detta förmodat *negativa* var hennes ansvar, och bara hennes: *hon* skulle

skämmas. Inte i någon av de efterföljande artiklarna togs tv-bolagets agerande upp och inte någon gång försökte någon journalist tvinga tv-kanalen, som alltså medvetet och utstuderat manipulerat kvinnan (och mannen), att på motsvarande sätt ta ansvar för sitt agerande.

Sexuella övergrepp

Vi tittade också på om dokusåpeartiklarna skildrade sexuella övergrepp, vilket de gjorde några gånger. Men eftersom det var få artiklar som uttalat tog upp sexuella övergrepp, kan vi inte dra slutsatser riktigt lika säkert som vid andra iakttagelser, där artiklarna var fler och mönstren tydligare.

Vid ett tillfälle beskrev en artikel att någon påstått att en manlig deltagare *"försökt våldföra sig"* på en kvinna *"i en taxi"*. Kvinnan själv sa inte vilja att tv-kanalen skulle få reda på *"det inträffade"* och mannen skildrades dels som att han förnekade händelsen, dels som att han inte kunde *"komma ihåg"* att han skulle ha *"tafsat"* på henne.

Genom att artikeln jämför *"tafsat"* och *"våldföra sig"* förvirras läsaren inför graden av övergrepp.

En annan artikel radade *skandaler* i en dokusåpa. De flesta handlade om olika par som haft samlag under ett täcke, på toaletten respektive *"framför kameran"*. De jämfördes med en deltagare som *"sexattackerat"* en annan. Det bestod av att en manlig deltagare brottat ner en kvinnlig deltagare och tryckt sin penis mot hennes nacke.

Genom valet av ord får artikeln läsaren att associera till *"sexkupp"*, *"sexchock"* med mera, vilket de flesta inte tar så allvarligt.

Som vi skrev tidigare problematiserades inte heller porrindustrins övergrepp mot en drogad och utsatt ung tjej – det var *hon* som *"spelade in ett antal porrfilm-er"*, vilket hon *"ängrade"*.

Sammantaget var vårt intryck att artiklarna bagatellerade sexuella övergrepp.

Förminskning av tvång

I tidigare studier av pornografi har vi sett hur porrindustrin normaliserat sexuellt tvång genom att skildra tvång på sätt som kan minska konsumentens eventuella motstånd mot tvånget. (Det kan vara sånt som att återkommande kombinera bilder helt utan tvång till texter om våld, respektive mer våldsamma bilder till texter om frivillighet.)

Det är inte svårt att föreställa sig att en liknande anpassning kan komma ur Af-

*Mäns eventuella
makt när det
gällde sexualitet
syntes inte i
Aftonbladets
artiklar,
och lika lite
syntes tv-
bolagens.*

Tillfällighet eller medvetna val?

Vi tittade också på hur många artiklar som publicerades kring var och en av alla de dokusåpor som Aftonbladet skrev om under de tre månader vi studerade, och hur många av artiklarna från respektive dokusåpa som handlade om sexualitet.

Av *Paradise Hotel*- och *Big Brother*-artiklarna tog 50% respektive knappt 70% (av hela antalet artiklar om respektive dokusåpa)

upp sex i någon form. Motsvarande siffror för *Riket* respektive *Expedition: Robinson* var runt 30%. *Big Brother* och *Paradise Hotel* är de dokusåpor som allmänt anses handla mest om supa&knulle.

Av Aftonbladets hela dokusåpebevakning under perioden handlade majoriteten av artiklar (nästan 60%) om just *Big Brother* och *Paradise Hotel*.

tonbladets upprepade användning av ordet *"tvingades"* i beskrivningen av olika händelser i dokusåporna.

I en artikel där både rubrik och ingress påstod att en kvinnlig deltagare *"tvingades"* tävla *"utan behå"* framställdes det i texten som hennes egna val. Liknande motsägelser fanns i flera artiklar.

Genom att ofta använda uttrycket *"tvång"* så motsägelsefullt, riskerar artiklarna att få till följd att läsarna inte tar tvång på allvar.

Sexuella övergrepp var redan i sig bagatelliserade. Tidningens motsägelsefulla användande av *"tvång"* riskerar därmed att ytterligare förminska sexuella övergrepp, våld och tvång.

Olika förväntningar på kvinnor och män

När vi jämförde hur artiklarna beskrev kvinnor respektive män som befann sig i likartade situationer, blev

de olika förväntningarna enligt kön tydliga – liksom ramarna för könsens handlingsfrihet.

I flera artiklar beskrevs att en manlig deltagare i en dokusåpa hade *"haft intima stunder"* respektive *"haft sex"* med en kvinnlig deltagare. Han förklarade i en artikel att han inte skulle göra likadant med en annan kvinnlig deltagare – eftersom han *"respekterar"* henne *"för mycket"* för att göra *"samma saker"* med henne i tv. (Däremot uttalade han att han kanske skulle göra det senare, utanför tv-studion.)

Han framställdes inte som någon som gjort något fel, eller som att han gjort något han borde skämmas för, trots att han alltså med öppna ögon valt att *inte* behandla den första kvinnan med vad han själv beskrev som *"respekt"*.

En annan artikel skildrade bland annat en kvinnlig del-

tagare i en annan dokusåpa. Då beskrev artikeln att det faktum att hon djupt ångrat att hon *"hänglat"* med en manlig deltagare ändå inte *"hindrat"* henne från att *"ha sex"* med en annan man.

Hon borde tydligen ha hindrat sig själv, trots att hon – till skillnad från mannen i exemplet här ovanför – *inte* utnyttjat någon medvetet och inte heller framställdes ha brustit i respekt för någon.

Hora eller madonna

Mannens handlingsfrihet var obegränsad, artikeln om honom handlade bara om att han markerade att *hans* agerande utgick från att *han* delade upp kvinnor i *horan/madonnan* – den sexuellt tillgängliga respektive den respekterade. *Kvinnans* handlingsfrihet var däremot klart ifrågasatt. En tolkning av det starka ifrågasättandet

*Kvinnor får gå balansgång och göra omöjliga val.
Du ska ha ett utåtriktat sexliv – annars är du tråkig
– men har du det riskerar du att kallas "hora".
Damned if you do, damned if you don't.*

av just henne skulle kunna vara att hon genom sitt agerande bröt mot uppdelningen av kvinnor: var hon sexuellt tillgänglig eller ej?

Flera efterföljande artiklar återkom till ifrågasättandet av denna kvinna utifrån hennes sexuella tillgänglighet, vilket man kan tycka talar för en sådan tolkning.

Gränser för kvinnor

De flesta artiklarna som tog upp sexualitet och pornografi handlade om kvinnor, och satta tillsammans kan man se hur de skapar ramar för kvinnors handlingsfrihet. Men hur *stor* handlingsfrihet en kvinna förväntades ha berodde också på hennes klasstillhörighet. De "fina" kvinnorna måste markera och avgränsa sig mot pornografi, de mindre "fina" förväntades placera sig inom "utvik" men inte "grov porr". Den syn på kvinnor Aftonbladets dokusåpebevakning förmedlar stämmer därmed väl överens med den allmänna kvinnosynen i samhället. För alla tjejer och kvinnor gäller att vi ska vara "lagom" sexuella – och akta oss för att bli definierade som "hora".

Kvinnor får gå balansgång och göra omöjliga val. Du ska ha ett utåtriktat sexliv – annars är du tråkig – men har du det riskerar du att kallas "hora". *Damned if you do, damned if you don't.*

Medias ansvar?

Det är lätt att bara lägga artiklarna åt sidan med konstaterandet att de alltså överensstämmer med den allmänna kvinnosynen i samhället. Problemet är att medierna på ett mycket konkret sätt är med och *skapar* den kvinnosynen.

Så gott som alla medier

skildrar kvinnor på liknande sätt, Aftonbladet är förmodligen inte värre än någon annan. Vi vill därför inte peka ut Aftonbladet som någon slags "värsting", och låta alla andra slippa undan ansvar. Men det är Aftonbladets dokusåpebevakning vi undersökt och det blir därför lätt att se vad just de kunde gjort annorlunda.

Aftonbladets journalister *kunde* ha ifrågasatt tv-kanalernas utnyttjande av deltagarna i dokusåporna, inte minst med tanke på valet av kvinnliga deltagare utifrån pornografianknytning – och då menar vi inte en liten enstaka fråga, utan uppföljning och fördjupning, kanske rent av grävande journalistik. Aftonbladet *kunde* ha valt att också skriva om hur porrindustrin utnyttjar kvinnor, om inte annat så bara genom att exempelvis ha haft med även kvinnor som i sina kändiskommentarer till "utvik"-artiklarna fått uttala sig om negativa upplevelser de varit utsatta för i branschen och som följt av "utviken". Aftonbladet *kunde* också välja att föra en diskussion bland sina dokusåpebevakande journalister om hur de skildrar kvinnor, män och sexualitet.

Istället väljer Aftonbladet att låta sin dokusåpebevakning utgå från en puritansk sexualsyn, idealisera pornografi, osynliggöra makt (i alla sammanhang – inklusive både enskilda mäns och tv-företagens), skuldbelägga kvinnor och stärka bilden av kvinnor som sexualobjekt som förväntas vara tillgängliga för män.

Och det är som sagt ett val.

Det är lätt att bara lägga artiklarna åt sidan med konstaterandet att de alltså överensstämmer med den allmänna kvinnosynen i samhället. Problemet är att media på ett mycket konkret sätt är med och SKAPAR den kvinnosynen.

JÄMFÖRELSER

tv-serier & artiklar

*Mest utmärkande för den sexualitet
som skildrades var att den är
avskärmat heterosexuell och homofob,
utgår från en puritansk sexualmoral
och sätter fasta och bestämda ramar för
kvinnors sexuella handlingsfrihet.*

Att jämföra "våra" tv-serier med dokusåpeartiklarna var inte helt enkelt – det är ju två helt olika medieformer. Vi hade självklart förväntat oss att hitta likheter i budskapen om sexualitet och pornografi, men det faktum att det är olika medieformer gjorde att vi ändå trott att det också skulle vara stora skillnader i budskapen. Det var det inte.

Och av alla nästan löjligt lika budskap fanns den största samstämmigheten i markerandet av ramar för tjejers och kvinnors sexuella handlingsfrihet.

Syftet med vår studie av tv-serier och dokusåpeartiklar var att försöka förstå något mer om *hur* "sexualiseringen av det offentliga rummet" går till – genom att studera *vilka budskap om sexualitet* som sprids. I det inledande kapitlet om studien skriver vi:

Och ju mer det offentliga rummet fylls av sexualiserade budskap med likartat innehåll, desto mer får de som sprider de sexualiserade budskapen tolkningsföreträde kring sex = makten att vara den som säger vad "sex" är, och därmed möjlighet att påverka – konstruera – sexualiteten.

En av de viktigare frågorna för oss var därmed om budskapen vi mötte verkliga *varså* likartade. Och ju längre vi kom i arbetet de-

sto tydligare framgick det att det var så – de budskap som spreds om sexualitet och pornografi i "våra" tv-serier och dokusåpeartiklar var nästan löjligt likartade, vilket vi ska berätta mer om i detta kapitel.

Icke-budskap

Men förutom att fråga oss i vilken utsträckning budskapen var *likriktade*, måste vi sen också förhålla oss till frågan om *tolkningsföreträdet*.

För om budskapen *var* likartade, och vi i vår analys skulle nöja oss med att diskutera det som skildrades – exempelvis prostitution – *endast utifrån vad som sas*, riskerade ju även vi att fastna i deras definition (deras tolkningsföreträde) – med osynliggörande av alla de otaliga synvinklar på prostitution som *inte* kom fram i tv-serierna respektive doku-

såpeartiklarna.

För att undvika det försökte vi gå igenom några av de perspektiv som var *icke-budskap*, alltså se något lite till det som aldrig togs upp, och som därmed osynliggjordes.

Vi menar självklart inte att man måste rabbla upp alla olika infallsvinklar på en fråga för att kunna ta upp den, men det kan ju finnas system i vad som osynliggörs också. Och vi kommer självklart inte att redovisa alla infallsvinklar som finns, men vi vill ändå nämna något om icke-budskapen här och där när vi skriver utifrån teman i det här kapitlet.

Samstämmighet

Precis som när vi jämförde tv-seriernas budskap inledde vi vår jämförelse mellan tv-serier och dokusåpeartiklar med att studera likheter

Varför väljer de
att återkom-
mande
använda detta
"flirtande"
med sexuella
övergrepp
genom antyd-
ningar i ord,
bildspråk
och handling
i övrigt i både
tv-serier och
dokusåpe-
artiklar?

och olikheter. Och ganska snart upptäckte vi samma sak som när vi jämförde tv-serier: det fanns olikheter, men det handlade mer om att de inte alltid sa samma sak, eller lika starkt, men *de sa samtidigt inte emot varandra*.

Olika format

En anledning till att vi hade förväntat oss större olikheter på grund av de olika *medieformerna* – tv-serier respektive tidningsartiklar – var att så mycket av sexualsynen i tv-serierna spreds via *skämt*. Och sådant skämtande fanns ju inte i dokusåpeartiklarna.

Trots det var budskapen alltså så lika. Men i de fall de ändå var olika, berodde det ofta, åtminstone till en del, på just medieform. Skillnaderna i skildringar av sexuella övergrepp är ett sådant exempel, där vi tror att formen spelat roll.

Sexuella övergrepp

En olikhet i skildringarna av sexuella övergrepp i tv-serier respektive dokusåpeartiklar gällde kön: de få *dokusåpeartiklar* som tog upp sexuella övergrepp/trakasserier beskrev kvinnor som offer, de få gånger *tv-serierna* skildrade motsvarande var offren ofta män. Den olikheten kan ha att göra med att tv-serier är ren fiktion, medan dokusåpeartiklarna befinner sig något närmare verkligheten.

I tv-serierna var de sexuella trakasserier/övergreppen (i den mån de fanns med) både *bagatelliserade* och *förlöjligade*, och bagatelliserade var de även i dokusåpeartiklarna, men där fanns inte motsvarande förlöjligande.

En tolkning av den skillnaden kan vara att de som *drab-*

bades av tv-seriernas förlöjliganden inte var några verkliga personer. Dessutom var de typer som förlöjligades i tv-serierna nästan aldrig huvudpersonerna – som tittarna förväntas identifiera sig med – utan bifigurer, som därtill redan från början ofta framställts som lite löjliga och/eller överdrivna.

I artiklarna däremot beskrevs verkliga kvinnor som utsatts för olika mer eller mindre påtagliga kränkningar. Om de kvinnorna hade förlöjligats lika mycket hade läsarna förmodligen reagerat mer än vad tittarna reagerar på tv-seriernas "skämtsamma" förlöjliganden av kränkningar mot låtsaspersoner.

Dessutom sa de inte heller här emot varandra = dokusåpeartiklarna förlöjligade inte sexuella övergrepp på det sätt som tv-serierna gjorde, men de gjorde heller inte motsatsen; alltså skildrade sexuella övergrepp/trakasserier som något allvarligt och viktigt.

Varför?

Förutom att vissa scener i tv-serierna direkt förlöjligade sexuella trakasserier (inte minst i *Gilmore Girls*) fanns flera scener som "flirtade" med övergrepp: i *ord* (exempelvis Carries blasé kommentar om incest i *Sex and the City*), i *bildspråk* (exempelvis Miranda med pappersserveterna i *Sex and the City*, en scen som ju självklart får tittarna att associera till tanken om våldtäktsoffrets duschande) och i *övrigt i handling* (exempelvis städerskan i *Vänner*). På motsvarande "skämtsamma" eller på andra bagatelliserande sätt skildrades "sexattacken" och liknande i dokusåpeartiklarna.

Bägge medieformerna vi

studerat tillhör underhållningsgenren, och en invändning skulle därmed kunna vara att man inte kan förvänta sig att tv-serier och dokusåpeartiklar skulle skildra sexuella övergrepp seriöst – om man skildrade sexuella övergrepp/trakasserier som de allvarliga integritetskränkningar de är, skulle det riskera att förstöra underhållningen. Men varför väljer de då att *alls* skildra sexuella övergrepp och trakasserier? Och varför väljer de att återkommande använda detta "flirtande" med sexuella övergrepp genom antydningar i ord, bildspråk och handling i övrigt (likt mainstreammedias pornografiska fragment) i både tv-serier och dokusåpeartiklar?

Det vet vi inte svaren på. Vi kan bara konstatera att skildringarna av sexuella övergrepp *genomgående var bagatelliserande och ofta förlöjligande*.

Prostitution

Ett annat av våra teman där det fanns olikheter mellan tv-serier och dokusåpeartiklar var prostitution. Prostitution var något det ganska ofta skämtades om i tv-serierna (sett till helhet, även om det varierade mellan serierna), men inte i dokusåpeartiklarna. Och det är förstås lättare att komma med förlöjligande skämt om en allmän företeelse som aldrig kommer i närheten av rollerna i tv-serien, än att förlöjliga en verklig prostituerad kvinna vars person du beskriver i en artikel. Även här kan man fråga sig om olikheten i första hand beror på att tv-serierna är fiktion, medan det i dokusåpeartiklarna trots allt

handlade om beskrivningar av verkliga människor.

Men återigen var det bara *ett* budskap som gavs, eftersom dokusåpeartiklarna inte sa något *annat* än tv-serierna. Därmed fick tv-seriernas *bagatelliserande* och *normaliserande* av prostitution samt *avståndstagande mot kvinnor i prostitution* stå oemotsagt.

Icke-teman i prostitutionsskildringarna

Dessutom fick prostitution oemotsagt framställas ur *konsumentperspektiv*. Allt som eventuellt kunnat störa skildringen av prostitution som något fullkomligt självklart och oproblematiserat lyste med sin frånvaro: hallickar, bordeller, trafficking, kopplingen till den kriminella världen, droger/alkohol, våld och övergrepp, prostituerades utsatthet, sexuellt smittsamma och andra fysiska sjukdomar, aborter och andra liknande hälsokonsekvenser, psykiska följder, social utstötning, påverkan på den allmänna kvinnosynen i samhället, ekonomiska perspektiv – för den prostituerade liksom för samhällsekonomin – för att bara nämna några exempel.

Ingenting sådant anades i tv-serierna, där prostitutionens grova kränkning av kvinnors mänskliga rättigheter förvandlats till: ett skämt.

Amerikanskt?

En av våra grundfrågor var om det fanns skillnader mellan de budskap som spreds utifrån om de var amerikanska eller svenska. Vi fann nästan ingenting som vi entydigt och klart kunde tolka som sådan skillnad. Men vi

önskar att den skillnad som ändå fanns mellan tv-serier och dokusåpeartiklar i skildringarna av prostitution åtminstone till en del skulle kunna hänföras dit. Även om det fortfarande självklart förekommer skämt om prostitution även i svenska komedier, föreställer vi oss – och hoppas! – att det inte här idag skulle kunna vara ett så genomgående och konsekvent tema att skämta om prostitution på motsvarande sätt som gjordes i de amerikanska tv-serierna.

Sveriges lag mot prostitutionssköp stöds av en majoritet av befolkningen och kunskapen om vad prostitution innebär för den som utnyttjas, liksom kunskapen om vad prostitution innebär för synen på kvinnor över huvud taget, är förhoppningsvis något större här.

"Horan"

Trots att prostitution *i sig* inte uttalat fanns med i dokusåpeartiklarna, så som den gjorde i tv-serierna, var "horan" som *symbol* ständigt närvarande i både tv-serier och dokusåpeartiklar. Föreställningen att hon var *något helt annat* än "vanliga" kvinnor var genomgående, och eftersom hon nästan inte alls fanns med som *person* skildrades ingenting ur hennes perspektiv.

Både detta *avståndstagande från och förakt för "horan"* är förstås en förutsättning för att hon ska kunna fungera som just symbol för att sätta gränser för andra kvinnors sexuella handlingsfrihet, vilket vi återkommer till längre fram.

Om "horan" funnits med som person lika regelbundet som prostitutionen skulle

*Det mesta
förlöjligandet
gällde bögar,
medan
lesbiska ofta
skildrades
som en
pornografiskt
inspirerad
heterosexuell
manlig dröm
om flera kvinnor
på en gång
– som om
kvinnor som
tänder på
kvinnor inte
fanns på riktigt,
utan bara
som kittling för
heterosexuella
män.*

”skämten” kanske inte fungerat. Risken finns ju även i det fallet att tittarna skulle reagera mot ett avståndstagande och förakt som riktats mot en faktiskt person, och som inte maskerats i skämt.

Med det konstaterandet menar vi självklart inte att vi tror att producenterna planmässigt resonerat så här kring ”horan”. Snarare är nog inställningen till ”horan” så självklar för dem, att de inte ens funderar över det. De väljer bara bort allt som kan komplicera bilden, och försvåra för dem att få tittarna i tv-soffan att känna sig underhållna. Producenterna väljer, förmodligen ganska slentrianmässigt och oreflekterat, att sprida denna kvinnoosyn helt enkelt för att de tjänar pengar på det. Men det är ändå ett val de gör.

Homofobi

Ytterligare en skillnad mellan dokusåpeartiklar och tv-serier var skildringarna av homosexualitet.

I dokusåpeartiklarna var homosexualitet näst intill totalt osynliggjord. Dokusåpevärlden framställdes som fullständigt och uteslutande heterosexuell. Undantaget var artikeln om en planerad dokusåpa under den förlöjligande rubriken *”Fjolliga armen”*.

I tv-serierna däremot var homosexualitet regelbundet återkommande, och nästan lika regelbundet förlöjligat, om inte i direkta skämt så genom stereotypa skildringar av homosexuella som avvikare från normen.

Skillnaden mellan bögar och lesbiska var att det mest uttalade förlöjligandet gällde bögar, medan lesbiska ofta skildrades som en pornogra-

fiskt inspirerad heterosexuell manlig dröm om flera kvinnor på en gång – som om kvinnor som tänder på kvinnor inte fanns på riktigt, utan bara som kittling för heterosexuella män.

Samtidigt var tv-serier och dokusåpeartiklar trots allt lika i grunden: *den heterosexuella normen var total*. Skillnaden mellan dokusåpeartiklar och tv-serier (och i viss mån även skillnaden mellan tv-serierna och deras olika scener eller avsnitt) bestod alltså huvudsakligen i *uttalad homofobi* alternativt *osynliggörande av homosexualitet* – inom ramarna för en fullständig och genomgripande heteronorm.

Och när det gällde lesbiska var de homofoba skildringarna i flera fall dessutom alltså *uttalat inspirerade av pornografi*.

Även de skildringarna är förstås (mer eller mindre medvetna) val.

Undantag

I några fall, då och då, i tv-serierna skildrades homosexuella som vem som helst av oss, i en befolkning där många är just homosexuella, i vardagliga situationer som alla andra. Men de skildringarna var alltså sporadiska undantag i en annars kompakt homofobi. Om man gör en synnerligen välvillig tolkning skulle man möjligen kunna säga att *homokamp* fanns med i form av de enstaka ”politiskt korrekta” kommentarer som fälldes i några tv-serier.

Eftersom homoskämten var så många och så regelbundet återkommande i samtliga tv-serier, framstod *homofobi* och *markerandet av heterosexualiteten som norm* som ett av de mest klart uttalade budskapen.

Nakenhet och kroppsfunktioner

Att vi valt just nakenhet och kroppslighet/kroppsfunktioner som ett av våra teman beror förstås på att det är exempel på sådant som i traditionell puritanism ansetts skamligt och fult.

I samtliga tv-serier fanns en sådan traditionell syn på nakenhet liksom på kroppslighet/kroppsfunktioner, och de vanligast förekommande exemplen på det var avståndstagande skämt kring kroppsfunktioner. Men det skiljde sig mellan tv-serierna i *hur stor grad* de spred sådan traditionell puritanism, och i en del av dem *varvades* den puritanska synen ibland med en mer självklart vardaglig skildring av exempelvis kroppsfunktioner.

När det gäller nakenhet förekom också en slags "fetischerad nakenhet" i pratandet i tv-serierna. Liksom i kommersiell pornografi ansågs en naken kvinna i sig inte "sexig" – för att nakenheten skulle anses "sexig" krävdes fetischer. Denna fetischerade nakenhet fanns framför allt i *Gilmore Girls* och *Sex and the City*. På sätt och vis kan den samtidigt sägas likna den traditionellt puritanska synen på kvinnors nakenhet, i och med att *en kvinnas nakenhet (rakt*

upp och ner) inte får/ska vara sexuell – men man kan då välja mellan att exempelvis traditionellt puritanskt skyla kvinnors könshår eller pornifierat puritanskt raka bort det.

Den traditionellt puritanska synen på nakenhet och kroppsfunktioner var mest genomgående. Men för både tv-serier och dokusåpeartiklar gällde att de inte hade något som helst problem med att sprida en traditionellt puritansk inställning i kombination med en påstådd "frigjordhet".

Gemensamt var alltså att både tv-serier och dokusåpeartiklar till största delen spred en *traditionellt puritansk syn på nakenhet och kroppslighet/kroppsfunktioner*.

Omformas

Inom temat kroppslighet kan man delvis också placera det att kvinnor både i tv-serier och dokusåpeartiklar förväntades "göra om" sig själva, för att på så sätt bli "sexiga". I dokusåpeartiklarna var det vanligare med större kroppsförändringar i form av olika "skönhetsoperationer", alltså att olika kroppsdelar skulle skäras upp och omformas. I tv-serierna handlade det oftare om att kvinnan skulle sminka sig, tillföra olika attribut, och på andra sätt skapa en

bild som män förväntades tända på.

Sexig = objektifierad

Trots att "sexig" i första hand användes om kvinnor, var det varken i tv-serier eller dokusåpeartiklar något som kvinnor bara var, i sig själva, utan något tjejer och kvinnor förväntades "göra sig". "Sexighet" var alltså något som huvudsakligen var kopplat till kvinnor, men inte till kvinnor i sig, utan till en kvinna som på ett eller annat sätt "gjorts om" – objektifierats.

I tv-serierna kunde en kvinna göra sig "sexig" genom att använda fetischer eller andra attribut, som ibland – men inte alltid – skildrades som kopplade till pornografi. I dokusåpeartiklarna däremot användes uttrycket "sexig" inte om någon annan person än en kvinna som genom pornografi var, eller snart skulle bli, sexuellt tillgänglig för alla män.

Det genomgående budskapet i både tv-serier och dokusåpeartiklar var alltså att *kvinnor måste göra sig själva till objekt* för att framstå som sexuellt attraktiva, samt ibland i tv-serierna och alltid i dokusåpeartiklarna: *pornografiska objekt*.

Motsvarande förväntningar eller krav fanns inte på män.

"Sexighet" var alltså något som huvudsakligen var kopplat till kvinnor, men inte till kvinnor i sig, utan till en kvinna som på ett eller annat sätt "gjorts om" – objektifierats.

Antydningar och omskrivningar

Gemensamt för tv-serier och dokusåpeartiklar var att de alla spred en grundläggande puritansk sexualsyn, vilket markerades på en mängd olika sätt. *Omskrivningar* och *antydningar* var något som förekom hela tiden, i både tv-serier och dokusåpeartiklar – det var ett av de tydligast genomgående dragen.

Men det fanns förstås skillnader även i puritanismen. Dokusåpeartiklarna använde sig oftare av ett puritanskt språk i form av ord som "oanständigt", "vågat", "skandal" och liknande. I tv-serierna fanns det puritanska språkbruket snarare i termer av "snusk" och "synd". Medan det första kanske främst kan sägas utgå från en gammaldags idé om någon slags *sårande av sedlighet*, markerar det andra kanske en mer *direkt sexualfientlig syn*, men bägge varianterna har förstås det gemensamt att de uttrycker en fundamentalt puritansk sexualsyn.

Sexuell lust

Sexuell lust fanns i stort sett inte alls med i dokusåpeartiklarna och skildrades sällan i tv-serierna (inte ens när konkret "sex" skildrades), med de undantag vi redogjort för i genomgångarna tidigare.

När det gäller artiklarna är det kanske inte så underligt att sexuell lust var osynliggjord – om man ser till det vi skrev om att "sälja på sex". Det ger ju häftigare löpsedlar om man låtsas att man absolut inte förväntat sig att någon skulle vara sexuellt aktiv. Då kan man sen köra "SEXCHOCK" och liknande på löpsedlar, i rubriker och så vidare.

Om däremot lust förväntas finnas, blir det ju inte så "chockartat" om några sedan bejakar den lusten.

Samtidigt fanns ju en underliggande förväntan att deltagarna – trots allt – skulle "ha sex". Dubbelmoral, med andra ord.

Sex utan lust?

I tv-serierna däremot *förväntades* folk uttryckligen "ha sex", men direkt lust skildrades sällan. Det gällde även de tv-serier som framstod som mer "frigjorda". I den mån tv-serierna kan sägas sprida *direkta* budskap om just *kvinnors* lust, var det kanske i första hand att den förväntades bestå av att man *lyckades* göra sig till det objekt män ville ha.

Samtidigt var det inte riktigt så enkelt, eftersom det åtminstone i vissa tv-serier också fanns mer indirekta budskap om kvinnors lust, exempelvis om onani (Mirandas dildo) i *Sex and the*

City och orgasm (Monicas beskrivning av kvinnans erogena zoner) i *Vänner*. De scenerna visade att kvinnor också förväntas onanera och njuta av sin egen sexualitet.

Men upplevelsen av sexuell lust till en annan människa man mötte (eller "hade sex" med!) var alltså inte något som vanligtvis skildrades vare sig i tv-serier eller dokusåpeartiklar. Istället framställdes vad man kan kalla "viljan att ha sex" ofta som kopplat till saker utanför ens egen egentliga *lust*: exempelvis att en annan kvinna intresserade sig för ens kille (dokusåpeartikel), att en man ville återupprätta sin "manlighet" (*Vänner*) eller en mans upplevelse av makt när han tjänade pengar (*Sex and the City*).

Det som inspirerade folk till att få något som man eventuellt skulle kunna tolka som sexuell lust, var då alltså sådant som inte i sig hade någon direkt koppling till sexlust, varken i form av grundläggande drift eller tändning på en annan människa, utan som mer påminde om fetischer.

"Frigjordhet"

Sexuell "frigjordhet" skildrades huvudsakligen på så sätt att de markerade en puritansk grundsyn för att sedan kunna överskrida den gräns de själva just hade satt

Uppenbarligen kunde det puritanska budskapet spridas utan koppling till skildringar av sexuell frigjordhet, medan det sätt som sexuell "frigjordhet" skildrades på var helt beroende av puritanismen.

upp. Det är alltså grundläggande samma metod som porrindustrin använder sig av i den kommersiella pornografin.

I *Sex and the City* markerades denna puritanska förutsättning för "frigjordhet" särskilt tydligt i sådana scener som den med Samantha och de två David (se kapitlet om tv-serierna). "Frigjordheten" utgick uttryckligen inte från *sexuell lust* utan handlade endast om *gränsöverskridningen som sådan*. I scenen med Carries återförening med Mr Big har Carrie gått ett steg längre och (jämför gärna med storkonsumenter av pornografi, se sidan 12) upplever att det är tanken på gränsen/förbudet och gränsöverskridningen som är själva förutsättningen för, som *skapar*, lusten.

"Frigjordheten" knöts på olika sätt samman med puritanismen, och ju mer "frigjort" det skulle framställas vara desto mer måste den puritanska gränsen först markeras, tills puritanismen i förlängningen blev en del av själva förutsättningen för den sexuella utlevelsen.

Uppenbarligen kunde det *puritanska* budskapet spridas utan koppling till skildringar av sexuell frigjordhet (exempelvis *Gilmore Girls*), medan det sätt som sexuell "frigjordhet" skildrades på – i både tv-serier och dokusåpeartiklar – var helt beroende av puritanismen.

Sammanfattningsvis kan man säga att ju mer "frigjord" den sexuella skildringen framställdes, *desto tydligare markerades därmed det puritanska budskapet*.

Bara ett sken

Denna *skenbara* frigjordhet gällde även den allmänna

sexualmoralen.

Det kan kanske bäst beskrivas genom Samantha – den kvinna i *Sex and the City* som allra mest ska symbolisera att kvinnor kan "ta för sig" sexuellt. I ett avsnitt av den "vågade" versionen (allt bortklippt i den anpassade) ska Samantha knulla med sin tränare från gymmet. Han föreslår att de ska duscha först. De antyds vara i duschen, varpå det antyds att han rakar hennes kön. (Ingen nakenhet eller rakning syns i bild.) Hon berättar sedan för Miranda att tränaren format en blix i hennes köns-hår. Samantha är mycket nöjd med detta, dels för att "man" ju "ska" trimma könshåret nuförtiden, och dels för att hon upplever det som att han "satte sitt märke" på henne. (Här markeras alltså vikten av normalitet tillsammans med en sexualisering av mäns överordning – hans sexualiserade demonstration av ägande.) Senare upptäcker Samantha att han gjort motsvarande blix på en annan kvinna på gymmet, och hon blir förbannad. Trots att Samantha framställs som den som inte vill ha fasta förhållanden eller en make, utan som den "frigjorda" som "bara" vill ha "sex", dumpar hon honom omedelbart när hon inser att han demonstrerat sitt ägande även av en annan kvinna.

Den "vågade" versionen *påstod* sig med andra ord sprida något som den sedan i handling tog tillbaka, eftersom den i slutändan trots allt förmedlade samma gamla budskap om sexualitet som något kvinnor både *måste* och *vill* ha inom fasta förhållanden med en man som "sätter sitt märke" på oss. Den innehöll därmed samma budskap om *sexualitet inom ramar av*

*Upplevelsen av
sexuell lust till
en annan
människa man
mötte var
alltså inte något
som vanligtvis
skildrades
vare sig i
tv-serier eller
dokusåpeartiklar.
Istället
framställdes
vad man kan
kalla "viljan
att ha sex"
ofta som
kopplat till
saker utanför
ens egen
egentliga lust.*

kvinnors relativa underordning.

Mer "vågat" än så var det inte.

Pornografi

Det var ganska stora skillnader mellan hur pornografi skildrades i tv-serier respektive dokusåpeartiklar, men samtidigt var även här likheterna större än olikheterna. Man kan säga att tv-serierna huvudsakligen *bagatelliserade* och *normaliserade* pornografi, medan dokusåpeartiklarna inte bara normaliserade utan direkt *idealiserade* porren, fast artikelförfattarna oftast inte använde ordet *pornografi* utan skrev om "herrtidningsjätten Playboy", "nakenmodell", "utvik" och liknande.

I tv-serierna gjordes ingen åtskillnad mellan olika typer av pornografi. Porr var "porr" helt enkelt. Däremot bagatelliserade tv-serierna pornografi som sådan, inte minst i de enda påtagliga exempel på porr som fanns med (se avsnittet om *Sex and the City*), vilka ju inte alls såg ut som verklig pornografi, varken i den "vågade" eller anpassade versionen. I artiklarna däremot gjordes en skarp åtskillnad mellan "Playboymodell" och "utvik", respektive "grov" pornografi.

Olika perspektiv

Den skillnaden sammanfaller med ur *vilket perspektiv man skildrade* pornografi och hur kvinnorna beskrevs.

När det gällde tv-serierna skildrades pornografi genomgående ur *konsumentperspektiv* – män gillar att konsumera pornografi, punkt. Alla andra aspekter på porr var i princip osynliggjorda. Utan att de kvinnor som fanns i pornografin synliggjordes, framstod det ändå som fullkomligt otänkbart att någon av de kvinnliga huvudpersonerna i tv-serierna skulle "blandas ihop" med kvinnorna i pornografin. Undertexten – det underliggande budskapet – i tv-serierna var att de kvinnor som trots allt fanns i pornografin var några *andra*, inte alls som "vanliga" kvinnor.

Dokusåpeartiklarna däremot skrev ur tre alternativa perspektiv: dels utifrån kvinnor som "vikt ut sig" eller skulle "bli nakenmodell"; dels utifrån de kvinnor som tog avstånd från att sammanblandas med kvinnor som kunde kopplas till pornografi; och dels utifrån tv-företagen som inte ville bli ihopkopplade med "grov" pornografi.

Kvinnorna i det första fallet skildrades återkommande och uttalat kopplat till pornografi, med ord som

"porraktis", "vikt ut sig" och "utvikningstjejer". De kvinnorna markerade ofta en skarp gräns mot grövre pornografi: markerandet mot den "*andra*" sortens kvinnor fanns alltså här också, men här var de knutna till viss – "grov" – pornografi.

Och den enda kvinna som beskrevs ha "medverkat" i just "grova porrfilmer" framställdes motsägelsefullt som någon som självklart ansågs ha passerat gränsen för vad en respekterad och accepterad kvinna får göra, men samtidigt som en framgångsrik "porrstjärna".

Markera avstånd

Medan det i tv-serierna framstod som otänkbart att de kvinnliga karaktärerna skulle kunna "blandas ihop" med de "andra" kvinnorna – det vill säga de i pornografin – fanns det i dokusåpeartiklarna alltså många kvinnor som var knutna till pornografi. Men samtidigt fanns det då också ett större och mer markerat avståndstagande gentemot *andra kvinnor i pornografi*, och de dokusåpekvinor som *inte* var knutna till pornografi markerade avstånd från alla de som var det.

Man kan säga att ju närmare pornografin kvinnor befann sig desto *mer* måste

*Tv-serierna huvudsakligen
bagatelliserade och normaliserade pornografi,
medan dokusåpeartiklarna inte bara normaliserade
utan direkt idealiserade porren.*

de markera avstånd, för att det underliggande budskapet ändå är att *kvinnan i pornografin är "horan"*.

Att även män finns i pornografi verkade inte ha någon betydelse, det var genomgående ett icke-tema, män framstod enbart som konsument.

Dubbelmoral

Det var alltså stor skillnad mellan hur både tv-serier och dokusåpeartiklar skildrade pornografi som sådan (normaliserande och idealiserande) respektive hur de skildrade de kvinnor som fanns i pornografin.

Uppdelningen av kvinnor var särskilt tydlig i dokusåpeartiklarna, eftersom de så ofta framställde det som att "utvik" självklart var kvinnors *dröm* – samtidigt som alla kvinnor som "förverkligade" den "drömmen" riskerade att straffas för att ha passerat gränsen till "horan", och därför på ett eller annat sätt måste markera avstånd till "horan".

Därmed var även dubbelmoralen tydligare i dokusåpeartiklarna.

Icke-budskap i pornografiskildringarna

Gemensamt för både tv-serier och dokusåpeartiklar var (precis som när det gällde prostitution) att många uppenbara delar av företeelsen pornografi var helt osynliggjorda. Det mesta som skulle kunnat störa den *bagatelliserande* och *normaliserande* respektive direkt *idealiserande* bilden av "porr" lyste med sin frånvaro: där fanns ingenting om samband med prostitution och övrig människohandel; barnpornografi; pornografiskt våld; övergrepp och andra negativa konsekvenser för kvinnor vid

produktion och konsumtion; erotisering/sexualisering av könsmakt; förakt mot kvinnor; porrindustrins kopplingar till kriminalitet; pornografins påverkan på den allmänna synen på kvinnan, kvinnors och mäns självbild, kvinnors respektive mäns sexualitet med mera. Det som porrfilm faktiskt innehåller, såsom penetrering i alla "hål" och liknande fanns inte heller med – istället fanns exempelvis porrfilm skildrat som ett par som kysser varandra.

Alla de aspekter vi beskrivit här var icke-budskap i både tv-serier och dokusåpeartiklar, med undantag för att porrindustrin fanns med i enstaka dokusåpeartiklar så att säga i bakgrunden – dock helt utan att det problematiserades. Pornografi skildrades dessutom genomgående som vars och ens personliga val – helt utan samhällsperspektiv.

Mot den bakgrunden framstod de enstaka dokusåpeartiklar som trots allt beskrev sådant som att en tv-kanal tog avstånd från en porrdistributör på nätet och liknande som närmast obegripliga – sett till beskrivningen av pornografi som enbart positiv, *varför* skulle de ta avstånd?

Sexualupplysning

Man kan diskutera skildringen av pornografi också i förhållande till sexualupplysning. Oavsett vad vi tycker om det, fungerar pornografin idag som informationskälla för framför allt unga killar. I exempelvis *Sex and the City* markerades flera gånger *mot* sexualupplysning och att just tala med barn om sexualitet, samtidigt som man spred en förskönande skildring av pornografi.

Genom att både tv-serier

*Ju närmare
pornografin
kvinnor
befann sig
desto **mer**
måste de
markera
avstånd,
för att det
underliggande
budskapet
ändå är
att kvinnan
i pornografin
är "horan".*

*Markerandet
fanns i flera
"lager", som
om man
skalar en lök.
Motsatsparet
hora/madonna
fanns som en
grundläggande
ytterlighetsgräns.
Sedan fanns
de faktiska
kvinnor som fick
symbolisera
gränserna
inom dessa
ytterlighetsramar,
i tv-serierna
respektive
dokusåpe-
artiklarna.*

och dokusåpeartiklar dessutom genomgående använde omskrivningar och antydningar – det vill säga motsatsen till att prata konkret och öppet om sexualitet – samtidigt som de bagatelliserade, normaliserade och delvis idealiserade pornografi, medverkar både tv-serier och dokusåpeartiklar till att porrindustrin ges ökade förutsättningar att vara den som talar om vad "sex" är – att de får mer makt i det offentliga *konstruerandet* av sexualiteten.

Subjekt och objekt

Även om det var viss skillnad mellan dokusåpeartiklarna och tv-serierna när det gällde idealiserande av porr, var det ingen skillnad i budskapen om könen: män förväntades vara *subjekt* som *konsumerar* pornografi, medan kvinnorna förutsattes vara *objekt* för männen att konsumera i pornografin. (Denna grundläggande könsordning gällde även *Sex and the City*, trots att vissa kvinnor där dessutom – när det inte blev "för mycket" – förväntas konsumera porr med sin manliga partner.)

Budskapet om pornografins könsordning med subjekt och objekt stämde därmed väl överens med övriga budskap om exempelvis att kvinnor för att framstå som "sexiga" måste hitta olika sätt att "göra om sig" – objektifieras.

Samma mönster

Både i dokusåpeartiklar och tv-serier markerades genomgående mycket tydliga gränser för kvinnors sexuella handlingsfrihet. Det gällde inte bara budskapen

om pornografi och prostitution, utan också skildringar av kvinnors förhållningssätt i samband med sexualitet över huvud taget.

Markerandet fanns i flera "lager", som om man skalar en lök. Motsatsparet hora/madonna fanns som en grundläggande ytterlighetsgräns. Sedan fanns de faktiska kvinnor som fick symbolisera gränserna *inom* dessa ytterlighetsramar, i tv-serierna respektive dokusåpeartiklarna; de kvinnor som kopplades till pornografi (i exempelvis *Big Brother*) och de som inte gjorde det (i exempelvis *Expedition: Robinson*) i dokusåpeartiklarna; Samantha respektive Charlotte i *Sex and the City*; Paris/Miss Patty respektive Lanes mamma/Emily i *Gilmore Girls* och så vidare. Kvinnorna placerades alltså på en skala i förhållande till gränserna, där idealkvinnan (huvudpersonen) befann sig inom de snävaste ramarna i mitten. Dessutom måste varje enskild kvinna hela tiden också tänka på hur hon förhöll sig till ramarna *inom just den roll* hon fått sig tilldelad.

Ju närmare ytterlighetsymbolen "horan" ("slampan") en kvinna framställdes, desto viktigare blev det för henne att markera avstånd mot "horan", ofta genom jämförelsen med någon som var "värre" än hon, men hade hon istället en roll närmare puritanen måste hon markera att hon inte var "tråkig".

Olika sätt att markera

I tv-serierna markerades gränserna slampa/puritan framför allt genom ord, handling och skämt, alltså i

första hand genom vad de kvinnliga karaktärerna sa och gjorde, samt övriga karaktärers reaktioner på det, och genom diverse skämt.

I dokusåpeartiklarna markerades gränserna genom vad tjejerna beskrevs säga, vad killarna beskrevs säga (exempelvis hur de delade upp kvinnor i sexuellt tillgängliga respektive sådana de respekterade) och genom journalisternas allmänna kommentarer.

Detta markerande pågick hela tiden, både i tv-serier och i dokusåpeartiklar, i stort som i smått.

Mittfåra eller yttergräns

En skillnad mellan tv-serier och dokusåpeartiklar i detta markerande var att de kvinnliga karaktärerna i tv-serierna försökte placera sig i en tydlig mittfåra, som varken "slampa" eller puritan, medan tjejerna/kvinnorna i dokusåpeartiklarna framför allt markerade avstånd till "horan", men inte alls lika mycket mot puritanen.

Den skillnaden kan bero på flera saker. En tolkning kan vara att det ju fanns flera självklara, men outtalade förutsättningar: ingen förväntar sig att "madonnan" skulle medverka i en dokusåpa, på samma sätt som "horan" inte förväntas vara huvudpersonen i en tv-serie.

Kvinnornas markeranden i tv-serierna respektive dokusåpeartiklarna höll sig med andra ord inom ramarna för de underliggande förutsättningarna för de olika medieformerna.

Markerandet av gränser, eller avståndstagande, mot hora/madonna (slampa/puritan) gjordes alltså på lite olika sätt beroende på medieform och på om det var kvinnor eller män som markerade. Men själva *markerandet* av gränser för kvinnors sexuella handlingsfrihet var som sagt genomgående för både tv-serier och dokusåpeartiklar, och genom att det ständigt fanns där, i så många former, var detta det mest konsekventa och genomgripande budskap vi fann.

Samma budskap

Både tv-serier och dokusåpeartiklar förmedlade därmed exakt samma budskap: motsatsparet hora/madonna (eller slampa/puritan) var viktiga *gränsmarkeringar för kvinnors sexuella handlingsfrihet*.

Budskapet till tjejer och kvinnor blir: Tro inte att du kan göra vad du vill. Akta dig.

En riktig kvinna håller sig i mitten. *Var lagom*.

Och budskapet till killar och män blir: Tjejer och kvinnor kan hållas på plats genom gränsmarkeringarna

"hora/madonna".

Ålderdomligt – eller kanske modernt?

Innan vi började med den här studien hade vi i vår arbetsgrupp diskuterat det att kvinnorörelsen sedan länge pekat på patriarkatets indelning av kvinnor i horor/madonnor. Som vi skrev i jämförelsen mellan tv-serier, tyckte flera av oss att det kanske var lite gammaldags. När man tänker på uttrycket "hora/madonna" känns det ju lätt som om vi pratar om en ålderdomlig tid, om gammaldags och traditionellt religiöst tänkande.

Och det kan kanske gälla för "madonnan". Hon kan på ett sätt sägas tillhöra en mer traditionell puritanism än den vi oftast möter i Sverige idag. Idag förväntas tjejer och kvinnor vara sexuellt aktiva. Fast inte för mycket. Kravet är inte längre att du ska vara madonna, utan att du ska vara "lagom" sexuellt aktiv.

Men när man jämför den mer *traditionella puritanism* som spreds i bland annat *Gilmore Girls* med den mer *pornofierade puritanism* som fanns i exempelvis dokusåpebevakningen av *Big Brother* känns skillnaden inte längre så värst stor. Tvärtom. Uttrycket hora/madonna (eller om man så vill: slampa/puritan) framstår plötsligt som alldeles

*Ingen förväntar sig att "madonnan"
skulle medverka i en dokusåpa, på samma sätt
som "horan" inte förväntas vara
huvudpersonen i en tv-serie.*

*Detta ständigt
upprepade
budskap om
kvinnans roll
som hora/
madonna är
något tjejer
och killar,
kvinnor och
män, möts av
dagligen,
i artikel
efter artikel,
i tv-serie
efter tv-serie,
i en väsentlig del
av den genre
som är den
mest populära:
underhållning.*

väldigt ”modern”.

Kvinnor förväntas visserligen vara sexuellt aktiva idag, men bara lite lagom, och den kvinna som ”tar för sig” sexuellt riskerar definitivt att kallas ”hora”.

Könens maktordning

Detta ständigt upprepade budskap om kvinnans roll som hora/madonna är något tjejer och killar, kvinnor och män, möts av dagligen, i artikel efter artikel, i tv-serie efter tv-serie, i en väsentlig del av den genre som är den mest populära: underhållning. Genomgående upprepas ständigt samma markeringar om gränserna för kvinnors sexuella handlingsfrihet.

Och det är verkligen en fråga om *kön*. Spontant kan man tänka att det är som det är. Men så kan man se vidare: *Motsvarande gränser för mäns sexuella handlingsfrihet förekom över huvud taget inte.*

Om man funderar en aning över vad det innebär kan det svindla lite. *För vad skulle hända med vår sexualitet om vi alla inte dagligen och stundligen och överallt möttes av denna massiva propaganda?*

Fundera över det en stund...

Kvinnans ansvar

Den här utpräglade skillnaden i sexualmoral mellan könen fanns i både dokusåpeartiklar och tv-serier. Men det fanns också vissa olikheter mellan medieformerna. Kvinnorna i dokusåpeartiklarna hade i förhållande till kvinnorna i tv-serierna kanske ännu mindre sexuell handlingsfrihet.

Dubbelmoralen blev också tydligare där. Det markerades exempelvis att det definitivt

inte ansågs okej att ”knulla offentligt”, men dokusåpeartiklarna problematiserade över huvud taget inte att produktionsbolaget *filmade* det icke-accepterade offentliga samlaget, inte heller att tv-kanalen visade det i tv. De klart markerade gränserna för vad som var socialt accepterat när det gällde sexualitet (*även de gränser som inte framställdes som gränsmarkeringar för just kvinnor utan som allmänna*) gällde när det kom till kritan varken mannen som deltog i det icke-accepterade samlaget eller produktionsbolagen/tv-kanalerna. *Skammen* för detta icke-accepterade beteende föll i dokusåpeartiklarna enbart på den *kvinna* som deltog i samlaget.

Klass och kön

Men ”offentligt sex” var förstås en klassfråga. Det vi beskrivit här handlade om något som hände i det som i dokusåpeartiklarna framstod som en ”lågklassig” dokusåpa. Det finare folket i *Expedition: Robinson* förväntades ju uttala ”ha sex” i ”avskildhet” – förmodat ofilmat då – medan folket i *Big Brother* förväntas göra det på toaletten.

Sexualitet och makt

När vi analyserade *sexualitet och makt* utifrån de exempel vi beskrivit här framträdde en tydlig maktordning grundad i både *klass och kön*, där kvinnor från arbetarklassen stod allra längst ner på skalan.

Men i den mån tv-serier och dokusåpeartiklar direkt *beskrev* sexualitet och makt såg det helt annorlunda ut.

Bägge medieformerna framställde sexualiserad makt som något *kvinnor* har – i och med att kvinnor kan ”använda” sexualitet för att manipulera

män. Men, som vi skrivit tidigare både i kapitlet om dokusåpeartiklarna och i sammanfattningen om tv-serierna, de osynliggjorde ju då det faktum att du inte kan manipuleras till att ge upp makt som du inte har – du måste vara den som *har* en maktposition för att kunna ge upp makt.

Kvinnans ”makt” bestod i tv-serierna alltså i själva verket av att hon försökte manipulera mannen till att *ge avkall på sin makt* i den sak hon ville uppnå. I dokusåpeartiklarna var det inte lika tydligt framställt, utan mer antytt. Men i båda fallen framstod köpsläende med tjejers och kvinnors kroppar som något normalt – och som något som var till fördel för kvinnan.

Total omkastning

Det var med andra ord inte bara så att tv-serier och dokusåpeartiklar osynliggjorde det faktiska maktförhållande mellan könen som uttrycks i sexuellt köpsläende och manipulering, utan de vände det till och med till sin motsats.

Den metoden räknas ibland som en härskarteknik, och har då kallats *total omkastning*. Och den fungerar ofta bra för den som vill hindra ett ifrågasättande av rådande förhållanden.

Icke-tema: klass

Det skulle vara omöjligt att inom ramarna för detta arbete hinna undersöka alla de olika ”icke-teman” som faktiskt också spred tydliga budskap om sexualitet i tv-serier och dokusåpeartiklar. Men vi vill ändå peka på några sådana. Ett var klasstillhörighet.

Som vi beskrivit tidigare upplevde vi en stor skillnad i dokusåpeartiklarna utifrån

klass. Men det var förstås ingenting som artiklarna *i sig* problematiserade – det var ett icke-tema. Ändå spreds det underliggande budskapet att förväntningar på människors sexuella beteenden är olika utifrån deras klasstillhörighet, och klasserna är något som inte ska blandas.

Motvarande gällde även tv-serierna. Varje tv-serie hade sin ”klassposition”, där karaktärerna huvudsakligen rörde sig inom den klassmässiga ram som just den serien satt upp – från lägre medelklass till överklass beroende på serie.

Det hände att en karaktär, som exempelvis Ryan i *OC*, kom från arbetarklassen och hamnade i överklassen, och då kunde ”ha sex” med en tjej i sin nya miljö. Men han framstod då dels som undantaget som bekräftar regeln, dels som en som *bytt* klass.

Det fanns med andra ord inget direkt *uttalat* budskap om att *sexualitet över klassgränserna bröt mot normen*, eller om att *sexualiteten förväntades ta sig olika uttryck beroende på människors klasstillhörighet*. Detta gällde särskilt som nästan alla i samma tv-serie respektive dokusåpa uttalat verkade tillhöra samma klass. Men det är svårt att inte tycka att budskapet gick fram ändå.

Icke-tema: etnicitet

Detsamma gällde etnicitet. Både USA (tv-serierna) och Sverige (dokusåpeartiklarna) är mångkulturella länder, och därför kunde man föreställt sig att karaktärerna i tv-serierna, respektive de personer som beskrevs i dokusåpeartiklarna skulle haft en större bredd sett till etnicitet. Så var det inte.

Det fanns med andra ord inget direkt uttalat budskap om att sexualitet över klassgränserna bröt mot normen eller om att sexualiteten förväntades ta sig olika uttryck beroende på människors klasstillhörighet. Detta gällde särskilt som nästan alla i samma tv-serie respektive dokusåpa uttalat verkade tillhöra samma klass. Det var ett "icke-tema".

Etnicitet var – med enstaka undantag – i förhållande till *sexualitet* ett icke-tema. Ett undantag var ett avsnitt av *Sex and the City*, där Samantha inleder en sexuell relation med en svart man, vars syster Carrie känner för att systemen driver en restaurang dit huvudpersonerna går.

Systemens motarbetande av Samanthas relation till mannen grundar sig uttalat i att Samantha är vit och han är svart. Det kan tolkas på flera sätt. En tolkning kan vara att Samantha ju bröt mot det tabu systemen satte upp, och att det därmed var systemen som hade en sexualmoral utanför normen. Samtidigt handlade situationen om just Samantha – vars karaktär ständigt tangerade ”horan” och vars normbrytande *inte* framställdes på ett odelat positivt sätt, och relationen tog slut.

Om det funnits fler sådana exempel hade vi kunnat dra slutsatser om mönster, men detta hörde tvärtom till undantagen. Därför kan vi inte utifrån vårt underlag säga att det var ett *uttalat* bud-

skap att *sex över etnicitetsgränser bröt mot normen*.

Det var ju inget återkommande tema, utan oftast ett icke-budskap – i en helvit värld.

Sexualmoral & män

Att analysera den *allmänna* sexualmoral som spreds i tv-serier och dokusåpeartiklar var inte helt lätt, eftersom det delvis också såg olika ut beroende på kön. Men medan förväntningarna på kvinnor var uppenbara, var förväntningarna på män minst sagt otydliga.

Det fanns som sagt bara en direkt gränsmarkering för mäns sexuella handlingsfrihet, och det var homosexualitet. I övrigt straffades män inte på motsvarande sätt som kvinnor om de inte levde upp till de eventuella förväntningar som fanns, och tydliga ramar sattes över huvud taget inte upp på motsvarande sätt som för kvinnor. Snarare spreds ofta en ”*Ja, se karlar*”-mentalitet – eller ”*Boys will be boys*” – som i praktiken ansvarsbefriade killar och män ifråga om i stort sett allt.

Därmed blev budskapet om killar och män att de i stort sett var ganska okej hur som helst och vad de än gjorde.

Övergripande likhet

Sammantaget kan man säga att budskapen kring sexualitet och pornografi trots en del olikheter var *påfallande likartade*, och att de mest genomgående och otvetydiga karaktärsdragen för den sexualitet som skildrades var att *den sexuella normen är avskärmat heterosexuell och homofob*, att den *utgår från och hela tiden återskapar en puritansk sexualmoral* och att den *cementerar en könsmaktsordning som sätter fasta och bestämda ramar för kvinnors sexuella handlingsfrihet*.

Påverkan

Inom ramarna för den här studien kan vi däremot inte uttala oss om vilken *påverkan* alla dessa budskap kring sexualitet och pornografi eventuellt har på alla oss tit-tare.

Det lämnar vi till dig som läsare att fundera kring.

De mest utmärkande kännetecknen för den sexualitet som skildrades var att den

- ◎ är avskärmat heterosexuell och homofob
- ◎ utgår från och hela tiden återskapar en puritansk sexualmoral, och
- ◎ cementerar en könsmaktsordning som sätter fasta och bestämda ramar för kvinnors sexuella handlingsfrihet.

Lite socker i botten...

Genomgående likartade budskap som sprider homofobi och kvinnoförakt – hur kommer det sig att vi låter det passera?

Vi blev lite matta när vi såg vårt resultat. Självklart hade vi förväntat oss att det skulle vara åt det här hållet som budskapen såg ut. Men det var så *massivt*. Alla dessa både uttalade och outtalade markeringar. Och vi frågade oss vad det är som gör att vi inte förut sett hur *kom-pakt* det var – flera av oss hade ju ändå tidigare följt några av tv-serierna, åtminstone lite grann.

Men förmodligen är det svårare att genomskåda budskapen både för att det är underhållningsmedia, som vi ser när vi ”kopplar av”, och för att budskapen så ofta sprids så skämtsamt eller antydningssvis. När det exempelvis gäller sexuella övergrepp, så säger de ju aldrig *rakt ut* att kvinnor överdriver om sexualiserat våld, och de *visar inte* några sexuella övergrepp. Sexualiserat våld har samtidigt blivit så *normalt*, att just själva normaliteten blir problemet: när vi inte är inställda på att analysera det som sägs, slinker underordningsbudskapet förbi utan att vi märker det.

Och – det var ju bara på skämt...

Goda män

Det var också påfallande att männen i åtminstone tv-serierna framställdes som väldigt trevliga. Vi möter ofta betydligt grövre kvinnoförakt och

kvinnohat inte bara i övrig media, utan lite varstans i samhället. På krogen när fulla karlar blir besvärliga. I forum på internet, där kvinnoförakt ofta flödar i diskussionsinläggen. I skolan där tjejer på vardaglig basis kallas ”hora” och liknande.

I tv-serierna förekom inte alls något sånt. Där handlade det om att trivas, roas och – javisst ja, ”stryka medhårs”...

Fint förpackade

Det är helt enkelt så att budskapen är så fint förpackade. De ser så trevliga och tilltalande ut i tv-serierna, alla är ju snygga och framgångsrika, dokusåpefolket är unga och framgångsrika och har party på paradisoar, och när det blir lite problem på ett eller annat sätt, så är det ju bara tillfälligt – allt löser sig till slut till det bästa i den bästa av tänkbara världar.

Och medan vi tittare och läsare trivs fick vi de (pornofierat) puritanska, homofoba och kvinnoföraktande budskapen på köpet.

När vi jobbade med den här sammanställningen kom vi att tänka på en gammal hurtig sångrad som påminner om varför det fungerar:

*”A spoonful of sugar
helps the medicine go
down...”*

Det är helt enkelt så att budskapen är så fint förpackade. Och medan vi tittare och läsare trivs fick vi de (pornofierat) puritanska, homofoba och kvinnoföraktande budskapen på köpet.

EXTRA

tilläggskommentarer

*Man uppfattar inte de "moderna"
(läs: pornofierade) puritanska budskapen
för att vi har en bild av att puritanism
var något som fanns förr –
i motsats till nu.*

Vi lärde oss massor av att göra denna studie. Inte bara om hur mediebudskapen om sexualitet och pornografi ser ut, och förutsättningarna för vilka tv-program vi får se och liknande. Vi lärde oss också mer om sådant vi delvis redan visste – som att kvinnors historia förvrängs, och att ”puritanism” är ett väldigt tveksamt begrepp.

Det tänkte vi berätta lite om så här på slutet av rapporten. Plus att vi vill skriva något om vad man kan tänka på om man *på riktigt* vill fundera över vad som skulle kunna göras åt ”sexualiseringen av det offentliga rummet”.

Vad är puritanism?

Den allmänna bild som finns av sexualitet ”förr i tiden” går inte riktigt ihop med vad vi faktiskt vet om historien. Kan det vara samma mönster bakom bilden av ”förr” och pornografins användande av puritanism för att framstå som ”frigjord”?

Vad är egentligen *puritanism*? Det var en fråga vi ställde oss allt mer ju mer vi jobbade med studien.

Redan innan vi började med projektet visste vi att *pornografen* använder puritanismen som en mall att verka ”frigjord” i förhållande till. Nu såg vi alltså att tv-serierna gjorde likadant, när *de* ville framstå som ”frigjorda”.

Traditionell puritanism

Vi konstaterade att både tv-serierna och dokusåpeartiklarna grundade sig i vad som kan tyckas vara en *traditionell* puritansk syn – där

nakenhet, kroppslighet och kroppsfunktioner självklart var tabu, och där sexualitet inte ens fick nämnas – vilket visade sig inte minst i alla antydningar och omskrivningar vi berättat om.

Men både tv-serierna och dokusåpeartiklarna skulle ju föreställa spegla *dagens* samhälle – med dagens syn på sexualitet. Ju mer vi studerade dem, desto mer reagerade vi på att den puritanska ”mall” de förde fram framstod som så ”gammalmodig”.

Varför inga reaktioner?

Vi frågade oss: om tv-seriernas och dokusåpeartiklarnas

grundläggande puritanism *inte* stämmer med vad de flesta skulle beskriva som den allmänna sexualsynen i vårt samhälle idag, hur kan den då så totalt genomsyra materialet vi studerat – utan att fler reagerar mot den utpräglade *puritanismen*? Det gällde även oss själva, eftersom vi inte tidigare hade sett riktigt hur utpräglat och *djupt* puritanska tv-serierna var; från *Gilmore Girls* till *Sex and the City*.

Samma budskap

En del av förklaringen till att så få reagerar mot vad vi upplevde som ”gammaldags” puritanism finns kan-

"Vi tycks ha
 lurats att
 tro att
 utvecklingen
 varit mer
 radikal än
 vad som
 är fallet.
 Borde vi inte,
 med tanke
 på var vi
 startade,
 ha hunnit
 mycket
 längre?"

Eva-Lotta Hultén
 (not 42)

ske i att vi vant oss vid alla dessa puritaniska budskap som sprids i det offentliga rummet, så till den milda grad att vi inte reagerar längre, utan tvärtom att vår allmänna sexualsyn i Sverige faktiskt håller på att utvecklas mot att bli mer dubbelmoralistisk; mer lik den puritanska amerikanska dubbelmoralen.

En annan del av förklaringen finns kanske just i myten om "frigjordheten"; det vill säga föreställningen om att pornografi är *motsatsen* till puritanism, och idén om att samhällsutvecklingen gått från puritanism till frigjordhet (som vi skrev om på sidan 14-15).

Det fick oss att fundera vidare. Vad är puritanism, och hur har egentligen sexualsynen förändrats med tiden?

Bilden av "förr"

Det finns en allmän idé om att "förr i tiden" fick man bara "ha sex" för att göra barn, inte för njutnings skull. Men när var egentligen detta "förr"?

Åtminstone de senaste 200 åren verkar ju sexualitet allmänt ha diskuterats i termer av njutning – en tid under 1800-talet ansågs ju till och med att kvinnans njutning/orgasm var en förutsättning för befruktning.³⁶

Vid slutet av 1800-talet drev dessutom feminister i många länder kamp mot prostitution, och ett "nyckelkrav" i den kampen var detsamma som nu: *kvinnans rätt till sin egen kropp*.³⁷

"Feminister var speciellt upprörda över att kvinnor uppdelades i rena och fallna, ett hinder för förening i systerskap", skriver historikern *Hjördis Levin*.³⁸

Från slutet av 1800-talet

drevs också krav på att införa sexualundervisning i skolorna. Feministen och läkaren *Karolina Widerström*, engagerad i kampen för kvinnors rösträtt, var en av pionjärerna i det arbetet. Hennes första sexualupplysningsbok kom ut 1899, efter att hon i flera år föreläst om sexualupplysningsfrågor och haft privata kurser för lärarinnor.³⁹

Feministisk sexualpolitik

Som vi skrev i kapitlet om Kvinnofrontens bakgrunds- syn, har den sexualpolitiska kamp feminister drev då försvunnit ur historieböckerna, där möjligen deras rösträttskamp brukar få vara med. Hjördis Levin skriver också om vikten av att kvinnor därför skriver sin egen historia, att vi inte litar på den manliga historieskrivningen, utan själva går till rötterna:

"Vår kvinnokamp för frihet från sexuellt förtryck är en fortsättning på de tidiga feministerna, de som verkade som kraftfullast mellan 1880 och 1920. Den nya feminismen har letat fram glömda och gömda dokument och funnit en helt annan historia än den sexliberalismen givit oss. Bilden av den frigida nuckan tonar bort och fram stiger målmedvetna, klarseende, kärleksfulla och kämpande kvinnor."⁴⁰

³⁶ Pia Laskar: *Ett bidrag till heterosexuallitetens historia. Kön, sexualitet & njutningsnormer i sexhandböcker 1800-1920. Modernista*, 2005.

³⁷ Hjördis Levin: *Testiklarnas herravälde Sexualmoralens historia. Natur och Kultur*, 1989.

³⁸ se not 37.

³⁹ Hjördis Levin: *Kvinnorna på barrikaden. Sexualpolitik och sociala frågor 1923-36. Carlssons* 1997.

⁴⁰ se not 37.

Men både idén om det sexualfientliga "förr" och myten om det nästan "jämslällda Sverige" fyller förstas sin funktion – kvinnor som förväntas vara tacksamma över att det går framåt ställer färre krav.

Den sexuella revolutionen

Medan både *den tidens sexualmoral* och *feministernas sexualpolitiska kamp* då är näst intill helt osynliggjord, finns det när det kommer till modern tid en väldigt dubbel, och motsägelselfull, syn.

Å ena sidan pratas det idag *ibland* om 1970-talet som "den sexuella revolutionens tid", då lagen om kvinnors rätt till fri abort drevs igenom och homosexualitet inte längre klassades som "sjukdom", samtidigt som restriktionerna mot pornografi (– även barnpornografi) togs bort ur lagstiftningen. Å andra sidan är det som om den "sexuella revolutionen" under 1970-talet aldrig har funnits – "förr" (≈ allt före nu) var det ju puritanskt och "gammalmodigt", till stor skillnad från det "moderna" och sexuellt "frigjorda" nuet.

Men det vi vet om historien går helt enkelt inte ihop med den bilden av "förr".

Sexhandböckernas bild

Idéhistorikern **Pia Laskar** har forskat om konstrue-

randet av sexualitet utifrån vanliga sexhandböcker som fanns mellan 1800 och 1920. Hon menar att den tidens sexhandböcker visar att det inte riktigt stämmer att kvinnan då bara förväntades vara sexuellt passiv. Sexualhandböckernas beskrivning av ömsesidig sexuell njutning pekar på något annat: "Istället tonar en bild fram där krav på jämlikhet och kvinnoemancipation började omkoda den heterosexuella njutningsideologin och den heterosexuella samlagsdramaturgin."⁴¹

Vilket syfte?

Även Laskars forskning pekar alltså mot att 1800-talet var långt ifrån så sexualfientligt som det framställs idag. Det väcker frågor kring vad föreställningen om det puritanska "förr" har för funktion, och vilka som tjänar på att den bilden sprids?. Journalisten **Eva-Lotta Hultén** skriver:

"Visst har det hänt en del sedan 1800-talet men det är intressant att fundera över var föreställningarna om det sexualfientliga 1800-talet kommer ifrån och vad de tjänat för syfte. Som fond för berättelser om framåtskridande och utveckling för kvinnor har kvinno-synen 'förr i tiden' fungerat som avskräckande

*exempel och avstamp. Denna fond har fått det att framstå som om massor har hänt. Med Laskars avhandling i ryggen undrar jag nu istället hur det är möjligt att så lite har hänt när det gäller synen på kvinnlig sexualitet. Vi tycks ha lurats att tro att utvecklingen varit mer radikal än vad som är fallet. Borde vi inte, med tanke på var vi startade, ha hunnit mycket längre?"*⁴²

Kvinnor hade då inte möjlighet att bejaka sin sexualitet hur som helst. Men frågan är i vilken utsträckning vi kan det idag, och därmed hur mycket det egentligen är som har förändrats – sett till att det Laskar forskat om sträcker sig 200 år tillbaka i tiden!

Vi kan inte låta bli att jämföra med en annan myt: idén om "världens mest jämslällda land", eller det "nästan" jämslällda Sverige – vilket politiker och andra regelbundet brukar prata om. Men "jämslälld" betyder just *jämslälld* = lika, och det kan man inte "nästan" vara, för då är man per definition inte jämslälld, utan faktiskt (mer eller mindre) *ojämslälld*.

Det vet förstas politiker-na. Men både idén om det sexualfientliga "förr" och

⁴¹ Pia Laskar: *Ett bidrag till heterosexuallitetens historia. Kön, sexualitet & njutningsnormer i sexhandböcker 1800-1920*. Modernista, 2005.

⁴² Eva-Lotta Hultén: *Konsten att njuta*, artikel i Göteborgs-Posten, publicerad på internet 4/1 2006.

*I själva verket
är det trots allt
bara sexual-
driften i sig
som är
biologisk –
både
sexualitetens
uttryck,
själva lusten
och det vi
tänder på
formas och
förändras av
det samhälle
och den tid
sexualiteten
uttrycks i.*

myten om det nästan ”jämställda Sverige” fyller förstås sin funktion – kvinnor som förväntas vara tacksamma över att det går framåt ställer färre krav.

Sexliberalism

Att sätta upp en bild av det puritanska ”förr” som kuliss mot det ”frigjorda” nu, fyller dessutom fler funktioner. En sådan är spridande av en traditionellt sexliberal ideologi.

Sexliberaler beskriver ofta sexualiteten som mer eller mindre ”frisläppt”, vilket inte är riktigt samma sak som ”frigjord”. I en sådan syn ligger ju också en antydning om att sexualiteten skulle vara något redan fixt och bestämt (fast tidigare instängt, och därför omformat), vilket snarast är en biologisk syn på sexualitetens uttryck.

”Ännu ett antagande som ligger implicit i det förstnämnda, är åsikten att det finns en sexualitetens innersta natur, som trots att den har förtryckts i det förgångna gradvis tillkämpar sig frihet från de restriktioner som lagts på den...”⁴³.

Bra eller dåligt?

I själva verket är det trots allt bara sexualdriften i sig som är biologisk – både sexualitetens uttryck, själva lusten och det vi tänder på formas och förändras av det samhälle och den tid sexualiteten uttrycks i.

Men den sexliberala föreställningen om det puritanska ”förr” och den nu allt mer ”frisläppta” sexualiteten, osynliggör att *sexualiteten är något som ständigt*

konstrueras.

Den osynliggör att förändringarna i både den allmänna synen på sexualitet, och de sexuella handlingar den normaliserar, kan vara både ”bra” och ”dåliga”, beroende ur vems perspektiv man ser. Det var exempelvis inte alls positivt *för de barn som utsattes* vid produktion och konsumtion av barnporr, att barnpornografi helt utan restriktioner fick spridas i Sverige under hela 1970-talet, tack vare att porren ”släpptes fri”, som det brukar heta i den sexliberala historieskrivningen. Det var däremot bra för både dem och många andra att kvinnorörelsen under 1970-talet lyckades stoppa den sexualbrottsutredning som föreslog att även lagstiftningen mot våldtäkt, incest och hallickverksamhet skulle luckras upp.

Sexualiserad makt

I den sexliberala föreställningen om sexualiteten som ”frisläppt” naturkraft finns idén om att sex är något odelat positivt. Det kan också vi som feminister låta lura oss att tro. Därför säger en del att våldtäkt egentligen inte handlar om *sex*, utan om *makt*. I själva verket handlar det snarare om *sexualiserad makt*, en erotisering av våldet och manlig överordning. Det finns naturligtvis de förövre som inte fungerar så, men på samma sätt som den porrkonsument som onanerar till den mer brutala pornografins grova sadistiska övergrepp mot kvinnor fak-

⁴³ Hjärdís Levin: *Testiklarnas herravälde. Sexualmoralens historia. Natur och Kultur*, 1989.

tiskt *tänder* på det han ser och gör, kan den man som vant sig vid att våldta "sin" kvinna efter att han miss-handlat henne till slut "be-höva" misshandeln för att bli kåt. Han "slår sig kåt" vilket bland annat forskaren *Eva Lundgren* visat.⁴⁴

Hur lite vi än vill se detta som exempel på "sexualitet" är det – precis som våra allra mest härliga, livsbejakande och intensivt positiva upplevelser av sex – *uttryck för "sex"*.

G(l)ömda frågor...

Kanske är det så att många inte vill "besudla" sina mest positiva sexuella upplevelser genom att ens placera dem inom samma ram som de mest vidriga övergrepp. Och att man därför inte vill tänka på *hur* sexualitet konstrueras, eftersom det tvingar en att göra just det.

Förklaringarna till att så få reagerar mot den utpräglade puritanismen i tv-serier och dokusåpeartiklar är med andra ord förmodligen ganska många – precis som orsakerna till att så många inte ens ser den *pornofierade* puritanismen.

Man uppfattar inte de "moderna" (läs: pornofierade) puritanska budskapen för att vi har en bild av att puritanism var något som fanns förr – i motsats till nu. Allt det vi beskrivit i det här avsnittet samverkar: bilden av det puritanska "förr", osynliggörandet av feministernas sexualpolitiska kamp, den sexualliberala myten om porr som "frigjordhet"

och den växande dubbel-moralen.

Mot den bakgrunden är det kanske inte så konstigt att det är så få som reagerar mot puritanismen.

...men viktiga!

Men när konstruerandet av sexualiteten blir ett icke-tema i den offentliga debatten ställs heller aldrig den fråga som vi inledningsvis tog upp:

Om porren står för sexuell frigörelse, hur kommer det sig att det inte blivit mer "frigjort" under de mer än 35 år som gått sedan alla restriktioner mot pornografi togs bort i Sverige?

Istället har vi en situation där nästan alla gör likadant som pornografin, tv-serierna och dokusåpeartiklarna: man förfasar sig över en tänkt puritanism – för att framstå som "frigjord" – och missar hela den moderna puritanismens uttryck, och hur den begränsar tjejers och kvinnors sexuella handlingsfrihet och krymper vår självbild.

Hur kan man komma vidare ifrån det?

Sen då?

Vi föreställer oss att mycket skulle kunna se annorlunda ut, om fler analyserade vilka budskap pornografin faktiskt sprider, liksom dokusåpeartiklarna, tv-serierna och all annan media – och om vi i den offentliga debatten över huvud taget diskuterade *hur* sexualitet faktiskt konstrueras idag, och vilka som får vara med och konstruera den.

Kanske är det så att många inte vill "besudla" sina mest positiva sexuella upplevelser genom att ens placera dem inom samma ram som de mest vidriga övergrepp. Och att man därför inte vill tänka på hur sexualitet konstrueras, eftersom det tvingar en att göra just det.

⁴⁴ *Eva Lundgren: Gud och alla andra karlar. En bok om kvinnomisshandlare. Natur och Kultur, 1992.*

De budskap om sexuella tabun kring klass och etnicitet som inte längre sprids i sexhandböcker, återskapas istället i pornografin idag. Varför påverkar inte det synen på porren som "frigjord"?

Klass och etnicitet

Den sexualitet som konstrueras i pornografin handlar inte bara om kön, utan också om exempelvis klass och etnicitet. Det borde vara viktiga frågor i vårt samhälle idag.

När vi i Kvinnofronten tidigare gjort undersökningar om pornografi, har vi sett många olika budskap som sällan eller aldrig tas upp i den offentliga debatten. Ett sådant exempel är hur pornografin sprider en *sexualiserad rasism*, en erotisering av en över- och underordningsideologi utifrån etnicitet.

Den tar sig ofta uttryck i att svarta kvinnor skildras som särskilt "sexiga" och/eller djuriska, att svarta män ofta skildras som brutala våldtäktsmän och att asiatiska kvinnor framställs som speciellt lämpade att "serva" vita män.⁴⁵

På motsvarande sätt har vi sett hur pornografin också sexualiserar klass, och ibland även i direkt tilltal till mannen/konsumenten spelar på hans känsla/upplevelse av underordning – där han erbjuds "hämnad" genom att han indirekt via porrfilm får chans att "sätta på" den framgångsrika karriärkvinnan eller de "högfärdiga lyxdjuren" till fotomodeller.⁴⁶

Hur tabun fastställs

Sådana exempel kom vi att tänka på när vi läste idéhistorikern Pia Laskars doktorsavhandling om sexhandböcker 1800-1920. Laskar diskuterar där hur sexualitet konstrueras *utanför* direkta förbud eller påbud, det vill säga hur tabun fastställs genom hot- och motbilder. Laskar konstaterar att:

*"Samkönad sexualitet, onani och sexuell interaktion mellan olika klasser och etniciteter framställdes som farliga för både individen och samhället."*⁴⁷

Det var då det. Om någon undersökte sexualhandböcker idag, skulle resultatet säkerligen se annorlunda ut. Där skulle förhoppningsvis inget av det föras fram som hotbilder mot normer för sexualitet.

Därmed kunde vi hoppas att den tabuisering Laskar beskriver inte skulle finnas kvar idag.

Lika aktuella budskap

Men sexualiteten konstru-

eras ju inte bara genom sexhandböcker, särskilt inte i vårt informationssamhälle idag. Och som vi skrev förut är pornografin nu, oavsett vad vi tycker om det, en informationskälla om sexualitet, framför allt för unga killar, men också för oss alla.

De budskap om sexuella tabun kring klass och etnicitet som inte längre sprids i sexhandböcker, återskapas istället i pornografin idag.

⁴⁵ Alice Mayall & Diana EH Russell: *Racism in Pornography*, ur red Diana EH Russell: *Making Violence Sexy. Feminist Views on Pornography*. Teachers College Press 1993.

samt Andrea Dworkin: *Kriget mot kvinnor*, ur *Pornografi – Verklighet eller fantasi? Konferensdokumentation från ROKS 1991*.

⁴⁶ Gerda Christenson & Christina Nilsson: *När din våldtäkt blev underhållning. Om pornografi, våld & påverkan – en undersökning av porrindustrins avsikter*. Kvinnofronten 1997.

⁴⁷ Pia Laskar: *Ett bidrag till heterosexuallitetens historia. Kön, sexualitet & njutningsnormer i sexhandböcker 1800-1920*. Modernista, 2005.

⁴⁸ Gerda Christenson: *Kommersiell barnpornografi – tystad kunskap & osynliggjort förtryck*. Folkaktionen mot Pornografi 1996.

Varför påverkar inte det synen på porren som ”frigjord”?

Sexualiserad rasism

Den sexualiserade rasismen i vad som idag brukar kallas ”mainstreampornografin” har vi feminister länge för-

sökt peka på:

”Sverige är idag ett mångkulturellt samhälle och olika former av rasistisk påverkan är en fråga som ofta diskuteras, både i media och av enskilda. Trots det är det ingen som hittills tagit upp någon diskussion om den

*sexualiserade rasism som pornografin sprider.”*⁴⁸.

Kanske börjar det äntligen bli dags att dessa hittills så osynliggjorda frågor når den offentliga debatten?

Utöver budskapen

Allt det vi lärde oss under arbetet med studien väckte också många nya frågor – om politikernas vilja, och journalisternas tystnad.

Det var som sagt lärorikt att jobba med den här studien, och även det vi lärde oss om förutsättningarna för vilka budskap som möter oss väckte många nya frågor.

Reklamköpare & EU

Som vi ser det, är det omöjligt att förhålla sig till de budskap vi redovisat utan att ta hänsyn till det som finns runtomkring: förutsättningarna för den kommersiella televisionen, med jakten på tittarsiffror och reklamföretagens krav; systemen med olika typer av beställningsavtal mellan tv-kanaler och produktionsbolag; politikernas beslut om EU:s regler för ”audiovisuella medier”. Allt det spelar en alldeles väldigt stor roll i vilka budskap som sprids, och vem som ges möjlighet att sprida dem.

I det sammanhanget var vi förstås tacksamma att få möjligheten att undersöka skillnaderna i de två versionerna av *Sex and the City*, eftersom de berättade så mycket om hur producenterna själ-

va definierade de budskap de spred. Men vi blev samtidigt väldigt oroade.

Döljande av information

Varför får inte vi tittare veta att tv-serier produceras på detta sätt? Varför får vi inte möjlighet att välja vilken version vi i så fall vill se? Och varför får vi inte veta att *Gilmore Girls* är en produkt framtagen på initiativ av reklamföretagen?

Somliga skulle kanske invända att alla budskap i någon mån kan sägas vara en form av manipulation – var och en försöker säga det den vill på ett sätt som ska få tittarna/läsarna att ta till sig det som sägs. Men exemplet med *Gilmore Girls* och *Sex and the City* visar på en mer långtgående manipulation.

Och vad händer när EU:s nya regler tillåter ännu mer manipulation?

Okritisk mansmedia

Vi undrar också över mediekritiken i Sverige. Det har skrivits mycket om *Sex and the City* och *Gilmore Girls* i

svensk media. Hur kommer det sig att det inte skrivs om detta?

Självklart förstår vi att det inte är i medieföretagens intresse att deras tidningar skriver kritiskt om deras tv-program och tvärtom. Men ett visst mått av kritik bru-

Vi undrar också över mediekritiken i Sverige. Det har skrivits mycket om både Sex and the City och Gilmore Girls i svensk media. Hur kommer det sig att det inte skrivs om detta?

Vår poäng är att just för att vi gillar tv och inte minst underhållningsprogram, vill vi slippa matas med alla dessa kvinnoförnedrande budskap som tvingas på oss nästan varje gång vi vill se nåt kul.

kar det väl ändå finnas utrymme för? Handlar det då om själv censur bland de journalister som arbetar för medieföretagen – man biter inte den hand som föder en?

Vem får sprida budskap?

I kapitlet om studien beskrev vi hur det bakom de likartade budskapen i "våra" tv-serier och dokusåpeartiklar finns kommersiella medieföretag (produktionsbolag, tv-kanaler och tidning) vars främsta intresse ligger i sin egen vinst.

De som hade möjligheten att säga vad "sex" är – att konstruera sexualiteten – var i de här fallen alltså just de som tjänar pengar på att *inte ifrågasätta* könsmaktsordningen. Hur ska vi alltså förhålla oss till branschens etiska regler och "självrensning"?

Teknik är bara teknik

Den som ifrågasätter tv-budskapen så som vi gör här får ofta höra att den är teknikfientlig. Därför vill vi gärna påpeka att det att vara kritisk till tv-utbudet inte är samma sak som att vara tv- eller teknikfientlig. Det borde inte behöva sägas, för det är självklart, men för säkerhets skull gör vi det ändå: teknik är bara teknik.

Om teknik används på ett bra sätt är det något bra.

Om det däremot bara handlar om att tv-kanaler, programföretag och reklambolag ska skapa mesta möjliga vinst till vilket pris som helst blir det en annan sak.

En del tycker att barn inte borde titta så mycket på tv. Men det handlar ju också om vad man tittar på. I *Motboken* berättas om en cirka tio år gammal studie på över 250 amerikanska barn i förskoleåldern. De barn som tittat på "utbildande" tv-program visade sig vara bättre rustade inför skolstarten. De hade bra kunskap i sånt som språk och matematik. De barn som däremot tittat mest på vuxenprogram och underhållning hade som sjuåringar sämre resultat än kontrollgruppen.⁴⁹

Tv kan alltså vara både dåligt och fördummande, alternativt bra och lärorikt. Och med det exemplet menar vi *inte* att underhållning inte är bra, eller att barn bara borde titta på "utbildande" program på tv. Tvärtom. Vår poäng är att just för att vi *gillar* tv och inte minst underhållningsprogram, vill vi att de ska vara bra – och vi vill alltså slippa alla dessa kvinnoförnedrande budskap som tvingas på oss nästan varje gång vi vill se nåt kul. Vi vill ha många underhållningsprogram av en massa olika slag. Vi vill få koppla av och roa oss – *utan att matas med sån propaganda som vi möts av idag.*

Kolla "din" serie

Vi hoppas att du som läser det här ska ha fått lust att fundera närmare på de tv-serier och annat du brukar se på tv. Om du vill kan du använda våra frågeställningsteman och kolla på "din" serie – stämmer resultatet med våra, eller fick du andra resultat? Vad sa de i så fall om sexualitet och pornografi?

Du kan också kolla vilken syn på kvinnor och män över huvud taget som förmedlas. Stämde den med din? Har du sett samma sak när du tittade på programmen innan och efter att du började analysera?

Det gäller förstås att genomskåda knepen med påverkan. Ta till exempel pornografi: om pornografianspelningar finns med hela tiden normaliseras porren. Samtidigt kan tittarna reagera mot alltför mycket pornografianspelningar. Men om man som i exempelvis *Vänner* använder sig av att förmedla budskapet att Joey är *bara för mycket* i porr-väg kan det också bli ett lurigare sätt att framställa något som normalt. Man säger ju inte att mäns pornografikonsumtion är något helt okej (vilket folk eventuellt skulle kunna protestera mot) utan att *"överdriven"* pornografikonsumtion *inte* är "normalt" – vilket gör att normen "normalkonsumtion" lanserades på

⁴⁹ Maria Borelius/Marie Bloom: *Motboken*. Bonnier fakta 2002.

ett sätt som är svårare att genomskåda.

Propagandametoder

En bra hemsida på internet för den som vill lära sig mer om påverkans- och propagandametoder som används i reklam och tv är *Konsumentverkets "Reklamfabriken"*. Där finns massor av "matnyttigt" att se om allt möjligt kring reklam och påverkan, bland annat ur könsperspektiv.

Vad gör vi åt tv?

De saker vi skrivit om nu handlar om att själv lära sig att genomskåda mer av de budskap vi möts av överallt i "det offentliga rummet". Och det är grunden för förändring, men det räcker inte. Som vi skrivit förut måste vi dels göra något var och en för oss själva, dels vara många som gör det ungefär samtidigt.

Och tv-kanalernas, programbolagens och reklamföretagens styrning av tv är något vi bara *måste* påverka – om vi vill motverka kvinnoförtrycket och få bort samhällets könsmaktsordning. Ett sätt är förstås att försöka påverka tv-kanaler och programföretag genom att hänvisa till att man faktiskt är några av de "tittarögon" de säljer till reklamköparna. Ett annat är att försöka bojkotta reklamköparnas produkter när de för fram dem i tv-program man inte tycker om – och tala om för dem varför man gör det. Vi i Kvinnofronten har exempelvis mejlat alla företag som annonserade i

reklampauserna till ett tv-program kopplat till porrindustrin och frågat om de verkligen ville att deras företag skulle förknippas med det programmet. Flera av företagen kontaktade faktiskt sina reklamplatsbeställare och begärde att inte längre finnas med i det sammanhanget.

Ytterligare ett sätt att påverka är att försöka motverka de kommersiella tv-kanalernas strävan att krossa public service-tv. Vi kan till och med försöka få bort eller i alla fall begränsa reklam i tv – EU:s nya direktiv om "tv utan gränser" (se sidan 32) är ett steg i fel riktning! Sverige skulle kunna motverka den utvecklingen och vägra ge efter. Som vi skrev tidigare är det ju de som har den politiska makten idag som tillåter att medieföretagen tar sig all den makt de har över medieutbudet idag.

Det går att ändra på, och vi kan kräva att politikerna gör det.

Ställ krav på medierna

Vi kan också ställa högre krav på medierna. Tidningarnas skrivelser om "sexualiseringen av det offentliga rummet" har ju hittills mest bestått av att de varvat ett puritanskt förfasande över utvecklingen med ett förlöjligande av alla som tycker att "sexualiseringen" är ett problem.

Därmed kan man säga att medierna bidrar till den ökade pornofieringen till och med i sin beskrivning av *motståndet*.

De saker vi skrivit om nu handlar om att själv lära sig att genomskåda mer av de budskap vi möts av överallt i "det offentliga rummet". Och det är grunden för förändring, men det räcker inte. Som vi skrivit förut måste vi dels göra något var och en för oss själva, dels vara många som gör det ungefär samtidigt.

Vill man verkligen göra något åt pornofiering av det offentliga rummet måste man förstås fråga sig vilka som står för pornofieringen.

Så vad kan man egentligen göra åt pornofieringen av det offentliga rummet?

Om man verkligen vill göra något åt den ökande pornofieringen av det offentliga rummet finns i själva verket en hel del man skulle kunna göra. Här ger vi några exempel.

Vi skrev inledningsvis att man kan tycka att en av de första saker de som skapade begreppet borde ha gjort, var att fråga sig exakt vad *sexualiseringen av det offentliga rummet* egentligen betyder, alltså *definiera* vad de pratade om. Men det gjordes inte (se sidan 36).

Ointresserade politiker

Tråkigt nog är det antagligen så att hela frågan om *sexualiseringen av det offentliga rummet* egentligen aldrig engagerade särskilt många svenska politiker. De som hade makten då *sa* att det var ett "prioriterat område", och det tillsattes en utredning om en eventuell lag mot könsdiskriminerande reklam, men i övrigt verkar det inte blivit mycket av den svenska delen av det som skulle vara ett gemensamt projekt för de nordiska jämställdhetsministrarna.

Och lite intressant är det att se att de nordiska länder-

nas officiella hemsida kallar det "*pornofieringen*" av *det offentliga rummet* – var det bara Sverige som valde att istället kalla det "sexualiseringen"? Projektet startades 2004 och är idag avslutat.

Det är synd. För det finns så mycket man skulle kunna diskutera; allt sådant som påverkar pornofieringen av det offentliga rummet på alla möjliga plan.

Här tänkte vi bara ge några exempel på områden som hör dit.

Avsändarna, deras budskap, avsikter & metoder

Vill man verkligen göra något åt pornofiering av det offentliga rummet måste man förstås till att börja med fråga sig vilka som står för pornofieringen. Det finns många olika aktörer, däribland *reklambranschen* och *porrindustrin*.

Alla de exempel vi tagit upp om *medieföretagen*, *reklamköparna* och *pro-*

grambolagen i kapitlet om studien skulle behöva studeras, analyseras och diskuteras vidare. Detsamma gäller sådant som det vi skrivit om porrindustrins *påverkansmetoder*, som man också skulle vilja veta mer om.

Avsändarna av budskapen är dessutom bara några av alla de aktörer som skulle behöva studeras – när det kommer till *mottagarna* finns det andra frågeställningar.

Mottagarna

För att fler ska genomskåda alla budskap i det offentliga rummet skulle det behövas utbildning. Därför borde det bland annat införas *mer mediegranskande undervisning i skolorna*. Bild- och textanalys, nyhetsförmedling/nyhetsvärdering, opinionsbildning och information om makt/medieäggande skulle självklart ingå i det.

Men då uppstår också frågan om lärarna i skolorna

idag verkligen kan lära ut det? I en gammal rapport (1997) från Medierådet⁵⁰ framgår att endast 10% av eleverna i årskurs 8 uppgav att deras lärare tog upp tv-program med dem i någon form av medieundervisning 1994, medan motsvarande siffra tretton år tidigare, 1981, var 79%. Rapporten konstaterade också att *"Utvecklingen mot valbara kurser leder till att allt fler lärare lämnar lärarhögskolorna utan någon som helst förberedelse att ge de unga 'kunskap om medier och deras roll'"*.

För att barn och ungdomar ska kunna få mer mediegranskande undervisning i skolorna måste med andra ord *lärarhögskolornas utbildningar* satsa på samma sak för de blivande lärarna.

Sexualundervisning

Som vi skrev förut är sexualundervisningen i skolorna inte särskilt bra, så en del i att jobba mot pornofieringen av det offentliga rummet är också att satsa på *ökad/utvecklad sexualupplysning i skolorna*.

Och den pornofierade puritanismen behöver undersö-

⁵⁰ Medierådets rapport nr 18: Karin Stigbrand och Margareta Lilja-Svensson: *Mediekunniga lärare? Om lärarhögskolorna och mediepedagogiken*, 1997.

⁵¹ *Tidningen Kvinnotryck* 7/2004.

* *Normaliseringsprocessen* står för att parterna i ett misshandelsförhållande gradvis vänjer sig vid våldet, som långsamt kan trappas upp; alltså att våldet från att ha uppfattats som något extremt och upprörande vartefter istället börjar uppfattas som vardagligt och därmed normalt. Den tillvänjningsutveckling som parterna genomgår, med sina olika förhållningssätt till det som sker, kallas alltså *normaliseringsprocessen*. Läs mer i:

Eva Lundgren: *Våldets normaliseringsprocess – Två parter, två strategier* 1991.

kas mera, både den som porrindustrin står för och den som nu sprids via övrig media. (I analysen av den "moderna" puritanismen ingår förstås att genomskåda alla varianter som finns omkring oss, även den klämkläcka "fnitterpuritanism" som dominerar så många "upplysningsunderhållningsprogram" på tv.)

Våld mot kvinnor

I *normaliseringsprocessen** vid kvinnomisshandel ingår bland annat att mannen bryter ner kvinnans självförtroende och därmed minskar hennes "livsutrymme". I och med pornofieringen av det offentliga rummet kan man säga att några av de första stegen i normaliseringsprocessen i praktiken är avklarade redan innan hon inlett relationen med misshandlaren. "Han behöver inte bryta ner hennes självförtroende, det är redan gjort", som **Lina Ploug**, ordförande i ROKS (*Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige*) uttryckt det.⁵¹

Att pornografin blivit något så vardagligt i vårt samhälle innebär alltså en form av *"samhällelig"* normaliseringsprocess, motsvarande den forskare tagit upp angående kvinnomisshandel.

Kommersialiseringen

Som vi skrev i kapitlet om Kvinnofrontens grundsyn, hänger pornofieringen ihop med den *allmänna kommersialiseringen* av det offentliga rummet.

Om vi idag i landets huvudstad börjar se tunnelbanevagnar i form av en kvällstidnings sportbilaga, med representanter för sportbilagan på besök i vagnarna, hur länge dröjer det innan vi ser tunnel-

Om vi idag i landets huvudstad börjar se tunnelbanevagnar i form av en kvällstidnings sportbilaga, med representanter för sportbilagan på besök i vagnarna, hur länge dröjer det innan vi ser tunnelbanevagnar i form av exempelvis "herr-tidningen" Slitz med representanter från dem i vagnarna?

När vi började
arbeta med
den här
studien fanns
en begynnande
diskussion om
"sexualiseringen
av det offentliga
rummet".
Nu är det
tyst igen.
Så det är på
oss det hänger
om det ska
hända nåt.

banevagnar i form av exempelvis "herrtidningen" *Slitz* med representanter från dem i vagnarna?

Könskränkande reklam

Det väcker frågor om *privatisering av kollektivtrafiken*. Och om nu kollektivtrafiken framöver ska fortsätta drivas privat men med kommunal huvudman, kan man fråga sig om det i avtalen dem emellan borde införas *begränsningar för kommersiell exploatering av kollektivtrafiken* – alltså avtal om *hur* reklamerna får breda ut sig. En annan möjlighet är att införa restriktioner när det gäller *könskränkande reklam i (och på) kollektiva färdmedel*. Om inte det sista skulle kunna inrymmas i en *allmän* lag mot könskränkande reklam?

Samma funderingar som man kan ha om reklamerna på vagnarna i Stockholms tunnelbana, kan man förstås ha om reklamerna vid busskurer runt hela Sverige.

Frågorna kring sexualiseringen av det offentliga rummet bara växer.

Stadsplaner, arkitektur och utsmyckning av offentlig plats

Hur stadsbilden ser ut påverkar förstås det som kvinnorörelsen brukar kalla *kvinnors rätt till det offentliga rummet* – det borde ju vara en mänsklig rättighet att inte bli kränkt (vare sig av utslängda kommentarer eller bilder) eller utsatt för våld när man rör sig i det offentliga rummet.

Arkitekturen och den offentliga utsmyckningen samverkar med pornofieringen och kvinnors välgrundade rädsla för sexuellt våld till att skapa vad tränare i feministiskt självförsvar ibland kallar "kata-

strofångest" hos tjejer och kvinnor som exempelvis går hem sent en mörk kväll.⁵²

Fredsforskaren *Johan Galtung* brukar ta upp motsvarande sätt att tänka när han pekar på hur det *inte* är *fredsbefrämjande* att vi, när vi promenerar runt i en stad, ständigt möts av patriarkala krigshyllningar i form av exempelvis statyer av krigsherrar till häst. Samma patriarkala statyer kan förstås analyseras ur perspektiv "sexualiseringen av det offentliga rummet".

Det finns massor att göra!

Detta var bara några av alla vinklingar man kan analysera pornofieringen av det offentliga rummet ur. Men tyvärr har få av de här frågeställningarna diskuterats i den offentliga debatten. Vi hoppas förstås att denna vår rapport har gett dig som läst den lite nytt och/eller mer att fundera över.

Det finns helt enkelt hur mycket som helst man skulle kunna göra för att motverka pornofieringen av det offentliga rummet – om man vill. Frågan är vem som vill. När vi började arbeta med den här studien fanns en begynnande diskussion om "sexualiseringen av det offentliga rummet". Nu är det tyst igen.

Och ska vi vänta tills politikerna behagar bry sig om frågan igen lär vi få vänta. Så det är på oss det hänger om det ska hända nåt!

⁵². Att kvinnors rädsla inte är obefogad, utan tvärtom välgrundad, kan du läsa mer om i *Jalna Hanmer & Sheila Saunders: Välgrundad rädsla – en samhällsstudie om mäns våld mot kvinnor*, ACCA Förlag 1987, liksom i *Gerda Christenson, Christina Nilsson & Amin Wikman: Feministiskt självförsvar*, Kvinnofronten 2003.

Alltså...

Förutom allt det vi tagit upp i det här kapitlet finns förstås massor mer att göra, både för att förstå mer om mekanismerna bakom pornofieringen, och för att göra motstånd mot det sexualiserade förtrycket över huvud taget.

Att vi måste kämpa mot det sexualiserade förtrycket är ingen nyhet. Många har tidigare konstaterat att det har sin alldeles speciella roll i bevarandet av könens olika maktposition i samhället.

*”Karakteristiskt för det nya patriarkatet är, att det lagliga och direkta tvånget ersatts av olika typer av manipulation. Sexuell manipulation spelar en huvudroll i det nya systemet.”*⁵³.

Det betyder också att det sexuella förtrycket på vissa områden faktiskt kan vara mer genomgripande i ett samhälle som vårt, trots att kvinnor i Sverige sedan länge lyckats kämpa oss till många formella rättigheter. Samtidigt riskerar ju just det

att vi uppnått en hel del formella rättigheter att göra att förtrycket blir mindre uttalat, och synligt.

Många tänker idag att vi kvinnor i Sverige har möjlighet att göra vad vi vill – för det är ju så det framställs hela tiden. Men när någon av oss bryter de outtalade – informella – gränserna för vad en kvinna får göra, märker vi att det inte är riktigt så enkelt.

Pröva själv

Professorn i sociologi med inriktning på kvinnoforskning, **Eva Lundgren**, har skrivit, att om du är kvinna och inte tänkt att det finns sådana outtalade gränser, kan du ju pröva att försöka kränka de informella könsgränserna – ta för dig som om du var man och gå över alla tänkbara gränser som dragits för kvinnor – *”och därigenom undersöka om du blir straffad eller inte.”*⁵⁴.

Efter hundra sådana överskridningar av *inofficiella könsgränser* är det nog svårt att undgå att börja se vilka mönster som gäller, och märka att alla de bakomliggande, outtalade, *informella* könsgränserna väger tungt.

Men om vi inte provar gränserna, och inte heller pratar med andra tjejer och kvinnor om ramarna för könnens handlingsfrihet, kan vi förstås fortsätta tänka att vi som kvinnor är mindre förtryckta än vi är.

Västerländska myter

Det gäller särskilt som vi så ofta får höra om hur jämfäst vi har det just i Sverige – det är ju så mycket värre i exempelvis muslimska länder. Men riktigt så enkelt är det ju inte heller, vilket bland annat den marockanska feministen **Fatima Mernissi** skrivit om⁵⁵.

Hon hade tidigare skrivit en bok om sin uppväxt i ett harem, och när hon skulle resa omkring i väst och föreläsa om boken möttes hon av västvärldens vanföreställning om harem och haremsdamer – så långt ifrån den verklighet hon själv vuxit upp i. Mernissi gör upp med västs självgoða bild av att vara så mycket mindre kvinnoförtryckande än öst, och pekar på sådana siffror som att det fanns *dubbelt så många* kvinnliga teknikutbildade i Turkiet och Syrien jämfört med Holland

⁵³. Hjärdís Levin: *Testiklarnas berättelse. Sexualmoralens historia*. (Citat är taget ur en sammanfattning av Kate Millets sexualpolitiska teorier från 1970-talet.) Natur och Kultur 1989.

⁵⁴. Eva Lundgren: *Gud och alla andra karlar. En bok om kvinno- och kvinnomisshandlare*. Natur och Kultur 1992.

⁵⁵. Fatima Mernissi: *Shaharazad reser västerut. Olika kulturer, olika harem*. Norstedts 2001.

*Ju mer formell likhet vi får i lagstiftningen,
desto tydligare blir det att förtrycket handlar om så
mycket mer – både könsförtryck och klassförtryck.*

och England 1996, och fler kvinnliga lärare vid tekniska universitet i Egypten jämfört med Frankrike eller Kanada.⁵⁶

Graden av *formellt* förtryck och graden av *sexuellt* förtryck följer inte heller mekaniskt varandra. Fatima Mernissi har i sin jämförelse mellan öst och väst exempelvis också skrivit om "*hur skönhetsbilden i väst kan sära och förödmjuka en kvinna lika mycket som slöjan gör när den statliga polisen tvingar kvinnan att bära den*" i länder som Iran, Afghanistan eller Saudiarabien.⁵⁷

Och med det vill vi bara slå fast hur viktigt det är att försöka genomskåda alla slags myter, och hela tiden lära sig mer om hur förtrycket fungerar – och få en helhetsbild – för att hitta de *motstrategier* som fungerar bäst här och nu.

Studien

Syftet med vår studie var att få mer kunskap om just den del av den sexuella manipulation som pornofieringen av det offentliga rummet innebär. Och det tycker vi att vi fått.

Studien *bekräftat* det vi trott om att tv-serierna och dokusåpeartiklarna spred en pornofierad puritanism. Den har också tydliggjort hur *omfattande* de budskapen är – att de i själva verket både är mer genomgå-

ende, utbredda och kompakta än vi sett förut. Dessutom har det "extra" vi lärt oss runt omkring visat hur *mediepolitiken* som förs idag låter de kommersiella medie-företagens vinstbehov få styra vilka budskap vi som tittare och läsare får ta del av.

Och det får i sin tur till följd att budskapen i praktiken inte bara innebär en *spegling*, utan också en *ce-mentering*, av samhällets könsmaktsordning och begränsningen av kvinnors sexuella handlingsfrihet.

Därmed visar vår studie att om vi vill bryta samhällets könsmaktsstruktur *måste* vi kämpa mot pornofieringen av det offentliga rummet.

Allt hänger ihop

För det är ju inte bara så att tv-seriernas och dokusåpeartiklarnas ständigt upprepade budskap om homofo-bi, puritanism och begränsningar av kvinnors sexuella handlingsfrihet är någon liten skitsak, som inte får vidare betydelse – som vi kan konstatera och sedan lägga åt sidan, eller strunta i.

Under senare år har det i den offentliga debatten tagits upp hur exempelvis hatbrott mot homosexuella får näring just genom den vardagligt spridda homofobin, genom att det blir allmänt accepterat med exempelvis verbala trakasserier av homosexuella, såsom kränkan-

de kommentarer och liknande.

På motsvarande sätt finns det förstås också ett samband mellan de kvinnoföraktande budskapen och sexuella övergrepp mot kvinnor.

Lagstiftning

När vi feminister säger att vi måste göra något åt pornofieringen börjar anti-feminister genast prata om lagstiftning. Vi skulle helst vilja slippa svara på det jämt – av den här studien tycker vi det framgår ganska tydligt att vi vill ha en betydligt djupare diskussion om förtryckets mekanismer än att bara kräva lagstiftning. Men eftersom vi vet att den diskussionen kommer upp, måste vi väl förtydliga vår syn även här:

Det är många gånger bra med lagstiftning. Både Sveriges lag om kvinnofrid (mot kvinnomisshandel) och lag mot prostitution bygger på en analys av könens olika villkor i samhället. Det är bra att det finns lagar som begränsar mäns "rätt" att utöva sexuellt våld och köpa kvinnor. Samtidigt är det

⁵⁶. Fatima Mernissi: *Shaharazad reser västerut. Olika kulturer, olika harem*. Norstedts 2001.

⁵⁷. se not 56.

⁵⁸. Gerda Christenson, Christina Nilsson & Amin Wikman: *feministiskt självförsvar – en handbok från Artemis Systrar & Kvinnofronten*, 2003.

farligt att tro för mycket på lagstiftning. Vi skriver i Kvinnofrontens handbok om feministiskt självförsvar:

”Barnpornografilagen och lagen mot våldtäkt är två tydliga exempel på hur styrande män i patriarkatet hela tiden tolkar lagarna ur manlig synvinkel.”...

...”Till exempel dömer domstolar i våldtäktsmål än idag till förövares fördel med hänvisning till hur tjejen var klädd och liknande, fast det framkommer av förarbetena till lagarna att de faktiskt inte får döma utifrån sådant som tjejen klädsel”...

... ”Och redan den gamla tyska feministen Clara Zetkin (hon som en gång för snart hundra år sedan tog initiativ till Internationella Kvinnodagen) skrev om att framtidens kvinnor inte kommer att uppnå frihet och jämställdhet genom att kvinnor får lika rättigheter som män inskrivna i lagstiftningen – lika lite som arbetarklassens män har blivit jämlika med överklassens bara för att alla män framställs som lika i lagtexterna.

Ju mer formell likhet vi får i lagstiftningen, desto tydligare blir det att förtrycket handlar om så mycket mer – både könsförtryck och klassförtryck.⁵⁸

Lagstiftning kan vara bra eller dålig, men den kan aldrig vara lösningen på kvinnoförtrycket – lagstiftning kan inte ta bort patriarkatet. Långt viktigare är att ut-

veckla analysen, och sprida feministisk kunskap, för att så småningom kunna ändra hela systemet med makt- och underordningsstrukturer – kopplat till kön eller andra saker.

Motstrategi 1. Anti-puritanism

När vi utifrån den här studien tänker på motstånd mot pornofieringen, kan vi se till vilka budskap som var mest genomgående, för att få tips till motstrategier.

För det första: den puritanska grundsynen. Vi skrev tidigare, att det är lätt att bli så trött på det som kallas ”sexualiseringen”, att en del spontant kan tycka att man vill ha mindre sexuell öppenhet än idag. Men ju mer man lär sig om sambanden mellan pornografi och puritanism – och om *pornofierad puritanism* – desto viktigare framstår det att inte falla i den fällan, utan istället inse: för att motståndet mot pornofieringen inte ska bli *mer puritanism*, och följaktligen *ännu mer pornofiering*, måste vi också motverka puritanismen.

Men lika viktigt som att motverka puritanismen, är förstås att inte låta sig luras av en ”frigjordhet” som består av ett upprepat återskapande av puritanska gränser och gränsöverskridningar.

Det framstår också som helt nödvändigt att *avslöja myten om pornografi som sexuell frigörelse!*

Motstrategi 2. Motverka reifikationen

Tv-serierna och dokusåpeartiklarna visar också att

Insikten om pornofierad puritanism visar, att för att motståndet mot pornofieringen inte ska bli mer puritanism, och följaktligen ännu mer pornofiering, är det nödvändigt att också motverka puritanismen.

Det är ju
ingen nyhet
att kvinnor
delas upp i
horor och
madonnor,
men medan
vi jobbat med
den här
studien har vi
mer och mer
känt att det är
så självklart
att det är så,
att det blivit
helt normali-
serat det
också.
Vi slutar
helt enkelt
att se.

problemet med den ökade ”sexualiseringen av det offentliga rummet” inte i första hand handlar om graden av nakenhet, utan om att kvinnors kroppar och kön serveras som sexualobjekt för män att konsumera.

Det handlar alltså om att sexualitet gjorts till en konsumtionsvara – i kombination med det kvinnoförakt som är en del i den köns-maktordning som samhället bygger på.

En motstrategi blir då att försöka motverka samhällstrenden av förtingligande, *reifikation* (se sidan 20-23).

Motstrategi 3. Bekämpa homofobin

Ett annat av de mest genomgripande budskapen var homofobin.

Där blir det tydligt att vi, förutom att vi övergripande måste jobba för homo- och heterosexuellas lika rättigheter, även väldigt direkt och konkret måste kräva att homosexuella ska få *synas* – och inte förlöjligas – i tv.

Det gäller förstås inte bara i media, utan också överallt i vår vardag. Lika självklart som att vi i egenskap av kvinnor kräver av män att de ska ta avstånd från andra mäns förtryck av kvinnor, kräver förstås de av oss som är homosexuella motsvarande av dem av oss som är heterosexuella: att aktivt ta avstånd från andra heterosexuellas förtryck av homosexuella.

Det betyder *inte* att ansvaret för den kampen ska ligga på dem av oss som är homosexuella! Och det räcker inte heller med att agera mot det öppna förtrycket, i form av förlöjliganden och trakas-

serier. På samma sätt som vi feminister går emot hela systemet med att samhället är uppbyggt på att mannen är *norm*, måste vi självklart kämpa mot samhällets heteronormativitet.

En annan del i att bekämpa homofobin är därför att synliggöra *kvinnors sexuella lust till kvinnor*. Att visa att sex mellan kvinnor *inte* finns till för att vara en pornografisk ”krydda” åt heterosexuella män, utan tvärtom handlar om kvinnor som blir kåta på *kvin- nor*, som känner lust till kvinnor, vill knulla med kvinnor; antingen det gäller ett ”one-night-stand” eller sex inom en kärleksrelation.

Motstrategi 4. Vägra splittringen av kvinnor

Det allra mest genomgående temat i både tv-serierna och dokusåpeartiklarna var gränsmarkeringarna för kvinnors sexuella handlingsfrihet. Och det var något vi i vår grupp diskuterade en hel del. Det är ju ingen nyhet att kvinnor delas upp i horor och madonnor, men medan vi jobbat med den här studien har vi mer och mer känt att det är så självklart att det är så, att det blivit helt *normaliserat* det också. Vi slutar helt enkelt att se.

Nu när vi studerade budskapen och analyserade dem blev det så påtagligt hur extremt *grundläggande* den här uppdelningen av kvinnor är, och hur varken tv-serier eller dokusåpeartiklar missade ett enda tillfälle att markera den.

Metoden bygger på *påförande av skuld och skam*

(vilket är en av de fem vanligaste "härskartekniker" som den norska professorn i socialpsykologi *Berit Ås* fann när hon studerade de konkreta metoder män använde för att upprätthålla och återskapa kvinnoförtrycket i norsk kommun- och riksdagspolitik⁵⁹). För horan gäller att hon får ta skammen för *hans* handlingar: trots att det inte är *kvinnans* sexualitet som är fundamentet för heterosexuell prostitution, utan tvärtom *mannens*, blir skammen hennes. Dessutom får "horan" motsägelsefullt nog symbolisera den kvinnliga sexualiteten, som enligt den puritanska traditionen (och pornografin) i sig är skamlig. Skammen blir därmed alltid kvinnans: för att hon "är" en hora eller för att hon skulle kunna vara en hora.

Och det fungerar ju. Precis som kvinnorna i tv-serierna och dokusåpeartiklarna, måste *alla* tjejer och kvinnor *förhålla sig* (vare sig vi anpassar oss eller protesterar) till dessa symboler och gränsmarkeringar, varje dag. Det gäller både direkt, i hur vi lever ut vår sexualitet, och över huvud taget; i allt vi gör. Precis som tjejerna i tv-serierna och dokusåpeartiklarna kan vi alla bli betraktade som "slampan"/"horan" bara utifrån hur vi klär oss, något vi säger, eller vad som helst som vi gör som går utanför den fastslagna könsnormen. Det

⁵⁹ Berit Ås: *Kvinnor tillsammans – En handbok i frigörelse*. Gidlunds 1982. (I boken myntade Berit Ås uttrycket "De fem härskarteknikerna", ett begrepp som idag används av feminister världen över.)

här vet alla tjejer och kvinnor, och därför fungerar det som ett sätt att begränsa alla tjejers och kvinnors handlingsutrymme – i alla sammanhang.

Utan den sexualiserade uppdelningen av kvinnor skulle det inte finnas de tydligt fastslagna ramarna som begränsar vår handlingsfrihet.

Därför är något av det viktigaste vi kan göra också att *vägra splittringen mellan kvinnor*.

Det finns inga slampor. Och inga madonnor heller. Motsatsparet horan och madonnan är en patriarkal konstruktion för att hålla kvinnor på plats, den begränsar oss alla – vare sig du förväntas tillhöra den ena eller den andra gruppen.

Därför måste vi tjejer och kvinnor vägra att låta män – eller andra kvinnor – dela upp oss i motsatser. Vi måste vägra låta oss *definieras i sexualiserade termer* över huvud taget: vi är varken horor eller madonnor, vi är allihop tjejer och kvinnor. Punkt.

Det är förstås lättare sagt än gjort. Det kräver av alla tjejer och kvinnor att vi ser mer till likheterna i det sexualiserade förtrycket än till olikheterna. Och det kräver framför allt att alla tjejer och kvinnor slutar att vilja få mäns godkännande – för den som vägrar delta i splittringen kommer snabbt att upptäcka att ju mindre vi anpassar oss desto mer motstånd möts vi av. Och det är inte alltid lätt att ge upp den manliga bekräftelsen – i ett samhälle som bygger på att just den är vad vi tjejer och kvinnor helst av

Utan den uppdelningen av kvinnor skulle det inte finnas de tydligt fastslagna ramarna som begränsar vår handlingsfrihet.

*Det är viktigt att
komma ihåg,
som vi skrev
i det inledande
kapitlet i den här
rapporten, att
historien tar inte
slut idag.*

allt förväntas vilja ha.

Det är inte helt lätt alltså, men helt nödvändigt. Det är det feminister genom tiderna kallat *systerskap*.

Ställ krav på män

Vi tjejer och kvinnor måste också ställa högre krav på män. Och de/ni män som inte heller vill ha denna uppdelning, utan faktiskt vill ha ett jämställt samhälle, måste börja ställa högre krav på er själva, så att ni inte passivt jamsar med eller bara tiger när andra killar och män kallar någon tjej eller kvinna hora, eller kommenterar henne mot bakgrund av den uppdelningen.

Ni måste börja agera, och aktivt ställa högre krav på bröder, fäder, söner, andra manliga släktingar, vänner, skol- och jobbkompisar: – *Sluta begränsa kvinnors sexuella handlingsfrihet!*

Självklart kommer även den man som agerar mot förtrycket att bli straffad, men hur kan något förändras om ingen vågar förändra?

Det personliga är politiskt

Det finns en gammal feministisk paroll som säger att ”*Det personliga är politiskt*”. Att politik faktiskt handlar om hur vi har det i vardagen.

Sexualiteten är för var och en av oss just så personlig och politisk på samma gång. Ingen kan ställa sig utanför samhället, tro att just jag inte påverkas. Men jag kan i viss mån välja vad jag vill låta mig påverkas av, om jag en gång sett att *sexualiteten konstrueras varje dag*.

Det går att *vara med i*

konstruerandet, både i vår personliga sexualitet och politiskt.

Motstånd lönar sig

Det är självklart, men det kan behöva sägas ändå: Även om det innebär en kompakt propaganda, alla de kvinnoförtryckande budskap om sexualitet som tvingas på oss i tv-serier och dokusåpartiklar (och nästan överallt annars också), går det att göra motstånd. Världen är full av tjejer och kvinnor som gör motstånd mot allt kvinnoförtryck. Om vi blir tillräckligt många som är förbannade även på pornofieringen av det offentliga rummet, kan vi göra något åt det också.

Ännu ett citat från Kvinnofrontens handbok om feministiskt självförsvar:

”Vi lever just nu i en tid då vi nästan överallt får höra att allt är som det måste vara, att det ena eller andra bara inte går att genomföra. Det bara är så, säger de. Som om det inte fanns alternativ.

*Men det finns det. Alltid. Och det är alltid när människor hållit fast vid sina drömmar och gått samman, många tillsammans, som förändring blivit möjlig.”*⁶⁰

Det är viktigt att komma ihåg, som vi skrev i det inledande kapitlet i den här rapporten, att historien tar inte slut idag. Och, som vi brukar säga i Kvinnofronten: *motstånd lönar sig*. Kanske inte alltid genast

⁶⁰ Gerda Christenson, Christina Nilsson & Amin Wikman: *feministiskt självförsvar – en handbok från Artemis Systrar & Kvinnofronten*, 2003.

meddetsamma, men helt klart i längden.

Välj strategier

Det gäller förstås att genomskåda myterna för att kunna välja sina strategier när vi agerar mot förtrycket.

Idag kan tjejer ibland protestera genom att ”vägra kallas hora”, utan att se att den uppmaningen går utmärkt ihop med det patriarkala uppdelandet av kvinnor och nedvärderingen av alla kvinnor som finns i pornografi och prostitution – och dessutom lägger över ansvaret på tjejerna.

Som om det var tjejers och kvinnors (bristande) gränssättning som var problemet, och inte mäns och killars förakt för, och trakasserier och våld mot, tjejer och kvinnor.

I själva verket kan ett sådant krav bara riktas mot dem som förväntas kalla någon hora: – *Du måste vägra kalla någon hora!*

Allt är möjligt

Men om vi tjejer och kvinnor istället helt enkelt inte längre går med på att inordna oss i uppdelningen, och bara *vägrar låta män definiera kvinnor i sexuella termer över huvud taget*, kan det börja hända saker.

Kanske rent av lite ”sexuell frigörelse” – på riktigt.

Världen är full av tjejer och kvinnor som gör motstånd. Och, som vi brukar säga i Kvinnofronten, motstånd lönar sig. Kanske inte alltid genast meddetsamma, men helt klart i längden.

SLUTORD

*Det är så lätt att glömma
i vår individcentrerade tid, men det är ju
när vi är flera tillsammans, som
allihop tillför våra bitar av kunskap,
tankar och erfarenheter, som vi får
en **samlad kunskap**.*

Så har du till sist nått slutordet i denna långa rapport. Sammanfattat har vi redan gjort ett antal gånger, så avslutningsvis vill vi istället berätta om hur stärkta vi har blivit av att jobba med det här projektet. Förhoppningsvis kan vi också förmedla lite pepp – och samtidigt peka på det som gjorde hela vårt arbete möjligt: Kvinnofronten.

Så här avslutningsvis, som slutord till dig som läsare, vill vi skriva om något helt vid sidan om själva studien, men som vi som gjort projektet tänkt mer och mer på vartefter vi jobbat fram den här rapporten: *Du måste komma med i Kvinnofronten!*

Och då kan du läsa det som en klyschig raggningsreplik, eller ta oss på allvar: det är faktiskt något vi känt mer och mer vartefter vi jobbat med rapporten, att det är *så* viktigt att vi organiserar oss.

Stärkta som feminister

Att jobba med studien har ju betytt massor av olika saker för oss som varit med, både personligt och politiskt. När man jobbar tillsammans i flera år, med ett projekt som berör var och en av oss så personligt, i våra

dagliga liv, hinner mycket hända med alla som är med.

När vi i arbetsgruppen pratade om vad det betytt för oss att jobba med studien konstaterade vi, att framför allt har våra självförtroenden blivit stärkta. Inte främst för att vi faktiskt har skrivit en viktig och bra rapport tillsammans, och *presterat* något i denna prestationsinriktade värld, utan ännu mera för att vi än en gång fått bekräftelse på det vi upplever. Det är ju så lätt att luras av myten om den sexuella "frigjordheten", och tro att "det är bara jag som känner så här", fast man *vet* att det sexualiserade förtrycket slår mot alla tjejer och kvinnor. Det *känns* ändå personligt, och det kan kännas väldigt ensamt.

Men när vi pratar med andra, och lyssnar till varandras berättelser, blir sam-

manhangen så tydliga, och *mönstren*. Att få en sådan samlad helhetsbild är peppande, och vi känner oss definitivt stärkta och bekräftade som feminister.

Gemensam kunskap

Det är så lätt att glömma i vår individcentrerade tid, men det är ju när vi är flera tillsammans, som allihop tillför våra bitar av kunskap, tankar och erfarenheter, som vi får en *samlad kunskap*.

Det finns inga "experter" som kan skänka oss "sanningen" om världen, särskilt inte när det gäller förtryck – för den officiella "sanningen" är sällan de förtrycktas.

Men det räcker inte heller med att vi bara är några stycken som pratar ihop oss; för att utveckla analysen måste man vara många.

Så vi har också blivit alltmer medvetna, vartefter vi

*Genom att
vi är med i en
organisation
har vi haft
en samlad
kunskap att
utgå ifrån,
och det har
funnits många
tjejer och
kvinnor som
prövat våra
funderingar;
som ifrågasatt
och hjälpt oss
att komma
vidare.*

jobbat med rapporten, om att det är just för att vi är med i Kvinnofronten som det varit möjligt att göra den. Visst, självklart kunde vi gjort en rapport ändå, exempelvis i ett tillfälligt nätverk. Men då hade rapporten inte sett ut så här.

Tillsammans

Genom att vi varit med i en organisation har vi haft en samlad kunskap att utgå ifrån, och det har funnits många tjejer och kvinnor som prövat våra funderingar; som ifrågasatt och hjälpt oss att komma vidare. Förutom vi som skriver detta slutord, har flera andra tjejer och kvinnor varit med och tillfört sina erfarenheter i arbetsgruppen under resans gång, och sen har ännu fler tjejer och kvinnor lagt till sina kunskaper, tankar och erfarenheter, när de läst det vi skrivit vartefter rapporten vuxit fram. Det är alltså *många* som påverkat att rapporten blivit just den här!

Våra diskussioner i arbetsgruppen hade också sett annorlunda ut, om vi inte varit med i en organisation som tidigare gjort andra studier och utvecklat en analys.

Helhetssyn

Det gäller inte bara sexualitet och pornografi. Kvinnofronten är ingen stor organisation, men den har funnits i 30 år, och hela tiden har den varit aktivistisk. Det betyder inte att alla som är medlemmar jobbar aktivistiskt, men det betyder ändå att massor har blivit gjort. Det betyder också att mer och mer kunskap och fler och fler erfarenheter har samlats genom åren, så att de idag alltså finns som en grund att utgå från. Eftersom Kvinnofronten dessutom jobbat och jobbar med så många olika frågor, har vi lärt oss mycket om mycket, så att det finns en övergripande *helhetssyn* på kvinnoförtrycket.* Och det har varit till hjälp för oss i arbetsgruppen, för att förstå hur förtryckets olika uttryck hänger ihop.

Kontinuitet

I en mindre grupp eller nätverk finns dessutom risken att kunskap och erfarenheter försvinner om flera slutar engagera sig samtidigt, och man kanske måste lägga ner, men en organisation finns oftast kvar i upp- och nedgångar. Genom organisationen finns det en *konti-*

* *Helhetssynen är antagligen en av anledningarna till att många kvinnofrontare väljer att vara medlemmar i Kvinnofronten fast de är aktiverade i någon annan organisation, som kanske koncentrerar sig på någon särskild del av kvinnoförtrycket, som till exempel en kvinno- eller tjejjour. Genom att vara medlemmar i Kvinnofronten får de information om vad som händer inom områden som kanske inte tas upp i den organisation de valt att vara mer aktiv medlem i. Några av oss i arbetsgruppen som varit med länge i Kvinnofronten, har också på det sättet periodvis varit aktiva på*

annat håll, men hela tiden haft Kvinnofronten som bas.

** *Kontinuiteten som finns i en organisation gör dessutom att man som enskild medlem kan känna att det är okej att aktivera sig precis så mycket eller lite man själv vill: vara aktiv ibland och passiv dessemellan. Även då man själv inte vill jobba aktivt kan man som medlem känna att man deltar genom att stödja de andras arbete, och man får information om vad som händer, och om man skulle få lust att göra något aktivt finns organisationen där – det är bara att komma med igen.*

Att bli feminist är som att "sätta på sig kvinnoglasögon" – ju mer man lär sig om hur förtrycket fungerar, desto mer börjar man se hur förtrycket finns överallt omkring oss.

Då är det skönt att det finns fler feminister!

nuitet. Man måste inte hela tiden börja om på nytt. **

Vad vi försöker säga med detta slutord är alltså att både helhetssynen och kontinuiteten har varit ett stöd för oss i vårt arbete med den här rapporten. Men samtidigt har förstås vi i vår tur genom vårt arbete gjort det möjligt att utveckla Kvinnofrontens analys ännu mer.

Just för att vi *inte* gör detta som en tillfällig nätverksgrupp, utan som en del av en gemensam organisation, kan ju Kvinnofrontens samlade kunskap hela tiden fortsätta att växa. Även om det delvis är olika tjejer och kvinnor som vartefter genom åren gjort nya studier, projekt och aktioner, har allt alla gjort tillfört en ny bit, och ännu en, till den gemensamma kunskapen och analysen.

Så om vi *hade* varit en mindre nätverksgrupp, hoppas vi att vi valt att i så fall gå med i Kvinnofronten som grupp!

Att få styrka

Många brukar säga att det att bli feminist är som att "sätta på sig kvinnoglasögon" – ju mer man lär sig om hur förtrycket fungerar, desto mer genomsådar man, och desto mer börjar man se hur förtrycket finns överallt omkring oss; i både stort och smått, som alla exemplen i våra tv-serier och

dokusåpeartiklar visar. Då är det skönt att känna att det finns fler feminister!

Trots att det också känns hårt att ta in det som vår studie visar – att kvinnoförtrycket finns som en så vardaglig *propaganda* som nöts in i oss varenda gång vi sätter på tv:n eller läser tidningen – har arbetet med den ändå alltså fått till följd att vi har känt oss både bekräftade, peppade och stärkta, och fått ännu mer lust att jobba feministiskt. Så vi hoppas att även du som läst den ska ha fått pepp, styrka och lust att protestera.

För det är så viktigt att många gör just det: agerar emot.

Vi måste agera!

När vi jobbat med studien har vi sett hur *kompakt ensidiga* mediebudskapen om sexualiteten är; hur en och samma ideologi varit den som syns och hörts. *Pornofierad puritanism.*

Och alla dessa likadana budskap, som talar om för oss vad sex "är", som sätter upp ramar för vår sexuella handlingsfrihet, som *kon-*

struerar sexualiteten i vårt samhälle, fyller en bestämd funktion i att bekräfta och återskapa samhällets köns-maktordning – och de påverkar oss alla, och de förtrycker oss alla.

Men när det kommer till att försöka förändra, är det knappast politikerna som kommer att stå för den förändringen, allra minst de som okritiskt anammat EU:s nya direktiv för tv, eller som lägger sig platt för medieföretag, programbolag och reklamköpare.

Vi kan helt enkelt inte lämna över till politiker eller medieföretag, och hoppas att de ska göra något åt pornofieringen av det offentliga rummet. Ska vi lyckas vända utvecklingen, måste *vi* göra något.

Och *självklart* kan och måste den kampen föras på många olika sätt, och i många olika sammanhang. Vad vi vill säga med det här slutordet är bara att Kvinnofronten är ett väldigt bra sammanhang. Och du behövs.

Så: *Kom med i Kvinnofronten!*

*Bettan Andersson, Gerda Christenson,
Åsa Christenson, Kim Eldinadotter,
Vanja Skog & Sara Ström*

september 2007

KVINNO-

FRONTEN

...feministisk, aktivistisk, envis och irriterande...

Kvinnofronten är en aktivistorganisation, där alla vi medlemmar jobbar ideellt, alltså gratis och på vår fritid. Alla som är med i Kvinnofronten är det utifrån sin egen lust och sina behov, det finns inget krav på att man måste vara aktiv som medlem.

Alla fungerar olika

Vi som *är* aktiva medlemmar i Kvinnofronten är ibland med i lokalgrupper där vi bor, men oftare i grupper som arbetar med något särskilt som vi i den gruppen vill jobba för eller mot. Det kan vara en grupp som den som har gjort den här rapporten, alltså kring Pornografi&Puritanism, eller en medvetandehöjande grupp, en grupp för 6 timmars arbetsdag eller vad som helst.

Det betyder förstås också att Kvinnofronten är en organisation som ser väldigt olika ut beroende på vilken grupp du möter. Vi som är med tycker att det är spännande att vara med i en organisation som är öppen för förändring hela tiden – att den blir vad vi medlemmar gör den till.

Kvinnofrontens grund

Kvinnofronten är en feministisk kvinnoorganisation, utan partipolitiska eller religiösa bindningar. Allt vi gör utgår från en helhetssyn på kvinnors villkor i världen – och vi jobbar mot *allt* kvinnoförtryck.

När vi har jobbat särskilt mycket med något, brukar vi försöka sammanfatta våra erfarenheter och det vi lärt

oss i en broschyr eller liknande. Vi har gjort broschyrer om bland annat 6 timmars arbetsdag, pornografi, kvinnors villkor inom EU, feministiskt självförsvar, och nu denna rapport.

På nästa sida kan du läsa vår politiska plattform som den ser ut just nu. Den kanske har hunnit ändrats något om du läser det här långt efter att det skrivits, men förhoppningsvis får du en bild av hur brett vi jobbar. Även när vi jobbar kring någon speciell del av kvinnoförtrycket, utgår vi från den helhetssyn som är Kvinnofrontens grund.

Bli medlem!

Vill du vara med i Kvinnofronten som aktiv medlem, blir vi förstås glada, för ju fler vi är desto mer kan vi göra! Men du är självklart välkommen även utan att vara aktiv. Man måste heller inte hålla med om varje enskilt krav i plattformen för att vara medlem, det viktiga är att du stödjer helheten. Många vill vara med för att få vårt nyhetsbrev för medlemmar *"Ordet är ditt, syster!"* och för att stödja kampen.

Som medlem får du information om saker som händer inom kvinno rörelsen, du får inbjudan till Kvinnofrontens cirklar och sommarläger, och framför allt får du vårt nyhetsbrev hem i brevlådan.

Är du intresserad av Kvinnofronten, så skriv till oss på adress:

Kvinnofronten

Box 2007

128 21 Skarpnäck

Du kan också skriva e-post till oss på adress: kvinnofronten@sverige.nu
och besöka vår hemsida på internet: www.kvinnofronten.nu

PLATTFORM

Ett yrkesliv på kvinnors villkor

- *Nej till kvinnan som arbetskraftsreserv – arbete åt alla*
- *Uppvärdera kvinnors arbete – lön efter arbete, inte efter kön*
- *6 timmars arbetsdag åt alla med 8 timmars lön*
- *Synliggör kvinnliga pensionärs villkor – en folkpension att leva på*
- *Bra och gratis daghem och fritidshem åt alla barn*
- *Minst hälften av skolans tid och resurser åt flickorna*
- *Bygg ut den offentliga sektorn – stoppa nedskärningarna*
- *Vård och omsorg är en rättighet, inte en handelsvara*

Kvinnors rätt till våra kroppar och våra liv

- *Alla kvinnors rätt till sin egen sexualitet – heterosexuella liksom lesbiska*
- *Lesbisk kamp – mot osynliggörande och diskriminering – uppvärdera kvinnors kärlek till kvinnor*
- *Försvara rätten till självbestämd abort*
- *Kvinnors rätt till hälsa – synliggör kvinnor i medicin, arbetsliv och forskning*
- *Avslöja osynliggörandet av kvinnors och flickors utsatthet*
- *Stoppa mäns sexuella våld – våldtäkt, kvinnomisshandel, incest och andra sexuella övergrepp är terrorhandlingar*
- *Krossa porrindustrin – för en sexualitet utan förnedring*
- *Bekämpa prostitutionen – mot all nationell och internationell könshandel*
- *Avslöja alla kvinnofientliga idéer i ett samhälle grundat på mäns makt och kvinnors underordning*

Internationell kvinno solidaritet

- *Synliggör flykting- och invandrarkvinnors situation*
- *Mot sexism, rasism, fascism och all makt/underordningsideologi*
- *Alla folks och staters rätt till frihet och nationellt självbestämmande*
- *Försvara våra demokratiska fri- och rättigheter*
- *Sverige ut ur EU*

På väg mot en feministisk framtid

- *Kvinnofrid*
- *Avskaffa patriarkatet*
- *Könskvotering – 50% kvinnor överallt där beslut fattas*
- *Kvinnoperspektiv på ekonomi och ekologi – mot kärnkraft och miljöförstöring*

Systemskap ger styrka – kom med i Kvinnofronten!

REFERENSLITTERATUR & IBLAND LÄSTIPS

Åsa Bergenheim:

- **Sexualitetens manliga ansikte**
Kvinnovetenskaplig Tidskrift
4/1992

Maria-Pia Boëthius:

- **Mediernas svarta bok**
En kriminografi
Ordfront, 2001

Gerd Brantenberg:

- **Egalias döttrar**
Prisma, 1980

Ulla Carlsson:

- **Våld och pornografi i medierna**
Åsikter om medievåldets och pornografins påverkan på unga människor
The International Clearing-house on Children, Youth and Media, Nordicom, Göteborgs universitet, 2005

Gerda Christenson, Christina Nilsson & Amin Wikman:

- **feministiskt självförsvar**
En handbok från Artemis Systemar & Kvinnofronten, 2003

Gerda Christenson:

- **Kommersiell barnpornografi – tystad kunskap & osynliggjort förtryck**
Folkaktionen mot Pornografi (FmP), 1996

Gerda Christenson & Christina Nilsson:

- **När din våldtäkt blev underhållning**
Om pornografi, våld & påverkan – en undersökning om porrindustriens avsikter
Kvinnofronten, 1997

Gerda Christenson:

- **Pornografi och prostitution – sexuella övergrepp som handelsvara**
i red. Agneta Lundström & Gunilla Nordenfors: *Tystnaden är bruten – Ta ansvar!* ROKS, 2001

Gerda Christenson & Eva Karlsson:

- **Tjejjourskunskap**
En metodhandbok för er som vill arbeta med tjejer
Stockholms Tjej-jour, 2000

Louise Eek:

- **Spelat liv**
Atlas, 2001

Johan Ehrenberg:

- **Pengar, makt och alla vi andra**
ETC-bok, 1994

R. Amy Elman:

- **Från våldtäkt och misshandel till prostitution: Att synliggöra sambanden**
ROKS, 1996

Eva Grahn & Ingela Kåhl:

- **Det heliga brödrskapet – Massmedia, rasism och sexism**
Catart, 1994

Lars Grip:

- **Tittarögon**
En rapport om vad som bestämmer TV-utbudet
Våldsskildringsrådets skriftserie Nr. 30, 2003

Maud Hägg & Barbro Werkmäster:

- **Kvinnor och sex**
Författarförlaget, 1973

Red. Maria Jakobson:

- **Allt är möjligt**
En handbok i mediekritik
Nätverket Allt är möjligt, 2004

Stina Jeffner:

- **Liksom våldtäkt, typ...**
Om ungdomars förståelse av våldtäkt
Brevskolan, 1998

Naomi Klein:

- **No logo**
Märkena, marknaden, motståndet.
Ordfront, 2003

Pia Laskar:

- **Ett bidrag till sexualitetens historia** *Kön, sexualitet & njutningsnormer i sexhandböcker 1800-1920*
Modernista, 2005

Hjördis Levin:

- **Kvinnorna på barrikaden**
Sexualmoralens historia
Natur och Kultur, 1989

Hjördis Levin:

- **Testiklarnas herravälde**
Sexualpolitik och sociala frågor 1923-36
Carlssons, 1997

Eva Lundgren:

- **Gud och alla andra karlar**
En bok om kvinnomisshandlare
Natur och Kultur, 1992

Eva Lundgren:

- **Våldets normaliseringsprocess – två parter, två strategier**
1991

Fatima Mernissi:

- **Shaharazad reser västerut**
Olika kulturer, olika harem
Norstedts, 2001

Sven-Axel Månsson & Peder Söderlind:

- **Sexindustrin på nätet**
Aktörer, innehåll, relationer och ekonomiska flöden.
Égalité, 2004

Elise Ottesen-Jensen:

- **Och livet skrev**
Memoarer del 1, 1886-1939
RFSU/Ordfront, 1986

Elise Ottesen-Jensen:

- **Livet skrev vidare**
Memoarer del 2, 1939-1966
Bonniers, 1966

Regeringskansliet:

- **Sexualiseringen av det offentliga rummet**
En sammanställning av hearingen den 12 maj 2004

Riksidrottsförbundet:

- *Sexualiseringen av idrottens offentliga rum*
FoU-rapport 2/2007

ROKS:

- *Pornografi – verklighet eller fantasi?*
Konferensdokumentation 1991

Sveriges Konsumentråd:

- *Varumärkt*
– om reklam till barn och unga,
2004

Jacquelyn N. Zita:

- *Feministisk forskning om sexualitet*
– idag och i framtiden.
Kvinnovetenskaplig Tidskrift
4/1990

HUMOR:

Jacky Fleming:

- *Be a Bloody Train Driver*
Penguin Books, 1991

Jacky Fleming:

- *Hello Boys*
Penguin Books, 1996

Jacky Fleming:

- *Never give up*
Penguin Books, 1992

DANSKA:

Annette Dina Sørensen:

- *Køn, massekultur og pornografi – Baggrundsrapport for konferencen "Ung i en herresexet verden"*
Ministern for ligestilling,
Danmark, 2005

ENGELSKA:

Andrea Dworkin:

- *Letters from a War Zone*
Secker & Warburg, England
1988

Andrea Dworkin:

- *Pornography. Men possessing women*
The Women's Press, England
1981

R.Amy Elman:

- *Sexual Subordination and State Intervention – Comparing Sweden and The United States*
Berghahn Books, USA 1996

Marjut Jyrkinen:

- *Commercialising Bodies, Sex and Sexualities*
i *Sex säljer. Kön och makt inom prostitution och pornografi. Om mediebevakningen och hur genusforskningen kan bidra* – Rapport från Nordisk journalistkurs 21-25 nov 2005, Talinn NIKK (Nordisk institutt for kvinne- og kjønnsforskning), Nordisk Journalistcenter & Nationella sekretariatet för genusforskning, 2007

Red. Dorchon Leidholdt & Janice G. Raymond:

- *The Sexual Liberals and the Attack on Feminism*
Teachers College Press, USA
1990

Diana E.H. Russell:

- *Making Violence Sexy*
Teachers College Press, USA
1993

Dale Spender:

- *Man made Language*
Routledge & Kegan Paul, England, USA & Australien 1985

AKTUELL FORSKNING OM PORNOGRAFI:

Åren 2004 - 2006 drev *Nordiska ministerrådet* ett projekt kallat *Unga, kön och pornografi i Norden*. Tyvärr var det mesta av forskningen i projektet väldigt grundläggande (exempelvis antal ungdomar som sett pornografi och liknande) och det gjordes inte någon djupare analys av porren som samhällsförhållande, men det finns ändå information att hämta i rapporterna från projektet. Samtidigt gjorde svenska *Medierådet* en egen rapport om pornografi, med liknande brister. I den fanns dessutom en påstådd genomgång av feministers syn på pornografi, där författarna använde ett djupt manipulativt språk om porr motstånd respektive porrliberalism (”*Sexliberalismen avtog och pornografin giftstämpades åter.*”) och utan källhänvisning påstod att feministerna ”tyckte” sådant som: ”*Det heterosexuella samhället sågs i huvudsak som en våldshandling, och man satte likhetstecken mellan penis och våldet.*” Genom att Medierådet låtit denna lögnaktiga skildring av feministisk sexualsyn och feministiskt porr motstånd få stå oemotsagd motverkar de en konstruktiv debatt om pornografi.

Utan att rekommendera Medierådets rapport, vill vi ändå informera om den tillsammans med de andra aktuella forskningsrapporterna, så att du som läsare kan bilda dig en egen uppfattning.

Medierådet:

- *Koll på porr – skilda röster om sex, pornografi, medier och unga*
Medierådet, 2006

Nordiska Ministerrådet:

- *Unga, kön og pornografi i Norden – Kvantitative studier*
- *Unga, kön og pornografi i Norden – Kvalitative studier*
- *Unga, kön og pornografi i Norden – Mediestudier*
- *Unga, kön og pornografi i Norden – Slutrapport*
Nordiska Ministerrådet, 2006

Kvinnofronten, Box 2007, 128 21 Skarpnäck